

APPELTJES

VAN HET

Soeetjesland

Bandversiering van Luc Verstraete.

APPELTJES
VAN HET
MEETJESLAND

JAARBOEK
VAN HET
HEEMKUNDIG GENOOTSCHAP
VAN HET MEETJESLAND

Nr 23 - 1972

MALDEGEM
1972

DE BRIEFEN VAN ASSENEDE EN DE VIER AMBACHTEN

INLEIDING

Door de uitgave van de «grote brief» van 1187 hebben de professoren A. Verhulst en M. Gijsseling de grondslag gelegd voor de studie van het financieel beheer van het grafelijk domein in Vlaanderen (1). De grote brief biedt een uitstekend overzicht van de verschillende spijkers, iardaria, vaccaria en brevia die belast waren met het innen van de opbrengst van dit domein. Dit grafelijk bezit bestond voor het grootste deel uit gronden die door de eerste graven van Vlaanderen tijdens de woelige periode van de invallen van de Noormannen veroverd werden (2). Dit grondbezit bestond hoofdzakelijk uit woeste gronden met enkele verspreide kernen van kultuurgrond. De voornaamste grafelijke inkomsten kwamen voort van de landbouwuitbatingen zoals de fiscussen en de villa's. Van daar dan ook dat de meeste cijnsen in natura waren vastgesteld : graan, koeien, varkens, kippen enz. Geleidelijk aan begonnen de graven echter bepaalde gronden in kleine percelen aan kolonisten uit te geven tegen betaling van een cijns in natura of op het einde van de twaalfde eeuw tegen een bepaalde geldsom. Op die manier ontstonden nieuwe neder-

Gebruikte sigels : AM : Appeltjes van het Meetjesland.
ARA : Algemeen Rijksarchief Brussel.
RAG : Rijksarchief Gent.
RK : Fonds Rekenkamer.
RR : Fonds Rolrekeningen.

(1) A. VERHULST en M. GIJSSELING, *Le compte général de 1187 connu sous le nom de «Gros Brief» et les institutions financières du comte de Flandre au XIIe siècle*, Brussel (1962).

(2) A.C.F. KOCH, *De rechterlijke organisatie van het graafschap Vlaanderen tot in de 13e eeuw*, Oostvlaams verbond van de kringen voor Geschiedenis, Verhandelingen nr 1 (1951) p. 11-12.

zettingen naast de reeds bestaande dorpskernen ⁽³⁾. Het vercijsen van de grafelijke woeste gronden kwam pas echter goed op dreef in de dertiende eeuw. Vooral tijdens de regering van de gravinnen Johanna en Margareta van Constantinopel grepen massale verkopen plaats van moeren- en heidegronden ⁽⁴⁾. Bij de verkoop behielden ze zich echter het justitierecht voor en werden de kopers verplicht een jaarlijkse cijns in geld te betalen. Voor het innen van de cijnsen, werden dan in de lijn van het oude brievensysteem, nieuwe brevia ingericht. De nieuwe brieven verschilden echter van de oude door het feit dat het enkel geldcijnsen betrof en dat de ontvangers afzetbare clerici waren en geen erfachtige ontvangers zoals bij de «grote brief».

Een belangrijk bureau voor het innen van dergelijke geldcijnsen waren de brieven van Assenede en de Vier Ambachten. We zullen pogen het ontstaan en de structuur van die brieven na te gaan en de geografische verspreiding van die cijnsen op te zoeken.

DEEL I

ONTSTAAN VAN DE BRIEVEN EN WERKING VAN HET ONTVANGSTBUREAU

Hoofdstuk I

Ontstaan van de cijnsen

1. *Verkoop van de grafelijke woeste gronden tijdens de regering van gravin Johanna van Constantinopel.*

Rond 1200 was het grootste gedeelte van het tegenwoordige Meetjesland nog woest en onbewoond gebied gebleven. De schaarse bewoning

(3) Een kenschetsend voorbeeld van een dergelijke nederzetting is het dorp Bassevelde, dat in de loop van de twaalfde eeuw ontstond langsheen de Gravenstraat, waar de graaf talrijke percelen grond uitgaf tegen een jaarlijkse betaling van een even-rente. L. STOCKMAN, *De brieven van Aalter*, in Appeltjes van het Meetjesland nr. XX (1969) p. 119-122.

(4) Zie in dit verband de werken van Dr. TH. LUYKX: *Johanna van Constantinopel, gravin van Vlaanderen en Henegouwen*, Verhand. Kon. Vl. Acad. van België, nr. 5, Antwerpen-Utrecht (1946) en *De grafelijke financiële bestuursinstellingen en het grafelijk patrimonium in Vlaanderen tijdens de regering van Margareta van Constantinopel (1244-1278)*, Verhand. Kon. Vl. Acad. van België, nr. 39, Brussel (1961).

treffen we vooral aan langsheen de oevers van de Durme en de Ede. Langsheen de Durme komen veel hem-toponymen voor : Evergem, Wondelgem, Lovendegem, Zomergem, Rokegem (gem. Zomergem), Oostergem (gem. Merendree) ; en op het grondgebied van Aalter : Houtem, Biessem, Oostergem en Stratem. Op de oever van de Ede vinden we als hem-toponymen Maldegem, Noorthem (gem. Maldegem), Warhem (gem. Maldegem) en Adegem. Verder vermelden we nog enkele zele-toponymen : Doornzele en Belzele te Evergem, Lovenzele en Buigezele te Aalter. In het gebied tussen die beide rivieren komen een aantal lo-toponymen voor : Eeklo, Papinglo (gem. Maldegem), Burkel (gem. Maldegem), Hunselo (gem. Adegem), Ursel en Ronsele. Die lo-toponymen wijzen op een bosachtige streek.

In de twaalfde eeuw zijn er reeds sporen van ontginning waar te nemen in dit onbewoond gebied. Vanuit Boekhoute was men begonnen met de ontginning van het Basseveld ⁽⁵⁾ en op de kruising van de Antwerpse heerweg met de weg van Gent naar Biervliet was reeds een beperkte bewoning te Ertvelde ontstaan ⁽⁶⁾. Vanuit oudere bewoningscentra werd de ontginning aangevat zoals te Aalter waar het gebied tussen het dorpscentrum en de Durme in de twaalfde eeuw reeds bewoond was. Te Zomergem waren de bewoners van hun heuvel afgedaald om zich te vestigen in het gebied tussen Zomergem-boven en de Durme ⁽⁷⁾.

Het bewoonde gedeelte besloeg slechts een klein gedeelte van de bodem. Het uitgestrekte grafelijk bos Aalschoot, het moergebied van Aardenburg, het moergebied van Assenede, het Maldegemveld, het Buls-kampveld en een groot deel van het ambacht Zomergem waren nog totaal onontgonnen. Heel dit complex van woeste en verlaten gronden behoorde aan de graaf toe als landsheer ⁽⁸⁾.

Die woeste gronden brachten natuurlijk niet veel op zodat de vlaamse graven in de twaalfde eeuw er naar streefden die gronden te vercijsen en op die manier rendabel te maken. Voor de ontvangst van die cijnsen in onze streek werden de kleine brieven van Aalter ingericht, die de Vier Ambachten, Zomergem, Aalter en Ilijfte bestreken ⁽⁹⁾. Dit bureau functioneerde reeds in 1187 want de kleine brieven van Aalter komen in de «grote brief» van 1187 voor ⁽¹⁰⁾.

(5) L. STOCKMAN, *De brieven van Aalter*, AM nr. XX (1969) p. 119-122.

(6) A. DE VOS, *De geschiedenis van Ertvelde*, Ertvelde (1971) p. 31-34.

(7) L. STOCKMAN, *De brieven van Aalter*, AM nr. XX (1969) p. 135-136.

(8) A. VERHULST, *Het landschap in Vlaanderen*, Antwerpen (1964) p. 75.

(9) L. STOCKMAN, *De renten van de Gentse spijker in de ambachten Assenede en Boekhoute*, AM nr. XXI (1970) p. 129-131.

(10) A. VERHULST en M. GYSSELING, *Gros Brief*, p. 145.

Gravin Johanna zal de vercijsingspolitiek van haar voorganger op een veel grotere schaal voortzetten. Een eerste spoor van die politiek vinden we in 1219 wanneer gravin Johanna 300 bunder woeste grond uit het moer van Aardenburg aan de abdij van Ter Doest schenkt (11). De abdij moet echter 5 d. cijns per gemet jaarlijks aan de gravin betalen. Een jaar later verkoopt zij 12 bunder woeste grond te Assenede aan priester Hugo, waarvoor hij een jaarlijkse cijns van 18 d. per bunder diende te betalen (12). In juli 1228 scheldt de gravin 100 sch. cijns kwijt die drukte op 40 bunder woeste grond die de abdij van Oost-Eeklo van haar had gekocht (13).

Een mooi voorbeeld van die politiek is de vercijsing van het grafelijk domein Aalschoot. Dat domein omvatte het noorderlijk deel van Eeklo, gans het grondgebied van Kaprijke, het westelijk gedeelte van Oost-Eeklo en het noorderlijk deel van Lembeke (14). In 1233 verkoopt gravin Johanna 750 bunder woeste grond te Aalschoot aan verschillende personen. De jaarlijkse cijns wordt op 2 sch. per bunder gesteld (15). Dit betekende dus een jaarlijkse opbrengst van 75 pond voor de grafelijke schatkist. Enkele jaren later verkoopt zij nog 37 bunder woeste grond te Aalschoot aan drie personen uit Brugge voor 148 p. en een jaarlijkse cijns van 2 sch. per bunder (16). In 1242 koopt de abdij van Oost-Eeklo 50 bunder woeste grond te Aalschoot van de gravin. De zusters moeten daarvoor jaarlijks een cijns van 70 sch. in de grafelijke schatkist storten (17). De Lazarie van Gent betaalde 10 pond cijns per jaar voor 56 bunder en 1 gemet woeste grond te Aalschoot die zij in 1241 hadden aangekocht (18). Die enkele vercijsingen leverden jaarlijks meer dan 92 pond op voor de gravin.

(11) F. VAN DE PUTTE, *Chronica et cartularium monasterii de Dunis*, p. 515.

(12) TH. LUYKX, *Gravin Johanna*, p. 544-545.

(13) Rijksarchief Gent Fonds abdij Oost-Eeklo, oorkonde van 1228.

(14) L. STOCKMAN, *Nog problemen betreffende Aalschoot*, AM nr. XVIII (1967) p. 135.

(15) L. STOCKMAN, *Het grafelijk bos Aalschoot*, AM nr. XVI (1965) p. 200.

(16) TH. LUYKX, *Gravin Johanna*, p. 586-587.

(17) RAG Fonds abdij Oost-Eeklo, oorkonde van 1242.

(18) RAG Fonds Rijke Gasthuis, oorkonde van 1241. Dit verkocht stuk grond werd «omgereden» door Raas van Gavere en Alard van Hole. Daarvoor kregen ze een vergoeding «rideghelt» genoemd. RAG Fonds Rijke Gasthuis, twee oorkonden van 1244.

Vóór het verschijnen van de grafelijke clericus als verkoper van grafelijke gronden, waren de erfelijke schenker en de erfelijke hoornblazer gemachtigd tot het verkopen van de woeste gronden in Vlaanderen. Door de reorganisatie van het beheer van het grafelijk domein hebben zij die functie verloren, maar zij zijn er toch in geslaagd hun erfelijk recht op het «rideghelt» te behouden tot in het midden van

In 1239 verkopen de grafelijke clericus Elias en Willem Bloc voor rekening van de gravin 11 ½ bunder woeste grond gelegen in het ambacht IJzendijke en 3 bunder woeste grond in het ambacht Aardenburg aan Boudewijn de Coster, Hugo Langbeen en Dankard Cupin ⁽¹⁹⁾. De jaarlijkse cijns wordt op 18 sch. per bunder vastgesteld.

Een ander belangrijk domein dat door de gravin werd vercijsd is het Maldegemveld. De abdij van Drongen kocht in 1242 ongeveer 73 bunder woeste grond uit dit domein op de grens van Knesselare en Maldegem ⁽²⁰⁾. De Sint Baafsabdij bezat in 1243 rond haar proosdij Papinglo 454 bunder woeste grond voortkomend uit dit grafelijk domein ⁽²¹⁾. Gravin Johanna en graaf Thomas verkopen in 1243 te Burkel 353 bunder woeste grond aan de abdij van Ter Doest ⁽²²⁾. De jaarlijkse cijns bedroeg daar 6 d. per bunder, terwijl de monniken van de Sint Baafsabdij slechts 1 d. per bunder diende te betalen voor hun 454 bunder woeste grond. Nog te Burkel verkopen Willem Bloc en clericus Elias 32 bunder woeste grond in 1241 aan Paul Kalkre die 18 d. cijns per bunder moet betalen ⁽²³⁾. De heer van Maldegem hield meer dan 1012 bunder heide van het Maldegemveld in cijns van de graaf. Hij betaalde daarvoor jaarlijks 42 pond cijns of ongeveer 10 d. per bunder ⁽²⁴⁾.

Boudewijn van Knesselare bezat in die omgeving 150 bunder woeste grond waarvoor hij een cijns van 105 s. per jaar aan de graaf betaalde ⁽²⁵⁾. Ook de heren van Wessegem waren cijnsplichtig aan de graaf voor een grote oppervlakte woeste grond in de omgeving van het Maldegem-

de veertiende eeuw. We menen ook dat het effectief omrijden slechts tot omstreeks 1250 werd uitgevoerd. Deze methode van afbakening was veel te grof zodat men tijdens de regering van gravin Margareta voortdurend moest gaan hermeten om de juiste oppervlakte van de verkochte grond te bepalen. Zij zal meer en meer beroep doen op landmeters. Zie in dit verband : TH. LUYKX, *Gravin Margareta*, p. 216-218 en L. STOCKMAN, *Rideghelt en Blaseghelt*, Biekerf jaargang 72 (1971) nr. 7-8, p. 206-208.

(19) F. VAN DE PUTTE, *Cronica et cartularium de Dunts*, p. 572.

(20) J.J. DE SMET, *Corpus Chronicorum Flandrie*, Tome I, p. 610. De cijns bedroeg vermoedelijk 1 sch. per bunder want de abdij van Drongen kreeg, volgens de rekening van 1289 van de brieven van Assenede en de Vier ambachten, vrijstelling van 4 p. 12 s. 4 d. cijns voor haar gronden te Ursel. Zie bijlage I

(21) TH. LUYKX, *Gravin Johanna*, p. 601-602.

(22) F. VAN DE PUTTE, o.c.p. 576-577.

(23) Rijksarchief Brugge, Aanwinsten nr. 4608.

(24) Algemeen Rijksarchief Brussel, Rekenkamer nr. 45198 f° 2 r°. De heer van Maldegem moet dit uitgestrekt domein in de loop van de eerste helft van de dertiende eeuw verworven hebben zoals verder zal blijken.

(25) Algemeen Rijksarchief Brussel, Robrekeningen nr. 2857

veld ⁽²⁶⁾. Te Aalter en te Ruiselede bezat de heer van de Woestijne 787 bunder grond, waarvoor hij jaarlijks een cijns van 45 p. 5 s. 6 d. verschuldigd was aan de graaf ⁽²⁷⁾.

Ook kleinere oppervlakten woeste grond werden verkocht : in 1241 verkopen clericus Elias en Willem Bloc 9 bunder weide en woeste grond te Male aan Egidius van Breedene die daarvoor een jaarlijkse cijns van 18 d. per bunder zal betalen ⁽²⁸⁾.

In geen enkel van bovenvermelde oorkonden wordt gezegd door wie de cijnsen moeten geïnd worden : nergens is er sprake van een ontvanger. Voor het innen van die cijnsen zal de gravin een nieuw ontvangstbureau oprichten : de brieven van Assenede en de Vier Ambachten. Inderdaad al de cijnsen van de bovenvermelde oorkonden vinden we terug in de cijnsboeken van die brieven.

Uit de zeer beperkte lijst van verkoopsoorkonden van woeste gronden tijdens de regering van gravin Johanna blijkt reeds voldoende dat het hier gaat over massale verkopen die belangrijker blijken te zijn dan de verkopen tijdens het bewind van gravin Margareta, alhoewel we uit die tweede periode over veel meer oorkonden beschikken ⁽²⁹⁾.

2. *Verkoop van de grafelijke woeste gronden en moergronden tijdens de regering van Margareta van Constantinopel.*

Dr. Th. Luykx heeft reeds uitvoerig de verkoop van de grafelijke woeste gronden en moergronden besproken in zijn boek over gravin Margareta. Een uitgebreide lijst van die verkopen werd door hem opgesteld zodat we over een uitstekend overzicht beschikken van de hoeveelheid verkochte grond ⁽³⁰⁾.

We kunnen ons dan ook tot de analyse van enkele oorkonden beperken.

In 1252 schenkt gravin Margareta «decem bonaria mori nostri sita in parrochia de Mendonc in loco qui dicitur Wachtebeke» aan de abdij van Loos ⁽³¹⁾. De cijns bedraagt 1 d. per bunder, maar de oorkonde vermeldt

(26) ARA RR nr. 2857.

(27) ARA RR nr. 2857.

(28) Eg.I. STRUBBE, *Egidius van Breedene* (11.-1270) Brugge (1942) p. 511.

(29) Zie bijlage V.

(30) Th. LUYKX, *Gravin Margareta*, p. 223-239.

(31) Een copie van de originele oorkonde bevindt zich in de rekening 1444-1445 van de brieven van Assenede en de Vier ambachten, ARA RK nr. 7835.

niet waar de cijnsen moeten betaald worden. In andere oorkonden gebeurt dat echter wel. In 1253 verkoopt de grafelijke clericus Willem van Boude-
loo 500 bunder woeste grond aan de abdij van Sint Andries bij Brugge
voor 300 pond en een jaarlijkse cijns van 6 d. per bunder te betalen «ad
brevia nostrorum reddituum» (32). In 1261 koopt de Sint Andriesabdij
nogmaals 14 bunder woeste grond, gelegen bij de abdij, van de gravin.
De abt moet een jaarlijkse cijns van 6 d. per bunder betalen «ad brevia
wastinarum nostrorum» (33). In 1263 bekrachtigt gravin Margareta de ver-
koop van het derde deel van 26 bunder woeste grond, gelegen op de wijk
Triest te Assenede, aan de abdij van Doornzele. De cijns bedraagt 6 d.
per bunder te betalen «ad brevia nostra de Hasnede» (34). In 1264 ver-
koopt gravin Margareta 124 bunder woeste grond aan de abdij van Loos,
waarvoor de zusters 12 d. cijns per bunder dienen te betalen «a nos bries
des wastines dou mestier de Gant» (35). In hetzelfde jaar verkoopt de
grafelijke clericus Jan van Mont Saint Eloy 172 bunder moergrond ge-
legen tussen Nieuw-Roeselare en Kaprijke en 71 bunder te Warhem bij
Maldegem aan verschillende personen uit Brugge en Aardenburg. De ver-
schuldigde cijns van 9 d. per bunder moet betaald worden «as bries de
nostre muer de Rodembourc» (36). Die zelfde Jan van Mont Saint Eloy
verkoopt 9 bunder woeste grond op het Scheldeveld te Groeninge aan
Willem Utenhove voor 30 pond per bunder en een jaarlijkse cijns van
6 d. te betalen «as bries ke Dierekins, nostre clercs, recoit des nos rentes
sour Eskedeveld» (37). In 1274 verkoopt gravin Margareta 253 bunder
moergrond, gelegen tussen de Zoutweg, de Moeie, de stad Eeklo en de
Lieve, 4 bunder 2 gemet 132 roede moergrond in de Houtmoer, en dan
nog 46 bunder woeste grond in diezelfde omgeving, aan Alix, weduwe
van Wouter van Zwijnaarde. De jaarlijkse cijns, die moet betaald worden
«a bries de Hassenede», bedraagt 18 d. per bunder (38).

De dood van gravin Margareta in 1278 betekent geen eindpunt in
het vercijsen van de grafelijke woeste gronden en moergronden in Vlaan-
deren. Graaf Gwijde zal die winstgevende politiek verder zetten. In 1286
verkoopt hij door bemiddeling van Dans Eustatius 21 bunder 106 roede
moergrond te Gagheldonk, 2 bunder «sour le watreganc qui va de Chave-

(32) Rijksarchief Brugge, Cartularium van Sint Andries nr. 52 f° 136 r° en v°.

(33) Rijksarchief Brugge, Ibidem f° 140 r° en v°.

(34) Rijksarchief Gent, Fonds abdij Doornzele, oorkonde van 1263.

(35) Rijsel, Archives Nationales, B 1561, 1e Cartulaire de Flandre f° 20 r°.

(36) Rijsel, Archives Nationales, Ibidem f° 25 v° en f° 26 r°.

(37) Rijsel, Archives Nationales, Ibidem f° 29 v°.

(38) Rijsel, Archives Nationales, Ibidem f° 36 v° en f° 37 r°.

tinghes devers Hulst» en 1 bunder te Saaftinge aan de abdij Ter Duinen. De cijns bedraagt hier slechts 3 d. per bunder te betalen «as nous briefs d'Assenede» (39).

Uit de bovenvermelde oorkonden blijkt dat vanaf 1260 expliciet vermeld wordt aan welk ontvangsbureau de cijnsen dienen betaald te worden. We vinden in 1261 : «ad brevia wastinarum nostrarum»; in 1263 : «ad brevia nostra de Hasnede»; in 1264 : «a nos bries des wastines dou mestier de Gant»; en nog in 1264 : «as nos bries de nostre muer de Rodembourc». Sporadisch spreekt men soms van de brieven van West-Eeklo (40), en de brieven van Watervliet (41). De naam van het ontvangsbureau is in het begin van de tweede helft van de dertiende eeuw dus nog niet vastgelegd.

In 1258 bezet gravin Margareta 500 pond «ad redditus wastinarum de Brugensi et Gandensi officiis» die gebruikt worden om bepaalde terugbetalingen te doen en verschuldigde legaten uit te keren (42). In de oudst bewaarde rekening van 1289 spreekt men eveneens van de «reditibus wastinarum in officio gandensi et in officio brugensi» (43). Als oudste benaming voor dit ontvangsbureau vinden we dus : «ontvangsten van de woeste gronden in de Brugse en Gentse kasselrijen». Het is slechts in de veertiende eeuw dat dit ontvangsbureau officieel «de brieven van Assenede en de Vier Ambachten» zal genoemd worden.

3. *De clerici-ontvangers*

Gravin Johanna geeft in 1243 opdracht aan haar klerk, magister Hendrik van Badelghem, kanunnik van Doornik, jaarlijks tien pond uit te betalen voor het onderhoud van een kapelanij in het begijnhof van Gent. Die som put hij uit de gelden die hij ontvangt «ex redditibus wastinarum» (44). Die tien pond komt dus voort uit de ophrengst van de veerjnsde woeste gronden, waarvan Hendrik van Badelghem ontvanger is (45). Hij is waarschijnlijk de eerste ontvanger van de brieven van de woeste gronden. In 1244 wordt hij ook «venditor wastinarum» genoemd

(39) F. VAN DE PUTTE, *Cronica et Cartularium monasterii de Dunis*, p. 369.

(40) TH. LUYKX, *Gravin Margareta*, p. 235.

(41) TH. LUYKX, *Gravin Margareta*, p. 227.

(42) TH. LUYKX, *Gravin Margareta*, p. 336.

(43) Archief Sint Janshospitaal Brugge, Doos Varia, rol nr. 8.

(44) J. BETHUNE, *Cartulaire de Saint Elisabeth à Gand*, p. 9. De tien pond komen van de «denariis quos recepietis ex redditibus wastinarum».

(45) In de rekening van 1289 vinden we die tien pond aenoteerd : capellanie begunnarum in Gandavo 10 p. Zie bijlage 1 .

in een oorkonde van Raas van Gavere en Alard de Hole ⁽⁴⁶⁾. We hebben evenwel geen enkele verkoopsoorkonde van zijn hand teruggevonden. Het zijn vooral Willem Bloc en clericus Elias die woeste gronden verkocht hebben voor rekening van de vlaamse gravin. In 1281 treffen we Hendrik van Badelghem aan in een rekening van de cijnsen buiten de redeninge ⁽⁴⁷⁾. Hij werd in zijn taak als ontvanger bijgestaan door Dirk van Assenede zoals blijkt uit een oorkonde van gravin Margareta waarbij ze jaarlijks 1500 pond bezet «as bries ke Dyerekins de Hassenede et Henris, ses compains, rechoivent» ten haren voordele bij een financiële regeling met haar zoon Gwijde in 1277 ⁽⁴⁸⁾. In een definitieve regeling van 1278 wordt dit bedrag op 1600 pond gebracht, waarvan 300 pond «sour les rentes de moer et de wastines, ke Henri li clerics rechoit» en 1300 pond «sour les bries de Hassenede» zijn bezet ⁽⁴⁹⁾.

In de rekening van 1289 komt Dirk van Assenede expliciet als ontvanger van de cijnsen van de woeste gronden in de kasselrijen Gent en Brugge voor ⁽⁵⁰⁾. In de oudst bewaarde rekening van de cijnsen van de moergronden en de woeste gronden, opgesteld voor het jaar 1294, verschijnt Bartolomeus van Bassevelde, die kennelijk Hendrik van Badelghem als ontvanger heeft opgevolgd ⁽⁵¹⁾.

Dirk van Assenede verschijnt in 1263 voor het eerst in de bronnen als koper van het derde deel van 26 bunder woeste grond gelegen bij het klooster van Doornzele ⁽⁵²⁾. Als grafelijke ontvanger treffen we hem voor het eerst aan in een oorkonde van 1271, waar hij ontvanger van de brieven van het Scheldeveld genoemd wordt ⁽⁵³⁾. In 1296 is Dirk van Assenede reeds gestorven, want in een rekening van de cijnsen buiten de redeninge onder de rubriek «rentes des iij mestiers, de Gand et de Bruges» noteert men dat «li hoir Dierekin de Hassenede doivent de vies arrierages 68 s. 1 d.» ⁽⁵⁴⁾. In 1296 was nog geen opvolger van Dirk van Assenede aangesteld, want Jacob van Dense, de algemene ontvanger van Vlaanderen,

(46) F. VAN DE PUTTE, *Esquisse sur la mise en culture de la Flandre occidentale*, in *Annales de la Société d'Emulation*, Tome III (1841) p. 225.

(47) — *Summary des rentes de Chavethinghe, des bries de Waze et des rentes, ke Dierekins et maistre Henri, li clers, rechoivent*, TH. LUYKX, *Gravin Margareta*, p. 462.

(48) TH. LUYKX, *Gravin Margareta*, p. 436.

(49) TH. LUYKX, *Gravin Margareta*, p. 454.

(50) Zie bijlage I.

(51) Zie bijlage II.

(52) J. DE SAINT GENOIS, *Monumens anciens*, tome II, p. 588-589.

(53) Rijsel, *Archives Nationales*, B 1561, 1e Cartulaire de Flandre f° 29 v°.

(54) ARA RR nr. 266.

fungeert als ontvanger van de cijnsen van de woeste gronden in de kasselrijen Gent en Brugge. Bartolomeus van Bassevelde daarentegen fungeert wel als ontvanger van de cijnsen van de moergronden en de woeste gronden. In 1501 zijn de beide ontvangsten reeds samengevoegd onder het beheer van de klerkontvanger Gillis van Belle (55).

Aanvankelijk was dus Hendrik van Badelghem ontvanger van de brieven van de woeste gronden in de kasselrijen Gent en Brugge. Later treedt Dirk van Assenede in die hoedanigheid op, terwijl meester Hendrik (van Badelghem) dan ontvanger geworden is van de brieven van de moergronden en de woeste gronden. We denken dat de jongere Dirk van Assenede de ontvangst van de veel belangrijker brieven van de woeste gronden in de kasselrijen Gent en Brugge van de oudere meester Hendrik heeft overgenomen. Na het samenvoegen van die beide brieven kunnen we spreken over de brieven van Assenede en de Vier Ambachten.

Boven merkten we reeds op dat de clerici-ontvangers niet als verkopers van de woeste gronden en de moergronden zijn opgetreden. Tijdens de regering van gravin Johanna van Constantinopel treden Willem Bloc en clericus Eliás op de voorgrond als gemachtigde verkopers van de gravin (56). Tijdens de regering van gravin Margareta van Constantinopel verkopen hoofd-clericus Jan van Mont Saint Eloy en later Eustachius van Stoppeldijk, monnik van Cambron, de grafelijke moergronden (57). Het beheer van de brieven van Assenede en de Vier ambachten bracht zoveel werk mee dat het noodzakelijk werd een clericus aan te duiden die zich uitsluitend bezig hield met de ontvangst van de cijnsen van de verkochte gronden (58).

(55) ARA RR nr. 267. — Contes des rentes des wastines es mestiers de Gant et de Bruges fait par Gillon de Baillueil.

— Contes le dit Gillon des rentes des wastines et du moer de Rodembourg et de Groede.

(56) Zie bijlage V.

(57) TH. LUYKX, *Margareta van Constantinopel*, p. 60-61, en P. ROGGHÉ, *De abdij van Cambron in Vlaanderen vóór de XIVe eeuw*, AM nr. 21 (1970) p. 264.

(58) Dit was geen algemene regel, want Eustachius van Stoppeldijk was verkoper van grafelijke moergronden en tevens ontvanger van de cijnsen van Saaftinge en de moergronden, later Pieter Mastere brieven genoemd. In 1278 bezet graaf Gwijde 1000 p. «sour Chavetingshes et sour le moer, dont Dant Eustaces a esté et est venderes et recheveres». TH. LUYKX, *Gravin Margareta*, p. 454. In 1296 vinden we Hugo Ute Volderstraten als ontvanger van de Pieter Mastere Brieven. ARA RR nr. 266.

Hoofdstuk II

STRUCTUUR VAN DE REKENINGEN

Om een benaderende datering van het ontstaan van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten te kunnen geven, zullen we de structuur van de oudste rekeningen analyseren. De oudst bewaarde rekening dateert van 1289 en bevat eigenlijk twee rekeningen :

- computatio Dirkini de Hassenede de redditibus wastinarum
- computatio Dirkini de Hassenede de redditibus mori et terre in officiis de Hulst et Axele

Verder beschikken we dan nog over een rekening van Bartolomeus van Bassevelde, die in 1294 werd opgesteld :

- computatio Bertelomei clerici de Bassevelde de redditibus wastinarum de moro de Rodenborch, Watervliet et Groda.

Deze drie rekeningen of brieven vormen dan samen de brieven van Assenede en de Vier Ambachten (1).

1. *De cijnsen van de woeste gronden in de kasselrijen van Gent en Brugge en in de Vier Ambachten. (Eerste brieven).*

De ontvangsten van de eerste rekening zijn in drie rubrieken verdeeld :

- de cijnsen van de woeste gronden in de kasselrij Gent en de Vier Ambachten
- de cijnsen van de woeste gronden in de kasselrij Brugge
- diverse cijnsen

De posten van de eerste en de tweede rubriek zijn allebei op dezelfde wijze opgesteld en bevatten een aantal «reddituum summa» van verschillende dorpen. Een voorbeeld :

«In Bassevelde reddituum summa 168 p. 53 ½ d.»

«Item ibidem de novo 22 p. 3 s. 3 d.»

In de eerste som zitten de oudste cijnsen terwijl de tweede som de cijnsen bevat die iets later tot stand zijn gekomen.

In de derde rubriek worden de cijnsplichtigen met de oppervlakte van de grond en de cijns uitdrukkelijk vermeld.

Een voorbeeld : «Item abbate de Laude pro 10 boneriis mori apud Wachtebeke». Die derde rubriek moet ontstaan zijn na het afsluiten van de

(1) Zie bijlagen I en II.

(2) Zie noot 31.

eerste en tweede rubriek. Die tien bunder moergrond werden in 1252 door Gravin Margareta aan de abdij van Loos geschonken ⁽²⁾. We mogen dus besluiten dat de rubrieken 1 en 2 reeds vóór 1252 hun definitieve vorm hadden gekregen. Dit afsluiten moet enkele jaren tevoren gebeurd zijn, want in de «reddituum summa in Orsle» zit de 4 p. 12 s. 3 d. die de prelaat van Drongen diende te betalen voor de 73 bunder woeste grond die hij in 1242 op de grens van Ursel en Maldegem had gekocht ⁽³⁾. In de rubriek van de kwijtscheldingen komt die cijns wel uitdrukkelijk voor zodat we zeker zijn dat dit bedrag in rubriek 2 van de ontvangsten in rekening werd gebracht.

We vermoeden dat de rubrieken 1 en 2 bij het overlijden van gravin Johanna in 1244 werd afgesloten.

Op het einde van rubriek 3 vinden we een post van 26 s. 1 d. cijns voor 313 gemet gelegen in de parochies Axel en Peerboom op naam van Alexander, zoon van Filips en kleinzoon van Alexander. Welnu die 313 gemet werd in 1274, verkocht aan Filips, zoon van Alexander, door gravin Margareta ⁽⁴⁾. Rubriek 3 is dus later ontstaan en moet rond 1280 zijn definitieve vorm hebben gekregen ⁽⁵⁾.

In rubriek 1 komt er een belangrijke post van 85 p. 15 s. 5 d. cijns voor «super Sceldevelt in officiis Curtracensi, Aldenardi et Gandensi». Dit hoog bedrag wijst erop dat een belangrijk deel van het Scheldeveld door de graaf werd vercijnsd.

Na de ontvangstposten komen er twee rubrieken met als hoofd : «datum ex brevibus officiorum gandensis et brugensis» en «datum ex brevibus officii brugensis». In de eerste rubriek komt o.m. de 10 pond voor de kapelanij van het Gentse begijnhof voor. In de tweede en meer uitgebreide rubriek komt de bovengenoemde cijns van de abt van Drongen voor. Verder treffen we er een post aan waarin de abdij van de Bijloke 8 p. 14 sch. 9 d. cijns wordt kwijt gescholden ⁽⁶⁾. Het hospitaal te Rijsel

(3) Zie verkoop nr. 15 van bijlage V.

(4) Rijsel, Archives Nationales, B 1561, 1e Cartulaire de Flandre f° 43 r°.

(5) De abdis van ter Haghe betaalde jaarlijks 13 s. 4 d. voor 80 bunder landbouwgrond en weide in de parochies Axel en Beoostenblide, die in 1278 door Gravin Margareta aan het klooster ter Haghe waren geschonken. DE POTTER en BROECKAERT, *Geschiedenis van Merelbeke*, p. 64.

(6) Gravin Margareta had die cijns in 1263 aan de abdij van de Bijloke kwijt gescholden. J. WALTERS, *Geschiedenis der zusters der Bijloke te Gent*. Deel II, p. 341-342. In die 8 p. 14 s. 9 d. zit o.m. de 52 s. 7 d. cijns die de Bijloke-abdij voor 113 gemet woeste grond diende te betalen. Die grond, gelegen op het Scheldeveld, werd in 1247 door gravin Margareta aan de Bijloke geschonken. Stadsarchief Gent Fonds Bijloke nr. 7.

krijgt ook kwijtschelding van een aantal cijnsen : 5 p. 2 s. in het ambacht Maldegem en 0 s. 9 d. op het Scheldeveld omdat het hospitaal een stuk grond aan de graaf heeft afgestaan «pro camera clericorum juxta aulam comitis apud Insulam» (7).

Een som van 52 p. 8 d. is voorzien voor Beatrix van Brabant, vrouwe van Kortrijk ; dit is een deel van haar weduwgift die zij in 1251 ontving bij het overlijden van haar man Willem van Dampierre (8). Ook de kanunnikken van Sint Veerle worden met een rente bedacht, terwijl de Willemijnen 24 s. 9 ½ d. cijns kwijtgescholden worden voor bepaalde gronden rond hun klooster te Watervliet (9).

Het saldo van de rekening wordt afgedragen aan Zeger van Belle en aan broeder Eustaas van Stoppeldijk. De ontvanger krijgt 40 p. «pro servitio».

2. *De cijnsen van de moergronden en de polders in de ambachten Axel en Hulst (Middelen brieven).*

Deze rekening bestaat slechts uit enkele posten in 1289. De ontvanger noteert 11 p. 5 s. voor de polder te Oud-Schoudee op het grondgebied van de parochie Hontenesse (10). De abt van Cambron moet twee gouden marken betalen als cijns voor «totum morum et totam terram de Utdico et Indico in officio de Hulst jacentem» die hij in 1223 van gravin Johanna gekregen heeft (11). Verder zijn er nog cijnsen voor 112 gemet 200 roede land te Stripe in het ambacht Hulst. Er zijn dan nog twee posten voor de cijnsen voortkomend van de moeren in de ambachten Hulst

(7) Volgens een oorkonde van graaf Gwijde in 1284 werden «102 sous aux métiers d'Aardenburg, d'Ysendijke et Maldeghem» en «24 sous 9 deniers sur Scheldevelde» kwijt gescholden. Het eerste bedrag klopt met het bedrag van de rekening van 1289, maar het tweede verschilt 18 sch. met de som van 1289. M. GASTOUT, *Beatrix, landgravine de Thuringe, reine des Romains, comtesse de Flandre, dame de Courtrai* (1225?-1288). Leuven (1943) p. 278-279.

(8) ARA *Trésor de Flandre*, 1e serie nr. 2011. Van dit bedrag zijn 28 p. 13 s. 9 d. bezet «à la nouvelle des wastines seur Eskeldeveld» en 8 p. 8 s. 9 1/3 d. «seur Bulscamp».

(9) Die 24 s. 9 ½ d. is misschien een deel van de 60 s. 8 d. cijns die de gravin in 1258 de broeders Willemijnen kwijtscheldt voor 81 hunder gelegen rond hun klooster. RAG *Fonds Bethlehem Oorkonde van 10 april 1258*.

(10) Scoude is een andere vorm voor Schelde. Dit plaatsje heeft dus zijn naam ontleend aan de rivier de Schelde, waaraan het paalde. Cfr. M. GYSSELING, *Gents vroegste geschiedenis in de spiegel van zijn plaatsnaam*, p. 14.

(11) J.J. DE SMET, *Cartulaire de l'abbaye de Cambron*, p. 449

en Axel. De opbrengst van de tol te Hughersluus wordt eveneens door Dirk van Assenede ontvangen. Die ontvangst valt een beetje uit de toon daar de andere posten allemaal cijnsen zijn.

De ontvanger krijgt 10 pond voor zijn moeite. Die rekening schijnt onvolledig te zijn want er gebeurt geen afrekening met de algemene ontvanger van Vlaanderen.

3. *De cijnsen van de woeste gronden en de moergronden van Aardenburg, Watervliet en Groede. (Nieuwe brieven).*

De oudst bewaarde rekening werd in 1294 opgesteld door Bartolomeus van Bassevelde. De voornaamste post van die rekening is de ontvangst van 170 p. 12 s. 8 ½ d. voor de nieuwe polder te Groede, bedijkt op initiatief van de abt van Sint Pieters⁽¹²⁾. Dan volgen twee belangrijke posten met de opbrengst van de cijnsen van woeste gronden en moergronden van Aardenburg en Watervliet. Die beide posten zijn een «summa reddituum», dit zijn totaal-sommen van cijnsen die tijdens een bepaalde periode werden verkocht. Er volgen dan nog twee dergelijke totaal-sommen : «summa reddituum wastinarum venditarum per fratrem Willelmum et Balduinum de Zoemergem»⁽¹³⁾ en een «summa reddituum de terre de Diepenborne in parrochia de Vliederzele». Die laatste post is hoofdzakelijk een cijns in natura en bestaat uit 76 halster haver, 2 hennen en een kleine geldsom. Deze havercijns sluit nauw aan bij de cijnsen in natura van de grote brief van 1187. Hier is het een uitzondering op de regel van de geldcijnsen.

Na die vijf belangrijkste posten komen de cijnsen van de gronden die door hoofdclericus Jan van Mont St Eloy werden verkocht. Een voorbeeld : «Item ex venditione magistri Johannis de moro super Riselwere et ante domum Margarete de Gate et ante Werrem 9 p. 5 s. 11 d.». Die moergronden werden in 1264 door Jan van Mont St Eloy verkocht : 118 bun-

(12) De abt van Sint Pieters verklaarde in 1261 dat hij van gravin Margareta voor een bepaald bedrag schorren had gekocht, tussen Isendorpe en Nieuwerkerke «in loco qui dicitur Groede». M.K.E. GOTTSCHALK, *Historische geografie van Westelijk Zeeuwsch Vlaanderen*, Deel I, p. 103-104.

(13) Broeder Willem van Baudelo en Boudewijn van Zomergem zijn grafelijke clericus die tot 1265 woeste gronden en moergronden verkochten voor rekening van gravin Margareta. Zie de lijst van de opbrengsten van de gondverkopen en grondbetwistingen, gepubliceerd door TH. LUYKX, *Gravin Margareta*, p. 223-229.

(14) Rijsel, Archives Nationales B 1561 1e Cartulaire de Flandre, f° 25 v° - f° 26 r°.

(15) Rijsel, Archives Nationales B 1561, 1e Cartulaire de Flandre, f° 98 r° - f° 98 v°.

(16) Rijsel, Archives Nationales B 1561 1e Cartulaire de Flandre, f° 101 r°.

der 1 gemet tussen het Rijselvere en de Blauwelsweg ; 51 bunder 2 gemet over het Rijselvere nabij het huis van Margareta Gate ; 71 bunder in het moer van Warhem en 3 ½ bunder bij Maroyendamme (14).

Bijna de helft van de rekening bestaat uit cijnsen van gronden die door Eustaas van Stoppeldijk, monnik van Cambron, werden verkocht. Meestal gaat het over geringe bedragen, want slechts drie posten zijn groter dan 5 pond. In 1276 verkoopt Eustaas van Stoppeldijk 5 bunder moergrond uit het moer van Aardenburg aan de abdij van Vauchelles voor 10 pond per bunder en een cijns van 9 d. per bunder (15). We vinden die post terug in de rekening : «Item de abbate de Vauchele quinque boneria». Jan van Zevécote staat in de rekening met een cijns van 10 s. voor 20 bunder woeste grond te Waarschoot die hij in 1283 gekocht heeft (16). Voor 60 bunder woeste grond te Waarschoot betaalt Hendrik van de Rystune 30 s. hetzij 6 d. per bunder (17). Dit zijn slechts enkele voorbeelden «ex venditione fratris Eustachii» voor rekening van zijn opdrachtgevers gravin Margareta en graaf Gwijde.

In de rekening staan ook enkele «verdwaalde» cijnsen, die volledig buiten het ambtsgebied van de brieven van Assenede en de Vier ambachten vallen. Het hospitaal van Oudenaarde betaalt 2 d. cijns voor 1 ½ dagwand land gelegen op Bevere bij Oudenaarde (18) en 4 d. voor 1 bunder land (19).

Gewoonlijk zijn de verkochte stukken moergrond of woeste gronden, behalve dan de polder van Sint Pieters te Groede en een polder van 278 gemet die door ridder Geraard de Moor en gezellen nabij Groede werd bedijkt (20).

Op de «summa ex Watervliet» is 10 p. cijns kwijt gescholden ten voordele van de broeders Willemijnen (21) en een bedrag van 5 p. 40 d.

(17) Ex venditione fratris Eustachtii in Werscoet pro domino Henrico de Rystune pro 60 boneris wastine.

(18) J.G. DE BROUWERE, *Het cartularium van het O.L.V.-hospitaal te Oudenaarde (XIVe eeuw)* Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige kring van Oudenaarde. Feestnummer (1956) p. 140. Dit stuk grond kwam door toedoen van Willem Bloc in handen van het hospitaal.

(19) J.G. DE BROUWERE, *ibidem*, p. 157. Het hospitaal werd in 1262 in het bezit gesteld van dit stuk land, dat vroeger werd aangekocht door toedoen van Willem Bloc.

(20) Volgens Dr. GOTTSCHALK werd de kleine en grote Geraard de Moorspolder rond 1282 droog gelegd. M.K.E. GOTTSCHALK, *Historische geografie van Westelijk Zeeuwsch Vlaanderen*, Deel I, p. 106.

(21) Dit bedrag werd hen in 1262 door gravin Margareta geschonken. Rijsel, Archives Nationales, B 1561 1e Cartulaire de Flandre f° 59 v°.

is bezet op naam van Beatrix, vrouwe van Kortrijk. Op het einde van de rekening noteert de ontvanger een verlies van 17 pond cijns voor 68 gemet poldegrond te Groede die buiten de dijk zijn gelegen. Aan de broeders Willemijnen wordt andermaal 29 s. 2 ½ d. cijns kwijt gescholden voor gronden in de omgeving van Watervliet. De ontvanger strijkt 24 pond op als wedde. Het saldo van de rekening wordt in verschillende schijven overgemaakt aan de algemene ontvanger Jacob van Dense.

Hoofdstuk III

1. *Ontstaan van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten*

Voor het beheer van hun uitgestrekt domein en voor het verzamelen van de talrijke cijnsen in natura en geld beschikten de graven van Vlaanderen reeds in de twaalfde eeuw over een uitgebreid net van spijkers, vaccaria, lardaria en brieven. De spijkers waren in hoofdzaak bestemd voor het innen van de graancijnsen, de vaccaria voor de zuivelproducten en de lardaria vooral voor de vleesproducten, terwijl de brieven ontvangtbureaus waren voor de geldcijnsen, alhoewel zij ook instonden voor het verzamelen van graancijnsen (1). De Gentse spijker bestreek het gebied van de Oudburg, het ambacht Zomergem, de Vier Ambachten en het land van Waas. De brevia de Busere of brieven van Aalter centraliseerde de ontvangst van mout- en gerstrenten in de Oudburg en het ambacht Zomergem en de evenrenten in de ambachten Assenede en Boekhoute (2). De kleine brieven van Aalter, afhankelijk van de Gentse spijker, inde de geldrenten in de streek van Aalter en Zomergem, te Hijfte en in de Vier Ambachten (3).

De kleine brieven van Aalter waren normaal het aangewezen ontvangtbureau om de cijnsen te innen van de woeste gronden en de moergronden die verkocht werden tijdens de regeringen van gravin Johanna en gravin Margareta. Daarvan is niets in huis gekomen, omdat heel het erfelijk feodaal bestuursapparaat van de twaalfde eeuw geleidelijk aan in de dertiende eeuw verdrongen werd door een korps van afzethare ambtenaren. Het oude systeem van spijkers, lardaria, vaccaria en brieven bleef verder werken, maar voor het innen van de nieuwe cijnsen werden nieuwe

(1) A. VERHULST en M. GYSSELING, *Gros Brief*, p. 84-90.

(2) L. STOCKMAN, *De Brieven van Aalter*, AM nr. 20 (1969) p. 118.

(3) A. VERHULST en M. GYSSELING, *Gros Brief*, p. 145. In 1187 bedroeg de bruto-opbrengst van de kleine brieven van Aalter 62 p. 13 s. 8 ½ d.

ontvangst-bureaus opgericht beheerd door clerici-ontvangers. In de loop van de dertiende eeuw kwamen aldus de brieven van Waas, de Pieter Masiere brieven en voor onze streek de brieven van Assenede en de Vier Ambachten tot stand.

Uit de analyse van de oudst bewaarde rekening blijkt dat de rubrieken 1 en 2 van de Eerste brieven vóór 1252 hun definitieve vorm hadden gekregen terwijl rubriek 3 na 1252 moet zijn tot stand gekomen. Wanneer de rubrieken 1 en 2 begonnen werden is niet gemakkelijk te achterhalen. We hebben reeds vermeld dat gravin Johanna in 1220 woeste grond vercijsde in het ambacht Assenede. In het begin zal men waarschijnlijk nog geen aparte brieven in het leven hebben geroepen, maar naarmate de verkopeningen belangrijker werden, zal er behoefte ontstaan zijn om de inning van de cijnsen doelmatig te organiseren. Naar het voorbeeld van het oude brievensysteem zal gravin Johanna de brieven van de woeste gronden in de kasselrijen Gent en Brugge gecreëerd hebben met een grafelijk clericus als ontvanger (4). De eerste in de reeks ontvangers is vermoedelijk kanunnik van Badelghem.

Rond 1250 moet het totaal bedrag van de rubrieken 1 en 2 van de Eerste brieven respectievelijk hoger dan 885 p. en 637 p. gelegen hebben (5). Het is dan ook zonder moeite dat gravin Margareta in 1258 een bedrag van 500 p. kan bezetten «ad redditus wastinarum de Brugensi et Gandensi officiis» (6).

De rubriek 3 van de Eerste brieven, ontstaan na 1252, zal na 1289 praktisch niet meer wijzigen. In 1289 bedroeg de ophrengst 38 p. 9 s. 5 d., waaronder 16 p. van het reliefgeld (7).

De Middele brieven die in 1289 slechts uit zeven posten bestaan bevatten eigenlijk slechts enkele toevallige cijnsen : cijnsen van poldergrond en moergrond in de ambachten Hulst en Axel. De gravin zal voor de ontvangst van de cijnsen in die beide ambachten de Pieter Masiere brieven inrichten. We vermoeden dat in de Middele brieven de oudste cijnsen

(4) Over de grafelijke clerici zie het werk van Egl. STRUBBE, *Egidius van Breede-
ne (11...1270) Brugge* (1942) p. 38-46.

(5) Daar de rubrieken 1 en 2 rond 1250 hun onveranderlijk karakter reeds hadden kunnen
we de bedragen van 1289 overnemen.

(6) Th. LUYKX, *Gravin Margareta*, p. 336.

(7) Bij verandering van eigenaar diende de nieuwe cijnsouder gewoonlijk 9 d. reliefgeld te betalen en 4 d. verzetgeld om de naam van de nieuwe eigenaar op de cijnsrol te schrijven. Dit wordt uitdrukkelijk vermeld in de verkoopvoorwaarden van een grote hoeveelheid moergrond langsheen de Woutersweg in Sint Margriete Brugge, archief Groot Seminarie, Ter Doest, nr. 586.

uit die streek zijn opgenomen. De twee gouden marken die de abdij van Cambron betaalt, is een cijns die reeds in 1223 bestond. Voor de overige posten hebben we geen preciese gegevens over hun ontstaan.

In 1289 bedroeg de totale ontvangst slechts 93 p. 18 s. 2 d. ; in 1295 zal de totale ontvangst stijgen tot 139 p. 9 s. 9 d. door een hogere opbrengst van de tol te Hughersluus en het bijvoegen van twee posten : 13 p. 2 s. voor 32 $\frac{3}{4}$ gemet poldergrond te Nieuw-Schoudee en 26 p. 19 s. 9 d. voor 63 $\frac{1}{2}$ gemet poldergrond ⁽⁸⁾.

De Nieuwe brieven moeten zijn ingericht rond 1260 op het einde van het optreden van clericus Willem van Boudelo en clericus Boudewijn van Zomergem als verkopers van grafelijke gronden. De cijnsen van de door hen verkochte gronden verschijnen in de rekeningen als een «summa reddituum». Dit is niet meer het geval voor de cijnsen van de gronden verkocht door hoofdclericus Jan van Mont Saint Eloy en broeder Eustaas van Stoppeldijk. Gravin Margareta verklaart in een oorkonde van 1255, waarin een grote oppervlakte moergrond vercijnsd wordt, dat er een ontvanger zal aangesteld worden die belast zal zijn met het innen van de jaarlijkse cijns van 9 d., van het reliefgeld en het verzetgeld ⁽⁹⁾. In 1262 bezet gravin Margareta 10 p. «ad nostras redditus de Watervliet et Smouthouc» ten voordele van de Willemijnen te Watervliet. Zij beveelt aan de ontvanger van de cijnsen jaarlijks dit bedrag aan de broeders uit te keren ⁽¹⁰⁾. De nieuwe ontvanger was dus reeds in 1262 in functie, want de «redditus de Watervliet en Smouthouc» vormden een onderdeel van de Nieuwe brieven. Die eerste ontvanger was Hendrik van Badelghem die de ontvangst van de Eerste en Middele brieven vermoedelijk had overgelaten aan Dirk van Assenede, zoals we in de paragraaf over de clerici-ontvangers veronderstelden.

In 1294 bedroeg de totale ontvangst van de Nieuwe brieven bijna 385 p. Daarna zal de ontvangst van die brieven nog aangroeien door toevoeging van een twintigtal posten. Pieter Heldebolle en Jacob van Hertsberghe betalen 37 s. cijns voor 74 bunder moergrond, gekocht in 1297 in de parochie Zuiddorpe in het ambacht Axel ⁽¹¹⁾. Alhoewel er na 1300 nog enkele posten bijkomen mogen we toch besluiten dat de Nieuwe

(8) ARA RR nr. 593.

(9) In die oorkonde spreekt de gravin over een «...receptor brevium nostrorum, quicumque pro tempore ad fuerit constitutus ...» Brugge, archief Groot Seminarie, Ter Doest, nr. 586.

(10) Rijsel, Archives Nationales B 1561, 1e Cartulaire de Flandre f° 59 v°.

(11) Rijsel, Archives Nationales B 1562, 2e Cartulaire de Flandre f° 239 v°.

brieven tussen 1260 en 1500 hun definitieve vorm hebben gekregen wat de ontvangsten betreft.

De totale netto-opbrengst van de Eerste en de Middele brieven bereikte in 1289 bijna 1584 p. en de netto-opbrengst van de Nieuwe brieven bedroeg meer dan 324 p. Het is dan ook begrijpelijk dat graaf Gwijde in 1278 als een deel van de lijfrente van zijn moeder 1500 p. «sour les bries de Hassenede» en 300 p. «sour les rentes de moer et de wastines, ke Henris, li clercs, rechoit» kan bezetten ⁽¹²⁾.

De grondcijsn tijdens de periode 1220-1244 bedroeg gemiddeld 12 d. à 24 d. per bunder. De heer van Wessegem betaalde 18 d. per bunder, terwijl de heren van Maldegem en van de Woestijne meestal slechts 12 d. per bunder woeste grond betaalden ⁽¹³⁾. De abdij van Sint Baafs vercijsnde in het begin van de dertiende eeuw in de buurt van Evergem woeste gronden voor een bedrag van 24 d. per bunder ⁽¹⁴⁾. De cijsnwaarde van de woeste grond tijdens die periode schommelde dus rond 18 d. per bunder. Onder de regering van gravin Margareta zal de cijsn dalen tot 6 d. per bunder woeste grond en tot 9 d. per bunder moergrond tijdens de periode 1250-1274 ⁽¹⁵⁾. Het is ook opmerkenswaard dat in de tweede periode hoofdzakelijk moergronden ten gelde werden gemaakt; dit in tegenstelling met de voorgaande periode, waarin alleen woeste gronden of braakgronden werden verkocht.

2. Het beheer in de veertiende eeuw.

Voor het innen van de cijsnen beschikten de ontvangers in de veertiende eeuw over cijsnrollen waarop al de namen van de cijsnplichtigen zijn opgenomen. Naast de naam van de cijsnplichtige komt het verschuldigde bedrag en ook meestal de oppervlakte van het vercijsnde perceel voor. Bovendien wordt vaak de naam van de vorige cijsnhouder vermeld. Een voorbeeld: «dominus Walterus de Bryseteeste de Balduino filio Winans ex curia de Th. de Hoeko 21 d.; Henrico Wevere de Balduino f. Th. 3 d.» Dit maakt samen 24 d. voor 2 gemet. We krijgen hier reeds twee eigenaars van het oorspronkelijk perceel van 2 gemet ⁽¹⁶⁾.

(12) TH. LUYKX, *Gravin Margareta*, p. 154.

(13) Zie bijlage IV - Dit blijkt ook duidelijk uit een lijst van cijsnen die verloren waren gegaan, ARA RR nr. 364. En Éccl'o : 2 ½ b. voor 45 d.; ½ b. voor 9 d.; En Macheline : 2 b. voor 4 s.

(14) A. VERHULST, *De Sint Baafsabdij te Gent en haar grondbezitt.* Verh. v/d Kon. Vl. Acad. van België, nr. 30, Brussel (1958) p. 306.

(15) TH. LUYKX, *Gravin Margareta*, p. 224-234.

(16) ARA RR nr. 2850.

Uit het begin van de veertiende eeuw zijn een achttal van die cijnsrollen bewaard gebleven. De eerste cijnsrol heeft vooral betrekking op gronden die gelegen zijn op het grondgebied van Bassevelde en Ertvelde. Veel cijnsplichtigen blijken van Assenede en omgeving afkomstig te zijn : Walterus de Muukem, Johannes filius Johannis de Aelbeke, Gheraerd de Maet, Johannes de Leke, Willelmus de Reydscoet enz. (17). In een rubriek «ex venditione fratris Willelmi» staat de «magistra beginarum in Hassenede de Th. de Codike de Elisabeth de Bassevelde» voor 10 ½ d. cijns ingeschreven voor een stuk grond van 3 ½ bunder. Ook de abdis van de Bijloke komt in die rubriek voor met een cijns van 10 s. voor 10 bunder. Die cijns werd echter kwijt gescholden want in de marge staat «sine censu». In een andere rubriek «ex venditione fratris Willelmi de moro» treffen we Maria «filia Henrici de Volrestrate de Petro Masiere» aan, die 3 d. betaalt voor 1 ½ gemet moergrond (18). Verder is er ook nog een rubriek «de moro de Selzate».

Die cijnsrol bevat dus hoofdzakelijk cijnsen uit Bassevelde, Ertvelde en Zelzate, die voortkomen van de verkoop van moergrond door bemiddeling van broeder Willem van Boudelo, die als verkoper van grafelijke gronden optreedt tussen 1250 en 1260. De cijns is meestal vastgesteld op 6 d. per bunder : de filii Henrici Polleins betalen 12 s. voor 24 bunder grond.

De tweede cijnsrol bevat hoofdzakelijk de cijnsen, die de abdijen van Ter Doest, Boudelo, Ter Duinen en Cambron aan de brieven van Assenede en de Vier Ambachten zijn verschuldigd (19). Die rol heeft zonder twijfel betrekking op gronden gelegen in de ambachten Axel en Hulst. We vinden er trouwens de twee marken die de abt van Cambron aan de Middele brieven verschuldigd waren (20).

De derde cijnsrol staat in verband met de poldergrond uit het ambacht Hulst, want op de rol zijn een aantal cijnsen opgenomen die gelegen zijn in «Schoudehee» en in «novo Scoudehee» (21). De cijnsen zijn er tamelijk hoog : 4 s. à 5 s. per gemet. De abt van Boudelo betaalt 10 p.

(17) Muikem, De Maet, Aalbeke, Leke en Reyschoot zijn toponymen te Assenede of op de grens van Assenede.

(18) ARA RR nr. 2850. Deze Hendrik de Volrestrate kan een verwant zijn van Hugo Uter Volrestraten, verkoper van grafelijke gronden en ontvanger van de (later zogenoemde) Pieter Masiere brieven. Het betrokken stuk grond is afkomstig van Pieter Masiere wiens echtgenote misschien Maria de Volrestrate was.

(19) ARA RR nr. 2851.

(20) Item abbas (de Cameroen) duas marchas argenti que valent 6 s. 8 d.

(21) ARA RR nr. 2852. Scoudehee lijkt mij een samenstelling te zijn van «Scoude» en «hee» : dit woord betekent dus waterloopje bij de Schelde.

7 s. cijns voor 54 ½ gemet en Jacob van Dense, de algemene ontvanger van Vlaanderen betaalt 4 s. voor 1 gemet poldergrond (22).

De vierde rol bevat de cijnsen « in Lovendeghem brouc et Belsebrouc » (23). Eustatius van Lovendeghem betaalt 3 p. 7 s. 10 d. voor 33 bunder en de « magistra beghinarum sancte Elisabeth in Gandavo » staat op de rol met 4 p. 13 s. en de Heilige Geest van de Sint Jacobskerk van Gent betaalt 3 p. 8 s. 3 d. cijns. Op het einde van die rol werd later een notitie bijgevoegd betreffende een erfelijke rente van 18 p. 16 s. 10 d., die bezet is ten voordele van de echtgenote van Simon de Mirabello. Die som komt voort van cijnsen « getrocken ute den brieven van Sleidinghem, van Eclo ende uten nieuwen brieven van Zomergthem ».

De vijfde rol is zeer lang en bevat een aantal cijnsen uit Eeklo en omgeving (24). Onder een rubriek « de novis wastinis in Eclo et Balgeroeke » vinden we o.m. de cijnsen verschuldigd door de Lazarie van Gent en door het Sint Janshospitaal uit Brugge (25). Onder de rubriek « in Eclo de novo remensuratione » treffen we een zekere Adelisa de Wayne die 8 d. moet betalen. Die Adelisa mag ongetwijfeld vereenzelvigd worden met « Adelise Dirkins wedewe van der Wayen », vermeld in een oorkonde van 1285 (26). Tenslotte in een derde rubriek « In Eclo de novo » komen de moniales « de Sparmaelge » voor met 2 s. cijns voor een bunder woeste grond « de remensuratione » (27).

Op de zesde rol staan enkele cijnsen van gronden te Assenede en te Ertvelde (28). De abdis van Doornzele betaalt 5 s. voor 3 b. 1 g. of 18 d. per bunder « de domino Hugone presbitro de Reidscoet ». Een zekere Johannes de Haeltre betaalt 8 d. voor 1100 roede « in brevi de Hassenede ».

(22) « Jacob de Donzo de domino Wulfardo de Maelsteden de Mitch. Maerke 1 m. 4 s. »

(23) ARA RR nr. 2853.

(24) ARA RR nr. 2854.

(25) Het « domus leprosorum » betaalt 10 p. voor 56 b. 1 g., die in 1241 werden aangekocht. Zie bijlage V, nr. 13. Het « domus sancti Johannis » betaalt 3 p. 12 s. voor 36 b. « de Margareta ». Dit slaat ongetwijfeld op de verkoop van augustus 1240, vermeld in bijlage V nr. 9, alhoewel de oorkonde 37 bunder vermeld.

(26) Rijksarchief Gent Fonds Rijke Gasthuis, oorkonde van 1285. We mogen dus aannemen dat die rol van rond 1500 zou dateren.

(27) Na een hermeting van 20 bunder woeste grond, die vroeger door gravin Johanna aan Spertmalie waren verkocht, vindt men één bunder meer die aan het klooster wordt overgedragen mits een jaarlijkse cijns van 2 s. Fg.l. STRUBBIE, *Egidius van Bredene*, p. 356-357.

(28) ARA RR nr. 2855.

De zevende rol bevat al de cijnsen van de moergronden gelegen tussen de Vrouwenweg en «het einde van de moer», die verkocht werden door broeder Willem van Boudelo en Jan van Leffinghe (29). Blijkens een latere notitie betreft het hier «den brief van Sente Jans». De moer is verdeeld in verschillende blokken of maten, die begrensd worden door straten en wegen : we treffen er o.m. de Rijselverestraat (nu de weg van de polders naar Bentille, de Blauwelsweg, de Lichtvoetweg en de Vrouwenweg aan (30). Al die moergronden, samen 463 bunder groot, werden tussen 1250 en 1255 door beide bovengenoemde grafelijke clerici verkocht (31). In 1264 zal Jan van Mont Saint Eloy nog 172 bunder moergrond, gelegen tussen de Rijselverestraat en de Blauwelsweg, verkopen (32). Het is mogelijk dat die 172 bunder begrepen zijn in de 463 bunder van de cijnsrol, maar preciese aanduidingen ontbreken echter. Die cijnsrol werd vermoedelijk in 1313 opgemaakt door Pieter Maertin, die al die gronden in dat jaar opnieuw heeft opgemeten.

De laatste en achtste rol bevat de cijnsen uit Oedelem, Ruiselede, Beernem, Knesselare, Ursel, Aalter, Hansbeke en Sijsele (33). Te Oedelem betaalt Boudewijn van Praet 55 s. voor 37 bunder of 18 d. per bunder «de domino Johanne de Praet». Te Knesselare betaalt Boudewijn van Knesselare 5 p. 5 s. voor 150 bunder. Onder de rubriek «in Haeltre et Ruuslede» vinden we de heer van Gistel die 11 p. 6 d. verschuldigd is voor 147 bunder of 18 d. per bunder. Te Sijsele betaalt ridder Jan «preco de Ziessele» 3 p. voor 120 bunder en het Brugse Sint Jan hospitaal staat op de rol met een cijns van 26 s. voor 51 b. 1 g. «de Johanna de Donc pro domino Arnoldo» (34). Te Ursel treffen we ridder Geraard de Moor

(29) ARA RR nr. 2856. In het begin van de rol spreekt men «de novo venditione per fratrem Willelmum de Bodelo et Johannem de Leffinghe».

(30) De juiste ligging van al die straten en wegen vindt men op het kaartje gepubliceerd door Daniël VERSTRAETE in zijn artikel over «Geteisterde dorpen in het noorden van het Meetjelsand» in AM nr. 8 (1957) p. 107. De «Vrouwenwech» en de «via Lichtvoets» worden uitdrukkelijk vermeld in de oorkonde van 1255 waarbij 190 bunder moergrond in het Ambacht Aardenburg en 75 bunder moergrond in de keure van Watervliet door de grafelijke clerici worden vercoond. Bugge, *Achtf Groot Seminarie*, Ter Doest nr. 856.

(31) TH. LUYKX, *Gravin Margareta*, p. 224-225.

(32) Rijsel, Archives Nationales, B 1561, 1e Cartulaire de Flandre, f° 25 r°-f° 26 r°.

(33) ARA RR nr. 2857.

(34) Deze Arnout is ongetwijfeld kanunnik Arnout van Maldegem die in het Sint Janshospitaal rijklijk bedacht in zijn testament.

aan die 8 p. 2 s. betaalt voor 108 bunder en 54 s. voor 34 bunder. Er komt ook een Oliverus de Velkenghem voor op de rol die 9 s. betaalt voor 6 bunder ⁽³⁵⁾.

De acht besproken cijnsrollen bevatten natuurlijk niet alle cijnsen van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten. Een groot aantal rollen is in de loop der tijden verloren gegaan. Zij verschaffen ons toch een goed inzicht in de manier waarop die cijnsen werden geïnd.

DE REKENINGEN

We beschikken over geen doorlopende reeks rekeningen uit de veertiende eeuw, maar de overgebleven rekeningen zijn toch talrijk genoeg om de evolutie van de brieven van Assenede en de Vier ambachten in de veertiende eeuw te kunnen schetsen.

Tengevolge van de oorlog van Gwijde van Dampierre tegen de Franse koning, zijn leenheer, dalen de inkomsten gevoelig in 1301. De Eerste brieven en de Middele brieven brengen in dat jaar slechts 855 p. 19 s. 2 d. op tegen 1409 p. 15 s. 3 ½ d. in 1296. De Nieuwe brieven brengen ook ongeveer 100 p. minder op : in 1296 bedroeg de netto-ontvangst 330 p. 12 s. 9 ½ d. en in 1301 bedroeg die 229 p. 2 s. 6 d. ⁽³⁶⁾. Dit is slechts een tijdelijke inzinking want in 1305 wordt de ontvangst weer normaal.

In de rekening van 1305 vinden we geen nieuwe posten in de Eerste brieven ; in de Middele brieven zijn er elf posten toegevoegd die samen 17 s. 9 ½ d. vertegenwoordigen ; in de Nieuwe brieven zijn er ten opzichte van 1296 ook enkele nieuwe posten bijgekomen waaronder een post van 20 s. die Antoon Melanx betaalt voor 40 bunder te Wachtebeke ⁽³⁷⁾.

(35) Arnoldus fs Walteri de Houtkine betaalt 14 d. voor 2 g. 200 r. «de Petro de Velkenghem». We vinden dus te Ursel in het begin van de veertiende eeuw twee personen die de familienaam «van Velkegem» dragen. Zij zijn ongetwijfeld bezitters geweest van het leen Velkegem te Ursel. Dit bewijst ook dat het toponym Velkegem geen migratie-naam is te Ursel, maar de oorspronkelijke naam van de foncierhoeve. Het blijft echter moeilijk te verklaren waarom de naam van de hoeve niet overgegaan is op de parochie. Zie in dit verband : R.M. MOELAERT, *Het leen Velkegem te Ursel*, AM nr. 14 (1963) p. 106-121.

(36) ARA RR nr. 267.

(37) Graaf Gwijde verkocht in 1298 door toedoen van Rogier van Herdeberghe aan de abdij van Loos 12 bunder moergrond te Wachtebeke. Dit stuk werd begrensd door de moer van «Anthonie Menelans, nostre bourgeots de Gand» en door de moer van de abdij van Marquette. Een copie van de originele oorkonde steekt in de rekening van de brieven van Assenede en de Vier ambachten over 1444-1445. ARA RK nr. 7835.

De opbrengst van de Eerste brieven blijft nagenoeg constant in de veertiende eeuw : 885 p. 2 s. 11 d. voor rubriek 1, 637 p. 2 s. 9 ½ d. voor rubriek 2 en voor de rubriek 3 schommelt de ontvangst tussen 20 p. en 24 p. De netto-opbrengst verandert wel omdat de rubriek «rabas» belangrijke wijzigingen ondergaat. In die rubriek staan niet alleen de cijnsen die door de graaf werden kwijt gescholden, maar ook de renten die door de graaf waren bezet ten voordele van bepaalde personen of kloosters. In 1305 krijgt Filips van Axel 40 p. als jaarlijks pensioen en 12 p. in vervanging van een leen die hij hield van de graaf van Holland. De abdij van Boudelo ontvangt 30 p. «pour aumosne perpetuele» (38). Voor onze studie zijn de kwijtgescholden of verloren gegane cijnsen meer van belang dan de renten die eerder toevallig op de brieven van Assenede en de Vier Ambachten zijn bezet. De graaf had die renten evengoed door een ander ontvangsbureau kunnen laten betalen (39).

In 1327 verschijnen twee interessante posten in de rubriek «rabas» : een bedrag van 13 p. 19 s. 9 ½ d. wordt in mindering gebracht voor cijnsen waarvan men de houder en het vercijsde perceel niet meer kent : een tweede post van 7 p. 6 s. 2 d. voor cijnsen van gronden die door de eigenaar aan de graaf werden terug gegeven (40). Op de rugzijde van de rekening van 1364 staan enkele gegevens in verband met die cijnsen. In een rubriek «che sont les terres et rentes de piecha perdues» onder het hoofd «en Gheits» treffen we «messire Raules de Winghines» aan met 6 b. 2 g. en een cijns van 6 s. 8 d. Ook «messire de Masminnes» staat genoteerd met een verlies van 10 s. 8 d. voor 10 b. 2 g. Inghelram Hauweel staat in die rubriek met 5 p. 16 s. voor 160 bunder die hij in leen houdt van de graaf zodat de grafelijke ontvanger Jacquemon de li Boufosse de cijns in mindering mag brengen. Verder is er nog verlies aan cijns te Bassevelde, Eeklo, Maldegem, Zomergem, Ertvelde, Evergem, Assenede, Doornzele, Kluizen en Mendonk.

(38) In feite zijn die renten eerder als een uitgave op te vatten dan wel als «rabas» te beschouwen. We houden er dan ook geen rekening mee om de netto-opbrengst van de brieven te bepalen.

(39) ARA RR nr. 27 : «Encore lui rabat on pour rentes perdues dont on ne peut trouver les terres sour quoi les rentes gisent ne les nons que sont les bries perdues a tous jours. Monte pour cest an 13 p. 19 s. 9 ½ d., dont les nons et les soumons sont escript es compte que est en fait en coste renenghe. Encore lui rabat on pour les terres pieca laisseees pour les rentes dont on trouve bien les terres et sont les pieces et les sommes escriptes au dos dou dit brief que en est rendt pour cest an 7 p. 6 s. 2 d.

(40) ARA RR nr. 339.

In de rubriek «che sont le terres lessees pour les rentes» onder het hoofd «en Maldeghem juxta Papinghelo» noteert de ontvanger een verlies van 8 ½ d. voor ½ bunder en een verlies van 10 ½ d. voor 1500 roede. «En Bernem» is er een verlies van 11 d. voor 800 roede gelegen «en Langhereke dales un vivier». Te Bassevelde ging er een cijns van 2 s. verloren die betaald werd voor 5 g. gelegen «entre Eeelo et le maison Pierron de Lille». In 1364 had men dit perceel reeds teruggevonden, alsook een cijns van 24 s. 5 ½ d. voor verschillende percelen te Ertvelde, Petegem en Lembeke. In die tweede rubriek noteert verder nog verlies aan cijns te Ertvelde, Knesselare, Machelen, Petegem, Ursel, Zomergem, Mendonk, Oedelem, Kaprijke en op het Scheldeveld. De verdonkerde stukken grond bestonden meestal uit heide : op het Scheldeveld 12 d. voor 1 bunder heide en te Ursel 4 d. voor 200 roede heide.

De rekening van 1364 is opnieuw een uitgebreide rekening zodat we een vergelijking kunnen maken met de vorige uitgebreide rekening van 1305 (41). Er zijn praktisch geen wijzigingen in de rubriek van de ontvangsten, maar in de rubriek «rabas» zijn er enkele toevoegingen : het Wenemaarshospitaal van Gent werd 21 s. cijns kwijt gescholden door graaf Lodewijk van Nevers voor gronden waarop dit hospitaal was gebouwd (42). Te Maldegem laat Hendrik van de Rystine 24 bunder heide aan de graaf over, zodat de cijns van 36 s. niet meer kan geïnd worden. Te Deurle betaalt een kapelaan van de Sint Niklaaskerk te Gent niet langer een cijns van 31 s. voor 31 bunder heide en een cijns van 3 s. 4 d. voor 6 2/3 bunder heide. Te Deinze gaat 5 s. verloren en in het ambacht Hulst eveneens 5 s. voor 1 gemet poldergrond dat buiten de dijk ligt.

De belangrijkste «rabas»-posten zijn echter de 102 p. 14 s. die de heer van Maldegem betaalde en de 41 p. 7 s. 5 d. die ridder Geraard de Moor verschuldigd was, want die beide cijnsen werden door hen van de

(41) De rekeningen van 1306, 1309, 1311, 1315, 1316, 1317 en 1327 zijn slechts globale rekeningen die een onderdeel vormen van de grote rekeningen van alle cijnsen buiten de redeninge.

(42) H. VAN WERVEKE en A. VERHULST, *Castrum en Oudburg te Gent, Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, Nieuwe Reeks, Deel XIV* (1960) p. 34. Dit stuk grond werd in 1269 door Volker Mas gekocht van gravin Margareta. Hij betaalde daarvoor een jaarlijkse cijns van 21 s. *Ibidem* p. 32.

(43) De heer van Maldegem heeft die cijns in 1306 afgekocht, want het bedrag van 102 p. 14 s. verschijnt voor het eerst in de rekening over het jaar 1306. In datzelfde jaar heeft de heer van Wessegem een cijns van 36 p. 13 s. 2 d. afgekocht. ARA RR nr. 270. In 1309 bedroeg de afgekochte cijns van de heer van Wessegem 41 p. 7 s. 6 d. ARA RR nr. 271.

graaf afgekocht ⁽⁴³⁾. Bovendien bezet de graaf een rente van 40 p. 4 s. 8 ½ d. aan de abdij van Beaulieu op de brieven van Assenede en de Vier Ambachten. Dit alles is dan een goede verklaring voor het feit van de daling van de netto-opbrengst van 1772 p. 7 s. 4 ½ d. in 1305 tot 1606 p. 2 d. in 1364. Het volgend jaar blijft die netto-opbrengst nagenoeg constant met een bedrag van 1607 p. 10 ½ d.

Lambrecht Vrombout, ontvanger van 1367 tot 1370, heeft de schikking van de rekening lichtjes gewijzigd door een nieuwe rubriek in te lassen «date de tous ces briefz des assegnemens hiretavles» ⁽⁴⁴⁾. Daardoor krijgen we boekhoudkundig gezien een zuiverder beeld van de netto-opbrengst van de cijnsen. De renten die op de brieven van Assenede en de Vier Ambachten zijn bezet hebben inderdaad niets te maken met de grondcijnsen zodat het eindsaldo geen juiste weergave was van de opbrengst van de cijnsen. Naar de nieuwe rubriek worden o.m. volgende posten overgebracht : de 10 p. voor de kapelaan van het begijnhof te Gent ; de 10 p. voor de broeders Willemijnen ; de 7 p. 12 s. voor de kanunnikken van het Sint Veerlekapittel ; de 40 p. 4 s. 8 ½ d. voor de abdij Beaulieu van Petegem ; de 30 p. voor de abdij van Boudelo. De 12 p. rente van de heer van Axel verdwijnt uit de rekeningen daar de graaf de rente in 1368 heeft afgekocht. Door die boekhoudkundige operatie stijgt de netto-opbrengst in 1367 tot 1747 p. 3 s. 6 ½ d. ⁽⁴⁵⁾. Dit bedrag blijft schommelen rond 1740 p. tot 1373 wanneer Lodewijk van Male de goederen van Geraard de Moor in beslag neemt, omdat hij de aanstichter was tot de moord op ridder Jan Tant. Daardoor kan de cijns van 41 p. 7 s. 5 d. opnieuw in rekening gebracht worden zodat de netto-opbrengst stijgt tot 1788 p. 16 d. in 1373 ⁽⁴⁶⁾.

In zijn rekening van 1376 boekt de grafelijke ontvanger Lambrecht de Waghenare opnieuw de cijns van 102 p. 14 s. van de heer van Mal-

(44) ARA RR nr. 342 à 345.

(45) Op de oude manier berekend vinden we in 1367 een netto-opbrengst van 1637 p. 6 s. 10 d. (1747 p. 3 s. 6 ½ d. — 10 p. — 10 p. — 7 p. 12 s. — 40 p. 4 s. 8 ½ d. — 30 p. — 12 p.) Het verschil van ongeveer 30 p. met 1365 is te verklaren door een hogere opbrengst van de Middele brieven (tolrecht te Flugher-sluus) en de Nieuwe brieven, waarin een aantal variabele posten zitten, o.m. de haverrente te Vlierzele en het reliefgeld.

(46) Die goederen werden reeds in 1363 aangeslagen, maar ze kwamen slechts in 1373 in grafelijk bezit, na de dood van de heer van Praet, die ze in 1365 van de graaf had gekregen. J. SABBE, *De ondergang van twee vlaamse adellijke geslachten in de 14de eeuw, de heren van Wessegem en Praet*. Handelingen van het genootschap voor Geschiedenis te Brugge. Deel CIII (1966) nr. 1-2, p. 11-14.

degem, want de graaf had die cijns kunnen terugkopen. Dat jaar bedraagt de netto-opbrengst de rekordsom van 1953 p. 16 d. Die stijging is te verklaren door de recuperatie van de cijns van de heer van Maldegem en door de hoge ontvangst van het reliefgeld nl. 65 p. in de Nieuwe brieven (47).

Door de stormvloed van de jaren 1376-77 gaan er enkele cijnsen verloren in de kuststreek. Lambrecht de Waghenare brengt 99 p. 2 s. 3 d. in mindering «pour les rentes des briefs de Watervliet, Saint Nicolai, Saint Jehan, Smouthouc dont les terres sont noyes par tempeste de mer et ossi des briefs de Bassevelde dont une grande partie des terres sont hors dou dyc et ossi pour le mourbrief» (48). Daar bovendien de post reliefgeld van de Nieuwe brieven in 1377 slechts 13 p. 10 s. opbrengt daalt de netto-ontvangst tot 1798 p. 6 s. 5 d.

In de rekening van 1381 vinden we de weerslag van de Gentse oorlog die in 1378 losbarstte. Olivier Poyte, die rekening opmaakte in plaats van zijn broer Joos Poyte, noteert dat hij een aantal posten «pour le meute et fait de guerre de ceulx de Gand» niet heeft kunnen ontvangen. Te samen bedraagt het verlies aan cijns door de oorlog 109 p. 10 d. (49). Bovendien brengt hij 397 p. 16 s. 9 d. in mindering voor de cijnsen die verloren gingen door de overstromingen en door de Gentse oorlog (50). Voor de Middele brieven heeft hij zelfs helemaal niets kunnen ontvangen

(47) Dit hoog bedrag werd bijna volledig betaald door de abt van de Sint Pietersabdij van Gent voor de polders te Groede.

(48) ARA RK nr. 47977 f° 9 r°.

(49) ARA RK nr. 7834 rek. 1381 f° 6 r° :

— Premiers Bolscomp, Thielt, Winghene 1 rolle	32 p.	6 d.
— Snellighem une rolle	12 p. 10 s.	3 d.
— Vliederzeele		22 s. 3 d.
— Nazaret Oedeke up Sceldevelt	56 p. 12 s.	6 d.
— des briefs de Hijfte	6 p. 15 s.	4 d.

Somme 109 p. 10 d.

(50) ARA RK nr. 7834 rek. 1381 f° 6 r° :

— Item doit on encores rabatre des briefs de Bassevelde pour le terre noye	31 p.	
— Item encores de Watervliet, Saint Nicholais Saint Jehan et Smouthouc	63 p.	8 d.
— Item encores ou mourbrief d'Assenede de le terre qui est mise en la main de monseigneur	4 p. 10 s.	
— Item encores pour le signeur de Maldegem on ne puet nient avoir ceste annee	102 p. 14 s.	
— Item encores doit on rabatre de Mendonc, Hijfte, Northout	56 p.	7 ½

zodat er nog een verlies van 141 p. 10 s. 2 ½ d. bijkomt. Het is dan ook normaal dat de netto-ontvangst daalt tot 1222 p. 17 s. 1 d. De Gentse oorlog bereikte in de jaren 1282-1284 haar hoogtepunt, met als gevolg dat het platteland volledig geplunderd en plat gebrand werd. Het zal nog tot 1286 duren vooraleer het leven weer normaal wordt.

Op 15 juni 1382 bekleedt graaf Lodewijk van Male zijn klerk-sekretaris Gillis le Foulon met het ambt van ontvanger van de brieven van Assenede. Gillis le Foulon zal echter pas zes jaar later zijn eerste rekening opmaken ⁽⁵¹⁾. Voor de jaren 1382, 1383, 1384 en 1385 is er helemaal geen ontvangst en voor de jaren 1386, 1387 en 1388 noteert hij dezelfde netto-ontvangst : 1810 p. 5 s.

DE REKENING VAN 1389-1390

In hoofdstuk II bespraken we uitvoerig de oudst bekende rekening van 1289. Het lijkt me nuttig te zijn om na honderd jaar een balans en vergelijking op te maken aan de hand van de rekening over het jaar 1389-1390 die in bijlage III werd uitgegeven.

De ontvangst van de rubrieken 1 en 2 is op het eerste gezicht nageoeg ongewijzigd gebleven. Dit is slechts schijn want in het eerste deel van de rubriek «rabas» noteert men een vermindering van 116 p. 10 s. 8 d. Dit verlies werd vooral veroorzaakt door de Elisabethvloeden uit de jaren 1376-1377 nl. de reeds vermelde 99 p. 2 s. 3 d. en verder nog 15 p. «pour la terre noyee en la parroche Saint Jehan de le Wastine qui noya l'an 82» ⁽⁵²⁾. Het tweede deel van de «rabas» dat de kwijt gescholden cijnsen bevat, is praktisch niet gewijzigd geworden. Er is enkel een vermindering van 7 p. tengevolge van een uitwisseling van cijns met de heer van Nevele waarbij de graaf 7 p. moest opleggen. Eerder hebben we reeds vastgesteld dat erfelijke renten door de graaf bezet op de Eerste brieven in een aparte

— Item encores de Capryc un brief	109 p. 12 s. 1 d.
— Item encores de lirotage de Cnesselare	7 p. 16 ½
— Item encores mons. de le Gruuthuus	32 s. 10 d.
— Item encores sur le terre de Ziessele	3 p.
— Item encores sur madame de Masmime femme mons. Enghelram Hauweel	7 p. 23 d.
— Item encores pour madame de Lovendigheem	5 p. 6 s. 6 d.
— Item encores sur le terre de Praet	5 p. 16 s. 9 d.
Somme	397 p. 16 s. 9 d.

(51) ARA RK nr. 7834 rek. 1382-1386

(52) ARA RK nr. 7834 rek. 1389-1390 f° 2 v°.

rubriek zijn terecht gekomen. In rubriek 5 is de ontvangst gedaald van 38 p. 9 s. tot 26 p. 8 s. 1 ½ d., vooral tengevolge van de post «verhefgeld». We hebben de indruk dat de grafelijke ontvanger dit verhefgeld in zijn eigen zakken liet verdwijnen, want in de zestiende eeuw zal de rekenkamer daar opmerkingen over maken.

De netto-opbrengst van de Eerste brieven gaat dan ook dalen met meer dan 50 pond (⁵³). De opbrengst van de Middele brieven daarentegen is fors gestegen van 93 p. 18 s. 2 d. in 1289 tot 176 p. 10 s. 2 ½ d. in 1389. Die verhoging zit in drie posten : de nieuwe cijns van Schoude brengt 13 p. 2 s. op, voor 65 ½ gemet poldergrond betaalt men 26 p. 19 s. 9 d. en tenslotte 41 p. die Pauwels Leenknecht betaalt voor gronden gelegen in de parochie Ossensisse (⁵⁴). Verder zijn er nog elf posten bijgekomen die te samen slechts ongeveer 1 pond opbrengen. De opbrengst van het tolrecht te Hughersluus schommelde van jaar tot jaar, maar ze had een neiging tot dalen : 11 p. in 1289 tot 6 p. in 1389.

De bruto-opbrengst van de Nieuwe brieven steeg van 384 p. 19 s. 5 d. in 1295 tot 406 p. 7 s. 11 ½ d. in 1389. Die stijging wordt voor het grootste deel veroorzaakt door een hogere opbrengst van de haverrente te Vlierzele. Die rente was in natura bepaald zodat de opbrengst toenam met de stijging van de haverprijs. Er zijn ook nog 17 posten bijgekomen die goed oprachten. De post verhefgeld, die in 1289 nog 8 p. 15 s. 3 d. opbracht, is uit de rekening verdwenen, om waarschijnlijk in de zakken van de ontvanger te verdwijnen. De rubriek «rabas» neemt slechts 3 p. toe zodat de netto-ontvangst met ongeveer 18 p. stijgt.

De rekening besluit met een rubriek van erfelijke renten die ten laste vallen van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten. In die rubriek wordt de 10 p. ten voordele van de Willemijnen geschrapt omdat de gronden waarop de rente bezet was overstromd geraakt zijn (⁵⁵). On-

(53) In feite is de daling nog belangrijker want in 1289 staat in de rubriek «rabas» 32 p. 8 d. als weduwgift voor Beatrix van Brabant, 10 p. voor de Bijloke en 7 p. 12 s. voor kanunnikken van Sint Veerle, die in 1389 in rubriek van de erfelijke renten staan of niet meer uitbetaald werden, zodat het echte verschil rond de 100 p. bedraagt.

(54) We hebben de indruk dat de rekening van de Middele brieven van 1289 niet compleet is. De posten van 13 p. 2 s. en 26 p. 19 s. 9 d. bestonden vermoedelijk reeds in 1289, zodat de werkelijke verhoging rond de 43 p. ligt. In de rekening van 1295 komen die beide posten trouwens wel voor.

(55) Het is wel eigenaardig dat in de Nieuwe brieven geen rubriek voorkomt met verloren gegane cijnsen tengevolge van de overstromingen, want in het ambacht Aardenburg en in de keure van Watervliet inde de ontvanger 82 p. cijns voor de Nieuwe brieven. We menen dat al het cijnsverlies in een post werd opgenomen onder de rubriek «rabas» van de Eerste brieven. Zie noot 50.

danks het verlies aan cijns door de stormvloed en is de globale ontvangst van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten met 50 p. gestegen (56).

Na de Gentse oorlog begint men aan het terugwinnen van het overstromde gebied. Vóór 1396 wordt de Oude polder met een oppervlakte van 60 gemet herdijkt. De Cocquytpolder die 233 g. 76 r. groot is, wordt in 1396 opnieuw bedijkt (57). Tenslotte noteert men in de rekening 1401-1402 : «encore redicquie un polre emprés Benthille en la parroche de Saint Jehan de Wastine contenans 525 mesures» (58). De cijns van al die polders werd vastgesteld op 3 d. per gemet of 9 d. per bunder zodat een deel van de verloren cijns kan gerecupereerd worden. Tijdens de Sint Elisabethsvloed van 1404 geraken die drie polders echter opnieuw overstromd zodat alles te herbeginnen was.

3. *Het beheer in de vijftiende eeuw*

De netto-opbrengst van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten schommelt in het begin van de vijftiende eeuw rond 1800 pond. In oktober 1414 verkoopt hertog Jan zonder Vrees de heerlijkheid van Kaprijke met al de grafelijke inkomsten in dat gebied aan raadsheer Daniel Alard (59). Daardoor vermindert de ontvangst met 100 p. 3 s. 7 d. Van dat bedrag komt 4 p. 4 s. 4 ½ d. uit een register genoemd «le ommelooper de Caprike et d'Eclo». 11 s. komt uit het register van Eeklo, 6 p. 1 s. 6 ½ d. uit het register van Bassevelde en de rest van het bedrag komt uit het register van Kaprijke. We kunnen dus vaststellen dat de cijnsrollen uit

(56) Bij het berekenen van de netto-opbrengst voor het jaar 1389 hebben we geen rekening gehouden met de meeropbrengst van een aantal cijnsen die in sterk geld betaald werden, omdat we in de andere rekeningen de omzetting van sterk geld in zwak geld niet aangetroffen hebben. Indien we er wel rekening mee gehouden hadden, zou de vergelijkingsbasis vervalst zijn geworden.

(57) ARA RK nr. 7834 rek. 1397-1398 f° 2 r°.

(58) ARA RK nr. 7834 rek. 1401-1402 f° 3 r°.

(59) ARA RK nr. 7834 rek. 1415-1416 f° 3 r° : «Item a on a rabatre audit receveur pour les rentes des heritages assis en la ville, eschevinage et baulieuwe de Caprike appartenant a la dite recepte, laquelle ville, eschevinage et baullieuwe, mon tres redoubte seigneur mons. Jehan duc de Bourgogne, conte de Flandres a vendu, cede et transporte en heritage perpetuel a maistre Daniel Alards, son conseiller, avec toutes les rentes, revenues, terres, pres, eaues, molage et escouteterie, tonlieux exploix de justice et autres droiz quelconques qu'il avoit en la dite ville baulieuwe et eschevinage parmi certainne somme de deniers que le dit maistre Daniel en a patez a monditz seigneur».

het begin van de veertiende eeuw vervangen zijn geworden door registers. In 1419 vinden we daarvan een bevestiging want de ontvanger Casin Chamble betaalt 18 p. voor «le livre de la rente de Maldeghem» dat uit 15 katernen bestaat. We vernemen uit diezelfde rekening dat de ontvanger in zijn taak wordt bijgestaan door een klerk : Pieter van Westvoorde (⁶⁰).

Door de verkoop van de cijnsen te Kaprijke zal de netto-ontvangst in 1415 dalen tot 1692 p. Het volgend jaar gaat de opbrengst opnieuw stijgen door de ontvangst van de cijnsen van de herdijkte polders rond Bentille. De eerste polder is de Cocquytpolder die reeds in 1410 werd bedijkt. Hij heeft nagenoeg dezelfde oppervlakte als in 1396 nl. 238 gemet. De Oude polder werd opnieuw bedijkt in 1412, maar die is nu groter geworden nl. 103 g. 150 r. De Sint Janspolder met een oppervlakte van 488 ½ g. werd in 1418 op de zee veroverd, terwijl de Hellepolder met een oppervlakte van 107 p. 100 r. in 1415 bedijkt werd (⁶¹). Samen brengen ze 11 p. 14 s. 4 d. : dit is dus 9 d. per bunder.

In 1416 komt de tweede Sint Janspolder aan de beurt, die 472 g. 194 r. groot is (⁶²). Zes jaar later in 1422 bedijkt men «le polre St Pierre gisant a Benthille devers l'orient du polre de Saint Jehan ou l'esglise est dedens». De oppervlakte van die polder, later de Oostpolder genoemd, bedroeg 456 g. 70 r. (⁶³). De cijns werd opnieuw op 9 d. per bunder vastgesteld. Daardoor kon de ontvanger een bedrag van 11 p. 13 s. 2 ½ d. boeken als nieuwe ontvangst. In 1421 was bovendien de heerlijkheid van Kaprijke terug aan de kroon gekomen zodat de netto-opbrengst in 1442 tot boven 1830 p. was gestegen.

Jacob De Smitere noteert in zijn rekening 1428-1429 een ontvangst van 4 p. cijns «pour une mesure de pré gisant a Adeghem en la paroisse de Saint Pierre lez Gand» (⁶⁴). In de ambachten Assenede en Boekhoute vercijnst de hertog 1051 gemet verdrongen land aan verschillende personen

(60) ARA RK nr. 7834 rek. 1419-1420 f° 13 r°. Pieter van Westvoorde was schepen in 1425 van de stad Eeklo. Zie J. VAN ROMPAEY, *Het grafelijk baljuwsambt in Vlaanderen tijdens de Bourgondische periode*. Verhand. Kon. VI. Acad. van België nr. 61, Brussel (1967) p. 439.

(61) ARA RK nr. 7834 rek. 1416-1417 f° 3 v°.

(62) ARA RK nr. 7835 rek. 1421-1422 f° 3 r° : «Item d'un autre polre nommé polre Saint Jehan ou l'esglise est dedens rediqué l'an 1416».

(63) ARA RK nr. 7835 rek. 1423-24 f° 3 v°. De Gentse Sint Pietersabdij was betrokken bij die inpoldering, zodat dit wellicht de verklaring is voor de naam Sint Pieterspolder, die aanvankelijk aan de Oostpolder werd gegeven. Zie in dit verband M.K.E. GOTTSCHALK, *Historische geografie van West-Zeeuwsch Vlaanderen*, Deel II, p. 28.

(64) ARA RK nr. 7835 rek. 1428-1429 f° 1 r°.

die naar gelang van het geval 24 d., 12 d., 6 d., 2 d., of 1 d. cijns per gemet betalen. Bovendien zijn ze verplicht de oude cijns, die op die gronden drukte, verder te betalen. Te samen brachten die gronden 68 p. 8 s. 5 ½ d. op die vanaf 1431 door de ontvanger van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten werden geïnd ⁽⁶⁵⁾.

Na het overlijden van Victor, bastaard van Vlaanderen, ontvangt Jacob De Smitere in 1431 en 1432 niets van de 20 p. 10 s. 3 d. cijns die hij jaarlijks voor zijn gronden te Ursel betaalde en evenmin iets van de 20 p. 17 s. cijns voor zijn polder te Groede. Die beide domeinen werden dan in 1433 aan Roland van Uitkerke verpacht ⁽⁶⁶⁾. In zijn rekening van 1451-1452 noteert Jacob De Smitere een nieuwe ontvangst van 4 s. 2 d. voor cijns van 50 gemet land en woeste grond. Te Gent nabij het Ingelandgat neemt Jan van de Clinge een stuk grond bij de wallen in cijns van de graaf voor 32 s. die moet betaald worden aan de brieven van Assenede en de Vier Ambachten. Ditzelfde jaar gaat echter de tol van Hughersluus verloren door de oorlog ⁽⁶⁷⁾.

De inwoners van Eeklo en Kaprijke krijgen omwille van de oorlog een vermindering van cijns voor de jaren 1452 en 1453 : de inwoners van Eeklo moeten 210 p. 6 s. minder betalen en de inwoners van Kaprijke 106 p. 4 s. minder ⁽⁶⁸⁾.

Jacob van Steenvoorde neemt in 1454 een stuk grond bij de Zandpoort in de Posteernestraat te Gent in cijns voor 36 s. per jaar. Ook Jacob De Smitere, de grafelijke ontvanger, neemt een stuk grond, gelegen tussen de Posteernestraat en de Strijpstraat, in cijns voor 4 s. per jaar ⁽⁶⁹⁾. Wanneer Olivier De Smitere zijn vader opvolgt in 1458 bedraagt de netto-ontvangst 1917 p. 12 s. 4 ½ d. ; dat is bijna 82 p. meer dan in 1424, toen Jacob De Smitere zijn eerste rekening opmaakte. Olivier De Smitere slaagt erin verschillende verdonkerde cijnsen te recupereren. In 1466 vindt hij te Hifste een stuk weide terug, waarop een cijns van 3 s. 5 d. drukt, ⁽⁷⁰⁾ en in 1467 neemt Hendrik Notin 16 g. heide, gelegen te Lembeke in «tVelt» in cijns voor 8 s. per jaar ⁽⁷¹⁾.

Door verschillende stormvloedden gingen heel wat cijnsen verloren in het ambacht Hulst. In Oud-Schoude daalt de ontvangst vanaf 1457 van

(65) ARA RK nr. 7835 rek. 1431-1432 f° 1 r°.

(66) ARA RK nr. 7835 rek. 1433-1434 f° 7 r°.

(67) In 1452 kwamen de Gentenaren in opstand tegen Filips de Goede. Het volgend jaar werden ze door het hertogelijk leger te Gavere verslagen.

(68) ARA RK nr. 7836 rek. 1452-1453 f° 9 r°.

(69) ARA RK nr. 7836 rek. 1453-1454 f° 1 v°.

(70) ARA RK nr. 7837 rek. 1466-1467 f° 3 r°.

(71) ARA RK nr. 7837 rek. 1467-1468 f° 3 v°.

11 p. 5 s. tot 57 s. 4 d. (⁷²). Te Hontenesse gaat vanaf 1461 27 p. 8 s. 2 d. verloren van de 41 p. die normaal werden betaald (⁷³). Tengevolge van een nieuwe stormvloed in 1467 valt de cijns te Oud-Schoudee van 57 s. 4 d. op 45 s. (⁷⁴). Wat in het ambacht Hulst verloren ging, werd gedeeltelijk terug gewonnen in het ambacht Aardenburg. De Mariapolder, droog gelegd in 1464, werd vercijnsd tegen 6 d. per gemet. De totale oppervlakte bedroeg 359 gemet zodat de totale grond cijns 8 p. 9 s. 6 d. bedroeg (⁷⁵).

Vanaf 1468 treedt de algemene ontvanger van Vlaanderen Jaques Doche op als ontvanger van de brieven van Asenede en de Vier Ambachten. Hij wordt in die taak bijgestaan door Florens Neyt, zijn klerk, die belast wordt met het opstellen van nieuwe cijnsboeken (⁷⁶). Voor het samenstellen van zestien cijnsboeken, die te samen 1889 folio's tellen, krijgt hij 36 p. 8s. 2 d. extra-vergoeding. Jaques Doche ontvangt niets van de 74 p. die normaal voorzien zijn voor de ontvanger van de brieven van Asenede en de Vier Ambachten. Daardoor stijgt natuurlijk de netto-

(72) ARA RK nr. 7837 rek. 1467-1468 f° 8 v° : «... pour les parties... non receuz pour l'article du polre du Grant-Schoudee en la paroische de Hontenesse par ce que la pluspart est noye par la mer».

(73) ARA RK nr. 7837 rek. 1467-1468 f° 8 v°.

(74) ARA RK nr. 7837 rek. 1469-1470 f° 4 r°.

(75) ARA RK nr. 7837 rek. 1469-1470 f° 3 r°.

(76) ARA RK nr. 7837 rek. 1469-1470 f° 7 v° :

- la livre de Bassevelde conten. 150 feuillets
 - la livre de Artevelde conten. 98 feuillets
 - la livre de Lovendeghembrouc conten. 103 feuillets
 - la livre de Asterouc conten 79 feuillets
 - la livre que on appelle Gammelopere 60 feuillets
 - la livre de Zomerghem et Waerscoet conten. 174 feuillets
 - la livre de Mendone et Winde conten. 82 feuillets
 - la livre de Ursele conten. 132 feuillets
 - la livre de Dorisele et Cluse conten. 83 feuillets
 - la livre de Waerscoet conten. 101 feuillets
 - la livre de St. Jehan conten. 89 feuillets
 - la livre de St. Leuens conten. 296 feuillets
 - la nouvel livre de Assenede conten. 137 feuillets
 - la vielx livre de Assenede cont. 181 feuillets
 - la livre du chastel. Hyste, Zonneghem, Noorthaut et Martekercke cont. 84 feuillets
 - la livre des terres du seigneur es quatre mestiers cont. 44 feuillets.
- Ensemble 1889 feuillets.

ontvangst en schommelt rond 1970 p. in de jaren 1470-1476 ⁽⁷⁷⁾. Vanaf 1477-1478 wordt Gillis Neyt, zoon van Florens, ontvanger van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten zodat de 74 p. «pour le service» opnieuw in rekening worden gebracht. Gillis Neyt zal gedurende drie jaar vervangen worden door Cornelis Boudens, die zijn rekeningen in het vlaams opstelt. Het zijn de enige drie rekeningen die niet in het frans of het latijn werden opgesteld! Dit belet echter niet dat het merendeel van de ontvangers vlamingen waren die trouwens in onze streek verbleven en niet te Rijsel woonden ⁽⁷⁸⁾.

De vlaamse rekening van 1484-1485 hebben we als basis genomen om een vergelijking te maken met de rekening van 1389 om de evolutie van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten tijdens die laatste honderd jaar te kunnen schetsen.

DE REKENING VAN 1484-1485

De ontvangst van rubriek 1 van de Eerste brieven is met 70 p. gestegen. Dit is hoofdzakelijk te danken aan enkele vercijsingen in de stad Gent en aan de inpolderingen in het ambacht Assenede. Rubriek 2 is ongewijzigd en in rubriek 3 is de ontvangst met ongeveer 2 pond gedaald. Er is echter een vierde rubriek bijgekomen die de ontvangst van de cijnsen groepeerd van de polders rond Bentille die te samen 31 p. opbrengen. De bruto-ontvangst van de Eerste brieven is dan ook van 1549 p. 5 s. 11 d. in 1389 naar 1657 p. 18 s. 8 d. in 1484 gestegen.

Door de overstromingen in het ambacht Hulst is de ontvangst van de Middele brieven gedaald van 176 p. 10 s. 2 ½ d. in 1389 tot 151 p. 2 s. in 1484.

Alhoewel de Nieuwe brieven in 1484 bijna 435 p. opbrengen, dat is ongeveer 28 ½ p. meer dan in 1389, zijn er geen nieuwe posten bijgekomen. Het zijn de cijnsen die in natura bepaald zijn, die meer opbrengen door stijging van de prijs van de haver.

De rubriek «rabas» van de Eerste brieven is in feite niet veranderd, maar in 1389 had de ontvanger een foute samentelling gemaakt waardoor hij 50 p. te weinig in mindering had gebracht. In de rubriek «rabas»

(77) In de rekening van 1469-1470 bereikt men zelfs 2004 p. omdat de ontvanger de achterstallige cijns van vier jaar van de Sint Mariapolder heeft. .AR. RK nr. 7837 rek. 1469-1470 f° 5 r°.

(78) In de rekeningen vinden we herhaaldelijk reiskosten voor de verplaatsing van de ontvangers naar Gent, Brugge of Rijsel.

van de Nieuwe brieven komt er een post bij van 6 p. 4 s. 7 d. van 24 g. 275 r. polder die in 1429 overstroomd geraakt was te Groede.

De totale netto-opbrengst vertoont een stijging van ongeveer 55 p. : van 1856 p. 5 s. in 1389 naar 1911 p. 15 s. 7 d. in 1484 ⁽⁷⁹⁾. In 1484 betaalde Jacob Boudens 478 p. 16 s. 8 ½ d. voor erfelijke renten, zodat er toch nog een flinke som in de hertogelijke kas kon gestort worden.

* * *

Door de opstand voor Maximiliaan van Oostenrijk werd veel schade en vernieling aangericht op het platteland tijdens de jaren 1488-1492. In de polderstreek ging veel land verloren door het doorsteken van de dijken en het onder water zetten van de polders. In de rekening van 1489-1490 vinden we daar slechts een zwakke echo van, want de ontvangst van de Eerste brieven neemt zelfs toe met 4 p., een cijns betaald voor een huis gelegen buiten de Zandpoort te Gent ⁽⁸⁰⁾. In die rekening noteert Gillis Neyt alleen een verlies van 126 p. 5 s. 2 d. aan cijns voor de jaren 1488 en 1489 die de heer van Praet niet betaald heeft voor zijn bezittingen te Aalter en omgeving wegens de oorlog in Vlaanderen ⁽⁸¹⁾. In de rekeningen van 1492-93 en 1493-94 komt een uitgebreide rubriek voor met al de verliesposten door de burgeroorlog. Het klooster «onser Vrouwhove» uit Gent betaalde gedurende acht jaar een cijns van 18 s. niet, terwijl de abdij van Oost-Eeklo 31 p. 2 s. 8 ½ d. cijns kwijt wordt gescholden ⁽⁸²⁾. De cijnsplichtigen van de ambachten Assenede en Boekhoute worden voor het jaar 1491 volledig vrijgesteld van alle cijnsen ⁽⁸³⁾. Vooral door de overstromingen werden ze erg getroffen : op het grondgebied van de parochie

(79) Met een meerwaarde van 16 p. 4 s. 7 d. in de Eerste brieven en een meerwaarde van 21 p. 9 s. 4 d. in de Middele brieven door de omzetting van sterk geld in zwak geld werd geen rekening gehouden. Zie noot 56.

(80) ARA RK nr. 7837 f° 1 v° : «De Jacques du Buisson pour une maison et heritage scituee et gisant en la ville de Gand hors de la Santpoorte en la rue de Papegay et fait le toucquet de la rue nommee le Stoppelstrate avec les aisances, gardin, place et terres».

(81) ARA RK nr. 7837 rek. 1489-1490 f° 8 r°.

(82) ARA RK nr. 7837 rek. 1492-1493 f° 10 v° — f° 11 r°.

(83) ARA RK nr. 7837 rek. 1493-1494 f° 10 r° : «ceulx de Bassevelde 168 p. 2 s. 9 ½ d. Encore de nouvel 22 p. 3 s. 4 d. En Assenede 62 p. 12 s. 6 d. Encore de nouvel 21 p. 5 s. 5 d. En Aertvelde 40 p. 4 s. Encore de nouvel 16 s. Item de nouvel en Doriselle 34 s. 11 ½ d. Item en Mendonc alias Winde 26 p. 8 s. 6 d. Encores de nouvel 58 s. 2 ½ d. Encores en Assenede de plusieurs personnes 68 p. 8 s. 5 ½ d., font ensemble ladite somme de 411 p. 15 s. 1 d., de la quelle le dit receveur n'a receu aucune chose pour l'annee '91.»

Assenede zal daardoor 92 p. 9 s. 6 ½ d. cijns definitief verloren gaan ⁽⁸⁴⁾. Ook de cijnsen voor het grafelijk domein te Knesselare, Ursel en Wessegem worden gedurende zes jaar niet betaald. De cijns voor de Gerard de Moorspolder werd evenmin betaald. De rubriek «*autre despense*» van de rekening 1493-1494 besluit met een post van 92 p. 12 s. die in mindering werd gebracht ten voordele van het Sint Elisabethsbegijnhof.

Gillis Neyt krijgt een extra-toelage van 12 p. «*pour ses peine et salaire davoir dilligemment enquiz pour savoir quel nombre de terres estoient noyees en sa recepte es mestiers d'Assenede et Bouchoute*».

In de volgend rekening komen opnieuw een aantal verliesposten voor : de Bijloke, de abdij Sint Clara te Brugge, de abdij Haghe in Axel, het klooster van Waarschoot, de leproserij van Gent en de abdij van Doornzele krijgen vermindering van cijns omwille van de oorlog ⁽⁸⁵⁾.

In het jaar 1491 ging een groot aantal cijnsen verloren zodat de netto-ontvangst tot 1395 p. 7s 7d. daalt ⁽⁸⁶⁾. Na de oorlog zal de netto-ontvangst gaan stijgen tot ongeveer 1800 p. Dit is dan 100 p. minder dan het gemiddelde van de periode vóór de oorlog tegen Maximiliaan van Oostenrijk.

4. *Het beheer in de zestiende eeuw*

Vanaf het begin van de zestiende eeuw beginnen sommige cijnsplichtigen hun cijnsen af te kopen ; daardoor zal de ontvangst met 55 p. 13 s. 3 d. afnemen ⁽⁸⁷⁾. Bovendien brengt ontvanger Victor De Ketelboetre in zijn rekening van 1500-1501 een som van 75 p. 15 s. 6 d. in mindering voor 5 p. 13 s. 6 d. cijns uit de Middele brieven die hij sedert 1488 niet meer kan innen ⁽⁸⁸⁾.

(84) ARA RK nr. 7837 rek. 1493-1494 f° 11 r°. Van die, 92 p. 9 s. 6 ½ d. gingen 20 p. 17 s. 6 d. van «*het oude van Assenede*» verloren, 14 p. 3 s. 7 d. van «*het nieuwe van Assenede*» en 57 p. 8 s. 5 ½ d. van de polders van Assenede.

(85) ARA RK nr. 7837 rek. 1494-1495 f° 11 r° en f° 11 v°. Volgende verminderingen werden toegestaan : de Byloke 28 p. 18 s. 8 d. ; het Clara klooster 14 p. ; Ter Haghe 14 p. 15 s. ; het klooster van Waarschoot 8 p. ; de leproserij 100 p. ; de abdij van Doornzele 23 p. 11 s. 6 d.

(86) Dit bedrag vindt men niet in de rekening 1491-1492, maar het werd berekend rekening houdend met de later toegestane verminderingen.

(87) ARA RK nr. 7838 rek. 1509-1510 f° 22 r° — f° 22 v° : «*Il lut pour les parties des rentes que es annees 15ung, deux et trois des commissaires a ce ordonnez furent rachetez en ses briefs*».

(88) ARA RK nr. 7838 rek. 1500-1501 f° 15 r°.

Vanaf 1504 beheert Lieven Leyns, raadsheer van de koning van Castillie en watergraaf van Vlaanderen, de brieven van Assenede en de Vier Ambachten. Het materiële werk wordt echter uitgevoerd door zijn klerk Daniel Masset. Dit brengt echter een besparing van 74 p., het loon van de ontvanger, mee zodat de netto-ontvangst gaat slijgen tot 1892 p. 16 s. 11 ½ d. In 1507 wanneer Joos Van den Dyck klerk wordt, krijgt Lieven Leyns reeds de helft van het normale salaris en het volgend jaar mag hij de volledige som in rekening brengen. Door het uitbetalen van het normale salaris en de afrek van de afgekochte cijnsen daalt de netto-ontvangst in 1508 tot 1761 p. 17 s. 7 ½ d. ⁽⁸⁹⁾. Toch komen er nog enkele kleine cijnsen bij in de Nieuwe brieven : 3 s. 6 d. voor 2 bunder gebannen grond te Sijsele, 6 s. voor 90 roede te Ertvlde, 8 s. voor een oliemolen gelegen in de stad Kortrijk en 3 p. van Jacob de Buffelt voor gronden te Lembeke ⁽⁹⁰⁾.

In de rekening van 1516-1517 wordt geen melding meer gemaakt van de posten reliefgeld te Scheldevelde (15 s. in 1515-1516) en te West-Eeklo (76 s. in 1515-1516) van de Eerste brieven. Daarentegen noteert de ontvanger in de Nieuwe brieven grote bedragen aan reliefgeld : 26 p. 1 s. 6 d. voor het jaar 1517-1518 ⁽⁹¹⁾ ; 20 p. 10 s. 9 ½ d. voor het jaar 1518-1519 ⁽⁹²⁾ ; 22 p. 5 s. 7 ½ d. voor het jaar 1519-1520 ⁽⁹³⁾. Dit reliefgeld bereikte een maximum voor het jaar 1523-1524 met een bedrag van 30 p. 16 s. 4 ½ d. om dan geleidelijk aan te dalen tot 18 s. 6 ½ d. in 1547-1548. De ontvanger Joos Cobbaert noteert de ontvangst van het reliefgeld niet meer in 1549-1550, omdat het bedrag te gering was geworden en ook omdat zijn collega's-ontvangers dit ook niet meer deden ⁽⁹⁴⁾. De rekenkamer gaat daar niet mee akkoord en Joos Cobbaert wordt verplicht een forfait van 2 p. per jaar reliefgeld in rekening te brengen ⁽⁹⁵⁾. Uit een proces betreffende reliefgeld en verzetgeld gevoerd door de schepenen van de keuren van Eeklo en Kaprijke tegen de ontvangers van Pieter Masiere brieven en de brieven van Assenede, weten we nochtans

(89) Alhoewel de cijnsen sedert de jaren 1501-1503 werden afgekocht, worden ze slechts vanaf 1508 regelmatig in mindering gebracht.

(90) ARA RK nr. 7839 rek. 1514-1515 f° 17 r° — f° 17 v°.

(91) ARA RK nr. 7842 rek. 1517-1518 f° 17 v°.

(92) ARA RK nr. 7843 rek. 1518-1519 f° 17 v°.

(93) ARA RK nr. 7843 rek. 1519-1520 f° 17 v°.

(94) ARA RK nr. 7851 rek. 1549-1550 f° 21 v°.

(95) Vanaf 1553-1554 verschijnt een post van 2 p. in de Nieuwe brieven.

dat de cijnshouders verplicht waren dit reliefgeld te betalen, zodat we moeten concluderen dat de ontvangers dit reliefgeld als een bijkomend salaris beschouwden ⁽⁹⁶⁾. De rekenkamer van Rijsel is er blijkbaar in geslaagd dit reliefgeld gedurende een bepaalde periode in de ontvangst te doen opnemen. Uiteindelijk hebben de ontvangers van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten kunnen bekomen dat zij slechts 2 p. per jaar in rekening dienden te brengen.

In 1531 vernieuwt ontvanger Roeland Van Marcke de cijnsboeken van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten, waarvoor hij 92 p. kreeg. Van de 26 cijnsboeken die hij samengesteld heeft zijn er nog 21 bewaard gebleven ⁽⁹⁷⁾. In 1544 trekt Roeland van Marcke 1417 p. 7 s. 9 d. af van de ontvangst omdat hij gedurende 17 jaar een som van 78 p. 14 s. 10 ½ d. van 123 cijnsen niet heeft kunnen ontvangen ⁽⁹⁸⁾. Er wordt geen enkele reden opgegeven voor het niet-ontvangen van die cijnsen en in latere rekeningen wordt er ook niet meer over gesproken. In de jaren 1527-1543 daalt de netto-opbrengst tot rond 1675 p. In 1544-1545 stijgt de netto-ontvangst uitzonderlijk tot 1720 p. 10 s. 3 d., door een extra-ontvangst van 44 p. 8 s. van de vijftiende penning op de verkoopsom van een aantal verkochte gronden ⁽⁹⁹⁾.

In het ambacht Hulst gaan 78 p. 9 s. 2 d. vanaf 1545 verloren, zodat de ontvangst van de Middele brieven daalt tot 61 p. 12 s. 2 ½ d. Te Schoudee gaat 45 s. en 13 p. 2 s. verloren, te Stripe gaat 22 p. 10 s. 8 d. cijns verloren van 112 g. 50 r. land; verder nog 26 p. 19 s. 9 d. cijns van 63 ½ g. land en tenslotte nog 13 p. 11 s. 9 d. van 32 g. in de paro-

(96) E. NEELEMANS, *Geschiedenis der stad Eekloo*, Deel II, p. 122-123. De inwoners van de keuren van Eeklo en Kaprijke, en van de ambachten Boekhoute en Maldegem beklagen er zich over dat zij «daghelicx bescadicht waren, bij dat Jan Heyman als ontfanghere vanden brieven van Assenede, ende Dominicus van Prouin, ontfanghere vanden brieven Pieter Masters, nemende ende exgterende waren, vele meer dan zij behoorden int innen vanden pennenghen van hueren ontfanck van versetteghelde en de baeten». (anno 1525). In 1471 voerde men reeds een proces tegen Florens Neyt, omdat hij twee schellingen vroeg als «versetgheld» in plaats van de gebruikelijke vier penningen. Zie E. NEELEMANS, o.c. p. 64. Het verzetgeld kwam ongetwijfeld toe aan de ontvanger, maar het reliefgeld, waarvan ook melding gemaakt wordt in het proces, kwam aan de vorst toe. In verband met het verzetgeld zie noot 7 van hoofdstuk III.

(97) Zie bijlage IX.

(98) ARA RK nr. 7850 rek. 1544-1545 f° 20 r°.

(99) ARA RK nr. 7850 rek. 1544-1545 f° 17 r°. : «Autre recepte du xv denier des terres vendues».

chie Hontenese. Dit verlies is ongetwijfeld te wijten aan overstromingen want al die vercijsde gronden lagen vlakbij de zee (¹⁰⁰).

Vanaf 1557 trekt Joos Cobbaert 12 p. 14 s. 12 d. van de ontvangst af voor een aantal afgekochte cijnsen, waaronder een cijns van 4 p. 11 s. 10 d. die Filips en Lieven van Belle betaalden voor gronden te Nazareth (¹⁰¹). Op 8 juni 1565 kopen een groot aantal geestelijke instellingen hun cijnsen af van de koning van Spanje : de Lazarij van Gent, het klooster van Waarschoot, de proost van Sint Baafs, de Jacoppijnessen uit Brugge, de abdij van Oost-Eeklo, de abdij van Doornzele en de abdij van Zoetendale ; te samen voor een bedrag van 171 p. 1 s. 9 d. (¹⁰²). Dit betekende een gevoelige aderlating zodat de netto-opvangst daalde tot 1486 p. 4 s. 5 ½ d. in 1565-1566.

Op het einde van zijn leven heeft ontvanger Joos Cobbaert de 26 cijnsboeken van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten vernieuwd (¹⁰³). Dank zij deze lijvige registers, die in 1572 voltooid werden, is het mogelijk de geografische verspreiding van de vercijsde gronden op te sporen en in kaart te brengen zodat we ligging van de cijnsen heel goed kunnen terug vinden, zoals de lezer zal kunnen vaststellen in het tweede deel van deze studie.

Nikolaas Lautte, opvolger van Joos Cobbaert, zal de brieven van Assenede en de Vier Ambachten tijdens zeer troebele tijden beheren. In 1572 sluit hij zijn eerste rekening af met een netto-ontvangst van 1471 p. 5 s. 2 d. Het volgend jaar moet hij echter 86 p. 14 s. 10 d. kwijt schelden aan de cijnsplichtigen uit het land van Aalst (¹⁰⁴). Bovendien wordt hij op 5 oktober 1573 nabij de stad Eeklo door bosgeuzen overvallen die hem 380 pond afhandig maken (¹⁰⁵). Tengevolge van de beeldenstorm kan hij

(100) Op verzoek van de ontvanger Roeland Van Marcke werd er een onderzoek ingesteld «en la ville de Hulst et paroiche de Hontenese» door Niklaas Uutenhove, raadsheer, en Hector Claissonne. ARA RK nr. 7850 rek. 1544-1545 f° 20 v°.

(101) ARA RK nr. 7851 rek. 1561-1562 f° 27 r°-f° 27 v°.

(102) ARA RK nr. 7854 rek. 1566-1567 f° 28 r° tot 37 v°. Het Sint Janshospitaal betaalde 1004 p. «over de lossinghe» van 25 p. 2 s. cijns en de abt van Ter Doest betaalde 353 p. om 8 p. 16 s. 6 d. cijns «inden bouc van Sint Laureins» af te lossen. De afkoopsom bedroeg dus veertigmaal de waarde van de cijns. Voor kleinere cijnsen betaalden sommige cijnshouders zelfs «den penninc 60» of «den penninc 100». ARA RK nr. 7961 f° 1 v° tot f° 4 r°.

(103) ARA RK nr. 7859 rek. 1571-1572 f° 29 v°.

(104) ARA RK nr. 7861 rek. 1573-1574 f° 25 r°.

(105) ARA RK nr. 7861 rek. 1573-1574 f° 46 r° : «...ce receveur a este destrouse des troussours et gueulx bosquillons pres de la ville d'Eecloo, le 5me jour du mois d'Octobre 1573».

vanaf 1567 tot 1576 jaarlijks een bedrag van 6 p. 8 s. 5 d. niet innen omdat de gronden waarop de cijnsen bezet zijn, verbeurd waren verklaard. Ook moet Niklaas Lautte een vermindering van 19 p. 9 s. 6 d. aan verschillende cijnsplichtigen toestaan omwille van de tiende penning ⁽¹⁰⁶⁾. Tenslotte trekt hij 15 p. 10 s. 6 d. van de ontvngst af voor verloren gegane cijnsen.

Vanaf 1578 wordt de toestand in Vlaanderen door de godsdiensttwisten zeer moeilijk en maakten de voorbijtrekkende soldaten het platteland zeer onveilig. Niklaas Lautte kan in dat jaar niets ontvangen van de cijnsen van de Eerste brieven te Ursel, Knesselare, Oedelem, Beernem, Zwevezele en Sijsele. Evenmin betalen de cijnsplichtigen van Landegem, Drongen, Poeke, Wingene, Bulskamp, Aalter en Ruiselede iets van de verschuldigde cijns. Te Vlierzele gaat de havercijns verloren en nog andere cijnsen in de «offices de Gand, Audenarde et Courtray». De netto-opbrengst daalt dan ook tot 1137 p. 8 s. 10 ½ d. ⁽¹⁰⁷⁾. De volgende twee jaar vermindert de opbrengst nog met 25 pond omdat dat de abdij van Boudelo vrijgesteld wordt van betaling van cijns ⁽¹⁰⁸⁾. Door de krijgsverrichtingen tijdens de periode 1582-1604 kan Nikolaas Lautte zijn functie van ontvanger niet langer meer uitoefenen. Hij maakt nog een globale rekening op voor een periode van 23 jaar (1582-1604), waarbij hij enkel kan vaststellen dat de uitgaven groter waren dan de ontvangsten zodat hij niets aan de koninklijke schatkist moet afdragen ⁽¹⁰⁹⁾.

5. *Het beheer in de zeventiende en achttiende eeuw*

De nieuwe ontvanger Jan Myleman spant zich terdege in om al de cijnsen opnieuw op te sporen. Hij maakt daarbij gebruik van de 26 cijnsboeken van 1572 die door Joos Cobbaert werden opgesteld. Zij vormen de basis voor het opmaken van de rekeningen. Heel de oude indeling van de Eerste, Middele en Nieuwe brieven wordt overhoord gegooid. Ook de posten «rabas» en «service» verdwijnen uit de rekeningen.

De cijnsboeken van 1572 geven volgende bedragen ⁽¹¹⁰⁾ :

(106) ARA RK nr. 7866 rek. 1578-1579 f° 24 v° — f° 25 r°.

(107) Zie bijlage VIII.

(108) Voor de jaren 1579-1580 en 1580-1581 zou de netto-ontvangst 1122 p. 8 s. 5 ½ d. bedragen. In feite is dit een te hoog cijfer, want in zijn rekening voor de jaren 1582-1604 brengt Niklaas Lautte belangrijke bedragen in mindering voor niet ontvangen cijnsen tijdens de jaren 1579, 1580 en 1581. ARA RK nr. 7869 rek. 1582-1604 f° 33 r°.

(109) ARA RK nr. 7869 rek. 1582-1604.

(110) ARA RK nr. 7870 rek. 1605-1613.

— 1.	Hulst	25 p.	5 s.	
— 2.	Axel	50 p.	18 s.	
— 3.	Het oude van Assenede	62 p.	18 s.	10 d.
— 4.	Het nieuwe van Assenede	31 p.		10 d.
— 5.	Ertvelde	44 p.	8 s.	9 d.
— 6.	Doornzele en Wijnkel	54 p.	4 s.	6 d.
— 7.	Bassevelde	113 p.	9 s.	8 d.
— 8.	Kaprijke	96 p.	16 s.	
— 9.	Aardenburg	153 p.	11 s.	6 d.
— 10.	Eerste boek van Eeklo	76 p.	12 s.	
— 11.	Tweede boek van Eeklo	110 p.	19 s.	3 d.
— 12.	Ommeloper	7 p.	12 s.	2 d.
— 13.	Maldegem	154 p.	2 s.	8 d.
— 14.	Eerste boek van Sint Laureins	21 p.	11 s.	
— 15.	Tweede boek van Sint Laureins	21 p.	9 s.	
— 16.	Polderboek	34 p.	2 s.	6 d.
— 17.	Sint Jans	11 p.	1 s.	6 d.
— 18.	Brugse Vrije I	15 p.	17 s.	6 d.
— 19.	Brugse Vrije II	137 p.		
— 20.	Het oude van Waarschoot	123 p.	14 s.	8 d.
— 21.	Het nieuwe van Waarschoot	13 p.	18 s.	
— 22.	Belzebroek	89 p.	19 s.	7 d.
— 23.	Asterhoek	40 p.	18 s.	10 d.
— 24.	Petegem en Tielt	26 p.	12 s.	6 d.
— 25.	Nazareth	45 p.	16 s.	6 d.
— 26.	Gent en omgeving	52 p.	14 s.	8 d. + havercijns

Totaal 1616 p. 15 s. 5 d.

In 1616 gaven die 26 cijnsboeken ook de juiste toestand niet meer weer, want door de ontvolking van de streek, die later het Meetjesland werd genoemd, verdwenen heel wat cijnshouders. Tijdens het twaalfjarig bestand slaagt Jan Myleman er slechts gedeeltelijk in de houders van de belaste percelen terug te vinden. In 1614 inde hij te Kaprijke slechts 24 p. 7 s. 10 ½ d. in plaats van 96 p. 16 s.; te Maldegem ontving hij 14 p. 1 d. in plaats van tweemaal 154 p. 2 s. 8 d. voor de jaren 1613 en 1614. Voor de jaren 1613, 1614 en 1615 bedroeg de ontvangst slechts 693 p. 14 s. 2 d., terwijl de normale ontvangst 1616 p. 15 s. 5 d. per jaar zou moeten bedragen. Het geïnde bedrag is dus slechts een zevende van het normale

bedrag. De ontvanger kreeg 225 p. als salaris zodat de netto-opbrengst tot onder de 500 p. daalde voor een periode van drie jaar ⁽¹¹¹⁾.

In 1626 maakt Jan Myleman opnieuw een rekening die over een periode van tien jaar (finiz a le Saint Jehan 1626) loopt. De rekening vermeldt een bruto-ontvangst van 4070 p. 12 s. 2 ½ d. ; dit is een gemiddelde van 407 p. per jaar ⁽¹¹²⁾. Daarvan moet dan 75 p. per jaar afgetrokken worden voor het salaris van de ontvanger, zodat de jaarlijkse netto-opbrengst rond de 330 p. schommelde. Deze rekening is ook de laatste rekening van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten die bewaard is gebleven, zodat we de verdere evolutie van de ontvangst van de cijnsen niet kunnen schetsen.

Waarschijnlijk werden al de cijnsboeken in 1662 vernieuwd door ontvanger Frans Kiekens, want we beschikken uit dat jaar nog over de cijnsboeken van Ursel en Baarleveld-Mariakerke ⁽¹¹³⁾.

In 1730 vernieuwt advocaat Joos Goethals al de cijnsboeken, maar slechts een vijftal ervan zijn bewaard gebleven ⁽¹¹⁴⁾. Joos Goethals wordt in die cijnsboeken erfachtig ontvanger genoemd, terwijl al de voorgaande ontvangers van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten afzetbare ambtenaren waren. Dit ambt moet erfachtig geworden zijn tussen 1662 en 1730, want Frans Kiekens was in 1662 nog een gewone ontvanger. In 1769 treffen we D. Goethals, waarschijnlijk een zoon van Joos Goethals, als erfachtig ontvanger aan, terwijl vanaf 1782 Jan Frans Hacquaert, notaris en procureur van de schepenen van Gedeele, belast is met de ontvangst van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten.

In 1772 worden nogmaals alle registers vernieuwd, waarvan er nog 21 kohieren bewaard zijn gebleven :

— 1. Quohier van Assenede	telt 36 blz.
— 2. Quohier van Ayghem	telt 103 blz.
— 3. Quohier van Baerelvelde-Mariakerke	telt 36 blz.
— 4. Quohier van Caprycke	telt 81 blz.
— 5. Quohier van Doorezeele-Cluyse	telt 42 blz.
— 6. Quohier van Eecloo	telt 303 blz.
— 7. Quohier van Ertvelde	telt 50 blz.
— 8. Quohier van Desseldonck-Loochristi	telt 37 blz.
— 9. Quohier van Lovendeghem	telt 78 blz.

(111) ARA RK nr. 7871 rek. 1614-1616.

(112) ARA RK nr. 7872 rek. 1617-1626.

(113) RAG Wetachtige Kamer nr. 205 (Ursel) en nr. 155 (Baarleveld-Mariakerke).

(114) RAG Wetachtige Kamer nr. 162 (Kaprijke), nr. 165 (Doomzele en Klutzen), nr. 172 (Ertvelde), nr. 179 (Hlyfte) en nr. 183 (Maldegem).

— 10.	Quohier van Maldeghem	telt 60 blz.
— 11.	Quohier van Nazarette	telt 85 blz.
— 12.	Quohier van Oostwynckel	telt 30 blz.
— 13.	Quohier van Peteghem, etc.	telt 88 blz.
— 14.	Quohier van Zonneghem, etc.	telt 27 blz.
— 15.	Quohier van Sint Laureins	telt 65 blz.
— 16.	Quohier van Sleyne	telt 171 blz.
— 17.	Quohier van Somerghem	telt 84 blz.
— 18.	Quohier van Ursel, Aeltere, etc.	telt 82 blz.
— 19.	Quohier van Wynckel	telt 79 blz.
— 20.	Quohier van Zelsaete	telt 47 blz.
— 21.	Quohier van Waerschoet	telt 202 blz.

Die 21 kohieren vormen een bijna volledige collectie, want we treffen in die lijst alle plaatsen aan, waar vercijsde gronden van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten lagen. De cijnsen die in Staats-Vlaanderen lagen, in de ambachten Hulst, Axel en Aardenburg zijn blijkbaar verloren gegaan. Wel stellen we ook enkele verschuivingen vast ten opzichte van 1572 : de twee registers van Assenede zijn vervangen door een kohier te Zelzate. Maldegem is geplitst in een kohier Adegem en een kohier Maldegem. Het kohier Sleidinge bevat de Asterhoek en gedeelten van de registers van Waarschoot. Er is dus een hergroepering uitgevoerd per parochie, zodat hier de oude indeling die terug ging tot de oorsprong, werd opgegeven. Bij gebrek aan rekeningen moeten we ons beperken tot bovenstaande summier ontwikkelingschets van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten in de zeventiende en achttiende eeuw.

In Deel II zullen we de geografische verspreiding van de cijnsen grondig bestuderen en hun betekenis in verband met de ontginning van het betrokken gebied trachten duidelijk te maken.

(115) RAG Wetachtige Kamer nrs 152, 154, 156, 163, 167, 170, 172, 180, 182, 184, 188, 190, 192, 193, 194, 198, 202, 206, 211, 212 en 209.

DE GEOGRAFISCHE VERSPREIDING
VAN DE CIJNSEN

Hoofdstuk I

HET AMBACHT MALDEGEM

1. *Maldegem*

Voor de parochies Maldegem en Adegem bedroeg de totale cijns in 1289 199 p. 18 s. 9 ½ d. Van dit vrij aanzienlijk bedrag viel 102 p. 14 s. ten laste van de heer van Maldegem, die verschillende cijnsen betaalde in de brieven van Assenede en de Vier ambachten (1). Vooreerst betaalde hij 42 p. voor 1011 b. 2 g. woeste grond, die we ongetwijfeld met het Maldegemveld mogen vereenzelvigen. Dit Maldegemveld bestond, volgens Daniël Verstraete, uit twee grote stukken. Het eerste stuk had de Antwerpse heerweg als noordergrens, terwijl de westergrens gevormd werd door de grens met Sijsele en Oedelem. Ten zuiden reikte dit veld tot aan het domein van Burkel en de Schoutenstraat, die deel uitmaakte van de oostelijke grens samen met de wijk Bogaarde (2). Het tweede stuk van het Maldegemveld had de Aardenburgse Haringweg als westergrens, de Oude Brugse heerweg (= grens Knesselare-Maldegem) en de Hunselostraat (= grens Ursel-Maldegem) als zuidergrens, de Kraailokerkweg (= grens Maldegem-Adegem) als oostergrens en de Onderdijkestraat als noordergrens (3). De heer van Maldegem betaalde verder nog 40 p. 18 d. voor 200 bunder, die we niet juist kunnen localiseren. Evenmin weten we waar de 217 bunder liggen, waarvoor hij 14 p. cijns betaalde. Waarschijnlijk lag een gedeelte van die beide stukken ten noorden van de Antwerpse heerweg waar de heer van Maldegem ook veel bezittingen had (4). Een stuk kan ook deel uitgemaakt hebben van het zeer uitgestrekte Maldegemveld.

De heer van Maldegem bezat dus ten minste 1400 bunder woeste grond, die hij in het begin van de dertiende eeuw van de graaf in cijns

(1) ARA RK nr. 45198 Cijnsboek van 1531 f° 2 r°.

(2) D. VERSTRAETE, *Het domein van de heer van Maldegem*, AM nr. 3 (1951) p. 123.

(3) D. VERSTRAETE, *Ibidem*, p. 125.

(4) D. VERSTRAETE, *Ibidem*, p. 123.

heeft genomen. Dat was reeds een flink gedeelte van het grondgebied van Maldegem. Maar er waren nog andere grote cijnsplichtigen te Maldegem. De Sint Baafsabdij staat met twee posten in het boek van Maldegem : 10 p. 10 s. en 4 p. 15 s. 10 d. (5). Die cijns betaalden de monniken van de Sint Baafsabdij voor de woeste gronden rondom hun hoeve Papinglo, die zij in 1240 van gravin Johanna hadden gekocht. De juiste oppervlakte van dit domein was niet goed bekend, want in de verkoopsoorkonde spreekt men van 404 bunder, terwijl volgens een oorkonde van 1243 de oppervlakte van Papinglo 454 bunder besloeg. Het domein Papinglo lag in de zuidkant van Maldegem. De Splenterbeek vormde de westelijke grens tussen Burkel en Papinglo en de Biestmeersen vormden de oostergrens. In noordelijke richting strekte het domein van Papinglo zich uit tot dicht bij de huidige kerk van Kleit, terwijl de westelijke grens waarschijnlijk samenviel met de grens Maldegem-Ursel in 1240 (6).

Een ander grootgrondbezitter was de abdij van Ter Doest die in 1243 te Burkel 553 bunder woeste grond van de graaf in cijns had genomen. Dit domein grensde ten oosten aan het domein van Papinglo, ten zuiden ook gedeeltelijk aan dat domein en aan de oude Brugse heerweg, die ook de westelijke grens vormde en ten noorden werd die 353 bunder begrensd door de heide van de heer van Maldegem en een stuk heide dat aan Arnout van Maldegem toebehoorde. Heel dit domein lag op het grondgebied van Maldegem, behalve een dertigtal bunders, die ten oosten van de oude Brugse heerweg lagen op de heerlijkheid van Knesselare op Oedelem (7).

De heer van Maldegem en de abdijen van Sint Baafs en Ter Doest hadden samen meer dan 2100 bunder of 2800 ha heide te Maldegem in cijns van de graaf genomen. Dat is bijna de helft van het grondgebied van Maldegem dat 6272 ha groot is.

In het grensgebied van Maldegem en Knesselare bezat het klooster van Waarschoot 73 g. heide en vijvers, een stuk uit het Maldegemveld, dat Waarschootveldeken werd genoemd (8). De prior van Waarschoot

(5) ARA RK nr. 7853 rek. 1566-1567 f° 35 v°.

(6) D. VERSTRAETE en G. DE SMET, *De proosdy van Papinglo te Maldegem-Kleit, Maldegem* (1951) p. 16-18. De cijns was bepaald op 6 d. per bunder of in totaal 10 p. 2 s. voor 404 bunder. Het is niet erg duidelijk waarvoor de 4 p. 15 s. 10 d. werden betaald. Misschien was het de cijns voor het Bijsterveld dat Sint Baafs in 1409 kocht en voor de supplementaire 50 bunder van 1243?

(7) D. VERSTRAETE, *Burkel*, AM nr. 4 (1952) p. 83-84

(8) G. DE SMET, *De ontginning van een deel van het Maldegemveld : het Waarschootveldeken*, AM nr. 2 (1950) p. 80.

betaalde daarvoor 23 s. 9 d. cijns «in den bouck van Knesselaere» (*). Alhoewel het Waarschootveldeken ongetwijfeld op Maldegem lag, werd de cijns toch in het boek van Knesselare ingeschreven. Dit is zeer begrijpelijk, daar de cijnsen ontstaan zijn in een periode dat de grenzen tussen de verschillende parochies nog niet zo duidelijk waren vastgelegd.

Tussen de grote stukken van de heer van Maldegem, van de abdijen van Sint Baafs en Ter Doest en van het klooster van Waarschoot lagen er ook nog een grote hoeveelheid percelen die aan particulieren toebehoorden. Een van hen was Paulus Kalkera die een stuk van 32 bunder heide te Burkel in cijns had genomen ⁽¹⁰⁾.

Het Sint Janshospitaal betaalde 3 p. 11 s. 3 d. cijns «in den brief van Maldeghem» voor hun bezittingen te Maldegem ⁽¹¹⁾. Een deel van die bezittingen kwam voort uit de schenking van kanunnik Arnout van Maldegem, want 17 s. werd betaald «de domino Arnout de Werrem». We weten echter niet waar die vercijsde percelen lagen, want in 1565 had het Sint Janshospitaal zijn cijnsen reeds afgekocht zodat de betrokken percelen niet meer in het cijnsboek van Maldegem van 1572 voorkomen. Het grootste deel van de cijnshouders komt echter wel voor in dit cijnsboek zodat we gemakkelijk de percelen, die belast zijn met een cijns, kunnen terugvinden ⁽¹²⁾.

Op de wijk Moerhuize vinden we veel vercijsde percelen, vooral langsheen de Moerhuizestraat en de Lieve. Op Brezende waren 52 g. en 20 g. gelegen rond «den auden Maldegemschen heerwech», belast met respectievelijk 5 p. 12 s. 3 d. en 7 s. 2 d. cijns. Op een stuk van 24 b. «ghenaempt t leybey» lag een cijns van 36 s. Ook te Maldegem-Donk treffen we enkele cijnsen aan, alhoewel de meeste cijnsen te Donk op Sijsele lagen. Er lagen ook enkele verspreide cijnsen te Noorthem, te Vake, te Warme en in de Noordbroek. Een cijns van 21 s. was bezet op 12 g. «in de Biest over de Leet», terwijl er ook veel cijnsen in de wijk Eelvelde voorkomen. Verder vinden we nog enkele kleinere cijnsen te Burkel en te Papinglo.

Het is opvallend dat in het centrum van Maldegem praktisch geen cijnsen voorkomen; enkel in de wijk «over den ackere» vinden we enige vercijsde percelen.

In het cijnsboek van 1531 zijn de cijnsen van Maldegem in volgende rubrieken ondergebracht: «apud Moerhuus» (bestaat uit drie delen).

(9) ARA RK nr. 7854 rek. 1566-1567 f° 32 r°.

(10) Rijksarchief Brugge Aanwinsten nr. 4608.

(11) Archief Sint Janshospitaal Brugge, Doos varia rol nr. 13.

(12) ARA RK nr. 45198.

«juxta Papingheloo», «in Donc», «apud Cleyt» en «apud Borcle». Daarnaast komen er nog de rubrieken «in Maldeghem de veteri et de novo» en «in Maldeghem de remensuratione». Deze indeling stamt ongetwijfeld uit de periode van het ontstaan van de cijnsen. De rubriek «de remensuratione» bevat de cijnsen die tijdens de regering van Gravin Margareta door hermeting van reeds verkochte gronden ontstaan zijn. De benaming «de veteri et de novo» is een herinnering aan de rubricering van de rekeningen van de brieven van Assenede en de Vier ambachten. Voor Maldegem en Adegem staan in de rekeningen twee totalen (summa reddituum) : «in Maldeghem-Adenghem» en «Ibidem de novo».

2. Adegem

Te Adegem treffen we zeer weinig grote cijnshouders aan ; slechts de heer van Maldegem bezat een stuk van 40 bunder groot gelegen «apud Hille» (= Hellestraat), waarvoor hij 3 p. cijns betaalde.

Een groot deel van de cijnsen op Adegem liggen geconcentreerd in de wijk Murkel. In het cijnsboek van 1531 staan er twee rubrieken voor de Murkel : «apud Moerkere» en «in Moerkere de novo». Zowel te Noordmurkel als te Zuidmurkel komen talrijke cijnsen voor. De wijk Murkel strekt zich grosso modo uit tussen de Lieve en het Blakke Veld. Hij wordt begrensd door de Wagenmakersstroom en naar het noorden toe loopt de Murkel tot de Kerselaar. Heel dit gebied moet vercijnsd zijn geworden tijdens de periode 1220-1250. Ook in het gebied ten noorden van de Murkel langsheen de Kanetelstraat, te Onderdijke, te Kleemputte, te Raverschoot, te Heulendonk en langsheen de Kallestraat vinden we talrijke percelen die belast zijn met cijnsen. Er komen ook enkele cijnsen voor langsheen de Hunselostraat en te Kraailo aan beide zijden van de grens Maldegem-Adegem. Een cijns van 8 s. 6 d. is bezet op 20 g. land langs «de strate van Crayloo naer Landtschootviverre» nabij het Kraailohof op Maldegem.

In het centrum van Adegem komen bijna geen cijnsen voor ; ze zijn ook zeer weinig talrijk in de Moerwege, op het Broekelken en ten noorden van de Lieve rond Celiebrug. Op de Boterhoek zijn ze wat talrijker, maar dit gebied sluit eerder aan bij het moergebied van Sint Laureins.

* * *

Volgens het cijnsboek van Maldegem-Adegem bedroeg de totale cijns 154 p. 2 s. 8d., terwijl in 1289 de totale cijns bijna 200 p. was. Dit verschil is te verklaren door het aflossen, het kwijtschelden en het verdonkeren van een aantal cijnsen.

De heer van Maldegem, de abdijen van Ter Doest en Sint Baafs betaalden samen bijna 127 p. (102 p. 12 s. + 8 p. 16 s. + 15 p. 6 s.) cijns voor hun gronden in de parochies Maldegem en Adegem. De kleine cijnshouders betaalden de rest van de 200 p. d.w.z. 73 p. Wanneer we als gemiddelde cijns 18 d. per bunder aannemen bekomen we een totale oppervlakte van ongeveer 900 bunder. Boven vermelden we reeds dat de heer van Maldegem en de abdijen van Ter Doest en Sint Baafs 2100 bunder in cijns hielden van de graaf, zodat dat er te Adegem en te Maldegem minstens 3000 bunder of 4000 ha cijnsgrond was. In totaal beslaat de oppervlakte van beide gemeenten iets meer dan 9000 ha. (6272 ha. + 2765 ha.). Bijna de helft van hun grondgebied is dus vercijnsd geworden tijdens de periode 1220-1250. De wijk Murkel en aangrenzend gebied op Adegem en de wijk Moerhuize op Maldegem zijn ontstaan uit die vercijnsingen terwijl Papinglo, Warme (= Warhem) en Noorthem oudere ontginningscentra zijn, van waaruit de omliggende heide of moer in de dertiende eeuw werd ontgonnen. De dorpskernen van Maldegem en Adegem zijn nog ouder en klimmen waarschijnlijk op tot de Frankische periode. Het primitieve domein van de heer Van Maldegem bestond uit het hof te Reesinge en het gebied van Warme. Het grote Maldegemveld is slechts een aanwinst uit de dertiende eeuw, misschien daterend uit de tijd dat Franco van Maldegem kanselier was van het graafschap Vlaanderen. Terwijl de kleine cijnshouders meestal hun woeste grond onmiddellijk vruchtbaar hebben kunnen maken, zijn de grote cijnshouders er niet in geslaagd hun woeste gronden te ontginnen. Noch te Burkel, noch te Papinglo was de ontginning een succes, terwijl de heer van Maldegem tot diep in de achttiende eeuw nog niet veel veld had laten ontginnen.

3. *Sint Laureins*

Het moergebied van Aardenburg, waarin de parochie Sint Laureins ontstaan is, werd in hoofdzaak vercijnsd tijdens de regering van gravin Margareta van Constantinopel. Talrijk zijn de oorkonden die bewaard zijn gebleven betreffende de verkoop van moergronden gelegen langsheen het Vakeleed, het Ser Jansleed en de Goochelaarstraat.

In 1275 verkoopt Eustaas van Stoppeldijk enkele stukken uit het moer van Aardenburg gelegen «entre Vakensvesc et le voie Jehan de Leffinghe». En dan nog enkele stukken «entre le voie Vaken et le voie Gokelers» (13). De cijns bedroeg 9 d. per bunder. In het aangrenzend

(13) Rijsel Archives Nationales B 1561 f° 48 r°.

moergebied van Warhem verkocht Jan van Mont St Eloy 71 bunder moergrond gelegen tussen het Ser Jansleed en de Vakeweg (14). Ook hier werd de cijns op 9 d. per bunder vast gesteld.

In 1572 bedroeg de cijns voor Sint Laureins 21 p. 11 s. in het eerste boek en 21 p. 9 s. in het tweede boek van die parochie of in het totaal 45 p. Als we nu 9 d. per bunder rekenen, krijgen we voor gans het grondgebied 1146 bunder of 1520 ha : dat is bijna drie vierden van de gehele oppervlakte van Sint Laureins die 2139 ha. beslaat. Daarbij moeten we dan bedenken dat die 45 p. zeker lager ligt dan de totale cijns van rond 1500, wanneer de vercijsing te Sint-Laureins een einde had genomen. We mogen zonder enige twijfel aannemen dat gans het grondgebied van Sint Laureins werd verkocht in de tweede helft van de dertiende eeuw. Dit blijkt trouwens ook zeer duidelijk uit de cijnsboeken van 1572 (15). We vinden vercijsde percelen in de Viermatenwatering, in de Feyenwatering, in de Goochelarewatering, in de Beoosterede watering en in de Moerhuizewatering. Er komen ook cijnsen voor Iansgheen het Vakeleed, de Vakeweg, de Goochelaarstraat, het Ser Jansleed, te Middeldorp en op de Boterhoek. Zij liggen dus verspreid over heel het grondgebied van Sint Laureins. Na het uitturven werd dit moergebied tot vruchtbare akkers herschapen door de cijnshouders die zich als kolonisten kwamen vestigen te Sint Laureins (16).

Hoofdstuk II

DE KEUREN VAN EEKLO-LEMBEKE EN KAPRIJKE

1. *Eeklo*

Gans het gebied van Eeklo, ten noorden van de Antwerpse heerweg, lag volledig binnen het grafelijk domein Aalschoot dat tijdens de periode 1220-1250 door de vlaamse gravinnen werd verkaveld en verkocht (17). De vercijsde percelen lagen dus verspreid over heel dit noorderlijk ge-

(14) Rijsel Archives Nationales B 1561 f° 26 r°.

(15) ARA RK nr. 45204 en Rijsel, Archives Nationales B 3975.

(16) L. STOCKMAN, *Het ontstaan van de parochie Sint Laureins*, in Biekerf LXXII (1971) nr. 3-4 p. 78-80.

(17) L. STOCKMAN, *Het grafelijk bos Aalschoot*, AM nr. 16 (1965) p. 197-207 en L. STOCKMAN, *Noeg problemen betreffende Aalschoot*, AM nr. 18 (1967) p. 125-139.

deelte van Eeklo. Dit blijkt trouwens zeer duidelijk uit de cijnsboeken van Eeklo, die in 1572 werden vernieuwd ⁽¹⁸⁾. Het Sint Janshospitaal, de Lazarie en de abdij van Oost-Eeklo, grootgrondbezitters te Eeklo, betaalden eveneens cijnsen in de brieven van Assenede en de Vier ambachten voor hun landerijen te Eeklo. Heel dit gebied vormt een aaneengesloten complex van akkers : Waaiakker, Noordbusakker, Zuidbusakker, Molenakker, Oostveldakker, Zuid-Balgerhoekakker, Westakker, Oostakker, Heineakker, Vlotakker, Wulfschootakker, enz. ⁽¹⁹⁾.

Ook in het gebied ten zuiden van de Antwerpse heerweg vinden we talrijke percelen die belast waren met een cijns. Dit gedeelte werd echter hoofdzakelijk in de loop van de tweede helft van de dertiende eeuw vercijnsd. In 1274 verkocht gravin Margareta 253 moer gelegen tussen de Zoutweg, de Lieve, de Moeie en de stad Eeklo, aan Aelis, weduwe van Wouter van Zwijnaarde ⁽²⁰⁾. In dit moergebied bezaten de broeders van het Sint Janshospitaal reeds een moer in 1240 ; later zullen ze hun bezit uitbreiden door aankoop van moergronden voortkomend van Aelis van Zwijnaarde, om daar hun hoeve Altena op te richten van waaruit ze het moergebied zullen uitturven. In de cijnsboeken van 1572 vinden we dan ook een hele reeks percelen gelegen in de Moeie, te Nieuwendorpe, in het Paradijsstraatje, in de Bogaardmoerstraat en in de Pokmoer ⁽²¹⁾.

Ook rond het oude gehucht Raverschoot, zowel op Eekloos als op Adegems grondgebied komen talrijke cijnsen voor. Raverschoot en het zuidelijker gelegen Honeveld worden uitdrukkelijk genoemd in de rekening van 1289 ⁽²²⁾. Zelfs in het centrum van Eeklo treffen we talrijke cijnsen aan.

De totale cijns voor Eeklo bedroeg meer dan 232 p. Wanneer we 2 s. per bunder rekenen, zoals de gemiddelde cijns was te Aalschoot, krijgen we 2320 bunder of 3086 ha. Dat is dan meer dan de totale oppervlakte van Eeklo die slechts 2830 ha. beslaat ! Een deel van die cijnsen lag echter op Lembeke zodat ons rekensommetje toch kan kloppen !

(18) ARA RK nrs 45193 en 45194.

(19) A. DE VOS, *Eeklo : van natuurlandschap tot stratennet*, AM nr. 22 (1971) p. 19.

(20) Rijsel, Archives Nationales B 1561 f° 36 v°.

(21) Vooral in het cijnsboek «Ommeloopere» genaamd, zijn ze talrijk vertegenwoordigd. ARA RK nr. 45194 Deel II.

(22) «In Ravenscoet de prato et masura 100 s.»

«Pro medietate in prato castellani 3 p. 6 s. 9 d.»

«Pro medietate apud Oudevelde 30 s.»

Misschien mag het «pratum castellani» in verband worden gebracht met de burcht van Robertus Puer, die door de wrekers van de moord op Karel de Goede, werd plat gebrand ?

2. Lembeke

Het grondgebied van Lembeke viel praktisch geheel binnen het grafelijk domein Aalschoot. Enkel de heerlijkheid van Aveschoot behoorde niet (meer) tot dit domein in de periode van de grote vercijsingen. De cijnsen van Lembeke vinden we terug in de cijnsboeken van Eeklo, vooral dan in de «ommeloopere», en in de cijnsboeken van Bassevelde en Kaprijke. Onder Eeklo staan de cijnsen uit de Ketsebroekstraat, uit de Veldhoek, uit de Leedstraat, uit de Koestraat, uit de Koxhoek, uit de Rostijne en de cijnsen gelegen op de grens met Waarschoot langsheen het Eekloos Vaardeken. In het boek van Bassevelde staan de cijnsen bezet op gronden in de Oosthoek, in de Weststraat, te Vroenhoek en langsheen de Gentweg. Grosso modo kunnen we zeggen dat de cijnsen van Oost-Lembeke, het gebied ten oosten van de Gentweg dus, in het boek van Bassevelde staan en de overige cijnsen van West-Lembeke te vinden zijn in de boeken van Eeklo. Een klein deel van de cijnsen uit het noorderlijk gedeelte van Lembeke staat echter in het boek van Kaprijke. De 48 s. cijns, die de eigenaars van het goed te Broekmeers, gelegen bij de weg naar Kaprijke, betaalden voor 57 g., staat in het boek van Kaprijke. Andere percelen zijn gelegen in de Hoorlare-akker, te Vroenhoek, te Oosthoek en langsheen de weg Lembeke-Kaprijke. Te Lembeke dateren de meeste cijnsen uit de periode 1220-1250; we kennen slechts een vercijsing uit 1264, wanneer de kerk van Lembeke 3 ½ bunder woeste grond in cijns neemt van de gravin (23). Binnen het gebied van de heerlijkheid van Aveschoot komen vanzelfsprekend geen cijnsen voor.

3. Kaprijke

Ook heel het grondgebied van Kaprijke behoorde tot het grafelijke domein Aalschoot, zodat de cijnsen daar eveneens in de periode 1220-1250 ontstaan zijn. De voornaamste cijnsplichtige te Kaprijke was het hospitaal «Comtesse» van Rijsel, dat het grote Rijselhof in eigendom bezat (24). Hun grondbezit bedroeg meer dan 150 bunder te Kaprijke, waarvoor het 9 p. 3 s. 3 d. cijns betaalde in de brieven van Assenede en de Vier Ambachten. Ook de graaf van Vlaanderen staat in het boek van Kaprijke met een cijns van 4 p. 2 s. 7 d. zonder specificatie van de percelen waarop die cijns drukte. We denken dat die percelen deel uit-

(23) Rijsel, Archives Nationales B 1561 1ste Cartulaire de Flandre, f° 30 v°.

(24) L. STOCKMAN. *Bomen en tronken op het Rijselhof te Kaprijke in 1461*. Blekorf, jaargang 71 (1970) p. 340-342.

maakten van het «pratum comitis» dat gelegen was tussen het Rijselhof en Bentille (25). Te meer omdat in dit gebied geen andere cijnsen voorkomen. De Lazarie van Gent betaalde 8 p. 14 s. 7 ½ d. cijns voor haar bezittingen in de Schauwijsakker, Zuidakker en Woutersakker.

De cijnsen liggen verspreid over heel Kaprijke : in de Beckenen, in de Rybecq, in de Wacht en in de verschillende akkers zoals de Noordakker, de Zuidakker, de Middelakker, de Heinakker, Woutersakker, Rubbinsakker en de Schauwijsakker.

De totale cijns voor Kaprijke bedroeg in 1289 bijna 114 p. Wanneer we een gemiddelde cijns van 2 s. per bunder aannemen, komen we tot een totale oppervlakte van 1140 bunder of 1516 ha. Dit is dan meer dan de totale oppervlakte van Kaprijke die 1469 ha. is. Ook hier ligt de verklaring in het feit dat een deel van die cijnsen op Lembeke lag.

De prelaat van Zoetendale, die te Kaprijke een grote hofstede in de Zuidakker bezat, komt niet meer voor in het cijnsboek van Kaprijke, want hij had in 1565 reeds de 8 p. 10 s. 10 ½ d. cijns uit het boek van Kaprijke afgekocht (26). Te Lembeke en te Kaprijke bedroeg het totale grondbezit van het klooster van Zoetendale bijna 46 bunder (27). In de dorpskern van Kaprijke zijn er niet heel veel cijnsen, zodat het mogelijk is dat het centrum van Kaprijke uit oudere kultuurgrond bestaat.

Hoofdstuk III

HET AMBACHT ZOMERGEM

1. Zomergem

Alhoewel in de rekening van 1289 een totale cijns van meer dan 133 p. voor Zomergem genoteerd staat, liggen de betrokken percelen toch hoofdzakelijk op het grondgebied van Waarschoot. Op Zomergem zelf vinden we cijnsen in het gebied rond de Lieve, zoals te Meirlare, te Stok-

(25) In 1273 verleent gravin Margareta aan de «hospites» van Bentille en «s graven meersch» dezelfde wet als die van Kaprijke. L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Coutume de Caprijke*, p. 66 : Nos, Margareta, Flandrie et Hanonie comitissa, notum facimus universis quod nos homines et hospites manentes apud Bentil et in locum qui dicitur pratum comitis, posuimus et ponimus ad legem illorum de Capric».

(26) ARA RK nr. 7855 rek. 1566-1567 f° 37 v°.

(27) L. STOCKMAN, *De hofstede van de abdij Zoetendale te Kaprijke*, *Ons Meetjesland*, jaargang IV (1971) p. 33-34.

tevijver, te Beke en te Schaubroek. In het zuidelijk gedeelte van Zomergem langsheen de Durme komen veel cijnsen voor te Ro in de Romeersen en de Rostraat, te Durmen, in de Schurre en ook enkele in de Spinhoutstraat. Verder vinden we enkele verspreide cijnsen te Dalem en in de Huizegavers ⁽²⁸⁾. De heer van Herzele betaalde 5 p. 8 s. 4 d. cijns «ter cause van zijn heerliche de van Herzele in Waerschoet ende Zomergem» en Martin Snouckaert, heer van Zomergem, betaalde 8 p. 1 s. 11 ½ d. cijns «ter cause van der heerliche de van Zomergem» ⁽²⁹⁾. Die beide heren moeten dus in de eerste helft van de dertiende belangrijke stukken woeste grond van de graaf in cijns hebben genomen. We vermoeden dat die cijnsgronden van de heer van Zomergem in de wijken Meirlare en Beke mogen gesitueerd worden en dat de cijnsgronden van de heer van Herzele in de Korte Boeken moeten gezocht worden ⁽³⁰⁾.

We denken dat heel het gebied ten oosten van het Schipdonkanaal en ten noorden van de weg van de Rondom naar Beke de eerste helft van de dertiende eeuw werd vercijnsd. Dit gebied sluit trouwens aan bij de wijken Beke en Voorde op Waarschoot waar de cijnsen zeer talrijk zijn. Ook rond de Durme en in het Ro moet de graaf nog percelen grond vercijnsd hebben, alhoewel dit toch op beperkte schaal moet gebeurd zijn, want de graaf had vroeger in dit gebied reeds heel wat gronden uitgegeven tegen betaling van een mout- of gerstcijns ⁽³¹⁾. Te Zomergem lag het zwaartepunt van de cijnsen beslist in de wijken Beke en Meirlare.

Te Ronsele liggen er slechts enkele verspreide cijnsen nabij de grens met Oostwinkel te Diepenbeek. In het cijnsboek van 1531 vinden we nochtans een rubriek «In Ronsele» ⁽³²⁾.

2. Waarschoot

De cijnsen van Waarschoot staan in verschillende cijnsboeken : «in het oude van Waarschoot», «in het nieuwe van Waarschoot», «in Belzebroek» en «in Asterhoek» ⁽³³⁾. In de twee eerste cijnsboeken vinden we

(28) Voor het situeren van de plaatsnamen te Zomergem heb ik gebruik gemaakt van de bijdrage van M. RYCKAERT, *Het kultuurlandschap van Zomergem in de voorbije eeuwen geschetst door een brok topontijmte*, AM nr. 20 (1969) p. 260-289.

(29) ARA RK nr. 45207.

(30) M. RYCKAERT, *Zomergem, zijn heerlijkheden en hun horen*, AM nr. 6 (1954) p. 92 en p. 124.

(31) L. STOCKMAN, *De brieven van Aalter*, AM nr. 20 (1969) p. 135-136.

(32) ARA RK nr. 45206 f° 118 v°.

(33) ARA RK nrs 45207, 45197 en 45198.

in hoofdzaak de cijnsen uit de Weststraat, uit de Zandstraat, uit de Oostmoer, uit de Koude Keuken en ook een aantal uit de Arisdonkstraat. In het boek van de Asterhoek staan enkele cijnsen uit de Voorde en de Arisdonkbroek en in het boek van Belzebroek vinden we vooral cijnsen die gelegen zijn in de Hoge Voorde, in de Lege Voorde, in Arisdonk en Arisdonkbroek.

Alle belangrijke pachthoven te Waarschoot betaalden cijnsen in de brieven van Assenede en de Vier Ambachten. Het Weemaarshospitaal betaalde jaarlijks 24 p. 1 s. 10 ½ d. cijns voor hun goederen gelegen te Waarschoot en Sleidinge. Dit hospitaal bezat o.m. de grote hofstede «ter Beke» op de wijk Beke. Voor zijn goed «te Breebrouk» betaalde de eigenaar 2 p. 10 s. cijns. Voor het pachtgoed «Belsbroek», gelegen bij de Bertinsbrugge over de Lieve, betaalde men 29 s. De armendis van de Sint Jacobskerk te Gent was 3 p. 10 s. 5 ½ d. verschuldigd voor hun hoeve te Voorde en hun landertijen in Waarschoot. De priorij van Waarschoot was ook cijnsplichtig voor hun klooster en omliggende gronden en hun pachtgoed «ter Kouderkeukene» (34). In het cijnsboek van 1572 komen de cijnsen niet meer voor omdat ze in 1565 werden afgekocht (35).

Over heel het grondgebied van Waarschoot zijn er dus cijnsen aanwezig. We beschikken echter over geen originele verkoopsoorkonden van woeste gronden te Waarschoot uit de eerste helft van de dertiende eeuw (36). Evenmin wordt Waarschoot vermeld in de rekening van de Eerste Brieven van het jaar 1289. De cijnsen van Waarschoot zijn vervat in de «summa reddituum» van Zomergem en Belzebroek. Dit Belzebroek ligt dus niet op Evergem, maar is een oudere benaming voor de wijken Voorde en Arisdonk.

Het grootste deel van de cijnsen te Waarschoot moet in de periode 1220-1250 ontstaan zijn, daar we ze terug vinden onder rubriek 1 van de Eerste brieven. De plaats Waarschoot duikt wel op in enkele verkoopsoorkonden van de tweede helft van de dertiende eeuw. In 1281 koopt Jakemon Lefevre, een Gentenaar, 15 bunder en 2 gemet woeste grond te Waarschoot, waarvoor hij 6 d. cijns per bunder betaalt (37).

(34) De priorij van Waarschoot is een stichting van Simon Uutenhove en zijn vrouw Margriet sBusers uit het midden van de vijftiende eeuw. De goederen van dit klooster waren belast met cijnsen ten voordele van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten. A. CASSIMAN, *O. L. Vrouw ten Hove of de priorij te Waarschoot*. AM nr. 1 (1949) p. 17-19.

(35) ARA RK nr. 7854 rek. 1566-1567 f° 32 r°.

(36) Er is slechts een afschrift bekend van een oorkonde van 1251 betreffende 5 ½ bunder moer te Waarschoot. Zie bijlage V.

(37) J. DE SAINT GENOIS, *Monumens anciens*, Tome II, p. 683.

In de rekening van de Nieuwe brieven van 1294 vinden we een zekere Hendrik van de Rijstune die 30 s. cijns betaald voor 60 bunder woeste grond gelegen te Waarschoot.

De stichting van de parochie Waarschoot lijkt mij, zoals de parochies Eeklo en Lembeke, een gevolg te zijn van de vercijsingen van de woeste gronden. Waarschoot zal iets later dan Eeklo ontstaan zijn want de plaatsnaam Eeklo komt wel voor in de rekening van de Eerste brieven.

3. Oostwinkel

In het eerste boek van Waarschoot van 1531 komt een rubriek voor «In Zauwezele» (38). Dit toponiym, ook Zauzele geschreven, heeft betrekking op een blok land, begrepen tussen de Sint Jansstraat, de Veldstraat, de weg naar Leischoot, de Molenstraat en de Diepenbeekstraat. Bijna alle cijnsen van Oostwinkel zijn gesitueerd in Zauzele, alhoewel er toch enkele cijnsen te vinden zijn te Leischoot, in de Diepenbeekstraat, in de Langestraat en langs de Lieve. Ten oosten van de Lieve hebben we echter geen enkele cijns gevonden. Dit is wel eigenaardig want dit gebied vormt samen met de Moer van Waarschoot en de Pokmoer een aaneengesloten moergebied, dat in de tweede helft moet vercijsd zijn geworden (39). We troffen slechts enkele kleinere cijnsen aan te Waarschoot en een enkele cijns van 8 ½ d. te Oostwinkel, die gelegen waren in de Moer. Het is mogelijk dat de cijnsen van de Moer in 1572 reeds afgekocht waren of dat de gronden van de cijns vrij gesteld waren.

Voor het deel van Oostwinkel ten westen van de Lieve kunnen we gemakkelijk de ontginning volgen : rond de oude nederzettingkern Zauzele werden alle woeste gronden in de eerste helft van de dertiende eeuw in cijns genomen, waaruit dan de parochie Oostwinkel zal groeien. De plaatsnaam «Woestwinkel» moet de oudere naam «Zauzele» verdrongen hebben (40).

* * *

(38) ARA RK nr. 45206 f° 101 r°. De cijnsen van Oostwinkel zijn allemaal te vinden in nr. 45207.

(39) Over concrete bewijzen beschikken we niet. Wel weten we dat Aelts van Zwijnaarde ten noorden van dit gebied in 1274 meer dan 253 bunder moergrond van gravin Margareta kocht. Rijsel, Archives Nationales B 1561 f° 36 v°.

(40) De plaatsnaam «Westwicke» duikt in 1237 in de bronnen op. RAG Abdij Zoetendale, oorkonde van 1237 : «in loco qui dicitur Veldekindam iuxta Westwicke». Woestwinkel betekent woeste hoek. Woestwinkel evolueerde over Westwinkel naar Oostwinkel.

De cijnsen van Waarschoot, Zomergem, Lovendegem, Sleidinge en Oostwinkel staan in de rekening van 1289 onder drie rubrieken : «In Somerghem», «In Belsebroch, in Lovendeghembroch» en «In Everghem, Sledinghem, Lovendeghem». De totale cijns voor die drie rubrieken bedraagt 256 p. Als we rekenen met een gemiddelde cijns van 2 s per bunder krijgen we een oppervlakte van 2560 bunder of iets meer dan 3400 ha. Dat is een derde van de totale oppervlakte van de gemeenten Waarschoot (2191 ha.), Zomergem (2794 ha.), Lovendegem (1582 ha.), Sleidinge (2074 ha.) en Oostwinkel (836 ha.) Alhoewel een cijns van 2 s. per bunder aan de hoge kant ligt en we bovendien nog rekening moeten houden met de cijnsen van de Nieuwe brieven om dichter bij de werkelijkheid te komen, mogen we toch besluiten dat er slechts een beperkt deel van de bodem van die vijf parochies in de dertiende eeuw door de vlaamse gravinnen werd vercijsd. Vooral op Zomergem en Lovendegem ligt er veel oudere kultuurgrond, terwijl Waarschoot, Sleidinge en Oostwinkel toch als stichtingen uit de dertiende eeuw kunnen beschouwd worden.

Hoofdstuk IV

DE KEURE VAN DESTELDONK-SLEIDINGE

De keure van Desteldonk omvatte het grondgebied van Desteldonk, de helft van Sleidinge, het gehucht Doornzele van Evergem, het gehucht Hijfte te Lochristi, een deel van Waarschoot en een deel van Lovendegem (41).

1. Sleidinge

Het grondgebied van Sleidinge ressorteerde in de Middeleeuwen gedeeltelijk onder de heerlijkheid van Sint. Baafs en gedeeltelijk onder de keure van Sleidinge-Desteldonk. De cijnsen van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten liggen uitsluitend op de keure. In het noorden vinden we er in de wijk de Vier Huizen, in de Witte Moer en op Daasdonk en in het zuiden in de Asterhoek, in het Eeksen en op Westvoorde (42). Die cijnsen staan in het «nieuwe van Waarschoot».

(41) D. BERTIN, *Coutumes des seigneuries enclavées dans le vieuxbourg de Gand*. (Brussel) 1904, p. 5.

(42) De Asterhoek was het gebied ten noorden van Westvoorde en ten westen van de Langedamstraat.

in «Belzebroek» en in «de Asterhoek» (43). De cijnsen van de Asterhoek vindt men terug in de rekening van 1289 onder de rubriek «In Everghem, Sledinghem, Lovendeghem» (44). De cijnsen van Sleidinge zijn dus ook in periode 1220-1250 tot stand gekomen. Uit de tweede helft van de dertiende eeuw is er echter wel een verkoop bekend van 40 bunder woeste grond gelegen tussen Lembeke en Sleidinge (45). De vercijsing van grafelijke grond op de keure van Sleidinge ging dus nog verder in de tweede helft van de dertiende eeuw.

In 1215 krijgt de abdij van Sint Baafs de beschikking over de woeste gronden in de parochie Evergem (46). Op dat ogenblik behoorde Sleidinge nog tot de parochie Evergem, zodat de vercijsing van woeste gronden door de Sint Baafsabdij in de loop van de eerste helft van de dertiende eeuw te Evergem, ook betrekking heeft op Sleidinge-Sint Baafs. Het optreden van Sint Baafs te Sleidinge valt dus praktisch samen met het grafelijk initiatief tot het vercijsen van de bodem te Sleidinge-keure (47).

Rond 1250 moet reeds een groot deel van het grondgebied van Sleidinge vercijsd zijn geworden. Vercijsing betekent ook meestal ontginning, maar dit mag toch niet als algemeen geldend aangenomen worden. Het is echter zeker dat de stichting van de parochie Sleidinge een gevolg is van het vercijsen van de woeste gronden.

2. Lovendegem

Te Lovendegem zijn enkele grote pachthoven belast met cijnsen ten voordele van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten. Het Sint Elisabethbegijnhof betaalde 14 p. 13 s. 6 d. voor zijn goed te Diefhoek en zijn gronden te Lovendegem en te Sleidinge. Op de hofstede Nieuwenhove en omliggende akkers drukte een cijns van 25 s. 9 d. De grote hoeve, het goed te Kerchove, gelegen nabij de Sangelbekebrug over de Lieve, was belast met een cijns van 4 p. 12 s. 8 d.

(43) ARA RK nrs 45207, 45183 en 45197.

(44) Dit wordt uitdrukkelijk gezegd in het cijnsboek van 1572 : «In Everghem, Sledinghe ende Lovendeghem de veteri et novo».

(45) TH. LUYKX, *Gravin Margareta*, p. 345. De verkoop ging door in 1263.

(46) A. VERHULST, *De Sint Baafsabdij*, p. 297.

(47) In 1223 geeft gravin Johanna 25 bunder woeste grond in leen aan Walter van Kortrijk te Sleidinge. Hij krijgt de toelating om de grond te vercijsen en «hospites» aan te trekken. Dit bewijst zeer duidelijk dat het vercijsen van woeste gronden in 1223 reeds gebruikelijk was te Sleidinge. TH. LUYKX, *Gravin Johanna*, p. 549.

De cijnsen van Lovendegem liggen allemaal op de keure : in het Eekskén, in de Diefhoek, te Voorde, te Schoordam en vooral in het gehucht Meyenbroek zijn ze zeer talrijk. Ook bij de grens met Zomergem in de Huizegavers treffen we enkele cijnsen aan, terwijl er ook enkele te vinden zijn langs de Lieve en de Sangelbeke.

Grosso modo kunnen we zeggen dat al de cijnsen ten noorden van de Bredestraat liggen. Dit gebied is het laatst ontgonnen gebied van Lovendegem, want ten zuiden van de Bredestraat liggen de kouters, zoals de Bredestraatkouter, de Molenkouter en de Oostveldkouter. Die kouters palen aan het dorpscentrum en zijn ingesloten door straten, die in oudste oorkonden betreffende Lovendegem voorkomen (48).

De cijnsen van Lovendegem staan praktisch allemaal in het boek van «Belzebrouk» en de overige in het boek van de «Asterhoek». De cijnsen van Belzebrouk vindt men terug in de rekening van 1289 onder de rubriek «In Belsebroch, in Lovendeghembrouch».

De heren van Lovendegem hebben belangrijke stukken woeste grond te Lovendegem in cijns van de graaf genomen. Eustatius van Lovendegem betaalde 3 p. 7 s. 10 d. voor 33 bunder woeste grond en Arnout van Lovendegem staat op de cijnsrol met 3 p. 9 s. voor 24 bunder woeste grond (49).

3. Doornzele

Het klooster van Doornzele betaalde een jaarlijkse cijns van 29 p. 3 s. 8 d. voor zijn bezittingen te Doornzele en te Kluizen. Het grootste deel van die gronden lag echter op Kluizen, waar de zusters drie grote pachthoven in eigendom hadden. De kloostergebouwen stonden te Doornzele langsheen de grote Dries. Jonkvrouw Liesbeth van Ydeghem was ook cijnsplichtig te Doornzele, want ze betaalde 5 s. voor de molenwal op de Dries (50). Verder zijn er nog cijnsen te vinden in de omgeving van de Dries, langs het vaardeken en in de Smalle Gavers. Al die cijnsen sluiten aan bij de veel talrijkere cijnsen die te Kluizen liggen. In 1289 vormen de cijnsen van beide parochies een rubriek «In Dorenssele Clusa».

(48) M. RYCKAERT, *Het portret van Lovendegem in de 16de en 17de eeuwen* AM nr. 21 (1970) p. 218-219.

(49) ARA RR nr. 2853. Zij staan beiden op de cijnsrol onder de rubriek «In Lovendeghembrouc et Belsebrouc». Volgens het denombrement van de heerlijkheid van Lovendegem was deze heer 5 p. 6 s. 6 d. cijns verschuldigd aan de graaf van Vlaanderen. DE POTTER en BROECKAERT, *Lovendegem*, p. 21.

(50) ARA RK nr. 45191 f° 1 r°.

4. *Hijfte*

De wijk *Hijfte* te *Lochristi* is een oude grafelijke bezitting. Een groot deel van dit gehucht was reeds in de loop van de twaalfde eeuw vercijsd geworden door de vlaamse graaf (⁵¹), maar toch bleven er nog woeste gronden in zijn handen die hij in de eerste helft van de dertiende eeuw zal verkopen en vercijsen. In de rekening van 1289 staat een totale cijns van iets meer dan 6 p. genoteerd onder de rubriek *Hijfte* (⁵²). De cijnsen zijn in hoofdzaak geconcentreerd in de wijk *Geetcot* niet ver van de grens met *Zaffelare* en *Desteldonk*. Te *Desteldonk* liggen er ook een viertal cijnsen in de *Lindestraat*. De *Lindestraat* vormt de grens tussen *Zaffelare* en *Desteldonk* en loopt naar de *Geetcotmolen*. Verder komen er enkele cijnsen voor te *Meerhout* en te *Wolput*.

De meeste cijnsen van de brieven van *Assenede* en de *Vier Ambachten* te *Hijfte* liggen in het noordelijk gedeelte, terwijl de moutrenten van de brieven van *Aalter*, die minstens honderd jaar vroeger ontstaan zijn, meer in het centrum van *Hijfte* en ten zuiden daarvan te *Lochristi* moeten gelocaliseerd worden (⁵³).

Gezien het lage bedrag van de totale cijns, moet er slechts een kleine oppervlakte vercijsd geweest zijn die de 60 bunder niet veel zal overschreden hebben.

Hoofdstuk V

HET AMBACHT BOEKHOUTE

In het ambacht *Boekhoute* kunnen we ons onderzoek beperken tot *Bassevelde* en *Oost-Ecklo*. Te *Boekhoute* zelf en in de andere parochies van dit ambacht zijn er geen cijnsen te vinden.

1. *Bassevelde*

In de rekening van 1289 staat onder de rubriek «*In Bassevelde*» een zeer belangrijke som ingeschreven nl. 168 p. 33 ½ d. «*de veteri*» en 22 p. 3 s. 3 d. «*de novo*». In totaal dus meer dan 190 p. Die cijnsen liggen echter niet allemaal te *Bassevelde*, want een belangrijk deel is te vinden in Lem-

(51) L. STOCKMAN, *De brieven van Aalter*, AM nr. 20 (1969) p. 130.

(52) In de *Nieuwe brieven* vinden we ook nog een cijns van 5 s. 10 d. voor gronden verkocht door *Eustatius van Stoppeldijk*.

(53) L. STOCKMAN, *De brieven van Aalter*, AM nr. 20 (1969) p. 128-129.

beke en Oost-Eeklo. In Bassevelde zijn ze vooral geconcentreerd in de Hoge Vurst en omgeving. In mindere mate vinden we cijnsen op de Heerst, in de Beekstraat, in de Breyer en in de Nieuwburgstraat. Er komen enkele verspreide cijnsen voor te Kraaigem en in de Hasseltstraat.

De cijnsen van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten liggen hoofdzakelijk in het westelijk deel van Bassevelde, terwijl de evenrenten van de brieven van Aalter meer in het oostelijk deel van Bassevelde te vinden zijn ⁽⁵⁴⁾. Dit westelijk deel van Bassevelde sluit aan bij het grafelijk domein Aalschoot, waarvan het waarschijnlijk deel uitmaakt heeft. Dit gebied behoort tot het kerngebied van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten. Het werd ook vercijnsd in de periode 1220-1250 samen met de woeste gronden van Kaprijke, Lembeke, Eeklo en Oost-Eeklo.

Te Bassevelde kunnen we twee wel onderscheiden ontginningsbewegingen waarnemen. Het oostelijk deel werd in de loop van de twaalfde eeuw verkaveld en verkocht; de houders van die verkochte percelen betaalden een evenrente aan de brieven van Aalter ofwel vatgeld aan de spijker van Gent. Het westelijk deel kwam in de eerste helft van de dertiende eeuw aan de beurt; de kopers van die percelen betaalden een cijns aan de brieven van Assenede en de Vier Ambachten.

2. Oost-Eeklo

De belangrijkste grootgrondbezitter te Oost-Eeklo was de abdij van Oost-Eeklo die gelegen was niet ver van het dorpscentrum en vlakbij de grens met Ertvelde. In 1250 bezat dit klooster 93 bunder woeste grond gelegen in de parochies van Sint Egidius (Lembeke) en van het H. Kruis (Oost-Eeklo). Bovendien beschikten de zusters nog over 90 bunder woeste grond gelegen rond de kloostergebouwen ⁽⁵⁵⁾. In 1228 had gravin Johanna deze abdij reeds vrijgesteld van 5 p. cijns voor 40 bunder woeste grond te Oost-Eeklo. In 1251 bedroeg de kwijtgescholden cijns reeds 7 p. 15 s., maar de rest, een bedrag van 11 p. dienden de zusters verder te

(54) L. STOCKMAN, o.c.p. 120-122. Op het leen Lendonk, toebehorende aan de heer van Aveschoot drukten geen cijnsen. We denken dat de vier lenen van de heer van Aveschoot nl. Lendonk, Aveschoot, Aalschoot en Bardelare, reeds vóór de vereijnsingen van 1220-1250 door de graaf in leen waren gegeven aan de voorgangers van de heren van Aveschoot. Zie in dit verband: L. STOCKMAN, *Ingelram III, heer van Aveschoot*, Biekerf LXX (1969) p. 107-109.

(55) RAG Abdij Oost-Eeklo, oorkonde van 1250.

betalen ⁽⁵⁶⁾. In 1565 kocht dit klooster 20 p. 14 s. 2 d. cijns af uit het boek van Bassevelde ⁽⁵⁷⁾. Die stijging van 11 p. cijns naar meer dan 20 p. is te verklaren door aankoop en een schenking van grond tijdens die drie eeuwen, maar vooral door het overnemen van 124 bunder woeste grond van de abdij van Loos, die deze abdij in 1264 van gravin Margareta in cijns had genomen voor 6 p. 4 s. per jaar. Die 124 bunder paalde ten oosten aan de grond van de abdij van Oost-Eeklo, ten zuiden aan de moer van de abdij van Ename en ten noorden aan de grafelijke woeste grond en strekte zich westelijk uit tot aan een grenskruis ⁽⁵⁸⁾. Een deel van die woeste grond lag op het grondgebied van Ertvelde, want de zusters van Oost-Eeklo bezaten in 1741 ongeveer 50 bunder grond te Ertvelde vlakbij de grens met Oost-Eeklo ⁽⁵⁹⁾.

De Lazarie uit Gent staat in het boek van Bassevelde genoteerd met een cijns van 8 p. 10 ½ d. voor hun bezittingen bij de grens Bassevelde-Oost-Eeklo en elders te Bassevelde en te Oost-Eeklo. Andere cijnsen te Oost-Eeklo liggen langsheen de Weststraat, in de Breyer, langsheen de Antwerpse heerweg. Op het pachtgoed van 43 bunder oppervlakte, toebehorend aan Jan De Stoppelare drukte een cijns van 4 p. en voor een ander behuise hofstede te Oost-Eeklo van 36 gemet, betaalde de eigenaar een jaarlijkse cijns van 2 p. 14 s. In het cijnsboek van Assenede staan er enkele cijnsen van Oost-Eeklo, die gelegen zijn in de Vlasschaertstraat en op het Bijsterveld.

Wanneer we een gemiddelde cijns van 2 s. bunder rekenen voor de cijnsen van de rubriek «Bassevelde», krijgen we een totale oppervlakte van 1900 bunder of ongeveer 2530 ha. De oppervlakte van Oost-Lembeke (\pm 950 ha.), van West-Bassevelde (\pm 1050 ha.) en van Oost-Eeklo (1682 ha.) beslaat ongeveer 3700 ha. Minstens twee derde van die oppervlakte was dus vercijnsd geworden door de graaf tijdens de dertiende eeuw. Dit is echter een minimum oppervlakte, want in 1264 bedroeg de cijns slechts 1 s. per bunder woeste grond. Bovendien hadden de vlaamse graven bepaalde cijnsen kwijt gescholden, zodat we mogen besluiten dat minstens drie vierde van de bodem te Oost-Eeklo door de graaf was vercijnsd geworden.

(56) RAG Abdij Oost-Eeklo, oorkonde van 1251.

(57) ARA RK nr. 7854 rek. 1566-1567 f° 37 r°.

(58) RAG Abdij Oost-Eeklo, oorkonde van 1264.

(59) A. DE VOS, *De Geschiedenis van Ertvelde*, Ertvelde (1971) p. 392-393.

Hoofdstuk VI

HET AMBACHT ASSENEDE

In het ambacht Assenede komen in zes parochies cijnsen voor : Assenede, Ertvelde, Kluizen, St Kruiswinkel, Wachtebeke en Zelzate.

1. Ertvelde

Boven vermelden we reeds dat de abdij van Oost-Eeklo 50 bunder woeste grond bezat, voortkomend van de abdij van Loos. Voor het opsporen van de andere cijnsen te Ertvelde beschikken we slechts over een cijnsboek van 1730 want het boek van Ertvelde van 1572 is spoorloos verdwenen ⁽⁶⁰⁾. We vinden veel cijnsen langsheen de Antwerpse heerweg en op de wijk Rieme. Verder treffen we nog enkele verspreide cijnsen aan in de Holstraat bij ten Passe en in het Puttemstraatje. De heer van de Haverie betaalde bijna 3 p. cijns voor zijn gronden te Ertvelde. Op een pachtgoed te Callemansputte drukte een cijns van 2 p. 3 s. 2 d. en voor een hofstede met bijhorende landerijen betaalde de eigenaar 2 p. 13 s. 3 d. In het cijnsboek van Assenede staan verschillende cijnsen van Ertvelde gelegen op de wijk Ter Eken en een belangrijke cijns van 28 s. ½ d. bezet op een blok land «de Wallekens» te Rieme.

De totale cijns van Ertvelde bedroeg in 1289 ongeveer 41 p. Met een gemiddelde cijns van 2 s. gerekend, krijgen we een oppervlakte van 410 bunder of ongeveer 550 ha. De gemiddelde cijns lag ongetwijfeld lager zodat we gerust mogen aannemen dat in periode 1220-1250 rond de 600 ha. woeste grond werd vercijnsd. Dit is dan een derde van de totale bodem van Ertvelde die 1749 ha. besloeg vóór de fusie met Kluizen. In de twaalfde eeuw was reeds een klein gedeelte van Ertvelde, vooral langs de Antwerpse heerweg en de Gentweg, ontgonnen geworden. De eigenaars van de vercijnsde percelen waren een evenrente of vatgeld verschuldigd aan de graaf ⁽⁶¹⁾.

(60) RAG Wetachtige Kamer nr. 172. Noch te Brussel, noch te Rijsel hebben we succes gehad bij het opsporen van het ontbrekende cijnsboek van 1572. Het is het enige dat ontbreekt uit de reeks van 26 delen. Zie bijlage IX.

(61) L. STOCKMAN, *De brieven van Aalter*, AM nr. 20 (1969) p. 167. en L. STOCKMAN, *De renten van de Gentse spijker in de ambachten Assenede en Boekhoute*, AM nr. 21 (1970) p. 130.

Een belangrijk deel van Ertvelde ressorteerde waarschijnlijk van vóór 1200 onder de burggravij van Gent, zodat de graaf niet meer de volledige beschikking had over de woeste grond te Ertvelde ⁽⁶²⁾.

2. *Kluizen*

Te Kluizen is de abdij van Doornzele de grootste cijnsplichtige met zijn gronden gelegen ten noorden van de Dries van Doornzele. Verder betaalde jonkvrouw Liesbeth van Hulle 2 p. 6 s. 3 d. cijns voor 21 b. 200 r. land te Kluizen, gelegen naast de gronden van de abdij van Doornzele ⁽⁶³⁾. Andere cijnsen vinden we langsheen de Averijstraat, de Kalestraat en op het Zandeken.

De totale cijns van «Dorensle Clusa» bedroeg in 1289 meer dan 53 p. Omgezet in bunder à 2 s. het bunder krijgen we 530 bunder of ongeveer 700 ha. Dit is dan een flink deel van de totale bodem van Kluizen die 942 ha. beslaat. Een deel van die cijnsen lag echter op St Kruiswinkel aan de andere zijde van de Gentse vaart in de buurt van de Smaldonkstraat.

Op het Enaamse te Kluizen komen uiteraard geen grafelijke cijnsen voor, want graaf Boudewijn VII had vóór 1119 reeds de heerlijkheid van de XII hofsteden laten ontstaan ⁽⁶⁴⁾.

3. *Sint Kruiswinkel*

De cijnsen van Sint Kruiswinkel staan in de rekening van 1289 onder de rubriek «In Mendonc». Het klooster van Wevelgem bezat een uitgestrekt domein van meer dan 100 bunder te Sint Kruiswinkel. De zusters hadden die gronden waarschijnlijk gekocht van Gravin Johanna, want uit een ontwerp-oorkonde van Raas van Gavere blijkt duidelijk dat hij

(62) A. DE VOS, *Geschiedenis van Ertvelde*, p. 52-53.

(63) Hier benaderen we zeer goed de gemiddelde cijns van 2 s. per bunder.

(64) A. DE VOS, o.c.p. 69-70.

(65) Rijsel, Archives Nationales B 4060 stuk nr. 4412bis. : «Ego Rasso de Gavere quod ego bene et legitime cum venatoribus et forestariis intus equitavi montalibus de Morselle C bonerita wastine xxij min. jacentia intra Mendonc et Triest». Deze oorkonde is slechts een ongedateerd ontwerp zonder zegels. De stijl van de oorkonde laat vermoeden dat het ontwerp uit de periode 1220-1250 moet dateren. Dom FAVOREL, o.s.b., in zijn «*Geschiedenis van de Guldenbergabdij te Wevelgem*» schrijft op blz. 97 dat graaf Ferrand en gravin Johanna de zusters vrijstelden van de jaarlijkse cijns voor dit goed in 1227.

ten behoeve van dit klooster honderd bunder woeste grond had omgedreden, gelegen tussen Mendonk en Triest (65).

In 1247 verkregen de zusters nog 16 bunder moergrond gelegen in de parochie van Assenede naast hun hoeve te Sint Kruiswinkel (66). De 13 s. 6 d. cijns die in het cijnsboek van Wijnkel staan opgetekend hebben betrekking op die 16 bunder en niet op de 100 bunder woeste grond, waarvoor het klooster vrijstelling van cijns had gekregen (67).

De juiste ligging van de cijnsen te Sint Kruiswinkel is niet goed meer te achterhalen, want het cijnsboek is niet erg expliciet in de beschrijving van de percelen. Er komen enkele cijnsen voor in de Nonnenstraat, langsheen de Moervaart en de Gentse vaart en nabij de kerk. Ook rond de bezittingen van het Wevelgemklooster worden enkele cijnsen gesitueerd. Volgens de rekening van 1289 bedroeg de totale cijns bijna 30 p. Een deel van die cijnsen lag echter op Wachtebeke zodat we moeilijk een schatting van de vercijnsde bodem te Sint Kruiswinkel kunnen maken. Wanneer we rekenen met een gemiddelde cijns van 1 s. per bunder vinden we ongeveer 600 bunder of 800 ha. Dit is dan twee derde van de oppervlakte van Sint Kruis Winkel die 1179 ha. beslaat. Dit cijfer is wellicht te hoog maar het is toch duidelijk dat een flink deel van de bodem van Sint Kruiswinkel in de periode 1220-1250 werd vercijnsd.

4. Wachtebeke

Te Wachtebeke vinden we veel cijnsen in de wijk Walderdonk en langsheen de Moervaart. Het klooster van Willemijnen van Peene betaalde 28 s. 6 d. voor 53 gemet gelegen tussen de vaart en de Gravenstraat. Al die cijnsen sluiten aan bij die van Sint Kruiswinkel. De cijnsen zijn ook talrijk in de wijk Brand gelegen bij de Hoogstraat. We denken dat de meeste cijnsen reeds in de periode 1220-1250 moeten ontstaan zijn, want in de rekening van 1289 komen ze onder de rubrieken «In Assenede» en «In Mendonc» voor (68).

Maar ook tijdens de periode 1250-1500 hebben de vlaamse graven veel grond vercijnsd te Wachtebeke. De Sint Baafsabdij kocht in 1276

(66) DOM FAVOREL, o.c.p. 97.

(67) Die cijns bedroeg 5 p. voor 100 bunder of 1 s. per bunder. Die vrijstelling staat vermeld in de rekening van 1289 : «abbatie de Barlenduoch 100 s.» In de rekening van 1389 staat het zeer expliciet vermeld : «Item pour l'abbaye de Moorslede dit Wevelghem quitte par le conte es briefs de Mendonc 5 p.»

(68) De cijnsen van Wachtebeke staan genoteerd «in het nieuwe van Assenede» en onder de rubriek «Wincle» van het cijnsboek «Doornzele en Winkels».

vier bunder moergrond ten oosten van Calve van gravin Margareta en betaalde hiervoor 6d. per bunder en in hetzelfde jaar kocht de abdij nog 8,5 gemet uit het grafelijk moer nabij Calve. In 1297 kochten de monniken van Sint Baafs opnieuw 16 bunder moergrond te Wachtebeke ten westen van de vroeger aangekochte grond waarvoor 6 d. cijns per bunder werd betaald ⁽⁶⁹⁾. Uit de zelfde moer had gravin Margareta 10 bunder geschonken aan de abdij van Loos in 1252 ⁽⁷⁰⁾. Van graaf Gwijde kocht dezelfde abdij van Loos 12 bunder in 1298 in de parochie Wachtebeke ⁽⁷¹⁾ gelegen naast de moer van Anthonus Melanx, die daar 40 bunder bezat ⁽⁷²⁾. Ridder Jan Brysteeste betaalde in 1295 8 s 10 ½ d. cijns voor 17 b. 2 g. 55 r. gelegen te Wachtebeke ⁽⁷³⁾. Te Wachtebeke lag er dus een uitgestrekt moergebied dat in de tweede helft van de dertiende eeuw werd vercijnsd ⁽⁷⁴⁾.

5. Zelzate

Tijdens het laatste kwart van de dertiende eeuw werd het uitgestrekte Zelzate-moer in ontginning genomen ⁽⁷⁵⁾. Een deel van de cijnsen, voortkomend van die moergronden, diende aan de brieven van Assenede en de Vier ambachten betaald te worden. Dit staat uitdrukkelijk in de oorkonden uit deze periode vermeld. Een voorbeeld uit de velen : Eustaas van Stoppeldijk verkoopt in 1276 4 bunder uit de moer van Zelzate aan Isabelle Utenhove, die 9 d. per bunder moet betalen aan de brieven van Assenede ⁽⁷⁶⁾. In de rekening van de Nieuwe brieven van 1294 komt Zelzate nochtans slechts twee keer voor. De abdij van Cambron staat in de rekening met 4 s. 6 d. cijns voor 9 bunder moergrond te Zelzate ; en in

(69) A. VERHULST, *De Sint Baafsabdij*, p. 578.

(70) Een copie van de originele oorkonde steekt in de rekening 1444-1445. ARA RK nr. 7835 : «decem honaria mori nostri sita in parrochia de Mendonc in loco qui dicitur Wachtebeke».

(71) In dezelfde rekening steekt eveneens een copie van de originele oorkonde : «douze bountiers de mur a tout le treffons gisans en la paroische de Wachtebeke jognans dune part au mur Anthonie Menelans».

(72) Anthonus Melanx staat in de rekening van 1305 met een cijns van 20 s. voor 40 bunder «en Wachtebeke et en Hassenede» ARA RR nr. 338.

(73) ARA RR nr. 535.

(74) Zie in dit verband : E. DE REU, *Historisch geografisch onderzoek betreffende de moergronden in de Vier Ambachten tijdens de 12e, 13e en 14e eeuwen*. Jaarboek van de oudheidkundige kring «De Vier Ambachten», (1960-1961) p. 42-44.

(75) E. DE REU, o.c.p. 39-40.

(76) Rijsel, Archives Nationales B 1561, 1e Cartulaire de Flandre f° 96 v°.

een post van 9 s. 6 ½ d. cijns wordt Zelzate met nog andere plaatsen genoemd. Het is waarschijnlijk dat een deel van de cijnsen, gelegen te Zelzate, onder de posten betreffende de moer van Assenede zijn terecht gekomen. Zelzate maakte trouwens deel uit van de parochie Assenede en het moer van Zelzate en Assenede vormde een aan elkaar sluitend blok (77).

Volgens het cijnsboek van 1572 lagen de meeste cijnsen te Zelzate in de Veldhoek en in de Veldakker in de buurt van Ter Loven (78). Heel veel cijnsen staan er trouwens niet in dit cijnsboek (79). Verder treffen we nog enkele verspreide cijnsen aan in de Kapelstraat en op Hoog-Zelzate.

6. Assenede

Volgens de rekening van 1289 bedroeg de totale cijns te Assenede meer dan 94 p. Daarbij moeten we dan nog de cijnsen voegen van de Nieuwe brieven zodat we de totale som op minstens 100 p. mogen schatten. Van die 100 p. is er slechts een deel dat betrekking heeft op de parochie Assenede. De meeste cijnsen liggen op Zelzate, Wachtebeke, Ertvelde en Oost-Eeklo (80). Te Assenede komen verspreide cijnsen voor te Muikem, te Dankaartseke en nabij Ter Loven en in het grensgebied met Ertvelde en Zelzate. Ze zijn echter niet zeer talrijk. Dit is zeer begrijpelijk want het gebied rond Assenede bestaat uit oudere kultuurgrond die reeds vóór 1200 werd ontgonnen (81). Dezelfde opmerking geldt trouwens ook voor Boekhoute waar praktisch ook geen cijnsen voorkomen.

In het cijnsboek «het nieuwe van Assenede» staat een bedrag van 4 p. 1 s. d. «over de abdij van Baudeloo». Die cijns heeft vermoedelijk betrekking op de moergrond die deze abdij in het Lepemoer op de grens met het ambacht Axel bezat (82). Tussen Assenede en Wachtebeke kocht de Duinenabdij 20 b. 1 g. 75 r. woeste grond en landbouwgrond.

(77) E. DE REU, o.c.p. 40.

(78) De cijnsen van Zelzate vindt men in het cijnsboek nr. 45182 van de rekenkamer.

(79) We vermoeden dat de cijnsen van Zelzate voor een groot deel aan de Pieter Masiere brieven werden betaald.

(80) Zie ook nr. 45182 van de rekenkamer.

(81) L. STOCKMAN, *De renten van de Gentse spijker in de ambachten Assenede en Boekhoute*, AM nr. 21 (1970) p. 123-125, en L. STOCKMAN, *De brieven van Aalter*, AM nr. 20 (1969) p. 126.

(82) E. DE REU, o.c.p. 44. Onder rubriek 3 van de Eerste brieven staat een bedrag van 54 s. 8 d. en een bedrag van 4 s. 2 d. voor moergronden te Leye, toebehorend aan de abdij van Baudelo.

waarvoor de monniken 1 d. cijns per bunder of in totaal 20 ½ d. cijns per jaar betaalden ⁽⁸³⁾.

In het bovenvermelde cijnsboek staat de abdij van Ter Duinen ingeschreven voor een bedrag van 14 s. 5 ½ d. Een gedeelte van die cijns werd vermoedelijk betaald voor de 50 bunder moer die de Duinenabdij bezat ten westen van het Lepekanaal in de richting van Assenede ⁽⁸⁴⁾. Ook de abdij van de Bijloke staat met 2 p. 16 s. 4 d. vermeld in het cijnsboek van Assenede. Deze abdij bezat reeds in 1234 een uitbatingscentrum en 54 bunder moer gelegen tussen Haghe en Triest ⁽⁸⁵⁾. De Bijloke beschikte verder nog over moergronden ten westen en ten oosten van het Lepekanaal ⁽⁸⁶⁾. Het is waarschijnlijk dat die cijns betrekking heeft op die beide moerbezittingen. Ook het klooster van Assenede was cijnsplichtig aan de brieven Assenede en de Vier Ambachten. Het betaalde 2 ½ p. cijns voor gronden gelegen bij de molen van Assenede. Jonkheer Charles de l'Espinoij betaalde meer dan 5 p. cijns voor zijn gronden gelegen te Assenede ten noorden van de grens Ertvelde-Assenede tussen Ter Loven en Stoepe. Bovendien is een hofstede «bij der Looven» belast met een cijns van 7 s. 7 d. voor 23 gemet.

De cijnsen van Assenede liggen dus praktisch allemaal in het grensgebied met Ertvelde en met het ambacht Axel.

Hoofdstuk VII

HET AMBACHT AXEL

De grootste cijnsplichtigen in het ambacht Axel waren de abdijen van Baudelo, de Bijloke en ter Haghe.

Het klooster ter Haghe kreeg in 1278 van gravin Margareta 80 bunder landbouwgrond en weide gelegen in parochies Axel en Beostenblide. Het betaalde daarvoor jaarlijks 2 d. per bunder of een totaal bedrag van 13 s. 4 d. ⁽⁸⁷⁾. Volgens de rekening van 1289 bezat ter Haghe 50 bunder

(83) F. VAN DE PUTTE, *Chronica et Cartularium monasterii de Dunis*, p. 405. De cijns van 20 ½ d. vindt men terug onder rubriek 3 van de Eerste brieven: «Item de abbate de Dunis de 20 honoris terre et wastine et de una mensura et 75 virgis pro quolibet honorato 1 d. Hoc est 20 ½ d.»

(84) Rijsel, Archives Nationales B 1561, 1e Cartulaire de Flandre f° 109 v°.

(85) E. DE REU, o.c.p. 39.

(86) E. DE REU, o.c.p. 45.

(87) DE POTTER en BROECKAERT, *Mereelbeke*, p. 64. De totale cijns bedroeg 13 s. 4 d. Dit bedrag vinden we terug in de Eerste brieven onder rubriek 3.

woeste grond, waarvoor het 8 s. 4 d. cijns betaalde; dan nog 112 ½ bunder moergrond waarvoor ter Haghe 18 s. 8 ½ s. betaalde en tenslotte nog 25 roede moer waarvoor 4 s. 2 d. cijns diende betaald te worden! In 1289 bedroeg de verschuldigde cijns dus 2 p. 4 s. 6 d., terwijl in het cijnsboek van 1531 een bedrag van 3 p. 8 s. 2 d. genoteerd staat ⁽⁸⁸⁾. Ter Haghe moet dus later zijn bezittingen uitgebreid hebben in het ambacht Axel. De 80 bunder landbouwgrond en weide lag op de grens van parochies Axel en Beostenblide in de omgeving van de kloostergebouwen. De moeren van dit klooster mogen gesitueerd worden in de wijk van de Moerstraat op de grens Zuiddorpe-Beostenblide waar ter Haghe bezittingen had. Ook te Zuiddorpe lagen gronden die toebehoorden aan dit klooster.

De Bijloke-abdij staat met een cijns van 3 p. 13 s. 4 d. in het cijnsboek van Axel van 1572. Die cijnsen hebben vermoedelijk betrekking op gronden gelegen in de parochie Zuiddorpe.

De grootste cijnsplichtige is echter de abdij Baudelo die 12 p. per jaar aan de brieven van Assenede en de Vier Ambachten diende te betalen. Deze abdij bezat in het Lepemoer, in het grensgebied met het ambacht Assenede en het ambacht Axel 248 bunder moer ⁽⁸⁹⁾. Onder rubriek 3 van de Eerste brieven komt de abdij van Baudelo voor met een cijns van 54 s. 8 d. voor moergronden in het Lepemoer. Volgens het cijnsboek van 1531 betaalde de abdij 10 p. 17 s. voor gronden gelegen te «Strijpen ten Beoistenbliden». Te Strijpe ontving de graaf, volgens de Middele brieven van 1289, een cijns van 22 p. 10 s. 8 d. voor 112 g. 200 r. Het betrof hier waarschijnlijk poldergrond, want ten noorden van Beostenblide lag de «Strijpijepolder». De abdij van Baudelo bezat ook gronden in die polder. Het is dus niet erg duidelijk voor welke gronden de abdij die twaalf pond cijns betaalde in het ambacht Axel. Onder de «Strijpijepolder» lag trouwens het moergebied van Beostenblide in de omgeving van «ten Cruce». Ten noorden van het Lepemoer moet ook een poldergebied gelegen hebben, want in 1274 verkoopt gravin Margareta 313 gemet poldergrond, gelegen in de parochie Axel en Peerboom, aan Filips, zoon van Alexander ⁽⁹⁰⁾.

In de Middele brieven staat een rubriek «de novo reddito mori in officio de Axele» met een totale cijns van 21 p. 6 s. 10 d. Volgens E.

(88) ARA RK nr. 45187.

(89) E. DE REU, o.c.p. 45.

(90) TH. LUYKX, *Gravin Margareta*, p. 408-409. De cijns, die 1 d. per bunder bedroeg, vinden we terug in rubriek 3 van de Eerste brieven.

De Reu lagen er twee moergebieden in het ambacht Axel : het Lepemoer gelegen tussen Zuiddorpe en Westdorpe en het moer van Beostenblide. Deze vaststelling stemt goed overeen met de gegevens van het cijnsboek van 1572. Te Beostenblide vinden we cijnsen op de wijk «Zeghebusch», langs de Moerstraat, in de wijk ter Lucht, in de Cruusstraat en in de Vellekoopstraat. De Moerstraat, de Cruusstraat en de Vellekoopstraat staan met elkaar in verbinding zodat het hier een aaneengesloten gebied betreft. Te Axel komen alleen cijnsen voor te Roeselare, een grenswijk met Zuiddorpe. In Zuiddorpe zijn de cijnsen zeer talrijk en liggen over verschillende wijken verspreid : in het Paradijs, in de Varentpe, in de Vier Huizen, in de Kromhoek, in de Moerstraat, in de Onze Vrouwstraat, in de Nieuwstraat en in de Gravenstraat komen ook veel cijnsen voor.

De vercijnsing van het moer in Zuiddorpe was rond 1300 nog niet voltooid, want graaf Gwijde verkocht in 1297 nog 74 bunder moergrond te Zuiddorpe aan Pieter Heldebolle en Jacquemon van Hertsberghe. De cijns werd vastgesteld op 6 d. per bunder en diende betaald te worden «aux briefs d'Assenede» (91).

Hoofdstuk VIII

HET AMBACHT HULST

Zoals voor het ambacht Axel komt in de Middele brieven een post voor van 21 p. 7 s. 6 d. cijns, voortkomend van de moergronden in het ambacht Hulst : «de novo redditu mori in officio de Hulst». Volgens het cijnsboek (91) van 1572 liggen de cijnsen in twee gebieden : te Hulst en te Absdale. Te Hulst vinden we cijnsen in de wijken Clinge, Brandershole, Loohoek en Oostmoer. Ook langs de Moervaart, in de Gravenstraat en bij Loohoekbrug treffen we cijnsen aan. Al die wijken en straten vormen een aaneengesloten gebied ten oosten van de stad Hulst. Het tweede gebied ligt ten westen van Hulst te Absdale. Het grootste deel van de cijnsen onder Absdale moet gesitueerd worden in de wijk Wolfshoofd. Verder komen er nog enkele cijnsen voor in de wijk «de Sleutel», niet ver van het Wolfshoofd.

Ten noorden van Absdale, tussen Stoppeldijk en de haven van Hulst, had de abdij van Cambron 65 ½ gemet land gekocht in 1274 van gravin

(91) Rijkel, Archives Nationales B. 1562, 2e Cartulaire de Flandre f° 239 v°.

(92) Rijkel, Archives Nationales B. 3972.

Margareta ⁽⁹³⁾. Volgens de rekening van 1289 bezat de abdij van Baudelo naast de haven van Hulst 100 b. 4 g. land, waarvoor een jaarlijkse cijns van 16 s. 11 d. diende betaald te worden. In hetzelfde gebied had de abdij van Cambron reeds vanaf 1223 de beschikking over een grote oppervlakte land en moer geschonken door gravin Johanna. De abdij betaalde een jaarlijkse cijns van twee mark voor die gronden gelegen binnen en buiten de dijk ⁽⁹⁴⁾.

De abdij van ter Doest bezat 25 bunder moer in het ambacht Hulst die gelegen waren langsheen de waterloop van Hulst naar Saaftinge, voorbij het Moershoofd in de omgeving van Grauw ⁽⁹⁵⁾. De cijns was vastgesteld op 6 d. per bunder. De abdij bezat op diezelfde plaats twee bunder moer en op de grens van het Hulster ambacht en de heerlijkheid van Saaftinge bij Gagheldonk beschikte deze abdij over 21 b. 106 r. moer en 1 bunder woeste grond. De cijns bedroeg daar slechts 3 d. per bunder ⁽⁹⁶⁾. In 1296 verwierf ter Doest te Gagheldonk 65 bunder moer, waarvoor 6 d. cijns per bunder diende betaald te worden aan de brieven van Assenede en de Vier Ambachten ⁽⁹⁷⁾. In het Oostmoer bezat de Duinenabdij een grote oppervlakte moergrond ⁽⁹⁸⁾.

Volgens het cijnsboek van 1572 was ter Duinen 6 p. 11 s. ½ d. cijns verschuldigd voor haar bezittingen in het ambacht Hulst. Dit betekent gerekend met een gemiddelde cijns van 6 d. per bunder, dat de abdij minstens over 264 bunder beschikte. Dit cijfer ligt onder de werkelijke oppervlakte, want in bepaalde gevallen bedroeg de cijns slechts 3 d. per bunder.

In de Middele brieven komen ook enkele cijnsen voor van poldergronden te Hontenisse, Oud-Schoudee en Schoudee. Die beide laatste plaatsen zijn wijken van de parochie Hulst. Zij moeten gelegen hebben aan de kust tussen Hontenisse en Ossenissee. De cijns die Pauwels Leenknecht betaalde voor zijn poldergronden, verschijnt slechts in 1389 in de rekeningen. Die polders in het ambacht Hulst zijn reeds vóór 1545 volledig

(93) J. J. DE SMET, *Cartulaire de l'abbaye de Cambron*, p. 467.

(94) J. J. DE SMET, o.c.p. 449. De abdij van Cambron bezat een uitbatingscentrum te Stoppeldijk. De monniken beschikten dus ook over grond buiten de dijk die ze geleidelijk aan zullen inpolderen of laten inpolderen. Zie in dit verband P. ROGGHE, *De abdij van Cambron in Vlaanderen vóór de XIVe eeuw*, AM nr. 21 (1970) p. 260-262.

(95) Rijsel, Archives Nationales B 1561, 1e Cartulaire de Flandre, 63 v°.

(96) F. VAN DE PUTTE, o.c.p. 369.

(97) F. VAN DE PUTTE, o.c.p. 623.

(98) E. DE REU, o.c.p. 48.

overstroomd geraakt want al de posten betreffende de polders verdwijnen vanaf 1545 uit de rekeningen. Die polders waren trouwens reeds in 1460 en 1467 gedeeltelijk onder water gelopen ⁽⁹⁹⁾.

De cijnsen die niet zeer talrijk zijn in het ambacht Hulst hadden dus enerzijds betrekking op poldergronden en anderzijds op moergronden ⁽¹⁰⁰⁾.

Hoofdstuk IX

DE POLDERGEBIEDEN

1. *Sint Jan in Eremo*

Het grondgebied van Sint Jan in Eremo behoorde zoals dat van Sint Laureins tot het moergebied van Aardenburg. De bodem, die grotendeels uit turf bestond, werd in de loop van de tweede helft van de dertiende eeuw vercijnsd door de graaf, zoals blijkt uit de talrijke oorkonden die daarover bewaard zijn gebleven. Een enkel voorbeeld : in 1264 verkoopt clericus Jan van Mont St Eloy 79 bunder moergrond gelegen tussen de Rijselvereweg en de Blauwelsweg en 51 bunder moergrond gelegen ten oosten van de Rijselvereweg ⁽¹⁰¹⁾. Deze Rijselvereweg begon bij Bentillekerk en liep noordwest dwars door de parochie Sint Jan.

Door de overstromingen van 1376-77 en 1382 gaan heel veel vercijnsde gronden verloren te Sint Jan. Enkel het gebied ten westen van de Weerdijk zal behouden blijven. Het cijnsboek van Sint Jan bevat dan ook uitsluitend cijnsen die betrekking hebben op dit gebied ⁽¹⁰²⁾. We vinden cijnsen langsheen de Weerdijk, in de Blokstraat, in de Relsweg, in de Waalstraat en in de Oliemolenweg. De overige cijnsen liggen ten zuiden van de grens Sint Jan en Sint Laureins binnen het gebied van de Beoosterede watering of Gochelarewatering.

Na de Sint Elisabethsvloed van 1404 zal men geleidelijk aan de streek rond Bentille inpolderen. Achtereenvolgens worden de Cocquyt-polder, de Foscierepolder, de Bentillepolder, de Hellepolder, de Sint

(99) ARA RK nr. 7838 rek. 1469-1470 f° 4 r°.

(100) Na 1300 gaat de vercijnsing van de moeren in de ambachten Axel en Hulst door. De cijnsen zullen ontvangen worden door de Pieter Mastere brieven en de ontvangers zullen de titel van moermeester en watergraaf krijgen.

(101) Rijsel, Archives Nationales B 1561, 1e cartulaire de Flandre f° 25 v°.

(102) ARA RK nr. 45202.

Janspolder, de Oostpolder en de Mariapolder bedijkt (¹⁰³). Voor die polders betaalden bedijkers een jaarlijkse cijns per gemet. We vinden de verschuldigde bedragen in het Polderboek (¹⁰⁴).

2. *Watervliet*

In 1294 bedroeg de totale cijns voor Watervliet en de Smouthoek 29 p. 10 s. 4 d. De juiste ligging van de vercijsde gronden is niet meer te achterhalen omdat het grondgebied van Watervliet bijna volledig overstroomd geraakte tijdens de stormvloedjaren 1376-77 en 1404. In 1242 had Goswijn van Roeselare in de Smouthoek 30 bunder moer en 24 bunder woeste grond van de graaf gekocht (¹⁰⁵). Rond hun klooster te Watervliet beschikten de broeders Willemijnen over uitgebreide bezittingen. Na de overstromingen verkochten de broeders hun dijkrecht op de overstroomde gronden aan de zusters van het Bethlehemklooster uit Deinze (¹⁰⁶). De cijns van 3 p. 16 s. 8 d. uit het boek van Bassevelde die de zusters van Bethlehem elk jaar betaalden, heeft waarschijnlijk betrekking op die gronden (¹⁰⁷). In 1255 vercijsde gravin Margareta 88 stukken moergrond met een totale oppervlakte van 75 bunder in Watervliet. De cijns was vastgesteld op 9 d. per bunder (¹⁰⁸).

Wanneer we rekenen met een gemiddelde cijns van 9 d. per bunder, krijgen we een totale oppervlakte van 780 bunder of ongeveer 1050 ha. voor Watervliet.

3. *Het ambacht Aardenburg*

In diezelfde verkoopsoorkonde van 1255 staan nog 104 stukken moergrond met een totale oppervlakte van 170 bunder gelegen in het ambacht Aardenburg rond de Woutersweg en de Vrouwenweg. Die moergronden lagen dus ook gedeeltelijk in Sint Jan in Eremo en werden na de overstromingen in de Oostpolder, in de Sint Janspolder en de Mariapolder opgenomen. De totale cijns voor het ambacht Aardenburg bedroeg in

(103) L. STOCKMAN, *De polders rond Bentille*, Ons Mectjesland, 4 jg (1971) p. 117-119.

(104) ARA RK nrs 45208 en 45209.

(105) RAG Raad van Vlaanderen nr. 8711. Copte van een originele oorkonde.

(106) M.K.E. GOTTSCHALK, *Historische geografie van Westelijk Zeeuwsch Vlaanderen*, Deel II, p. 82-83.

(107) ARA RK nr. 47974 f° 41 r°.

(108) Archief van het Groot Seminarie Brugge, Fonds Ter Duten-Ter Doest nrs 856 en 857.

1294 volgens de Nieuwe brieven meer dan 57 p. Dit komt overeen met ongeveer 1500 bunder of 2000 ha., gerekend met een gemiddelde cijns van 9 d. per bunder. De abdij van Ter Doest stond met een cijns van 8 p. 16 s. 6 d. «inden bouc van St Laureins» (109). Die cijns werd waarschijnlijk betaald voor de uitgebreide bezittingen van deze abdij, gelegen rond het uitbatingscentrum te Pulsbroek in Sint Kruis bij Aardenburg (110).

4. De polders van Groede en Hoeke

De voornaamste post van de Nieuwe brieven is een cijns van 170 p. 12 s. 8 ½ d. voor de polders te Groede en te Hoeke. Door verlies van 68 gemet door overstromingen was dit bedrag in 1294 reeds verminderd tot 155 p. 12 s. 8 ½ d.

Die cijnsen hebben betrekking op de Herenpolder, waarvoor men 5 d. per bunder betaalde, op de Geraard de Moorpolder, waar de cijns 6 d. per bunder bedroeg en op de Zouterpolder, waar de cijns op 5 s. per gemet was vastgesteld. De abdij van Sint Pieters betaalde 62 p. 8 s. voor 412 gemet, die waarschijnlijk gelegen waren in de Proostpolder en de abdij van Sint Baafs betaalde 16 p. 17 s. 6 d. voor 67 ½ gemet of 5 s. per gemet zodat we dit stuk in de Zouterpolder kunnen situeren. In het cijnsboek van 1531 vinden we nog 20 p. 17 s. cijns «de domino Victor bastardo Flandrie» (111). Die cijns heeft betrekking op de kleine Geraard de Moorspolder, die ongeveer 100 gemet groot was (112). Lodewijk de Haze, halfbroer van Victor van Vlaanderen, had de bezittingen van Geraard de Moor van Lodewijk van Male in leen gekregen (113). Na de dood van Lodewijk de Haze kwamen ze in handen van Victor van Vlaanderen. De O.L.Vrouwkerk van Aardenburg betaalde 23 s. 1 d. voor 275 g. 250 r. poldergrond «inde prochie van St Katherijne buuten Damme ghenaeemt den Kerckenpoldere» gelegen «jegehens over Monnickereede». Tenslotte zijn er nog enkele cijnsen te vinden in de polders gelegen tussen Hoeke

(109) ARA RK nr. 7961 f° 4 r°.

(110) M.K.E. GOTTSCHALK, *Historische geografie van Westelijk Zeeuwsch Vlaanderen*, Deel I, p. 62-64.

(111) Rijsel, Archives Nationales B 3973 f° 58 r°.

(112) J. SABBÉ, *De ondergang van twee adellijke geslachten in de XIVe eeuw: de heren van Wessegem en Praet* Hand. Emul. Brugge, deel CIII (1966) p. 7 en p. 10.

(113) ARA RK nr. 7834 rek. 1389-1390 f° 3 r°. Zie bijlage III.

en Monnikerede o.m. in de Hoekse polder, in de Cappelaerspolder en in de Coopmanspolder ⁽¹¹⁴⁾.

Hoofdstuk X

DE STREEK VAN AALTER

1. Oedelem en Knesselare

In 1289 bedroeg de totale cijns voor de parochies Oedelem en Knesselare 24 p. 7 s. 9 d. De voornaamste cijnsplichtige te Knesselare was de graaf zelf, want voor «leritage de Cnesselare» moet hij 7 p. 1 s. 4 ½ d. cijns betalen aan de brieven van Assenede en de Vier Ambachten ⁽¹¹⁵⁾. Dit domein was vroeger het bezit van de heren van Knesselare en was sedert 1435 in handen van de graaf gekomen ⁽¹¹⁶⁾. Een Boudewijn van Knesselare staat op een cijnsrol van de veertiende eeuw met een cijns van 5 p. 5 s. voor 150 bunder woeste grond ⁽¹¹⁷⁾. We denken dat die heide een deel is van het Oostveld op Oedelem en misschien te vereenzelvigen met het Knesselaarse van Oedelem ⁽¹¹⁸⁾. Op het Oostveld komen trouwens heel wat cijnsen voor. Verder treffen we te Oedelem cijnsen aan in de Hoogstraat en in de wijk Zuiddamme. Op het goed «ten Cluse» drukte een cijns van 9 s. 9 d. en voor een blok land van 24 gemet in het Sturremstraatje diende eveneens 9 s. 9 d. cijns betaald te worden. Al de cijnsen van Oedelem liggen in een gebied dat grenst aan Knesselare.

De heer van de Woestijne betaalde 3 p. 10 s. cijns te Oedelem en 3 p. cijns te Knesselare «ter cause van den heerlicheide van der Woestijne». De cijnsboeken vermelden echter de gronden niet waarop die cijnsen betrekking hebben.

Te Knesselare vinden we veel cijnsen in de wijk Eentveld. Voor het goed te Lake en omliggende gronden betaalde de eigenaar 1 p. 1 ½ s. en ook voor het goed te Lembeke werd 15 s. 4 d. cijns betaald. Ook de

(114) Rijsel, Archives Nationales B 3974. Al deze polders kwamen in de loop van de tweede helft van de dertiende eeuw tot stand. Zie A. VERHULST, *Het landschap in Vlaanderen*, p. 36.

(115) ARA RK nr. 47979 rek. 1379 f° 6 r°.

(116) A. RYSERHOVE, *Feodaal Knesselare*, in *Leenroerig overzicht van Aalter en Knesselare*, Maldegem (1965) p. 107.

(117) ARA RR nr. 2857.

(118) A. RYSERHOVE, o.c.p. 116.

heer van Praet bezat cijnsgrond van de graaf, want hij betaalde jaarlijks 5 p. 16 s. 9 d. «pour le terre de Praet» (119).

De totale cijns voor Knesselare en Oedelem bedroeg in 1289 24 p. 7 s. 8 ½ d. Dit is nog een behoorlijk bedrag; maar toch veel minder dan te Maldegem en te Eeklo.

2. *Beernem en Sint Joris*

Te Beernem liggen de cijnsen in hoofdzaak aan de rand van het Buls-kampveld: bij de Meersberg, in de Gravenstraat, in de Veldstraat en langs de Oudenaardse heerweg. Bijna alle cijnsen zijn te vinden op het gebied van de heerlijkheid «van der Nieuwen».

De heer van Sint Joris betaalde 4 p. 4 ½ d. voor zijn gronden nabij de kerk van Sint Joris. Onder het hoofdstuk «Beernem» staat de abdij van Sint Andries met 7 p. 10 s. cijns voor 300 bunder grond gelegen te Sint Andries, die de abdij in 1253 van gravin Margareta had gekocht (120).

De totale cijns voor Beernem bedroeg in 1289 slechts 11 p. 11 s. 1 ½ d. zodat te Beernem niet veel woeste grond door de graaf werd vercijnsd.

3. *Aalter*

Te Aalter was de heer van de Woestijne de grootste cijnsplichtige met een bedrag van 64 p. 10 s. Van die som had 32 p. 5 s. betrekking op 640 bunder woeste grond en 11 p. 2 s. op 147 bunder woeste grond. Voor de rest van dit bedrag wordt geen oppervlakte vermeld. Het is echter reeds zo duidelijk dat de heer van de Woestijne een belangrijke oppervlakte woeste grond in cijns heeft genomen van de graaf van Vlaanderen. Dit moet gebeurd zijn in de eerste helft van de dertiende eeuw. In 1203 hield de heer van de Woestijne reeds het Woestijnegoed in leen van de graaf. Enkele tijd nadien moet hij, zoals de heer van Maldegem een grote oppervlakte heide in cijns hebben genomen, die minstens op 1000 bunder moet geschat worden (121). Die uitgestrekte oppervlakte heide lag waarschijnlijk voor een groot deel ten noorden van het kanaal Gent-Brugge op het grondgebied van Aalter en Knesselare. Een ander deel mag ten zuiden

(119) ARA RK nr. 7834 rek. 1390 f° 7 v°

(120) RA Brugge, oorkonde met blauw nummer 7333.

(121) 787 bunder (640 b. + 147 b.) vertegenwoordigen een cijns van 43 p. 5 s. 6 d. (32 p. 5 s. + 11 p. 6 d.). Dit is twee derde van de totale som zodat we de totale oppervlakte op minstens 1000 bunder mogen schatten.

van dit kanaal gesitueerd worden ten westen van de Brugstraat en ten noorden van de Oostmolenstraat ⁽¹²²⁾. Een juiste afbakening van de in cijns genomen grond is niet mogelijk door gebrek aan oorkonden ⁽¹²⁵⁾. Door het verwerven van zoveel cijnsgrond heeft de heer van de Woestijne de grondslag gelegd van het Land van de Woestijne, dat zich hoofdzakelijk uitstreckte over het grondgebied van Aalter en Knesselare.

Naast de heer van de Woestijne zijn er nog enkele kleine cijnshouders van gronden gelegen te Oostmolen en langsheen het kanaal in het grensgebied Bellem. Het leeuwenaandeel van de cijnsen «in Haeltert Ryslede», die in 1289 samen meer dan 77 p. bedroegen, werd dus betaald door de heer van de Woestijne.

Onder het hoofdstuk «Aalter» staat in het cijnsboek van 1572 nog een bedrag van 5 p. 18 s. voor gronden gelegen te Hansbeke.

4. Ursel

De cijnsen van Ursel zijn bijna allemaal geconcentreerd in de Veldstraat nabij het Oostwinkelveld. Verder komen er nog cijnsen voor in de Brugstraat en in de wijk ten Hulle. We vinden verder nog verspreide cijnsen in de Vrekemstraat en in de Hunselostraat bij Adegem.

Voor het goed te Wessegem en omliggende gronden betaalde de heer van Wessegem 20 p. 10 s 6 d. Van dit bedrag werd 8 p. 2 s. gegeven voor 108 bunder woeste grond, 2 p. 14 s. voor 33 bunder en 12 s. voor 8 bunder ; samen dus 149 bunder. Ook de heer van Wessegem moet rond zijn leenhof Wessegem een grote oppervlakte heide in cijns genomen hebben van de graaf in de eerste helft van de dertiende eeuw. Die heide zal ongetwijfeld deel uitgemaakt hebben van het Wessegemse, dat het zuid-westelijk deel van Ursel besloeg en paalde aan het land van de Woestijne.

De abdij van Drongen was vrijgesteld van 4 p. 12 s. 3 d. cijns voor het Drongengoed te Ursel. Die cijns was begrepen in de totale cijns van Ursel die in 1289 meer dan 29 p. bedroeg ⁽¹²⁴⁾.

(122) Die 1000 bunder is niet te vereenzelvigen met de heerlijkheid van Woeste want in 1365 was Jacquemine, zuster van Jan van Schuurvelde, in het bezit van de heerlijkheid van Woeste. ARA RK nr. 1059 f° 61 r°.

(123) Voor de juiste ligging van het land van de Woestijne zie A. VERHOUSTRAETE, Leenroerig overzicht van Aalter, in *Leenroerig overzicht van Aalter en Knesselare*, p. 8 en p. 14.

(124) De cijnsen van het hoofdstuk X staan in het cijnsboek «het quartier van Brugghe» ARA RK nr. 45189.

Hoofdstuk XI

DE STREEK VAN TIELT, DEINZE EN SIJSELE

1. *Wingene en omgeving*

In Wingene was jonkheer Jan Wyts fs Joos in 1572 2 p. 6 s. 4 d. cijns verschuldigd voor 40 bunder veld en vijf vijvers gelegen in het Bulskampveld. Ter Duinen betaalde 2 p. 6 s. 8 d. cijns voor 95 bunder heide, Munkveld genoemd, gelegen in het grensgebied met Ruddervoorde. Verder treffen we nog cijnsen aan in de wijken Zevecote, Hekke en Lo. Al die wijken paalden aan het Bulskampveld. Ridder Ingelram Hauweel bezat te Wingene 160 bunder heide, waarvoor hij 5 p. 16 s. cijns diende te betalen. Die cijns werd hem echter kwijt gescholden door de graaf, wanneer hij die 160 bunder in leen krijgt ⁽¹²⁶⁾.

Te Egem liggen de cijnsen in de Veldhoek en langs de Veldstraat en te Zwevezele zijn ze allemaal geconcentreerd in de wijk ten Hille. Die laatste wijk ligt ook niet ver van het Bulskampveld. We treffen verder enkele verspreide cijnsen aan te Tielt, te Ruiselede en te Markegem. Ze zijn echter weinig talrijk, zodat we mogen besluiten dat in de streek van Tielt de cijnsen enkel talrijk zijn te Wingene, in de Veldhoek te Egem en in ten Hille te Zwevezele.

2. *Petegem en omgeving*

Te Petegem waren de voornaamste cijnsplichtigen de zusters van Bethlehem die 2 p. 17 s. cijns betaalden voor hun gronden gelegen in de Langeraatshoek. Voor het pachtgoed ter Wulghen betaalde de eigenaar jaarlijks 37 s. cijns. De andere cijnsen liggen bijna allemaal in de Langeraatshoek en in de wijk Stynckpoel. Tenslotte moeten we nog een cijns van 12 s. 1 d. vermelden voor een leen van de heerlijkheid van Rijbroek.

Te Deinze, Astene, Machelen, Olsene, Zulte, Waregem en Gottem vinden we nog enkele cijnsen, maar van een concentratie in een bepaalde wijk kunnen we echter niet spreken. In Wontergem vinden we enkele cijnsen langsheen de heerweg op de Oostkouter en de Westkouter. Het gaat hier in hoofdzaak over kleine cijnsen gaande van ½ d. tot 6 d.

(125) ARA RR nr. 339 (anno 1364) : «Messire Engherans Hauwel, 160 b. - 5 p. 16 s.; lesquels messire Engherans eut a se sief».

(126) ARA RR nr. 2857.

In de streek van Deinze zijn de cijnsen nog kleiner in aantal dan in de streek rond Tielt. In de rekening van 1289 vinden we slechts een belangrijk bedrag van 9 p. 16 s. 6 d. voor cijnsen «apud Brugas, Poke, Winghine», en een klein bedrag van 13 s. voor cijnsen «apud Svevensele».

3. *Sijsele en Male*

Te *Sijsele* liggen de cijnsen geconcentreerd in de Veldhoek en te *Donk*. Zij sluiten dus aan bij die van het Maldegemveld. Het Sint Janshospitaal uit Brugge betaalde 26 s. voor 51 b. 1 g. woeste grond te *Donk*. Ook ridder Jan «preco de Zieszele» staat op de cijnsrol met 3 p. voor 120 bunder woeste grond (¹²⁶). In 1289 bedroeg de totale cijns voor *Sijsele* 12 p. 4 s. 4 d. Gerekend met een gemiddelde cijns van 6 d. per bunder, komen we tot een oppervlakte van bijna 500 bunder of ongeveer 650 ha. We kunnen dus besluiten dat praktisch gans de wijk *Donk* in de eerste helft van de dertiende eeuw werd vercijnsd.

Te *Male* komen er enkele cijnsen voor langsheen de Antweperse heerweg en de Brieverweg. Ladmorael van Claerhout betaalde in 1572 36 s. voor gronden te *Donk* en 14 s. voor gronden te *Snellegem*, *Bullskamp* en *Oostkamp* (¹²⁷).

Hoofdstuk XII

GENT EN OMGEVING

1. *Landegem-Drongen*

In 1289 vinden we een cijns van 9 p. 17 s. 5 ½ d. gesitueerd «in Northout Landeghem». Dit wordt ook bevestigd door het cijnsboek van 1572, want een groot aantal cijnsen blijkt te liggen in de wijk *Noordhout* van *Landegem*. De Aalmoezenij van Sint Baafs betaalde voor haar hofstede, gelegen op de grens *Landegem-Drongen* in *Noordhout*, een cijns van 25 s. 10 d. (¹²⁸). Bij de wijk *Noordhout* op *Landegem* sluit de wijk *Barelvelde* op *Drongen* aan, waar ook een aantal cijnsen te vinden zijn.

(127) De cijnsen van het hoofdstuk XI staan in het cijnsboek «Petegem en Tielt», ARA RK nr. 45201 en in het cijnsboek «het quartter van Brugge» Rijsol. Archives Nationales B 3976.

(128) ARA RK nr. 45195. In dit cijnsboek staan de cijnsen van *Landegem*, *Drongen*, *Gent* en *Mariakerke*.

De abdij van Drongen betaalde voor hun goed te Barelvelde 2 p. 14 s. 5 ½ d. cijns.

We treffen ook veel cijnsen in de Poeldendries, terwijl er nog verspreide cijnsen voorkomen in de omgeving van de Varendries, van de Kapelledries en in de wijk Vierekenen. Globaal genomen kunnen we zeggen dat de meeste cijnsen geconcentreerd zijn te Noordhout op Landegem, te Barelvelde op Drongen en in het grensgebied langs de Doomanstraat (128).

In beide gemeenten heeft de graaf slechts een klein stuk van de bodem kunnen vercijnsen : met de 18 s. van Barlevelde er bij gerekend krijgen we voor beide gemeenten slechts een totale som van 10 p. 15 s. 5 ½ d. in 1289. Gerekend met een gemiddelde cijns van 1 s. per bunder verkrijgen een oppervlakte van circa 220 bunder of bijna 500 ha. Dat is dus maar een beperkt deel van de bodem van Landegem en Drongen, waar veel meer oudere kultuurgrond aanwezig is, die vóór de dertiende eeuw in gebruik was genomen (130).

2. *Gent en Mariakerke*

In 1289 inde de graaf te Merem (= Mariakerke) een cijns van 4 p. 17 s. 6 d. Het grootste deel van dit bedrag nl. 2 p. 16 s. 6 d. werd in 1572 betaald door jonkheer Anthonis De Stoppelaere voor zijn heerlijkheid van Schaubroek te Mariakerke. Er zijn ook enkele cijnsen te vinden te Kolegem en langs «de strate van Ghent naer Westbeke».

In de stad Gent had de graaf veel percelen vercijnsd gelegen rond het Gravenkasteel, in de Geldmunt en in de Hoogstraat. In 1289 bedroeg de totale cijns reeds 22 p. 1 s. 7 d. Later komen er nog de cijnsen bij van huizen gelegen nabij de Zandpoort en de Posteernestraat en in Sint-Pieters-Aaigem (131). Deze stadscijnsen staan in tegenstelling met de andere cijnsen die allen op het platteland zijn gelegen. De percelen te Gent werden verkocht om huizen op te bouwen en waren natuurlijk niet bestemd voor de landbouw. Het bedrag van de cijns lag trouwens tamelijk hoog nl. van 2 s. tot 2 p. De vercijnsing van de percelen rond het Graven-

(129) Dit gebied maakte deel uit van het bos «Dotnest» dat wellicht door de graaf in de tiende eeuw geïmporteerd werd ten nadele van de Sint Baafsabdij. A. VERHULST, *De Sint Baafsabdij*, p. 242-244.

(130) L. STOCKMAN, *De Brieven van Aalter*, AM nr. 20 (1969) p. 131-134. Te Landegem liggen er verschillende kouters langsheen de oude weg Gent Brugge.

(131) ARA RK nr. 7837 rek. 1484-1485 f° 1 r°.

kasteel moet dus ook gebeurd zijn in de eerste helft van de dertiende eeuw.

3. Zonnegem

In de Nieuwe brieven komt er een post voor van 76 halsters haverrente die gesitueerd wordt «in parochia de Vliederzele». Volgens het cijnsboek van 1572 blijken die haverrenten te liggen op het grondgebied van Zonnegem d.i. ten zuiden van Vlierzele. We vinden die renten hoofdzakelijk op het Ketelveld, op het Langeveld en in de Kattenbroek. Voor hun goed te Diepenborne was het begijnhof ter Hooie 25 halsters haver en 16 d. cijns verschuldigd aan de brieven van Assenede en de Vier ambachten (¹³²).

De haverrente van Zonnegem is de enige cijns die in natura bepaald is. Dergelijke cijnsen horen eigenlijk meer thuis in de twaalfde eeuw, maar daar ze betrekking hebben op heidepercelen is het mogelijk dat ze in de dertiende eeuw ontstaan zijn.

4. Nazareth

Volgens de rekening van 1289 bedroeg de totale cijns op Scheldeveld 83 p. 13 s. 5 d. Het Scheldeveld wordt in die rekening gelocaliseerd «in officiis Curtracensi, Aldenardensi, Gandensi». Volgens het cijnsboek van 1572 liggen die cijnsen op het grondgebied van de huidige parochies De Pinte, Nazareth en Ooike (¹³³).

In 1240 had de Bijloke-abdij 113 hunder woeste grond op het Scheldeveld gekregen van gravin Margareta (¹³⁴). Binnen dit gebied richtte de abdij een grote hoeve op, het goed «te Vrautruynen» in de Hoogstraat. Ook het goed te Groeninge, het goed te Biezen, het goed te Axel en het goed te Lucht waren cijnsplichtig aan de brieven van Assenede en de Vier ambachten. De armendis van de Sint Niklaaskerk van Gent betaalde meer dan 3 ½ p. cijns voor zijn bezittingen te Nazareth. Ook het Rijke gasthuis van Gent bezat gronden op het Scheldeveld die cijnsplichtig waren. Het hospitaal van Deinze betaalde 36 s. voor een «eedt» van 20 hunder gelegen naast het goed «ten hoghen Gote». Rond de fermierie van het klein begijnhof van Gent en het Poldergoed komen ook talrijke cijnsen voor. Een cijns van 29 s. drukte op 31 hunder land.

(132) ARA RK nr. 45195 f° 31 r° tot 48 v°.

(133) ARA RK nr. 45199.

(134) Stadsarchief Gent Fonds Bijloke oorkonde nr. 7.

bos en heide gelegen te Zevergem «inden Toutefays». Verder treffen we verspreide cijnsen aan in de Mandelstraat, in de Pontstraat en langsheen de Gentweg.

De gemiddelde cijns op het Scheldeveld mag op 1 sch. per bunder geschat worden : de zusters van de Byloke betaalden 6 d. per bunder, terwijl ander cijnsplichtigen 2 s. per bunder betaalden. De ongeveer 84 p. cijns van het Scheldeveld zou dan overeenkomen met 1680 bunder of ongeveer 2200 ha. Dit is reeds een belangrijk stuk van het Scheldeveld.

In de parochie Ooike komen ook nog enkele cijnsen voor : in de Pontstraat, in de Varnestraat en de Molenstraat (¹³⁵).

BESLUIT

Voor de ontvangst van de cijnsen voortkomend van de woeste gronden, verkocht tijdens de regering van gravin Johanna, werden er twee rekeningen opgesteld : de eerste rekening bevat de cijnsen van de woeste gronden uit de kasselrij Gent en uit de Vier Ambachten en de tweede rekening bevat de cijnsen van de woeste gronden uit de kasselrij Brugge. Beide rekeningen hadden omstreeks 1250 hun definitieve vorm gekregen. Tussen 1250 en 1280 kwam er nog een derde rekening tot stand, die de ontvangst van diverse cijnsen groepeerde. Deze drie rekeningen samen zullen de Eerste brieven vormen.

Voor de ontvangst van de cijnsen van de moergronden en van de polders in de ambachten Axel en Hulst kwamen de Middele Brieven tot stand. Kanunnik Hendrik van Badelghem was wellicht de eerste ontvanger van de Eerste brieven en de Middele brieven.

Tussen 1260 en 1300 richt de graaf een nieuw ontvangsbureau op voor het innen van de cijnsen van de polders van Croede, en van de cijnsen van de moergronden uit het ambacht Aardenburg, uit de keure van Watervliet en nog uit andere plaatsen. Dit ontvangsbureau werd de Nieuwe brieven genoemd.

Rond 1300 worden de Eerste brieven, de Middele brieven en de Nieuwe brieven verenigd tot een groot ontvangsbureau ; de brieven van Assenede en de Vier Ambachten. Voor het beheer van die brieven stelt de graaf een afzetbare clericus-ontvanger aan.

De opeenvolgende rekeningen weerspiegelen zeer goed de tijdsomstandigheden : een normale ontvangst tijdens de rustige perioden en ver-

(135) ARA RK nr. 45195 f° 49 r° en volgende.

lies aan cijns door oorlog en overstromingen. Vooral in de vijftiende eeuw lag de netto-opbrengst zeer hoog die de 2.000 p. benaderde. Nadien zal de netto-ontvangst geleidelijk aan verminderen door de overstromingen en door het afkopen van de cijnsen tot rond 1500 p. juist voor de godsdienst-troebelen. Deze tendens zal zich sterk doorzetten tijdens de periode van de opstand tegen Spanje. Nadien komt er nog een zeker herstel dat we echter niet goed kunnen volgen bij gebrek aan rekeningen van na 1626.

In de keuren van Eeklo-Lembeke en Kaprijke lag het kerngebied van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten. Praktisch alle percelen grond in dit gebied waren belast met een cijns ten voordele van die brieven. Nergens zijn de cijnsen zo talrijk als in die drie parochies. Het verkavelen en het vercijnsen van het grafelijk domein Aalschoot ligt wellicht aan de basis van het ontstaan van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten. Te Maldegem, te Adegem, te Oost-Eeklo, te Sint-Laureins en in het westelijk deel van Bassevelde was ook een belangrijk deel van de bodem vercijnsd geworden.

Rond dit zwaartepunt liggen gebieden waar nog heel veel cijnsen voorkomen : te Sint-Jan-in-Eremo, te Watervliet, te Sleidinge en te Lovendegem binnen de keure, te Waarschoot binnen de keure en het ambacht, te Zomergem en te Oostwinkel. Ook ten noorden van het kanaal Gent-Brugge liggen veel cijnsen te Aalter, te Knesselare en te Ursel. Aan de rand van het Bulskampveld en gedeeltelijk binnen dit veld zijn de cijnsen reeds veel minder talrijk : dat gebied is het randgebied van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten.

Binnen de Vier Ambachten zijn vooral Bassevelde, Ertvelde-Kluizen, Zelzate en Oost-Eeklo belangrijk. De cijnsen zijn ook nog talrijk te Assenede, Winkel en Wachtebeke. In de ambachten Axel en Hulst is de verspreiding van de cijnsen beperkt tot enkele moergebieden en polders.

Binnen het Scheldeveld te Nazareth en te De Pinte komen ook veel cijnsen voor. Te Zonnegem liggen de enige renten in natura en te Gent hebben de cijnsen betrekking op percelen bestemd voor woningbouw. Die beide laatste cijnsen vallen een beetje uit de toon en horen eigenlijk niet thuis in de brieven van Assenede en de Vier Ambachten.

Enkele adellijke heren uit het Meetjesland hebben door het in cijns nemen van grote oppervlakten heide de basis gelegd van een uitgestrekt domein. Onder hen zijn de heer van Maldegem, de heer van Wessegem, de heer van Knesselare en de heer van de Woestijne de voornaamste en de bedrijvigste geweest. Ook enkele abdijen en hospitalen hebben zich terdege ingespannen om hun domein te vergroten. Vooral de Sint-Baafsabdij, de abdijen van Ter Doest, Ter Duinen en van Oost-

Eeklo, het Sint-Janshospitaal uit Brugge, het hospitaal «comtesse» uit Rijsel en de Lazarie uit Gent waren zeer actief in het Meetjesland.

Voor het aantrekken van de kolonisten of «hospites» hebben de vlaamse gravinnen een aantal nieuwe keuren uitgevaardigd : in 1240 de keuren van Eeklo-Lembeke en Kaprijke ; in 1242 de nieuwe keure van Watervliet en de nieuwe keure van de Vier Ambachten ; in 1248 of 1268 de keure van Desteldonk-Sleidinge. Andere gebieden werden ingeschakeld in reeds bestaande ambachten, zoals dat van Maldegem en Zomergem.

Een ontginningsbeweging van dergelijke omvang had ook zijn weer-slag op de parochiale structuur. Bisschop Walter van Marvis doet in 1242 zijn welbekende rondgang in onze streek voor het afbakenen van nieuwe parochies. Ook de parochies Oostwinkel, Waarschoot en Nazareth komen door zijn toedoen tot stand.

De brieven van Assenede en de Vier Ambachten zijn niet alleen belangrijk als grafelijke financiële instelling, maar ook als bron voor de ontginningsgeschiedenis van bijna alle gemeenten van het Meetjesland. Het uitzicht van de bodem en het landschap van het Meetjesland heeft in de dertiende eeuw een belangrijke ontwikkeling doorgemaakt. De studie van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten heeft het mogelijk gemaakt daar een meer concreet beeld van te schetsen.

Luk STOCKMAN

BIJLAGE I

Rekening van Dirk van Assenede van de inkomsten van de woeste gronden opgemaakt in het jaar 1289.

Archief van het Sint Janshospitaal te Brugge, Doos Varia, rol nr. 8.

Computatio Dirkini de Hassnede de redditibus wastinarum facta anno domini MCC LXXX novo.

In officio gandensi et in quatuor officiis de redditibus wastinarum

In Bassevelde	redd. summa	168 p.		33 ½ d.
Item ibidem de novo	redd. summa	22 p.	3 s.	3 d.
In Hassnede	redd. summa	62 p.	12 s.	6 d.
Item ibidem de novo	redd. summa	21 p.	5 s.	5 d.
In Artevelde	redd. summa	40 p.	3 s.	6 d.
Item ibidem de novo	redd. summa		16 s.	11 d.
In Dorensle Clusa	redd. summa	51 p.	8 s.	11 d.
Item ibidem de novo	redd. summa		34 s.	11 ½ d.
In Mendonc	redd. summa	26 p.	8 s.	6 d.
Item ibidem de novo	redd. summa		58 s.	2 ½ d.
In Ifte	redd. summa	6 p.		13 d.
Item ibidem de novo	redd. summa			17 d.
Circa castrum gandensem	redd. summa	20 p.	15 s.	7 d.
Item ibidem de novo	redd. summa		26 s.	
In Merem	redd. summa	4 p.	17 s.	6 d.
In Northout Landenghem	redd. summa	8 p.	7 s.	3 ½ d.
Item ibidem de novo	redd. summa		30 s.	2 d.
Item ex hospitibus Gabrielis	redd. summa		34 s.	6 d.
In Barle	redd. summa		18 s.	
In Everghem, Sledinghem, Lovendenghem	redd. summa	56 p.		32 d.
Item ibidem de novo	redd. summa		31 s.	4 ½ d.
In Belsebroch, in Lovendenghem broch	redd. summa	75 p.	7 s.	
In Somerghem	redd. summa	81 p.	8 s.	8 d.
In Somerghem de terra Andree	redd. summa	25 p.		
Item ibidem de novo	redd. summa	27 p.		35 d.
In Hansbeke	redd. summa	3 p.	18 s.	
Item ibidem de novo	redd. summa		11 s.	2 d.
In Haeltert Ryslede	redd. summa	69 p.	11 s.	
Item ibidem de novo	redd. summa	7 p.	13 s.	2 ½ d.

In officiis Curtracensi, Aldenardensi, Gandensi super Sceldevelt	redd. summa	51 p.	3 s.	3 d.
Item ibidem de novo	redd. summa	32 p.	10 s.	2 d.
Apud Brugas, Poke, Winghine	redd. summa	9 p.	16 s.	6 d.
In officio Brugensi				
In Maldeghem, Adenghem	redd. summa	172 p.	11 s.	9 ½ d.
Item ibidem de novo	redd. summa	27 p.	7 s.	
In Ravenscoet de prato et masura	redd. summa		100 s.	
Pro medietate in prato castellani	redd. summa	3 p.	6 s.	9 d.
Pro medietate apud Oudevelde	redd. summa		30 s.	
In Orsle	redd. summa	28 p.	10 s.	7 ½ d.
Item ibidem pro medietate castellani	redd. summa		35 s.	4 d.
Item ibidem de novo	redd. summa		21 s.	9 ½ d.
In Odelem et Knesselare	redd. summa	19 p.	11 s.	10 ½ d.
Item ibidem de novo	redd. summa	4 p.	15 s.	10 ½ d.
In Beinem	redd. summa		32 s.	2 ½ d.
Item ibidem de novo	redd. summa	9 p.	18 s.	11 d.
Apud Gids	redd. summa		18 s.	
Apud Swevensele	redd. summa		13 s.	7 ½ d.
Apud Ziessele	redd. summa	11 p.	12 s.	
Item ibidem de novo	redd. summa		12 s.	4 d.
In novo Eclo	redd. summa	196 p.	5 s.	3 ½ d.
Item ibidem de novo	redd. summa	36 p.	2 s.	1 ½ d.
In Capric	redd. summa	111 p.	8 s.	9 d.
Item ibidem de novo	redd. summa		50 s.	6 d.
Item de windasio de Artevelde hoc anno				nichil
Item de windasio de Bochout hoc anno				20 s.
De relivio super Sceldevelt in officio Gandensi	} hoc anno cum Johanne de Rystune	16 p.		
In Somerghem, Lovendenghem, Sledighem, Iste				
Item de novo redditu apud Oesteclo	redd. summa	3 p.	19 s.	6 d.
Item ibidem de abbate de Laude de wastina sua	redd. summa	6 p.	4 s.	
Item de abbate de Laude pro 10 boneriis mori apud Wachtenbeke				10 d.
Item de eodem abbate pro uno bonerio mori				6 d.
Item apud Bochout de feodo Hugonis de Borch reddito in manu domini comitis et dictus comes dedit ad. annuum censum quamlibet mensuram pro 12 d. de 12 m. Hoc est			12 s.	
Item in Hassnede ex venditione Johannis magistri et apud Gandavum			30 s.	9 d.

tem in Hassnede pro 17 boneriis mori leprosorum, beginarum et hospitalis sancti Johannis de Gandavo pro quolibet bonerio 2 d. Hoc est		34 d.
tem de Godefrido clerico pro tribus mensuris terre bannite		18 d.
tem ex uetdijch Johannis Jonghen juxta Botersande	2 s.	
tem de remensuratione apud Odelre et Lede	10 s.	5 ½ d.
tem de abbate de Does pro 20 boneriis mori juxta Groda		20 d.
tem de abbate de Bodelo de moro de Lepa de 164 virgis in atitudine frontis de unaquaque virga crescendende duplicatur 4 d. Hoc est	54 s.	8 d.
tem ibidem de eodem abbate de 50 boneriis mori superius morum predictum pro quolibet bonerio 1 d. Hoc est	4 s.	2 d.
tem ibidem de eodem abbate de 45 ½ boneriis wastine pro quolibet bonerio 1 d. Hoc est	3 s.	9 ½ d.
tem de eodem abbate de 100 boneriis et quatuor mensuris terre jacentis juxta havene de Hulst pro quolibet bonerio 2 d. Hoc est	16 s.	11 d.
tem de abbate de Dunis de 20 boneriis terre et wastine et de una mensura et 75 virgis pro quolibet bonerio 1 d. Hoc est		20 ½ d.
tem de abbatissa de Haghe in parrochia de Axele et Oestenholide pro 80 boneriis terre arabilis et pasture pro quolibet bonerio 2 d. Hoc est	13 s.	4 d.
tem ibidem de eadem abbatissa pro 50 boneriis wastine pro quolibet bonerio 2 d. Hoc est	8 s.	4 d.
tem ibidem de eadem abbatissa de 112 boneriis ½ mensura mori cum fundo, pro quolibet bonerio 2 d. Hoc est	18 s.	8 ½ d.
tem ibidem de eadem abbatissa pro 25 virgis mori cum fundo pro qualibet virga 2 d. Hoc. est	4 s.	2 d.
tem de domino Henrico Evelbaren in parrochia de Hassnede pro duobus boneriis mori		12 d.
tem pro domino Petro Rijnvisch presbitro pro uno bonerio mori		6 d.
tem ibidem Hugone Monc pro uno bonerio mori		6 d.
tem ibidem pro Hyldebrant Evelbaren pro duobus boneriis mori		12 d.
tem de Alexandro filio Philippi filii Alexandri in parrochia de Axele et Perbome pro 313 mensuris terre, pro qualibet mensura 1 d. Hoc est	26 s.	1 d.
tem de quodam novo moro et wastina jacente juxta Lepe de centum mensuris, de qualibet mensura 1 d. Hoc est	8 s.	4 d.

Inde datum ex brevibus officiorum Gandensis et Brugensis

Capellanie beginarum in Gandavo	10 p.		
Abbatie de Marca pro terra Walteri clerici		100 s.	
Abbatie de Barlenduech		100 s.	
Pro feodo Bernardi clerici		50 s.	
Pro defectu mansure Sigeri Carnificis		34 s.	
Pro mansuris vacuis ante castrum Gandensem		55 s.	
Item ibidem pro decem mansuris combustis	3 p.	10 s.	6 d.

Item datum ex brevibus officii brugensis

Pro perditione reddituum brevium officiorum Gandensis et Brugensis	24 p.	3 s.	8 d.
Super abbatem de Tronchinio	4 p.	12 s.	3 d.
Super hospitem Insule pro capellania beginarum Insule	8 p.		
Item super idem hospitem pro reddito prepositi Insule assignato super idem hospitem		50 s.	
Item super idem hospitem in officio de Maldeghem quitatum in perpetuum pro camera clericorum juxta aulam comitis apud Insulam	5 p.	2 s.	
Item super idem hospitem super Sceldevelt quitatum in perpetuum pro camera clericorum juxta aulam comitis apud Insulam		6 s.	9 d.
Pro reddito comitisse de Curtraco ad vitam	32 p.		8 d.
Super dominum Gerardum de Steenhues de feodo suo		36 s.	
Super terris bannitis et vacuis	4 p.	5 s.	11 d.
Super abbatissam de Biloca quitatum in perpetuum per dominum comitem	8 p.	14 s.	9 d.
Super canonicos sancte Pharaïldis pro annuo reddito	7 p.	12 s.	
Super fratres ordinis sancti Willelmi juxta Biervliet quitatum in perpetuum per dominum comitem de redditibus suis		24 s.	9 ½ d.
Item super illicos de quibus terra vacua est et indicata in manu domini comitis	6 p.	3 s.	5 d.
Receptorum pro servitio	40 p.		
Item solvitur domino Sigero de Belle per litteras Henrici clerici sui	55 p.	2 s.	
Item solvitur domino Sigero de Belle per litteras Henrici	74 p.	4 s.	8 d.
Item solvitur Sigero de Belle per litteras Henrici	200 p.		
Item solvitur Sigero de Belle per litteras Henrici	250 p.	10 s.	
Item solvitur Sigero de Belle per litteras Henrici	200 p.		
Item solvitur Sigero de Belle per litteras Henrici	180 p.		
Item solvitur Sigero de Belle per litteras Henrici	87 p.		

tem solvitur fratri Eustatio monacho de Cameroen	40 p.
tem eidem fratri Eustatio solvitur	1 p.
tem solvitur eidem fratri Eustatio	55 p.
tem solvitur eidem fratri Eustatio	100 p.

Computatio Dirkini de Hassnede de redditibus mori et terre
in officiis de Hulst et Axele facta anno domini MCC LXXX
novo

Ex nova polra de Scoude de 92 mensuris terre, de qualibet mensura 8 s. Hoc est 36 p. 16 s. Hoc anno nichil quia Dans Eustatius fecit dicare de veteri Scoude.	11 p.	5 s.	
Ex villa de Hulst de mansuris	3 p.		18 d.
De abbacia de Cameroen 2 marche que valent	3 p.	6 s.	8 d.
De novo redditu mori in officio de Axele	21 p.	6 s.	10 d.
De novo redditu mori in officio de Hulst	21 p.	7 s.	6 d.
De redditu de Stripe de 112 ½ mensuris 50 virgis terre, de qualibet mensura 4 s. Hoc est	22 p.	10 s.	8 d.
De theoloneo de Hugherslues hoc anno	11 p.		
Receptorii pro servitio	10 p.		

BIJLAGE II

Rekening van Bartolomeus van Bassevelde, klerk, van de inkomsten van de woeste gronden, van de moer van Aardenburg. Watervliet en Groede; opgemaakt in het jaar 1294.

Algemeen Rijksarchief Brussel Rolrekeningen nr. 534.

Computatio Bertelomei clerici de Bassevelde de redditibus wastinarum de moro de Rodenborch, Watervliet et Groda extra breve ratiocinii qui tenuit Willelmus de Zuenkerke. Facta Brugis anno M CC nonagesimo quarto feria secunda ante Maddelene.

Computatio redditibus de Groeda cum nova polra qui dicavit abbas sancti Petri Gandensis cujus somma est	170 p. 12 s. 8 ½ d.
Computatio mori cum appendiciis mori et wastine de Rodenborch, cujus summa est ex veteri redditu 50 p. 4 d.	
Item ibidem ex novo 7 p. 7 s. 7 d.	
Totum hoc	57 p. 7 s. 11 d.
Item summa veteris mori et wastine de Watervliet cum 80 virgis et 60 virgis 19 p. 19 s. 9 d.	
Item ibidem de novo 3 p. 9 s. 7 d.	
Item ex Smouthoech 6 p. 12 d.	
Summa ex Watervliet ex novo et veteri cum Smouthoech 29 p. 10 s. 4 d.	
Inde datum fratribus Williminis 10 p. in perpetuum Sic remanet	19 p. 10 s. 4 d.
Item in Langherdenborch pro 12 boneriis wastine	60 s.
Item summa reddituum wastinarum venditarum per fratrem Willelmum de Bodelo et Balduinum de Zomerghem In officio Brugensi, Gandensi, Cortrachensi, Aldenardensi cum remensuratione wastine 32 p. 14 s. 6 ½ d.	
Inde redditum domine de Courtraco pro assignamento suo 5 p. 40 d.	
Inde diminuendum pro defectu reddituum 77 s. 10 d.	
Sic remanet	24 p. 13 s. 4 ½ d.
Item summa reddituum terre de Diepenborne in parrochia de Vliederzele avene 76 halst. pro halst. 25 d.	
Summa	7 p. 18 s. 4 d.
Item ibidem in denariis	16 s. 7 d.
Item pro duobus caponibus	12 d.

Item ibidem pro heriditate terre de qua debent annuatim			21 d.
Item ibidem pro dimidietate unius bonerii terre; hoc anno nichil quia non erat seminatum			
Item ex venditione magistri Johannis de monte sancti Eligii de remensuratione mori de Rodenborch, Watervliet et Eclo	46 s.		11 ½ d.
Item ex hospitibus Willelmi Scleihouts	25 s.		
Item de pastura ex Uetdyc juxta Groedam; nichil jacet insuper polram de Groda.			
Item de remensuratione super abbatem de Nineve pro 50 boneriis		25 s.	
Item de moro qui dicitur Busers mate: nichil.			
Item ex Williminis			20 d.
Item ex venditione magistri Johannis in Maldinghem, Capric, Eclo, Bassevelde, Bochout et Assenede de wastinis		14 s.	9 d.
Item ex venditione magistri Johannis de moro super Riselvere et ante domun Margarete de Gate et ante Werrem	9 p.	3 s.	11 d.
Item de Lamberto Tolnare pro 42 boneriis mori	3 p.	3 s.	
Item de venditione magistri Johannis in minutis peciis de moro et wastina		5 p.	15 s.
Item ex venditione et remensuratione magistri Johannis de moro et wastina	3 p.		18 ½ d.
Item apud Verselare pro 27 caponibus et una gallina		13 s.	10 d.
Item pro abbate sancti Andree pro Willelmo Bertolf pro 15 boneriis wastine		7 s.	6 d.
Item de Waltero Goedrijc			17 d.
Item de domino de Chistella pro tribus boneriis mori			27 d.
Item de magistro Michaelae pro duobus boneriis mori.			
Nichil quia frater Eustachius vendidit in venditione sua.			
Item de sororibus minoribus in Brugis de quinque boneriis mori			45 d.
Item de sororibus minoribus in Ypra de duobus boneriis mori			18 d.
Item de Waltero Vlasinman et sociis pro septem et dimidio boneriis wastine repertis per remensurationem in 80 virgis et 60 virgis		6 s.	4 ½ d.
Item ecclesia de Lembeke pro tribus et dimidio boneriis wastine			21 d.
Item ex venditione magistri Johannis		20 s.	
Item de reliiis hoc anno	8 p.	15 s.	3 d.
Item ex venditione Clais de Zuenkerke		4 s.	11 d.
Item ex venditione Roberti de Brugis de terris bannitis et viis districtis		15 s.	2 d.

Item de Nicolao de Puteo de upstal apud Lemberghe 5 ½ mesure			11 d.
Item de Lamsin Placelant quinque boneria mori			45 d.
Item de Willemo de Zuenkerke 2 boneria mori			18 d.
Item de fratribus Williminis pro duobus boneriis mori datis eisdem in elemosinam per dominam comitissam			18 d.
Item de fratribus Williminis pro 25 mensuris terre jacentis in parochia de Hamere, de qualibet mensura 1 d. Hoc est			25 d.
Item in Rodenborch pro duobus boneriis et duabus mensuris 93 virgis mori qui fuerunt magistri Hugonis de Oestborch		9 s.	7 d.
Item ex venditione fratris Eustachii de moro de Rodenborch et Maldinghem	10 p.	4 s.	2 ½ d.
Item ex venditione fratris de moro de Hassenede		26 s.	9 d.
Item ex venditione fratris de wastina et viis distractis in Zoemeringhem, Woestwinckle, Bochout et Sledinghem		4 s.	11 d.
Item super hospitale de Aldenarde pro uno bonerio terre emp- to erga dominum Willelmum Bloc			4 d.
Item super idem hospitale ex venditione domini Willelmi Bloc pro uno jornale et dimidio terre in parochia de Bevere			2 d.
Item de Johanne de Plache de quadem mansura juxta castrum Gandensem, annuatim		3 s.	
Item ex venditione fratris Eustachii de moro de Rodenborch pro Johanne filio Renardi 6 boneria mori		4 s.	6 d.
Item de abbate de Vaucheles quinque boneria mori			45 d.
Item de abbate de Loes 6 boneria, 1 mensura wastine de bonerio 2 d. Hoc est			12 ½ d.
Item ex venditione fratris Eustachii in Hassenede et Wer- scoet de moro et wastina		29 s.	7 ½ d.
Item de polra super Grodam quam dicavit dominus Gherar- dus Moer et socii 278 mesure, De mensura 2 d. Hoc est		46 s.	4 d.
Item ex venditione fratris Eustachii in Werscoet pro Jo- hanne de Zevencote 20 boneria wastine		10 s.	
Item ex venditione fratris Eustachii in Assenede pro Dierkino clerico 1 bonarium mori			6 d.
Item pro Philippo filio Dierkini clerici 1 bonarium mori			6 d.
Item pro Henrico clerico dicto Bertin dimidium bonarium			3 d.
Item pro abbate de Cameroen 10 boneria mori		5 s.	
Item ex venditione fratris Eustachii in Hassenede et Wer- scoet et aliis diversis locis	3 p.	15 s.	3 d.

tem ex venditione fratris Eustachii in Werscoet pro domino Henrico de Rystune pro 60 boneriis wastine	30 s.	
tem ex venditione fratris Eustachii de moro de Rodenborch tem de moris Williminorum datis eisdem in puram elemo- sinam per dominam comitissam et dominum comitem. Nichil quia alibi computatur.	10 s.	6 d.
tem ex venditione fratris Eustachii in officio de Hassenede de moro et wastina	13 s.	4 d.
tem ex venditione fratris Eustachii in Watervliet, Biervliet	11 s.	4 ½ d.
tem ex venditione fratris Eustachii in Watervliet, Biervliet, Capric et Ardenborch de moro	35 s.	½ d.
tem ex venditione fratris Eustachii in Watervliet, Biervliet	26 s.	7 ½ d.
tem in officio de Aldenarde pro Arnolde Cridepenninc, Arnolde Rapost, Egidio Colreman pro 57 boneriis terre an- nuatim	3 s.	
tem ex venditione fratris Eustachii super morum de Zelsate pro abbate de Cameroen 9 boneria mori	4 s.	6 d.
tem ex venditione fratris Eustachii de moro de Erdenburch pro abbate de Cameroen 2 boneria mori		18 d.
tem ex venditione fratris Eustachii de moro de Ardenburch pro domino Waltero Reisin 4 boneria mori	3 s.	
tem ex venditione fratris Eustachii pro domino Gherardo Moro duo boneria mori		18 d.
tem pro fratre Petro de Sacce 6 boneria, 2 mensuras 5 vir- gas mori	5 s.	
tem ex venditione fratris Eustachii de moro de Zelsate pro domo leprosum Gandensum 6 boneria mori	3 s.	
tem ex venditione fratris Eustachii pro ultra mensuratione pro domo leprosum in Gandense ½ bonerium 90 virgas mori		3 ½ d.
tem ex venditione fratris Eustachii pro beghinis sancte Eli- sabeth in Gandense pro ultra mensuratione ½ bonerium 33 virgas mori		3 ½ d.
tem ex venditione fratris Eustachii in Watervliet pro Willi- minis pro 7 boneriis 2 mensuris 13 virgis wastine repertis per remensurationem, de bonerio 2 d. Hoc est		15 ½ d.
tem Johanne de Wastina 4 boneria wastine, de bonerio 6 d. Hoc est 2 s. de Soikin de Coudeborch quos boneria dominus comes sibi dedit pro injurio sibi facto scilicet pro moro per fratrem Willelmum de Bodelo sibi ablato.		

Item ex venditione fratris Eustachii apud Moeneckerede et Damme de Willelmo Moer de 10 mensuris terre 72 virgis, de mensura 2 d. Hoc est		20 ½ d.
Item ex venditione fratris Eustachii de Crombekersmoere de 8 boneriis, de bonerio 3 d. Hoc est	2 s.	
Item ex venditione fratris Eustachii de moro de Rodenborch pro domino Sigero de Belle 4 boneria 13 ½ virgas mori	3 s.	½ d.
Item ex venditione fratris Eustachii in Werscoet de strato		3 d.
Item ex venditione fratris Eustachii in Tiedenghem, Marlebeke		8 d.
Item de Letino de Weide 4 bonaria mori	3 s.	
Item de Johanne filio Goswin de Dale ½ mensuram 23 virgas ; 2 d. in officio d'Aloest in parochia de Woubrechtghem		
Item ex venditione fratris Eustachii pro domino Bernardo decano de Messine quinque bonaria mori		45 d.
Item ex venditione fratris Eustachii pro Clais Jodemaer quinque bonaria mori		45 d.
Item ex venditione fratris Eustachii super morum de Ardenborch	14 s.	3 ½ d.
Item ex venditione fratris Eustachii in Elsenghen, Addinghem, Werscoet	13 s.	8 d.
Item ex venditione fratris Eustachii super morum de Hasse-nede	30 s.	7 ½ d.
Item ex venditione fratris Eustachii in officio de Hulst pro abbate de Does 25 ½ bonaria	12 s.	9 d.
Item ex venditione fratris Eustachii in Watervliet	6 s.	2 ½ d.
Item ex venditione fratris Eustachii in Watervliet	4 s.	1 ½ d.
Item ex venditione fratris Eustachii in Jfte in minutis peccis	5 s.	10 d.
Item ex venditione fratris Eustachii pro abbate de Dunis de 25 bonariis 106 virgis mori et wastine jacentis juxta Hulst in Csaevetinghe, de quolibet bonario 3 d.	6 s.	3 ½ d.
Item ex venditione fratris Eustachii pro Errembaud Wilde de quinque bonariis wastine jacentis in parochia de Zedelghem de bonario 1 d. Hoc est		20 d.
Item ex venditione fratris Eustachii super morum de Hasse-nede et in Werscoet et in aliis variis locis	4 p. 12 s.	
Item ex venditione fratris Eustachii apud Lede juxta Gandavum	12 s.	
Item ex venditione fratris Eustachii de moro de Lepa et Assenede et alibi	22 s.	7 d.

Item ex venditione fratris Eustachii super Zelsate et in aliis locis	9 s.	6 ½ d.
Item ex venditione fratris Eustachii pro Johanne filio domini Arnulfi de polra de 68 virgis in latitudine frontis de unaquaque virga 2 d. Hoc est	11 s.	4 d.
Item juxta crucem de Axele ex venditione fratris Eustachii	7 s.	8 d.
Item de Hugone Bruenkin de quadam mensura apud Hulst	5 s.	
Item de quatuor bonaria mori qui fuerunt super Pietrum de Sacco		4 d.
Item de quinque bonaria mori qui fuerunt abbate de Werkin		45 d.

Somma recepti 366 p. 18 s. 3 d.

Inde reddit super novam polram de Groda pro perdicione terrarum extra dicum videlicet pro 68 mensuris terre	17 p.	
Item reddit super fratres sancti Willelmi juxta Biervliet quitatur eis in perpetuum	29 s.	2 ½ d.
Item receptori pro servitio suo	24 p.	

Somma 42 p. 9 s. 2 ½ d.

Item datum domino Jacobo de Dense receptori Flandrie per litteras Johannis de Tornacho	75 p.	4 s.
Item datum eidem domino per litteras Jacobi Luscharts	108 p.	
Item datum eidem domino per litteras Johannis de Tornacho	104 p.	9 d.
Item datum eidem domino apud Gandavum 35 p. quas recepit castelanus de Petinghem		

Somma 322 p. 4 s. 9 d.

Somme de tout le dat 364 p. 13 s. 11 ½ d. Ensi demeure 44 s. 3 ½ d. sommei en son compte del an apres.

BILAGE III

Rekening van Gille Le Foulon, ontvanger van de brieven van Assenede, over het jaar 1389, neergelegd in de redeninge van 1390 te Rijsel.

Algemeen Rijksarchief Rekenkamer nr. 7834.

Compte Gille le Foulon receveur pour mon tres redoubte seigneur monsieur le duc de Bourgogne, conte de Flandres des briefs dAssenede, des receptes et mises des diz briefs de lan quatre vins et neuf rendu a la reninghe a Lille l'an quatre vins et dix

Recepte es mestiers de Gand et quatre mestiers de mours et de wastines des premiers briefs

En Bassevelde	168 p.	2 s.	9 ½ d.
Encore de nouvel	22 p.	3 s.	3 d.
En Assenede	62 p.	12 s.	6 d.
Encore de nouvel	21 p.	5 s.	5 d.
En Artevelde	40 p.	4 s.	
Encore de nouvel		16 s.	11 d.
En Doriselle	51 p.	8 s.	11 d.
Encore de nouvel		34 s.	11 ½ d.
En Mendonc	26 p.	8 s.	6 d.
Encore de nouvel		58 s.	2 ½ d.
En Hijfte	6 p.	13 s.	
Encore de nouvel			17 d.
Devant le chastel de Gand	20 p.	15 s.	7 d.
Encore de nouvel		26 s.	
En Meren	4 p.	17 s.	6 d.
En Noordhout Landegheem	8 p.	7 s.	3 ½ d.
Encore de nouvel		30 s.	2 d.
Des hostes Gabriel		34 s.	6 d.
De Barle		18 s.	
En Everghem, Sledinghem et Lovendeghem	56 p.	2 s.	8 d.
Encore de nouvel		31 s.	4 ½ d.
En Lovendeghem et Belsebrouc	75 p.	7 s.	
En Zomergheem	81 p.	8 s.	8 d.
Encore de la terre Andrieu	25 p.		
Encore de nouvel	27 p.	2 s.	11 d.
En Hansbeque	3 p.	18 s.	
Encore de nouvel		11 s.	2 d.

En Haltre et Ruuslede	69 p.	11 s.	
Encore de nouvel	7 p.	15 s.	2 ½ d.
Es mestiers de Gand, Courtray, d'Audenerde et Sceldevelt	51 p.	3 s.	3 d.
Encore de nouvel	32 p.	10 s.	2 d.
En Bulscamp, Poukes et Winghene	9 p.	16 s.	6 d.

Somme 885 p. 14 s. 10 d.

Es mestiers de Bruges

En Maldeghem	172 p.	11 s.	11 ½ d.
Encore de nouvel	27 p.	7 s.	
Encore en Ravenscote des pres et mesures	5 p.		
Pour la moitie du pre le chastellain	3 p.	6 s.	9 d.
Encore pour la moitie du pre le chastellain		33 s.	4 d.
Pour la moitie du pre d'Onevelde		30 s.	
En Ursele	28 p.	10 s.	7 ½ d.
Encore de nouvel		21 s.	9 ½ d.
En Odelem et Knesselare	19 p.	11 s.	10 ½ d.
Encore de nouvel	4 p.	15 s.	10 ½ d.
En Bernem		32 s.	2 ½ d.
Encore de nouvel	9 p.	18 s.	11 d.
En Hesch		18 s.	
En Zwevesele		13 s.	7 ½ d.
En Ziessele	11 p.	12 s.	
Encore de nouvel		12 s.	4 d.
En Noefeclo	196 p.	5 s.	3 ½ d.
Encore de nouvel	36 p.	2 s.	1 ½ d.
En Capric	111 p.	8 s.	9 d.
Encore de nouvel		50 s.	6 d.

Somme 637 p. 2 s. 11 ½ d.

Dou windase d'Artvelde			neant
Dou windase de Bouchoute			neant
Des reliets sur Sceldevelde pour ceste annee	3 p.		
Encore de nouvel en Westeclo	3 p.	19 s.	6 d.
De l'abbaie de Los pour 122 bonniers de wastines	6 p.	3 s.	
Encore de l'abbaie de Los pour 10 bonniers de mour		10 s.	
Encore de l'abbaie de Los pour ung bonnier			6 d.
En Bouchoute de 12 mesures de fief qui furent Huon de le Burch donnees a cense la mesure 12 d. monte		12 s.	

Encore du vendage maistre Jehan du mont St Eloy en Assenede et Gand	30 s.	9 d.
Encore en Assenede des beghines, malades et lospital Saint Jehan de Gand 17 bonniers de mour, chacun bonnier 2 d. monte		34 d.
De Juffroy le cleric de quater mesures de terre bannie		18 d.
De Huon le cleric et Jehan le Jovenne neant, car la mer tient la terre		
De terre remesuree en Oedelem et en Lede	10 s.	5 d.
De l'abbaye de le Does de 20 bonniers de mour dales le Groede		20 d.
De l'abbaye de Boudelo du mour de Lepe 164 verges ou chief la verge 4 d. monte	54 s.	8 d.
Encore dicelle abaye de 50 bonniers de mour de chacun bonnier 1 d. monte	4 s.	2 d.
Encore dicelle abaye pour 45 bonniers et demi de wastines chacun bonnier 1 d. monte	3 s.	9 ½ d.
Encore dicelle abbaye pour 104 bonniers de terre gisant delez Hulst pour le bonnier 2 d. monte	17 s.	4 d.
De l'abbaye de Dunes de 20 bonniers une mesure 70 verges de terre et wastine chacun bonnier 1 d. monte		20 ½ d.
De l'abbaye en le Haghe en la parroche d'Axelle et Beosten Bliden de 80 bonniers de terre et de pastures chacun bonnier 2 d. monte	15 s.	4 d.
Encore dicelle abbaye de 50 bonniers de wastine chacun bonnier 2 d. monte	8 s.	4 d.
Encore dicelle abbaye de 112 bonniers demi mesure de mour avec les fons pour chacun bonnier 2 d. monte	18 s.	8 ½ d.
Encore dicelle abbaye pour 25 verges de mour avec le fons a 2 d. pour verge monte	4 s.	2 d.
De messire Heiny Everbare en la parroche d'Assenede de 2 bonniers de mour		12 d.
De Huon le Moisne dun bonnier de mour		6 d.
De sire Piere Rijnvisch prestre d'un bonnier de mour		6 d.
De Hildebrand Everbare de deux bonniers de mour		12 d.
De Alixandre filz Phelippe Alixandre en la pioche d'Axelle et de Peerboome 313 mesures de terre pour chacun mesure 1 d. monte	26 s.	1 d.
Encore de nouvel de wastines dalez Lepe contenant 100 mesures au pris de 1 d. de la mesure monte	8 s.	4 d.
Encores es briefs de Zomerghem pour leschange fait a Wattier Hauwel de 12 p. 14 s. que le dit Wattier devoit a mon-		

segneur sur ces briefs d'Assenede contenant 13 p. que Wattier avoit hiretablement sur les grans briefs de Bruges pour cest eschange

6 s.

Encore pour rente retrouvee

26 s. 4 d.

Somme 26 p. 8 s. 1 ½ d.

Somme de ces trois parties des premiers briefs 1549 p. 5 s. 11 d.

De ceste recepte a on a rabatre les parties qui sensuient

Premiers pour les parties des rentes aux mestiers de Gand et de Bruges 24 p. 3 s. 8 d.

De ce retrouve en pluseurs lieux par petites parties 3 p. 4 s. 8 d.

Item encore retrouve en divers lieux 44 s.

Ainsi demeure pour ce rabat

18 p. 16 s.

Item pour les terres bannies et vuides

4 p. 5 s. 11 d.

Item pour les terres vuides adiugies en la main du conte

6 p. 3 s. 6 d.

Encore pour autres terres qui sont en la main du conte 51 s.

Desquelles terres Jehan de Leke filz Cornelis de Ursele a pris a cense hiretable 10 mesures gisans sur le bruyere sur le grant chemin qui va d'Ursele a Eclo et en fait viviers au pris de 12 d. par an le mesure a paier au jour de la saint Remi.

Ainsi demeure de ce rabat

41 s.

Item pour rentes perdues dont on ne peut trouver les terres sur quoy les rentes gisent ne les noms des personnes qui sont escrips au compte cy-apres perdues a touiours

13 p. 19 s. 9 ½ d.

Item pour terres piecas laissies pour les rentes dont on trouve bien les terres et sont les pieces et sommes escrips au compte cy-apres monte 7 p. 6 s. 2 d.

De ce a on retrouve sur la terre que fu Andrieu le Clerc qui gist entre Eclo et la maison Pieron de Lille 24 ½ d.

Encore retrouve en Artevelde, Petighem et Lembeke 24 s. 3 ½ d.

Encore retrouve 18 s. 2 d. gisans en pluseurs lieux

Ainsi demeure pour ce rabat

5 p. 20 d.

Item lui rabaton pour 24 bonniers de bruyere que messire Henry le Rustere jadiz souloit tenir gisant au mestier de Maldegghem et sont vagues et ne les veult nulz a censir

36 s.

Item doit on encore rabatre des briefs de Bassevelde pour la terre noye	31 p.	
Item de Watervliet, Saint Nicolay, Saint Jan et Smouthonc pour ce que les terres y sont parcillement noyes	63 p.	8 d.
Encore au mourbrief d'Assenede de la terre qui est mise en la main de monseigneur	4 p.	10 s
Item pour la terre de Ziessele qui est en la main de monseigneur	3 p.	
Item doit on rabatre pour la terre noyee en la paroche Saint Jehan de le Wastine qui noya l'an 82	15 p.	

Somme 116 p. 10 s. 8 d.

Encore lui a on rabatre les parties qui sensuient quittes par les contes de Flandres ainsi qu'il appert par les briefs de sa recepte		
Premiers pour l'abbaye de Marq dit Groeninghe quitte par le contesse Jehanne es briefs de Everghem et de Sledinghe	5 p.	
Item pour l'abbaye de Moorslede dit Wevelghem quitte par le conte es briefs de Mendonc	5 p.	
Item pour le fief Bernaerd le Clerc es briefs de Mendonc et de Winkle		50 s.
Item es meismes briefs pour le maison Sohier le Machecler		34 s.
Item es meismes briefs pour les mesures vuides entour le chastel de Gand		55 s.
Item es meismes briefs pour les mesures vuides entre le dit chastel dont les maisons furent arses		70 s. 6 d.
Item es meismes briefs de la rente environ le dit chastel pour l'ospital Guillaume Wenemare quittie perpetuellement par monseigneur Loys conte le pere		21 s.
Item pour l'abbaye de Tronchines es briefs de Ursele quitte par le conte anciennement	4 p.	12 s. 3 d.
Item es briefs d'Assenede pour l'ospital de Lille pour la Chapelle des beghines a Lille quittie par le conte	8 p.	
Item es briefs de Maldeghem pour ce meisme hospital pour la rente du provost de Lille quittie par le conte		50 s.
Item es meismes briefs pour le dit hospital pour la chambre des clercs delez la sale quittie par la conte	5 p.	2 s.
Item es briefs de Sceldevelde quittie encore aux diz clers pour ycelle chambre		6 s. 9 d.
Item es briefs de Zomerghem pour le fief messire Girard de Steenhuus quittie par le conte		36 s.

Item es briefs de Dorisele et Sceldeveld et pour autres terres
quitties a l'abbaye de Biloque par le conte 8 p. 14 s. 9 d.

Item es briefs de Bassevelde et de Capric quitte aux freres
saint Guillaume delez Biervliet 24 s. 9 ½ d.

Item pour leschange que monseigneur de Flandres fist au
seigneur de Nivelles, dont mon dit seigneur reprit une plus
grant somme de deniers ainsi qu'il peut apparoir es renenghes 7 p.

Item es briefs de Maldeghem pour le seigneur de Maldeghem
qui devoit a ces briefs 102 p. 14 s. Soloit en rebatre au rece-
veur la dite somme laquelle le dit seigneur de Maldegem avoit
achetez en temps passe. Et les pavoit monseigneur de Flan-
dres rachater. Et ainsi le a fait. Si ne le rabat on plus et le
rechoit on du dit seigneur de Maldeghem

Item es briefs de Ursele de le Groede et denviron pour mes-
sire Girard le Mor soloit on rabatre au receveur de ces briefs
41 p. 7 s. 5 d. que le dit messire Girard avoit rachetes. Et
les pavoit monseigneur de Flandres rachater pour 600 p. tout
a une fois. Si fu toute la terre du dit messire Girard four-
faite et confisque a monseigneur de Flandres pour ce qu'il
tua messire Jehan Tant chevalier dont il fu harnis a tousiours
de meurdre pourquoy icellui mon dit seigneur tient la terre
en ses mains et depuis le donna a monseigneur le Haze son
filz bastard hiretablement sur certaine condicion. Et parmi ce
qu'il paiast a chascun an les diz 41 p. 7 s. 5 d. a ces briefs
et toutes autres charges qui sur le terre estoient. Si le paie
de present. Et ainsi ne le rabaton plus ycelle somme au dit
receveur

Item au dit receveur de ses briefs pour ses gaiges 40 p.

Somme 100 p. 17 s. ½ d.

Tous ces rabas 217 p. 7 s. 8 ½ d.

Ainsi doit il de ces briefs dessusdis 1331 p. 18 s. 2 ½ d.

Item pour lacruc de 38 p. 19 s. compte cy-devant en febles
et il sont receu en forte monaie a value a febles 16 p. 4 s.
7 d.

Tout ce qu'il doit 1348 p. 2 s. 9 ½ d.

Compte du dit Gille des moiens briefs des terres, mours et rentes es mestiers de Hulst et d'Axelle fait aux lieu et an dessus dis

De vieux Scoudet	11 p.	5 s.	
Des mesures en la ville de Hulst	3 p.		18 d.
De l'abbaye de Cambron de deux mars d'argent valent ceste annee	8 p.	16 s.	
De la nouvelle rente du mour d'Axelle	21 p.	6 s.	10 d.
De la nouvelle rente du mour au mestier de Hulst	21 p.	7 s.	6 d.
De la rente de Stripe de 112 mesures 50 verges de terre pour chascune mesure 4 s. monte	22 p.	10 s.	8 d.
De la nouvelle rente de Scaudee de 32 mesures et trois quarters de terre pour chascune mesure 8 d. monte	13 p.	2 s.	
Encore pour 65 mesures et demie de terre pour chascune mesure 8 s. 6 d. monte	26 p.	19 s.	9 d.
Du tonlieu de Hughersluus pour cest an	6 p.		
Encore de Huon Volrestrate et de Guillaume Otterlinc 2 bonniers de wastine			12 d.
Encore a Guillaume de fief 8 bonniers 86 verges		4 s.	1 d.
Encore a Guillaume de fief pour lui et son compaignon 8 bonniers		4 s.	
Item Ghiselin le Celier 2 bonniers			12 d.
Item Jaquemin le Crielectstickere deux bonniers et demie 16 verges			5 d.
Item Jaques Scinquel 7 bonniers 2 mesures 40 verges			25 ½ d.
Item Boudewiin le Celier 2 bonniers			12 d.
Item Wattier le Teghelare 2 bonniers			18 d.
Item Jehan le Sceppere 2 bonniers			12 d.
Item Guillaume de Thielt			12 d.
Item Heinyr Otterlinc 8 bonniers		4 s.	
Item sont retrouves certaines terres au mestier de Hulst environ la parroche de Ossenesse les quelz Pauwels Leenecht tient pour 41 p. par an a paier a deux termes. Assavoir a mi-mars et a la Saint Jehan et les souloit recevoir messire Guy de Flandres avec autres rentes dont les terres sont noyes. Et pour ce ne le rechoit plus illeucques mais prent a present toute sa rente sur tous les briefs a cause daboud ainsi que ces livres contienent plus a plain. De ce receu pour demi-mars 88 et la Saint Jehan 89			
Et demi mars et la Saint Jehan derrairis passez ; riens receu	41 p.		

pour ce que le dit censier ne vouloit paier que febble monnaie

Somme 176 p. 10 s. 2 ½ d.

De ce rabat on pour les gaiges du receveur 10 p

Ainsi doit il pour ces presents briefs 166 p. 10 s. 2 ½ d.

Item pour lacrue 51 p. 10 s. 4 ½ d. compte cy-devant en febles et il sont receu en forte monnaie a valeu a feble 21 p. 9 s. 4 d.

Ainsi doit il 187 p. 19 s. 6 ½ d.

Item doit il des premiers briefs cy-devant 1348 p. 2 s. 9 ½ d.

Ainsi doit il de ces deux briefs cy-devant 1536 p. 2 s. 3 ½ d.

Compte du dit Gille des nouveaulz briefs des rentes, mours et wastines es offices de Bruges, Gand, Ardembourg, Courtray et d'Audenerde fait au lieu et an dessus dit

Premiers des rentes de le Groede avec le nouvel polre que l'abbe de Saint Pierre de Gand fist dicquier

170 p. 12 s. 8 ½ d.

Encore des mours et wastines d'Ardembourg de vendage

50 p. 4 d.

Encore en ce meisme lieu de nouvel vendage

7 p. 7 s. 7 d.

Des vieux mours et wastines en Watervliet avec les 80 et 60 verges

19 p. 19 s. 9 d.

En ce meisme lieu de nouvel vendage

3 p. 9 s. 3 d.

En Smouthouc

6 p. 12 d.

Encore en Langardembourg de 12 bonniers de wastines

3 p.

Item du vendage sire Guillame de Boudeloo es offices de Gand, Bruges, Courtray et d'Audenerde avec les mours monseigneur de le Wastine

32 p. 14 s. 6 ½ d.

Item des rentes d'avoine en la terre de Diepenbrouc et en Mliederzele de 76 halsters et trois muddekines d'avoine et les quatre muddekins font le halstre au pris de 5 s. le halstre monte

19 p. 3 s. 9 d.

Item en ce meisme lieu 16 s. 7 d. et deux capons au pris de 18 d. le capon

18 s. 1 d.

Item au dit lieu pour le droit de monseigneur de vendage pour cest an

4 s.

Encore en ce meisme lieu pour demi bonnier de terre

11 s.

Encore du vendage de maistre Jehan de Mont St Eloy du mour d'Ardembourg, de Watervliet et d'Eslo

46 s. 11 ½ d.

Encore des hostes Guillame Sleyhout

25 s.

Encore du mour appelle sBusers mate

neant

Des pastures de Hughevliete ;neant car il furent dicquiez en la Groede			
Encore du mesurage sur l'abbaie de Nieneve de 50 bonniers		25 s.	
Encore de freres Saint Guillame			20 d.
Encore du vendage du dit maistre Jehan en Maldeghem, Capric, Bochoute et en Assenede des wastines		14 s.	9 d.
Encore de son vendage sur Rijsselve et devant la maison Margheriete Gathe et devant Werhem	9 p.	3 s.	11 d.
Encore de son vendage a Lambsin le Tolnare 42 bonniers	3 p.	3 s.	
Encore de son vendage en pluseurs pieces et lieux de mours et wastines	5 p.	15 s.	
Encore du mesurage de mours et de wastines	5 p.		15 d.
Encore en Vorselare de 27 capons et 1 geline		13 s.	10 d.
Encore de l'abbaie de Saint Andrieu de Guillame Kerchof de 15 bonniers		7 s.	6 d.
Encore de Wattier Godoye			17 d.
Encore de monseigneur de Ghistelle de 3 bonniers de mour			18 d.
De maistre Michiel de 2 bonniers ; neant car Dans Wistace les vendi dans son vendage			
Encore des freres meneurs de Bruges de 5 bonniers de mour			45 d.
Encore des freres meneurs d'Yppre de deux bonniers de mour			18 d.
Encore de Wautier Blassimman et ses compagnons 7 bonniers et demi de woestine qui furent trouve par remesurer aux 80 et aux 60 verges		6 s.	4 d.
Encore de l'eglise de Lembeque de 3 bonniers et demi wastines			21 d.
Encore du vendage dicellui maistre Jehan			20 d.
Encore du vendage Clais de Zuenkerke		4 s.	11 d.
Encore de Robert de Bruges de la terre bannie et des rentes		15 s.	2 d.
Encore de Nicole de Puis de 5 mesures et demi de reget en Lemberghe			11 d.
Encore de Lombaerd Placeland de 5 bonniers de mour			15 d.
Encore de Guillame Zuenkerke de 2 bonniers de mour			18 d.
Encore des freres Saint Guillame de deux bonniers lesquelz madame la contesse leur donna			18 d.
Encore des diz freres de 25 mesures de terre gisant en la parroche de Hamere			25 d.
Encore en Ardembourch 12 bonniers 2 mesures 82 verges de mour qui furent a maistre Huon d'Oostbourch		9 s.	7 d.
Encore du vendage Dans Wistace en Maldeghem et en Ardembourch	10 p.	4 s.	2 ½ d.

Encore du vendage du mour d'Assenede	26 s.	9 d.
Encore du vendage Dans Wistace des rues en Zomergheem en Westwinde, Sledinghe ende Bouchoute	4 s.	11 d.
Encore de l'ospital d'Audenarde d'un bonnier achaté de sire Guillaume Bloc		4 d.
Encore du meisme hospital de vendage sire Guillaume Bloc pour une mesure de terre gisant en la parroche de Bevre		2 d.
Encore de Jehan de la Place d'une mesure dencoste le chastel de Gand	3 s.	
Encore du vendage Dans Wistace du mour Jehan Reymarre 5 bonniers	4 s.	
Encore de l'abbaie de Vaucelles de 5 bonniers de mour		45 d.
Encore de l'abbaye de Los de 6 bonniers 1 mesure de wastine		12 ½ d.
Encore de son vendage des mours et wastines en Assenede et en Waerscot	29 s.	7 ½ d.
Encore du polre de Groede, lequel messire Girard le Mor et ses compaignons firent dicquier contenant 276 mesures de terre monte	46 s.	4 d.
Encore de son vendage a Jehan de Zevencote en Waerscot 10 bonniers	10 s.	
Encore de son vendage en Assenede a Dierquin le Clerc 1 bonnier		6 d.
Encore de son vendage a Jehan Dierquin 1 bonnier		6 d.
Encore de son vendage a Henry Bertin clerc demi bonnier		3 d.
Encore de son vendage a l'abbaye de Cambron de 10 bon- niers	5 s.	
Encore de son vendage en Waerscot et en autres divers lieux	3 p. 15 s.	3 d.
Encore de son vendage en Waerscot a messire Henry de Rystene de 60 bonniers de wastine	30 s.	
Encore de son vendage du mour d'Ardembourg	10 s.	6 d.
Encore de mour que les conte et contesse donnerent ; neant par on en compte ailleurs		
Encore du vendage en Wistace en l'office d'Assenede de mour et wastines	15 s.	4 d.
Encore de son vendage en Watervliet et en Biervliet	11 s.	4 ½ d.
Encore de son vendage en Watervliet, Biervliet, Capric et Ardembourg	35 s.	½ d.
Encore de son vendage a Watervliet et Biervliet	26 s.	6 ½ d.
Encore de son vendage en l'office d'Audenarde de Ernoul Crippeping, Ernoul Raphoof et Gille Coopman de 57 bon- niers de terre	3 s.	

Encore de son vendage sur le mour de Zelzate a l'abbaye de Cambron 9 bonniers de mour	4 s.	6 d.
Encore de son vendage sur le mour d'Ardenbouch a l'abbaye de Cambron 2 bonniers de mour		18 d.
Encore de son vendage du mour messire Wattier Repkin 4 bonniers	5 s.	
Encore de son vendage a messire Giraerd le Moor 2 bonniers		18 d.
Encore de son vendage de frere Pieron du Zac de 6 bonniers 2 mesures 5 verges et demie	5 s.	
Encore de son vendage aux malades de Gand de 6 bonniers de mour	3 s.	
Encore de son vendage aux malades de Gand de remesurage demi bonnier 90 verges monte		3 ½ d.
Encore de son vendage aux beghines de Sainte Elizabeth de Gand de remesurer demi bonnier 23 verges		15 ½ d.
Encore de son vendage aux beghines de Sainte Elizabeth de Gand		3 ½ d.
Encore a Jehan de le Wastine 4 bonniers de wastine 3 s. neant car monseigneur le conte le donna a Soykin de le Coudeborne pour tort que freres Guillames lui avoit fait		
Encore du vendage Dans Wistace en Monckereede en temps Guillaume le Mor 10 mesures 70 verges de terre		20 ½ d.
Encore de son vendage a Crombeque 8 bonniers de mour	2 s.	
Encore de son vendage sur le mour d'Ardenbouch au seigneur de Baillel quatre bonniers 13 verges et demie	3 s.	1 d.
Encore de son vendage en Waerscot des rues		3 d.
Encore de son vendage en Adeghem et Morkre		8 d.
Encore de son vendage a messire Crespien de Snellegem quatre bonniers	4 s.	
Encore de son vendage a frere Gosstain de Dade demie mesures 13 verges		2 d.
Encore de son vendage en l'office d'Alost en la parroche de Wobrechtgem		45 d.
Encore de Bernaerd de Messines de 5 bonniers de mour		45 d.
Encore de son vendage sur le mour d'Assenede	30 s.	7 ½ d.
Encore de son vendage sur le mour d'Ardenbouch	14 s.	3 ½ d.
Encore de son vendage en Elzighem, Tidighem et Waerscot	13 s.	8 d.
Encore de son vendage en l'office de Hulst a l'abbaye de le Does de 25 ½ bonniers	12 s.	9 d.
Encore de son vendage en Watervliet et Biervliet	6 s.	2 ½ d.
Encore de son vendage	4 s.	1 ½ d.
Encore de son vendage en Hulst et en plusieurs parroches	5 s.	10 d.

Encore de son vendage a l'abbaye de Dunes de 25 bonniers 106 verges de mour et wastine en la parroche de Hulst	6 s.	3 ½ d.
Encore de son vendage a Romboud le Wilde en la parroche de Zedelghem de 20 bonniers de wastine		20 d.
Encore de son vendage sur le mour d'Assenede et en plu- sieurs lieux	4 p.	12 s.
Encore de son vendage en la parroche de Lede dencoste Gand		12 s.
Encore de son vendage sur le mour de le Lepe, d'Assenede et d'ailleurs	22 s.	7 d.
Encore de son vendage en Zelzate et ailleurs	9 s.	6 ½ d.
Encore de son vendage a messire Arnoud du Poulre	11 s.	4 d.
Encore de son vendage devant le Croix	7 s.	8 d.
Encore de son vendage a Huon Branquin 1 mesure a Hulst	5 s.	
Encore de quatre bonniers de mour qui furent a frere Pierre du Sac		4 d.
Encore 5 bonniers de mour qui furent a l'abesse de Werkene		45 d.
Encore de son vendage a Wachtheque a messire Jehan Brise- teste 17 bonniers 2 mesures 53 verges	8 s.	10 ½ d.
Encore de son vendage a messire Jehan de Meessines den- coste Hulst 36 bonniers 1 mesure 90 verges de wastines qui furent donnees a diverses gens le bonnier 3 d. monte	9 s.	1 ½ d.
Encore de son vendage en Axelle 4 bonniers 15 verges	2 s.	1 d.
Encore de son vendage en Assenede 3 bonniers 104 verges		18 ½ d.
Encore de son vendage sur le mour de Watervliet 3 bon- niers et demi	2 s.	7 ½ d.
Encore de son vendage sur le mour d'Ardembourg 52 bon- niers	39 s.	
Encore de son vendage a Huon de le Volrestrate es quatre mestiers 169 bonniers et demie que mour que wastine chacun bonnier 6 d. monte	4 p.	4 s. 9 ½ d.
Encore a Jehan Hertsberghe, Pierre Heldebolle, Verdeberghe, Huon de la Pierre 187 bonniers et chacun bonnier 6 d. monte	4 p.	13 s. 9 d.
Item Anthoine Melanx et Wachtheque 40 bonniers	20 s.	
Encore a Pierre Heldebolle et Jaques de Hertsberghe 74 bon- niers, le bonnier 6 d. monte	37 s.	
Encore de son vendage en Assenede de 3 bonniers 360 ver- ges		20 d.
Encore de Simon le Meyere 9 bonniers	4 s.	6 d.
Encore de son vendage a Jehan de la Pierre et Jehan de le Leene 1 bonnier		6 d.
Encore de Baudewin Pascaris 6 bonniers	3 s.	

Encore de Jehan Pascaris 4 bonniers	2 s.	
Encore de son vendage 20 bonniers	10 s.	
Encore a Ghiselin Pascaris 12 bonniers en Eeelo	6 s.	
Encore a Jehan de la Place qui demeure devant le chastel de Gand pour une place qu'il remaisonna	16 s.	
Encore en Herzele en Hoston de le Blovette pour demi bonnier de terre banni	3 s.	6 d.
Encore des reliefs nouveaulx de cest an	40 s.	

Somme de ces nouveaulx briefs 406 p. 7 s. 11 ½ d.

Des quelz nouveaulx briefs on doit rabatre au dit receveur les parties qui sensuient

Premiers du nouvel polre delez Groede qui fu hors du dijc contenant 68 mesures	17 p.	
Item des freres saint Guillame delez Biervliet que ma dame la contesse leur donna perpetuellement	29 s.	2 ½ d.
Encore pour 31 bonniers de bruyeres gisans en Deurle les quelz un chapellain de saint Nicolay de Gand soloit tenir et les a laisse wastes en la main du conte et sont garenes	31 s.	
Encore en ce meisme lieu pour 6 bonniers et demi et demie mesure de bruyeres que le dit chapellain souloit tenir et sont garenes	3 s.	4 d.
Item pour madame de Warstine d'un vivier	20 s.	
Item lui rabaton que la terre de Dense soloit paier a ces briefs	5 s.	
Item pour une mesure de terre a Hulst que feu Huon Bruninc souloit tenir et est hoirs du dyc	5 s.	
Encore pour autres parties de rentes de ces nouveaulx briefs es offices de Bruges, Courtray, Audenarde et de Gand	57 s.	10 d.
Au dit receveur pour ses gaiges	24 p.	

Somme de ces rabas des diz nouveaulx briefs 48 p. 11 s. 4 ½ d.

Ainsi doit il de ces darrains briefs 357 p. 16 s. 7 d.

Item doit il des autres deux briefs cy-devant 1536 p. 2 s. 3 ½ d.

Tout ce qu'il doit 1893 p. 18 s. 10 ½ d.

Date de tous ces briefs des assignemens hiretables qui sont sur yceulx

Et premierement a l'abbaye de Boudelo les quelz elle prent hiretablement sur la recepte des diz briefs au terme de la saint Remi de chascun an ainsi qu'il appert par quittance donnee soubz le seel frere Gossuin de le Wingaerde moisne et cellier de la dite abbaie le 28e jour de Juillet l'an 90

30 p.

A messire Guy filz messire Guy le Bastard a cause de 300 p. par. qu'il prent hiretablement chascun an sur la recepte des diz briefs, assavoir au Noel 200 p. et a la Saint Jehan 100 p. et ce pour le terme du Noel l'an 89, ainsi il appert par sa quittance donnee le 4e jour d'avril l'an 90

200 p.

Ainsi lui est deu pour le saint Jehan 89 100 p. Il en est paye au compte ensievant

A l'eglise de Saint Elizabeth de Gand pour 10 p. quelle a chascun an sur ces briefs de cincq annees qu'on devoit a elle darrierages, ainsi qu'il appert par quittance de Elizabeth de le Walle maistresse du couvent de la dite eglise donnee le 20e jour juing l'an dessus dit

10 p.

A ma dame vesve de feu messire Jehan de Monyn a cause de son douaire et de la rente hiretable que messire Jehan de Poukes par la succession de feu messire Jehan tient annuellement sur ces briefs pour les termes du Noel l'an 89 et la saint Jehan derrain passe par assignement de 50 p. par le dit messire Jehan de Poukes a la dite dame fait ainsi que par sa quittance donnee le 4e jour d'aoust l'an 90 rendue a court peut apperoir

100 p.

Au provost et chapelle de Saint Pharahaut de Gand pour les obis de pluseurs contes pour l'an feni, l'an 89 7 p. 12 s. non paie et leur este deu de l'annee 88 7 p. 10 s. Ainsi leur doit ou 15 p. 2 s. Il sont paie de ces deux ans au compte ensievant. A l'abbaie de Petighem 40 p. 4 s. 8 ½ d. par an ; neant paie cest an paie de deux ans au compte ensievant.

Item des 12 p. par an que monseigneur d'Axelle souloit prendre sur ces briefs pour retour d'un fief qu'il tient du conte de Hollande ; nean car messire Gossuin le Wilde comme receveur de Flandres pour lors les rachata l'an 68

Item de la rente que les freres Guillaumes Biervliet souloient par an prendre sur les dix brief ; neant. Pour ce que les terres sur lesquelles ilz furent assignes sont pieca noyes et perdues en la mer

Somme des rentes hiretables 340 p.

Date des assignamens a vie sur ces diz briefs

Premiers a messire Phelippe le Jovene chevalier de 12 p. gr. par an qui valent 144 p. qu'il prent par an a la vie de lui, de ma dame sa femme et messire Phelippe son filz sur les diz briefs a deux termes en l'an, assavoir a Noel et a la Saint Jehan. Et ce pour les termes de la Saint Jehan et Noel l'an 89. Ainsi qu'il appert par deux quitances qu'il donna, l'une le 15e jour d'Octobre et l'autre le 28e jour de Decembre au dit an 12 p. de gr. valent

144 p.

A Hannequin Tollin lequel prent chascun an sur les diz briefs a vie a deux termes; assavoir au Noel et a la Saint Jehan. Et ce pour les termes de Noel 89 et la Saint Jehan 90. Ainsi qu'il appert par sa quitance donnee le 4e jour de Juillet au dit an de 90

26 p.

Somme 170 p.

Somme toute des mises 510 p.

Doit le receveur 1383 p. 18 s. 10 ½ d., qui sont renduz par le secont compte

P. de la Tanerie, receveur de Flandres en ordinaire et quite cy Auditum, 15a die Augusti 1390

BIJLAGE IV

Cijnsen betaald door de heren van Knesselare, Praet, Maldegem, Woestijne en Wessegem en door Ingelram Hauweel.

- De heer van Knesselare betaalt 105 s. voor 150 b. of 18 d./b.
- De heer van Praet betaalt 55 s. voor 37 b. of 8 ½ d./b.
- De heer van Maldegem betaalt 40 p. 18 d. voor 200 b. of 4 s./b.
- De heer van Maldegem betaalt 3 p. voor 40 b. of 18 d./b.
- De heer van Maldegem betaalt 42 p. 6 d. voor 1011 b. 2 g of 16 d./b.
- De heer van Maldegem betaalt 23 s. voor 22 b. of 1 s./b.
- De heer van Maldegem betaalt 20 s voor 20 b. of 1 s./b.
- De heer van Maldegem betaalt 14 p. voor 217 b. of 1 s. 3 ½ d./b.
- De heer van de Woestijne betaalt 11 p. 6 d. voor 147 b. of 18 d./b.
- De heer van de Woestijne betaalt 32 p. 5 s. voor 640 b. of 1 s./b.
- De heer van Wessegem betaalt 54 s. voor 33 b. of 20 d./b.
- De heer van Wessegem betaalt 8 p. 2 s. voor 108 b. of 18 d./b.
- Ingelram Hauweel betaalt 116 s. voor 160 b. of 8 ½ d./b.

BIJLAGE V

DATUM	VOORWERP	EIGENAAR of KOPER
1219	300 g. woeste grond uit het moer van Aardenburg	abdij Ter Doest
juli 1220	12 b. woeste grond te Assenede	priester Hugo
juli 1228	40 b. woeste grond	abdij Oost-Eeklo
juli 1233	250 b. woeste grond te Aalschoot	?
juli 1233	250 b. woeste grond te Aalschoot	Rijkaard van Vlessegem, Willem Landmeter en gezellen.
juli 1233	250 b. woeste grond te Aalschoot	twalf personen uit Brugge, etc
sept. 1237	1 ½ dagwand woeste grond te Bevere-bij-Oudenaarde	hospitaal van Oudenaarde
dec. 1239	11 b. ½ g. woeste grond in het ambacht IJzendijke	Boudewijn de Coster, Hugo Langbeen en Thankard Cupin
	3 b. woeste grond in het ambacht Aardenburg	Thankerd Cupin
oogst 1240	37 b.woeste grond te Aalschoot	Margareta, weduwe van Willem Brune, Thomas Nicolaus en Lamkinus
feb. 1241	6 b. moergrond te Warhem	abdij Spermalie
oogst 1241	9 b. weide en woeste grond te Male	Egidius van Breedene
nov. 1241	32 b. woeste grond te Burkel	Paulus Kalker
dec. 1241	56 b. 1 g. woeste grond te Aalschoot	Leprozerij van Gent
feb. 1242	50 b. woeste grond te Aalschoot	abdij Oost-Eeklo
oogst 1242	24 b. moergrond en 24 b. woeste grond in de Smouthoek	Goswijn van Roeselare
	6 b. moergrond in de Smouthoek	
	17 b. moergrond langsheen de Elmare	
1242	73 b. woeste grond op de grens van Ursel en Maldegem	abdij van Drongen
	17 ½ b. woeste grond te Petegem	
1243	353 b. te Burkel	abdij Ter Doest
1243 en 1251	5 ½ moergrond te Waarschoot	abdij Drongen
?	20 b. woeste grond te Aalschoot	abdij Spermalie

(1) *Chronica et cartularium monasterii de Dunis*, p. 515.

(2) TH. LUYKX, *Gravin Johanna*, p. 544-545.

(3) RAG Fonds Abdij van Oost-Eeklo, oorkonde van 1228

(4) L. STOCKMAN, *Nog problemen betreffende Aalschoot*, AM nr. 18 (1967) p. 140.

(5) L. STOCKMAN, *Ibidem*, p. 141.

(6) Eg. I. STRUBBE, *Egidius van Breedene*, p. 311.

(7) TH. LUYKX, *Gravin Johanna*, p. 576-577.

(8) *Chronica et cartularium monasterii de Dunis*, p. 572.

(9) TH. LUYKX, *Gravin Johanna*, p. 586-587.

(10) Eg. I. STRUBBE, *Egidius van Breedene*, p. 305.

(11) Eg. I. STRUBBE, *Egidius van Breedene*, p. 311.

LIJST VAN DE VERKOCHTE GRONDEN MET DE CIJNSEN

GENACHTIGDE VERKOPER	PRIJS	CIJNS	
gravin Johanna	schenking	5 d./gemet	(1)
gravin Johanna	schenking	18 d./bunder	(2)
?	?	vrijstelling van 100 s. cijns	(3)
clericus Elias en Jan van Rijsel	1220 p.	2 s./bunder	(4)
graaf Ferrand en gravin Johanna	1220 p.	2 s./bunder	(5)
?	1220 p.	2 s./bunder	(6)
Willem Bloc	schenking	2 d.	(7)
clericus Elias en Willem Bloc	?	18 d./bunder	(8)
clericus Elias en Willem Bloc	148 p.	2 s./bunder	(9)
clericus Elias en Willem Bloc	?	?	(10)
clericus Elias en Willem Bloc	?	18 d./bunder	(11)
clericus Elias en Willem Bloc	?	18 d./bunder	(12)
clericus Elias en Willem Bloc	400 p.	10 p. per jaar	(13)
clericus Elias en Willem Bloc	130 p.	70 s. per jaar	(14)
clericus Elias en Willem Bloc	?	3 d./bunder	(15)
?	?		(16)
graaf Thomas en gravin Johanna	1800 p.	6 d./bunder	(17)
Alardus de Hole	60 p.	6 d./bunder	(18)
Willem Bloc en clericus Elias	?	2 s./bunder	(19)

(13) RAG Fonds Rijk- Gasthuis, oorkonde van 1241.

(14) RAG Fonds abdij Oost-Eeklo, oorkonde van 1242.

(15) RAG Raad van Vlaanderen nr. 8711, copie uit de zestende eeuw.

(16) J. J. DE SMET, *Corpus Chronicum Flandrie*, Tome I, p. 610. De cijns bedroeg vermoedelijk 1 s./bunder, want volgens de rekening van 1289 schold de gravin 4 p. 12 s. 4 d. cijns kwijt aan de prelaat van Drogen.

(17) *Chronica et cartularium monasterii de Duints*, p. 576-577.

(18) J. J. DE SMET, *Corpus Chronicum Flandrie*, p. 610. In 1251 eist gravin Margareta dit stuk voor zich op, zodat we moeten aannemen dat Alard de Hole dit stuk ten onrechte voor zijn eigen rekening verkocht heeft.

(19) Ex. I. STRUBBE, *Egidius van Breedene*, p. 356-357. Volgens een oorkonde van gravin Margareta, opgesteld in 1262, na hermeting van het betrokken stuk.

BIJLAGE VI

Lijst van de grafelijke ontvangers van de brieven van Assenede en de Vier ambachten

Eerste en middele brieven	Nieuwe brieven
1243 Henricus de Badelinghem	
1271 clericus Dierekins	1277 Henris
1277 Dyerekins de Hassenede	1278 Henri li clers
1281 Dierekins	1281 maistre Henri li clers
1289 Dirkinus de Assenede	
	1294 Bertolomeus de Bassevelde
1295 Jakemon de Donze	1295 Bartelmeu de Bassevelde
1296 Jakemon de Donze	1296 Bartelmeu de Bassevelde

Brieven van Assenede en de Vier Ambachten

1301 Gillon de Baillueil	1458-1467 Olivier le Smitere
1305 Weduwe Guillaume de Hosteis	1468-1476 Jaques Douche
1306 Jehan de Calemont	1477-1481 Gillis Neyt
1309 Jehan de Calemont	1482-1484 Jacob Boudins
1311 Jehan de Calemont	1485-1491 Gillis Neyt
1315 Colart de Marchiennes	1492-1494 Andrieu Neyt
1316 Colart de Marchiennes	1495-1505 Victor de Ketelbouterere
1317 Nicholon de Marchies	1504-15. . Lieven Leyns
1327 Nicholon de Marchies	15. . -1526 Jan Heyman
1351 Jaquemon de li Baufosse	1527-1548 Roeland Van Marcke
1364 Jaquemon de li Baufosse	
1365 Jaquemon de li Baufosse	1549-1571 Joos Cobbaert
1367-1370 Lambrecht Vrombout	1572-1604 Nicolas Lautte
1371-1377 Lambrecht de Waghenaere	1605-1626 Jan Myleman
1378-1381 Joos Poyte	1662 Frans Kiekens
1385-1395 Gillis le Foulon	1730 Joos Goethals
1396 Jehan Medele	1769 D. Goethals
1397-1412 Wouter Cniveel	1782 Frans Hacqaert
1413-1415 Roland du Bois	
1416-1418 Jaques de Latre	
1419-1422 Casin Chamble	
1423-1457 Jaques le Smitere	

BIJLAGE VII

Berekende netto-opbrengst van de brieven van Assenede en de Vier Ambachten.

Jaar	opbrengst			Jaar	opbrengst		
1289	1467	p.	8 s. 11 d.	(Eerste en middele brieven)			
1294	324	p.	9 s. ½ d.	(Nieuwe brieven)			
1295	1762	p.	8 s. 7 d.	1392	1853	p.	12 s. 3 ½ d.
1296	1740	p.	8 s. 5 d.	1393	1851	p.	18 s. 3 ½ d.
1301	1085	p.	8 s. 3 d.	1394	1851	p.	19 s. 3 ½ d.
1305	1772	p.	7 s. 4 ½ d.	1395	1852	p.	19 s. 3 ½ d.
1306	1784	p.	5 s. 2 ½ d.	1396	1852	p.	19 s. 3 ½ d.
1309	1765	p.	7 s. 2 d.	1397	1804	p.	9 s. 4 ½ d.
1311	1767	p.	7 s. 7 d.	1398	1804	p.	9 s. 4 ½ d.
1315	1769	p.	5 s. 3 d.	1399	1804	p.	9 s. 4 ½ d.
1316	1767	p.	18 s. ½ d.	1400	1809	p.	15 s. 4 ½ d.
1317	1804	p.	10 ½ d.	1401	1816	p.	5 s. 7 ½ d.
1327	1777	p.	10 s. 8 ½ d.	1402	1813	p.	11 s. 7 ½ d.
1364	1606	p.	6 d.	1403	1816	p.	5 s. 7 ½ d.
1365	1607	p.	10 ½ d.	1404	1811	p.	1 s. 7 ½ d.
1367	1747	p.	4 s. 6 ½ d.	1405	1807	p.	4 s. 10 ½ d.
1368	1741	p.	2 s. 11 d.	1406	1809	p.	13 s. 3 d.
1369	1748	p.	12 s. 6 ½ d.	1407	1812	p.	11 s. 3 d.
1370	1729	p.	11 s. 5 d.	1408	1776	p.	11 s. 1 ½ d.
1371	1737	p.	19 s. 4 d.	1409	1788	p.	9 s. 8 ½ d.
1372	1742	p.	17 s. 7 ½ d.	1410	1795	p.	11 s. 4 d.
1373	1788	p.	16 d.	1411	1829	p.	17 s. 5 ½ d.
1374	1796	p.	6 s. 7 d.	1412	1792	p.	17 s. 5 ½ d.
1375	1790	p.	6 s. 9 ½ d.	1413	1792	p.	17 s. 5 ½ d.
1376	1953	p.	16 d.	1414	1792	p.	17 s. 5 ½ d.
1377	1798	p.	6 s. 5 d.	1415	1692	p.	13 s. 10 ½ d.
1378	1791	p.	8 s. 2 d.	1416	1704	p.	8 s. 2 ½ d.
1379	1762	p.	1 s. 3 d.	1417	1704	p.	8 s. 2 ½ d.
1381	1222	p.	17 s. 1 d.	1418	1704	p.	8 s. 2 ½ d.
1386	1810	p.	5 s.	1419	1704	p.	8 s. 2 ½ d.
1387	1810	p.	5 s.	1421	1810	p.	11 s. ½ d.
1388	1810	p.	5 s.	1422	1821	p.	14 s. 4 ½ d.
1389	1855	p.	5 s.	1423	1829	p.	1 s. 5 d.
1390	1873	p.	7 s. 10 ½ d.	1424	1830	p.	7 s. 5 d.
1391	1853	p.	12 s. 3 ½ d.	1425	1834	p.	3 s. 11 d.

Jaar	opbrengst			Jaar	opbrengst		
1426	1835	p. 14 s. 9	½ d.	1466	1924	p. 4 s. 7	d.
1427	1834	p. 8 s. 2	d.	1467	1924	p. 12 s. 7	d.
1428	1841	p. 4 s. 3	d.	1468	1998	p. 16 s. 7	d.
1429	1835	p. 5 s.	½ d.	1469	2004	p. 15 s. 10	½ d.
1430	1877	p. 9 s. 9	½ d.	1470	1967	p. 1 s. 1	½ d.
1431	1869	p. 11 s. 1	½ d.	1471	1965	p. 14 s. 8	½ d.
1432	1886	p. 16 s. 9	d.	1472	1965	p. 17 s. 1	d.
1433	1899	p. 17 s. 11	d.	1473	1970	p. 5 s. 1	d.
1434	1900	p. 17 s. 11	d.	1474	1970	p. 5 s. 1	d.
1435	1894	p. 16 s. 7	d.	1475	1965	p. 19 s. 1	d.
1436	1939	p.	7 d.	1476	1967	p. 9 s. 1	d.
1437	1915	p. 12 s.	½ d.	1477	1893	p. 7 s. 5	½ d.
1438	1917	p. 2 s.	½ d.	1478	1893	p. 7 s. 5	½ d.
1439	1913	p. 5 s. 4	d.	1479	1889	p. 10 s. 10	d.
1440	1915	p. 13 s. 4	d.	1480	1897	p. 4 s. 4	d.
1441	1923	p. 6 s. 1	d.	1481	1916	p. 12 s. 11	½ d.
1442	1921	p. 18 s. 1	d.	1482	1910	p. 9 s. 11	d.
1443	1908	p. 19 s. 5	½ d.	1483	1907	p. 3 s. 4	d.
1444	1909	p. 19 s. 3	½ d.	1484	1911	p. 15 s. 6	½ d.
1445	1911	p. 7 s. 8	d.	1485	1907	p. 18 s. 9	½ d.
1446	1921	p. 4 s. 9	½ d.	1486	1913	p. 11 s. 6	½ d.
1447	1917	p. 10 s.	½ d.	1487	1885	p. 15 s. 6	½ d.
1448	1913	p. 19 s. 6	d.	1488	1822	p. 11 s. 11	d.
1449	1912	p. 17 s. 6	d.	1489	1659	p. 7 s. 6	d.
1450	1913	p. 17 s. 6	d.	1490	1719	p. 12 s. 1	½ d.
1451	1895	p. 15 s. 8	d.	1491	1395	p. 7 s. 7	d.
1452	1895	p. 15 s. 8	d.	1492	1686	p. 9 s. 5	d.
1453	1912	p. 11 s. 6	d.	1493	1715	p. 14 s. 5	½ d.
1454	1912	p. 3 s. 6	d.	1494	1632	p. 10 s. 4	½ d.
1455	1914	p. 9 s. 7	½ d.	1495	1818	p. 18 s. 9	½ d.
1456	1917	p. 12 s. 4	½ d.	1496	1810	p. 11 s. 2	½ d.
1457	1917	p. 12 s. 4	½ d.	1497	1795	p. 12 s. 2	½ d.
1458	1915	p. 9 s. 6	d.	1498	1803	p. 5 s. 8	½ d.
1459	1917	p. 12 s. 4	½ d.	1499	1800	p. 8 s. 5	½ d.
1460	1913	p. 15 s. 7	½ d.	1500	1808	p. 18 s. 5	½ d.
1461	1913	p. 15 s. 7	½ d.	1501	1820	p. 8 s. 8	½ d.
1462	1913	p. 15 s. 7	½ d.	1502	1844	p. 15 s. 2	d.
1463	1915	p. 6 s.		1503	1820	p. 8 s. 8	½ d.
1464	1915	p. 6 s.		1504	1894	p. 8 s. 8	½ d.
1465	1922	p. 1 s. 1	½ d.	1505	1884	p. 16 s. 2	½ d.

Jaar	opbrengst	Jaar	opbrengst
1506	1892 p. 16 s. 11 ½ d.	1545	1662 p. 9 s. 11 d.
1507	1854 p. 12 s. 8 ½ d.	1546	1662 p. 9 s. 11 d.
1508	1761 p. 17 s. 7 ½ d.	1547	1660 p. 2 s. 9 d.
1509	1760 p. 18 s. 4 ½ d.	1548	1660 p. 14 s. 5 ½ d.
1514	1764 p. 4 s. 8 d.	1549	1663 p. 11 ½ d.
1515	1805 p. 12 s. 4 d.	1550	1661 p. 2 s. 7 ½ d.
1516	1754 p. 2 s. 11 d.	1551	1663 p. 1 s. ½ d.
1517	1722 p. 9 s. 10 d.	1552	1668 p. 1 s. ½ d.
1518	1766 p. 19 s. 1 ½ d.	1553	1678 p. 11 s. 5 ½ d.
1519	1770 p. 12 s. 4 d.	1554	1678 p. 11 s. 3 ½ d.
1520	1752 p. 13 s. 7 ½ d.	1555	1684 p. 14 s. 2 ½ d.
1521	1764 p. 18 s. ½ d.	1556	1691 p. 15 s. 6 ½ d.
1522	1761 p. 19 s. 10 ½ d.	1557	1656 p. 12 s. 11 d.
1523	1778 p. 17 s. 1 d.	1558	1658 p. 15 s. 5 d.
1524	1762 p. 15 s. 3 ½ d.	1559	1665 p. 19 s. 9 ½ d.
1525	1767 p. 15 s. 3 d.	1560	1665 p. 19 s. 9 ½ d.
1526	1772 p. 17 s. 7 ½ d.	1561	1656 p. 13 s. ½ d.
1527	1675 p. 11 s. 11 ½ d.	1562	1661 p. 13 s. ½ d.
1528	1681 p. 13 s. 11 d.	1563	1657 p. 6 s. 2 ½ d.
1529	1680 p. 15 s. 11 d.	1564	1657 p. 6 s. 2 ½ d.
1530	1692 p. 6 s. 3 ½ d.	1565	1486 p. 4 s. 5 ½ d.
1531	1698 p. 2 s. 6 d.	1566	1479 p. 2 s. 11 d.
1532	1667 p. 5 s. 1 ½ d.	1567	1479 p. 2 s. 11 d.
1533	1666 p. 15 s. 11 d.	1568	1475 p. 5 s. 2 ½ d.
1534	1669 p. 6 s. 11 d.	1569	1471 p. 8 s. 5 ½ d.
1535	1671 p. 17 s. 6 d.	1570	1480 p. 12 s. 5 ½ d.
1536	1661 p. 12 s. 4 ½ d.	1571	1480 p. 12 s. 5 ½ d.
1537	1658 p. 5 s. 11 d.	1572	1471 p. 5 s. 2 d.
1538	1673 p. 12 s. 4 ½ d.	1573	1425 p. 4 s. 2 d.
1539	1673 p. 14 s. 9 ½ d.	1574	1492 p. 10 d.
1540	1673 p. 16 s. 2 ½ d.	1575	1492 p. 11 s. 3 ½ d.
1541	1674 p. 12 s. 1 ½ d.	1576	1481 p. 4 s. ½ d.
1542	1673 p. 15 s. 11 ½ d.	1577	1464 p. 15 s. 3 d.
1543	1673 p. 18 s.	1578	1137 p. 8 s. 10 ½ d.
1544	1720 p. 1 s. 3 d.	1579	1122 p. 8 s. 5 ½ d.
		1580	1122 p. 8 s. 5 ½ d.

De bovenstaande sommen staan nergens in de rekeningen. Ze werden verkregen door voor elk jaar de netto-opbrengst te berekenen. Eventueel werd rekening gehouden met de sommen die in latere rekeningen werden kwijt gescholden of met de verloren gegane cijnsen die slechts later in rekening werden gebracht. Op die manier benaderen we zeer sterk de werkelijke opbrengst per jaar.

Ontvangst 1295

Eerste Brieven Middele Brieven Nieuwe Brieven

Gent + 4 amb.	885 p.	2 s.	5 d.			
Brugge	637 p.	2 s.	9 ½ d.			
Diversen	37 p.	15 s.	3 d.			
Totaal	1560 p.		5 ½ d.	159 p.	9 s.	9 d.
Rabas	261 p.	12 s.	8 ½ d.	10 p.		
Netto	1298 p.	7 s.	9 d.	129 p.	9 s.	9 d.
Totaal I + II + III		1762 p.			8 s.	7 d.

.ARA RR nr. 535 en 593.

Ontvangst 1305

Gent + 4 amb.	885 p.	2 s.	11 d.			
Brugge	637 p.	2 s.	9 ½ d.			
Diversen	21 p.	7 s.	2 ½ d.			
Totaal	1543 p.	12 s.	11 d.	159 p.	17 s.	8 ½ d.
Rabas	229 p.	12 s.	½ d.	10 p.		
Netto	1514 p.		10 ½ d.	129 p.	17 s.	8 ½ d.
Totaal I + II + III		1762 p.			8 s.	4 ½ d.

.ARA RR nr. 338

Ontvangst 1364

Eerste Brieven

Middele Brieven

Nieuwe Brieven

Gent + 4 amb.	885 p. 2 s. 11 1/2 d.		
Brugge	637 p. 2 s. 9 1/2 d.		
Diversen	24 p. 4 s. 8 1/2 d.		
Totaal	1546 p. 10 s. 5 1/2 d.	131 p. 1 s. 8 1/2 d.	401 p. 19 s. 5 d.
Rabas	259 p. 19 s. 5 1/2 d.	10 p.	59 p. 11 s. 4 1/2 d.
Netto	1286 p. 11 s. 2 d.	121 p. 1 s. 8 1/2 d.	342 p. 8 s. 1/2 d.
Totaal I + II + III	1750 p.		11 d.

ARA RR nr. 359

Ontvangst 1389

Gent + 4 amb.	885 p. 14 s. 10 d.		
Brugge	637 p. 2 s. 11 1/2 d.		
Diversen	26 p. 8 s. 1 1/2 d.		
Totaal	1549 p. 5 s. 11 d.	176 p. 10 s. 2 1/2 d.	406 p. 7 s. 11 1/2 d.
Rabas	217 p. 7 s. 8 1/2 d.	10 p.	48 p. 11 s. 4 1/2 d.
Netto	1331 p. 18 s. 2 1/2 d.	166 p. 10 s. 2 1/2 d.	357 p. 16 s. 7 d.
Totaal I + II + III	1856 p.	5 s.	

ARA RR nr. 7834

Gent + 4 amb.	954 p. 9 s. 5 ½ d.			
Brugge	637 p. 4 s. ½ d.			
Diversen	24 p. 8 s. 1 ½ d.			
Polders	31 p. 17 s. ½ d.			
Totaal	1657 p. 18 s. 8 d.	151 p. 2 s.		134 p. 19 s. 3 ½ d.
Afslag	268 p. 19 s. 11 ½ d.	10 p.		53 p. 4 s. 11 ½ d.
Netto	1388 p. 18 s. 8 ½ d.	141 p. 2 s.		381 p. 14 s. 10 d.
Totaal I + II + III	1911 p.	15 s.		6 ½ d.

ARA RK nr. 7857

Ontvangst 1578

Gent + 4 amb.	785 p. 17 s. 5 ½ d.			
Brugge	557 p. 18 s. 3 d.			
Diversen	19 p. 17 s. 1 d.			
Polders	31 p. 17 s. 6 ½ d.			
Totaal	1392 p. 10 s. 4 d.	81 p. 12 s. 2 ½ d.		357 p. 18 s. 10 ½ d.
Rabas	267 p. 7 s. 11 ½ d.	10 p.		53 p. 4 s. 10 ½ d.
Netto	1125 p. 2 s. 4 ½ d.	71 p. 12 s. 2 ½ d.		304 p. 14 s.
Totaal I + II + III	1504 p.	8 s.		7 d.
Cijnsverlies	366 p.	19 s.		8 ½ d.
Blijft	1137 p.	8 s.		10 ½ d.

ARA RK nr. 7866

BIJLAGE IX

Bewaarde cijnsboeken uit 1531 en 1572

1. Hulst	—	1572 Rijsel B 3972
2. Axel	1531 ARA RK 45186	1572 ARA RK 45187
3. Assenede- d'oude	1531 ARA RK 45181	1572 ARA RK 45182
4. Assenede- 't nieuwe	1531 ARA RK 45181	1572 ARA RK 45181-45182
5. Ertvelde	—	—
6. Doornzele en Winkel	1531 ARA RK 45191	1572 ARA RK 45191-45192
7. Bassevelde	1531 ARA RK 45184	1572 ARA RK 45184
8. Kaprijke	1531 ARA RK 45190	1572 ARA RK 45190
9. Aardenburg	1531 Rijsel B 3973	1572 Rijsel B 3974
10. Eeklo I	—	1572 ARA RK 45193
11. Eeklo II	—	1572 ARA RK 45194
12. Ommeloper	1531 ARA RK 45193	1572 ARA RK 45194
13. Maldegem	1531 ARA RK 45198	1572 ARA RK 45198
14. Sint Laureins I	1531 ARA RK 45203	1572 Rijsel B 3975
15. Sint Laureins II	1531 ARA RK 45203	1572 ARA RK 45204
16. Polderboek	1531 ARA RK 45208	1572 ARA RK 45209
17. Sint Jansboek	1531 ARA RK 45185	1572 ARA RK 45202
18. Brugse Vrije I	1531 ARA RK 45188	1572 Rijsel B 3976
19. Brugse Vrije II	1531 ARA RK 45205	1572 ARA RK 45189
20. Waarschoot I	1531 ARA RK 45206	1572 ARA RK 45207
21. Waarschoot II	1531 ARA RK 45206	1572 ARA RK 45207
22. Lovendegem- en Belzebreek	1531 ARA RK 45196	1572 ARA RK 45197
23. Asterhoek	1531 ARA RK 45183	1572 ARA RK 45183
24. Petegem en Tielt	1531 ARA RK 45201	1572 ARA RK 45201
25. Nazareth	1531 ARA RK 45199	1572 ARA RK 45200
26. Oudburg	—	1572 ARA RK 45195

EEN DAPPER STRIJDER TEGEN DE CHOLERA : VAN HET AKADEMISCH ZIEKENHUIS NAAR DE SENAAT

Elke wisseling van staatsregime ziet begaafde jongeren zich spoorslags naar de voorgrond dringen. Voor 't regime is het meestal een zegen, zodat het vrij spoedig vaste voet kan krijgen en stand houden.

Indien dan een beunhaas de geboden gelegenheid te baat neemt om zich in de voorste gelederen te nestelen, duurt het gewoonlijk niet lang voordat hij uitgerangeerd wordt, door zijn meerderen of door zijn eigen onbenulligheid.

Tot de eerste groep behoort de medicus Joseph Guillaume de Block ⁽¹⁾, die kort na zijn eindeksamen, in de jonge Gentse universiteit een docententaak toegewezen kreeg, en na de Omwenteling van 1830, door een gunstig samentreffen van de omstandigheden, in zijn functie bevestigd werd. Dank zij zijn persoonlijke hoedanigheden bereikte hij zeer snel het culmen van het professorsambt, en na een goede twintig jaar trad hij in het emeritaat.

Kranke en verzwakking waren niet vreemd aan dit vervroegd terug-treden, op achtenveertigjarige leeftijd. Maar het heette hem niet burgemeester te worden van zijn verblijfplaats, zich op het politieke pad te begeven, en te Brussel gedurende zeven jaar een mandaat van senator waar te nemen.

Guillaume de Block werd te Halle, in een van de oudste Belgische families geboren ⁽²⁾. Vader was burgemeester. Zijn middelbare studie volbracht hij te Gent, eerst in een private onderwijsinrichting, het Instituut De Moor, later in het Koninklijk Atheneum. Spoedig vielen de bijzondere begaafdheden van de jongeling in het oog, en werd hem opgedragen, namens zijn klasgenoten, de dankoratie te houden op de plechtige prijsuitdeling van 1824. Het heette : «Rhetorices alumnus Josephus de Block,

(1) Gewoonlijk met zijn tweede naam, Guillaume, aangeduid.

(2) H. de CEULENEER van BOUWEL, *Notice biographique sur G. Jos. de Block*, Antwerpen, Buschmann 1865 (met portret).

Halensis... oratione calamo proprio elaborata, ostendit matheseos praestantiam.» De pennevrucht van de retorikaleerling is voor het nageslacht niet bewaard gebleven (3).

De Block werd, voor 1824-1825, als student in de medicijnen te Gent ingeschreven onder nummer 672 (4). Door besluit van het «Collegie der Curatoren» van 16 november 1825 wordt hem als «beursier», 100 gulden toegekend (5). Op 14 september 1826 verklaart professor Verbeeck, deken van de Geneeskundige Fakulteit : «Joseph de Block verdiend onder alle opzichten de voortzetting zijner beurze zoo door naarstigheit en vlijt als door goed gedrag en voortgank in zijne studies» (6).

Driemaal verdedigde de Block de eer van zijn Alma Mater in een wedstrijd tussen de staatsuniversiteiten van het Verenigd Koninkrijk. Driemaal was hij de laureaat : in 1826 te Utrecht met een verhandeling over de herniae ; in 1827 te Groningen met een verhandeling over de pathologie van de arteriën ; in 1828 te Gent zelf met een studie over de wonden in het algemeen en over de thoraxwonden in het bijzonder.

Onder het rektorat van de juridische hoogleraar Pieter Lammens verdedigde G. de Block op 11 oktober 1828 te 11 uur in de Aula zijn academisch proefschrift *De Vulnerum universe et speciatim Thoraci impactorum Lethalitate* (7). Het was het bijgewerkt onderwerp van zijn te Gent bekroonde verhandeling. Hij kreeg maxima cum laude (8).

Het proefschrift ontleedt op een systematische wijze de borstwonden en de sterfte waarvan zij de oorzaak zijn. Het is minder een studie op de pathologie dan op de gerechtelijke toedracht van het trauma gericht. Sober haalt zij het essentiële kenmerk van de opgelopen letsels uit het kontingente te voorschijn, en brengt het al dan niet in oorzakelijk verband met de daaruit volgende dood.

Het moest de forensische geneeskunde, door het wegwieden van veel hinderend onkruid ten goede komen. Maar hoewel dat proefschrift de auteur later aan een leeropdracht in de gerechtelijke geneeskunde hielp, nam zijn medische aktiviteit toch een andere richting : hij vestigde zich te Gent en ging in de praktijk.

(3) *Prospektus en leerprogramma van het Koninklijk Kollegie van Gent, 1824.*

(4) Archief Un. Gent, register 8(1).

(5) Arch. RUG reg. 3B2.

(6) Arch. RUG 4A1 (3100).

(7) Gandavi, P. J. van Ryckelegem 1828.

(8) H. de CEULENEER. *Op. cit.* 12.

In september 1850 brak te Brussel de Belgische Omwenteling uit, en naar zijn academische panegyrist (9) aanstipt, moet De Block er een aandeel in gehad hebben. De beroering en de regimewisseling bezorgden op 19 maart 1851 aan de nog geen drie jaar afgestudeerde medicus een lektoraat in de geneeskunde. Onder het Hollandse regime had het universiteitscuratorium voor hem een professoraat in de fysiologie op het oog, doch de lektor kreeg de interne geneeskunde toegewezen, met al de rechten en voorrechten van een gewoon hoogleraar.

* * *

In november 1851 zou het akademisch leven van Guillaume de Block toch een andere wending nemen. In Engeland was de cholera uitgebroken. Avontuur of offervaardigheid. De Block vraagt aan de Regering toelating om naar Groot-Brittannië te mogen vertrekken. Hij beriep zich op een verleden, te Groningen, waar hij als student in de bestrijding van een besmettelijke epidemie, een actieve rol had gespeeld. De Regering liet hem niet gaan.

Het jaar daarop zou de jonge medicus de grote kans van zijn leven krijgen. In mei 1852 brak de cholera te Gent zelf uit. Van meet af aan, en in volle overgave, wierp De Block zich in de strijd tegen de epidemie, die vreselijke verwoestingen overal in het land aanrichtte. Zo vind ik in een statistiekje dat Halle, de geboorteplaats van G. de Block, op een bevolking van 2000 inwoners 500 sterfgevallen op één zomer telde (10).

Voor de nood staand improviseerde het Gentse stadsbestuur inderhaast een afdeling voor de verzorging van de cholera-patiënten in het oude kapucijnenklooster en benoemde De Block aan het hoofd. Tezelfdertijd werd hem een functie van hulpgeneesheer bij de afdeling interne geneeskunde in de Bijloke toegewezen.

Op dat nieuwe arbeidsveld heeft De Block er alles aan gewaagd. Hij schreef zichzelf een dubbel doel ter nakoming voor : de ziektekunde van de cholera bestuderen, en op die manier de patiënten behulpzaam zijn.

De cholera-epidemie van 1852-1853 heeft het aanzijn gegeven aan talloze klinische verhandelingen. De meest bekende medici hebben er hun pen aan gewijd. In de ons omgevende landen waar de gesel woedde, was het niet anders. Die geschriften waren voor velen hun beste wetenschappelijke panden. Ook voor Guillaume de Block. Hem was het niet te doen een systematische uiteenzetting over het verloop van de ziekte of van

(9) R. BODDAERT, *Liber Memorialis Gent*, 1915, 452.

(10) P. J. van ESSCHEN, *De Cholera Morbus*, Brussel 1853, 10.

de vigerende theorieën, en zo een staaltje van boekengeleerdheid te geven, doch alleen zijn eigen therapeutische methode te verdedigen en te propageren.

Deze methode maakte hij bekend in een brochure die in 1833 verscheen ⁽¹¹⁾. Niet meer dan dertig bladzijden. Met grote stelligheid schrijft De Block : «Ma position m'a permis d'observer les résultats obtenus par les divers moyens employés pendant l'épidémie qui a sévi à Gand en 1832. J'ai été assez heureux pour employer une méthode qui, sans être nouvelle, m'a constamment réussi dans ma pratique, et que de brillants succès ont couronné dans les hôpitaux où elle fut employée. Actuellement que ce fléau vient nous menacer de nouveau, je crois que mon état de médecin m'oblige de faire connaître à mes confrères et au public ces moyens curatifs.

Il n'y a que l'intime conviction, acquise par moi, que le traitement indiqué ci-dessous est le seul sur lequel on puisse compter avec confiance, qui ait pu me résoudre à publier ces observations. Je suis entré dans beaucoup de détails, parceque je veux rendre complète, autant que possible, la connaissance des moyens de guérison qu'on doit mettre en usage contre cette terrible maladie» ⁽¹²⁾. Het is tamelijk apodiktisch uitgedrukt.

Waarin bestond de therapie van G. de Block ? Hoofdzakelijk in het eklektisch gebruik van één medikament, best weergegeven in volgend voorschrift : Rec : Aq. menthae piperit. vier ons ; aether sulphuric. alcoolis één drachme ; syr. diacod. één ons. Volgens de omstandigheden, tegen de diarroe Arabische gom, of een dekokt van colombowortel ; tegen het braken, een potio Riviere ⁽¹³⁾. Grote nadruk wordt gelegd op de verwarming van de patiënt door middel van inwikkelingen in flanellen doeken, met kamferolie of terpentijn gedrenkt.

Het geheel is een eenvoudige behandeling, doch de bijhorende verzorging eist veel van de verplegenden, die vierentwintig uur in 't gareel moeten zijn om op elk oogenblik de passende maatregelen te nemen.

De Blocks methode gaf aanleiding tot betwisting. Cijfers van genezing of sterfte worden door hem niet aangegeven. Het is een tekort in zijn betoog, en men zou zich daar hedentendage niet bij neerleggen. In de derde uitgaaf, die in 1849 verscheen toen een nieuwe cholera-golf over

(11) J. G. de BLOCK, *Sur le Traitement du Choléra-Morbus*, Gent 1833, derde uitgave Gent 1849 ; Nederlandse vertaling, *Over de Cholera-Morbus*, Gent 1849.

(12) *Op. cit.* 5-6.

(13) *Op. cit.* 12-22.

het land spoelde en hij zijn brochure ook in Nederlandse vertaling ⁽¹⁴⁾ liet drukken, was het tekort aan precieze gegevens niet bijgewerkt.

De postume wetenschappelijke kritiek, anderhalve eeuw na de feiten, moet het volgende op De Blocks methode aanmerken. Zij bood het voordeel de pas af te snijden aan de drastische therapieën die in zwang waren, in het bijzonder het aanleggen van massa's bloedzuigers volgens Broussais, die met zijn gezag, tegen alle ziekten slechts dat éne voorschrift als het enig goede imponeerde.

Of de «olie van pepermunt» waarlijk het specifieke en heroïsche geneesmiddel van de cholera is, zoals De Block beweert, is een zinloze vraag voor de geneesheer van 1972 die over vaccins, serums en antibiotica beschikt. De bijval die De Block oogstte met dit naar het huidig oordeel tamelijk onschuldige medikament, maar met de intensieve en rationele verpleging die er mee gepaard ging, was reëel. Het komt de geneesheer van vandaag voor dat de pepermuntmethode veel goeds inhield, en voor de patiënten heilzamer zal geweest zijn dan de omhalige behandelingen, die het door de cholera aangetaste organisme nog meer op de proef stelden.

Ook Professor Jozef Kluyskens, jaren lang de medische paus te Gent en die over alles zijn zeg had, pleegde zijn cholera-monografie *Quelques réflexions sur la nature et le traitement du choléra-morbus épidémique de l'Inde* ⁽¹⁵⁾. Daarin kiest hij resoluut partij voor de zachtere methode waarin de pepermunt onder al haar medikamenteuze vormen de voorkeur geniet. De naam van De Block is in die brochure niet te vinden, die van een tiental anderen wel, onder meer van Broussais die met zijn ontijdige bloedlatingen veel onheil berokkende.

De monografie van De Block vond weerklank. De auteur zond 3000 exemplaren naar de Minister van Binnenlandse Zaken, die ze liet bezorgen bij alle geneesheren, provincie- en gemeentebesturen van het land. Ook in Nederland werd ze gunstig onthaald en gingen meer dan duizend exemplaren hun weg.

Het lijkt geen twijfel dat de cholerabestrijding, met de pen en met de daad, van stonden aan de signatuur was van De Blocks medische persoonlijkheid. Uit niets blijkt dat hij ooit door wat anders is opgefallen, al looft R. Boelhaert zijn grote werkkraft, zijn buitengewoon geheugen, zijn opvallende eruditie, zijn vlug oordeel, zijn duidelijke voordracht, alles

(14) *Over de Cholera-Morbus*, 3de uitg. Gent 1849. Een exemplaar van deze vertaling werd door de auteur opgedragen aan de Maetschappij van vlaemsche letteroefening de taet is gansch het Volk te Gend. — De Block, J. Un. Bibl. Gent, Ta 899.

(15) *J. Begyn*, Gent 1833.

wat een goed klinisch hoogleraar te studee komt en siert. De panegyrist zal het uit de eerste bron vernomen, of voor een deel ervaren hebben (16). Al die voortreffelijke kwaliteiten hebben geen ander spoor dan een auditieve herinnering bij zijn tijdgenoten en kollega's nagelaten.

Bij Koninklijk Besluit van 8 november 1834 werd De Block extraordinarius benoemd, met leeropdracht pathologie en therapie van de interne ziekten, later de interne kliniek. Een tijdlang doceerde hij de gerechtelijke geneeskunde, de historia medica, de materia medica en de hygiëne. Op 20 september 1841 werd hij tot ordinarius bevorderd. De in 1834 gereorganizeerde Leuvense universiteit richtte tot hem het verzoek het onderwijs van de interne geneeskunde op zich te nemen. Ondanks de aanlokkelijke voorstellen, bleef De Block liever te Gent. Andere jonge geleerden gingen op het verzoek in, o.m. de zoöloog Pieter J. van Beneden (17).

Wegens ziekte moest G. de Block zijn academische taak dikwijls onderbreken, in 1839, in 1853 zelfs voor drie jaar. Hij was voor 1852-1853 deken van zijn fakulteit. In 1854 werd hem op zijn verzoek het emeritaat toegestaan. Ondertussen was hij, zo goed of zo kwaad het ging, in velerlei medische kommissies en jury's werkzaam. In 1855 werd hij lid van de Belgische Akademie van Geneeskunde. Met P.J. van Esschen, een medeheraut in de cholerabestrijding (18), en met de Luikse hoogleraar Philippe Lesbroussart, was hij in 1854 een van de stichters van *L'Observateur Médical Belge* (19). Zijn medewerking berustte meer op het lenen van zijn naam dan op zijn bijdragen. Deze laatste beperken zich tot een studie over de tartarus stibiatus voor de behandeling van de longontsteking, en tot een melodramatische toelichting bij Vesalius en diens betekenis als medische figuur in de vaderlandse geschiedenis (20).

* * *

Guillaume de Block was een schatrijk man. Zijn echtgenote bracht een grote bruidschat aan landerijen en immobiliën mede. Zij bewoonden te Gent een herenhuis in de Lange Steenstraat (nu nummer 75), doch brachten een groot deel van het jaar op hun kasteel te Boekhoute, vlak in het dorp door. De hoogleraar was in de bevolkingsregisters van het Oostvlaamse polderdorp ingeschreven. Het stelde hem in staat aldaar een bestuurlijk ambt te vervullen.

(16) *Op. cit.* 453.

(17) *Biographie Nationale*, dl 26, 184.

(18) *Du Choléra-Morbus asiatique*, Brussel 1833, 180 blz.

(19) A. DECHAMBRE, *Diction. encycl. Sc. Méd.* 1 serie, dl. 26, 74.

(20) *Observateur Médic. Belge* 1834, 114, 315.

In 1850 werd hij dijkgraaf van de Rode Polders, en in 1855 lid van de Visserijchap op de Schelde en de Zeeuwse wateren. De Regering maakte van zijn diensten gebruik voor het opstellen van het Grenstraktaat, voor de regeling van de afwatering van de polders en van de visrechten. Hij was voorzitter van de Isabellawatering met sluis, die meer dan tweeduizend hektare landbouwgrond in haar beheer had. In de vruchtbaar-making van dat met kronische verdrinking bedreigde grensgebied speelde hij een voorname rol.

De medische hoogleraar was een administrator geworden en vervulde een schrandere taak in allerlei fiduciaire beschikkingen. In zijn bevoegdheid had zowel de Nederlandse als de Belgische overheid vertrouwen. Zijn weg was wel sterk van de universitaire kateder afgeweken.

Op dezelfde weg zou zijn aktiviteit een nog bredere vlucht nemen. Van 1844 tot 1855 was hij lid van de Provincieraad Oost-Vlaanderen. Daar ook liet hij zich gelden voor het uitbouwen van de tellurische infra-structuur in het arrondissement Eeklo, waarvan hij de politieke exponent was; van alle agrarische ondernemingen was hij de spil. De wegeaanleg tussen zijn Boekhoute en de omliggende gemeenten nam hij bijzonder ter harte, het droeg hij tot de economische ontsluiting en de valorizatie van een rijke maar sluimerende landstreek.

In 1855 werd hij tot burgemeester van Boekhoute benoemd, nadat hij vanaf 1850 schepen was geweest. Eigenaardig was het dat de Regering G. de Block na 1857 niet tot burgemeester herbenoemde, hoewel hij tot gemeenteraadslid verkozen was. Het ambt bleef openstaan, en werd vijf jaar lang door hem als loco-burgemeester waargenomen, tot aan zijn overlijden in 1862. Het heette dat hij een te onafhankelijk man was en, in die tijd, zekere politieke strevingen zich in zijn persoon toespitsten (21). Was zijn reputatie als vlaamsgezinde daar vreemd aan ?

* * *

De verkiezingen van 12 juni 1855 zonden G. de Block naar de Belgische Senaat. Hij legde de eed af op 13 november (22).

De parlementaire bedrijvigheid van de vertegenwoordiger uit het toenmalig kiesarrondissement Eeklo, bewoog zich op meer dan één gebied.

Voor de drie opeenvolgende jaren 1856, 1857, 1858 was hij verslaggever over de begroting van Binnenlandse Zaken die o.m. voor 1856, 7.401.373,01 fr bedroeg (23). Ook over bijkredieten rapporteerde hij (24).

(21) H. de CEULENEER, *Op. cit.* 27.

(22) *Parl. Hand. Sen.* 1855, 3.

(23) *Parl. Hand. Sen.* 8 maart 1856, 89-90.

(24) *Ibid.* 19 december 1855, 13.

Voor de militaire uitrusting van het land heeft De Block altijd op de bres gestaan. Hij pleitte voor paarden en wagens ten gerieve van de geneeskundige dienst te velde ⁽²⁵⁾. De veredeling van het ruiterspaard, door de inbreng van Arabisch bloed in de stoeterijen van het leger, maakte hem entoesiast. Zijn vergelijking tussen het Engelse luxepaard en het Arabische oorlogspaard deed alle oren spitsen ⁽²⁶⁾. Hij zette zijn parlementaire kollega's aan een bedrag van 50.000 fr voor een Arabische hengst goed te keuren, en had graag de Belgische Konsul te Beiroet naar de inheemse markten gezonden gezien, om aankopen te doen ten behoeve van de jaarlijkse remonte.

Het bouwen van een fortengordel rond Antwerpen zette De Block in vuur en vlam van patriottische geestdrift; hij schonk zijn positieve stem aan het wetsontwerp, tegen dat van partijgenoten in; hij vertrouwt de minister niet, zegt hij, maar in deze aangelegenheid wil hij zijn goedkeuring niet onthouden ⁽²⁷⁾.

Het jaar daarop pleit hij opnieuw voor de herwaardering van het ambt van de militaire geneesheer. Het leger heeft alles te winnen met de aanwervingsvoorwaarden aantrekkelijker te maken, de kansen op promotie te verhogen en de salariëring te verbeteren ⁽²⁸⁾. Hij staat de oprichting van een zeemacht voor, tot bescherming van onze handelsvloot en uit vaderlandse trots. Hij viel met zijn tussenkomst de Hertog van Brabant bij, die in de Senaat dezelfde snaar betokkelde ⁽²⁹⁾.

Voor de economische voorziening van de streek die hem naar Brussel gezonden had, trad De Block bij elke gelegenheid in het gelid. Ten einde de wildstoperij tegen te gaan, bepleit hij het instellen van premies aan veld- en jachtwachters ⁽³⁰⁾. Wanneer de financiering van Kempense kanalen ter bespreking komt, verheft hij de stem om voor het kanaal van Zelzate (d.i. het huidig Leopoldkanaal) een lans te breken; al wat men voor de Kempen inroept, geldt in veel sterkere mate voor de polders van Oost-Vlaanderen, waar meer dan 80.000 hektare zeer vruchtbare grond, geen bare zandgrond zoals in de Kempen, op onmiddellijke gezondmaking ligt te wachten. Die tussenkomst wordt gehonoreerd met het goedvinden van de Ministers van Openbare Werken en Financiën ⁽³¹⁾.

(25) *Ibid.* 20 maart 1857, 133.

(26) *Ibid.* 10 maart 1856, 95-96.

(27) *Parl. Hand. Sen.* 6 september 1859.

(28) *Ibid.* 26 juni 1860, 152.

(29) *Ibid.* 21 maart 1861, 113.

(30) *Ibid.* 24 maart 1857, 161.

(31) *Parl. Hand. Sen.* 26 februari 1859, 104 ;

Op dezelfde dag haalt hij zijn slag thuis ten gunste van de drinkwatervoorziening in zijn arrondissement, en maakt hij een krediet van twee miljoen los voor het aanleggen van buurtwegen en het saneren van waterzieke gronden (32). Het jaar nadien vraagt hij werken tegen de overstromingen te Eeklo door het bespoedigen van de afwerking van het Schipdonkkanaal, en tevens voor de verbetering van de Nieuwpoortse haven. Wanneer de herhaalde overstromingen van de Zenne te Brussel besproken worden, onthoudt De Block zijn stem niet, want de volksgezondheid staat op het spel (33). De stad Eeklo was sinds jaren verwaarloosd, zij had haar arrondissementskommissaris verloren, benevens het infrastruktureel contact met het Zeeuws hinterland door het trekken van de staatsgrens, zij bezat slechts een spoorverbinding met Gent; De Block bekomt de doortrekking van die spoorlijn tot Brugge (34) ten einde het Meetjesland voor vele economische schadeposten te vergoeden.

Wanneer de gemeentesekretarissen de strijd voor de verhoging van hun al te schraal jaarpensioentje van 60 fr aanbinden, staat De Block aan hun zijde, ook als zij zeggen: liever geen wet dan een slechte wet (35). Het landbouwkundig onderwijs geniet zijn volle steun, en hij is tegen de overbrenging van de landbouwschool van Torhout naar Gembloux (36).

Als geneesheer was De Block in het Belgische Parlement één oor en één mond wanneer de academische en professionele belangen van zijn kollega's aan de orde waren, zeer in het bijzonder in de materies van universitair onderwijs. De wet op de uitoefening van de geneeskunde van 1818 was hem een doorn in het oog, ze was verouderd en werd nooit aangepast. Naar zijn mening verkeerden de geneesheren in een wettelijk minderwaardige positie, omdat zij niet over een tuchtcollege beschikten door henzelf verkozen. Dokters werden o.m. gestraft omdat zij de eeuwenoude zwijgplicht gestand bleven; de kwakzalvers hadden schoon spel; de strijd tegen de epidemieën werd te zwak gevoerd en de armenzorg onvoldoende behartigd; de 2700 artsen van het land waren aan willekeur overgeleverd. Op die tema's borduurde De Block een rumoerige parlementaire interventie; hij werd gesteund door Baron Settin, een zeer luidruchtig professoraal kollega uit Brussel, met wie hij het in andere omstandigheden bijna nooit eens was (37). Het resultaat was mager, Het door

(32) *Ibid.* loc. cit. ;

(33) *Ibid.* 30 juni 1860, 181 ;

(34) *Ibid.* 30 mei 1861, 301.

(35) *Parl. Hand. Sen.* 30 juni 1859, 185

(36) *Ibid.* 6 juli 1860, 232

(37) *Ibid.* 26 maart 1857, 178 ;

de twee vechthanan gevorderde rechtskollege kwam er pas door de wet van 25 juli 1858 en werd de Orde van Geneesheren ; het andere kwam slechts druppelgewijs uit de filter van de ministeriële toegevingen. Vier jaar later bespeelt De Block dezelfde viool (38).

De stof en de organisatie van de academische eksamens was een dankbare kluit voor de bekvechters uit Gent en Brussel. Het ging er in hoofdzaak om de appreciatie van sommige studievakken, of zij al dan niet eksamenvakken zouden zijn. De Block was de mening toegedaan dat de pathologische anatomie bv. geen eksamenvak zou zijn, en dat het voor de aanstaande medicus volstond als hij een attest van bijwoning der kolleges kon voorleggen. De hygiëne moest wel een eksamenvak zijn. De twee verdedigden hun standpunt op patetische wijze ; de amendementen van Seutin werden verworpen en de pathologische anatomie bleef nog dertig jaar de assepoester van het medisch hoger onderwijs. Het geheel van de wet haalde het op de wet van 5 april 1857 met 25 tegen 18 stemmen. De Block stemde ja (39).

In het voorjaar van 1861 stond de wet op de academische eksamens terug op de agenda. De Block sprak te dier gelegenheid de langste redevoering uit die hij ooit in 't Parlement heeft gehouden (40). Hij brak opnieuw een lans voor de «cours à certificat» wat Seutin bestreed. En daar de wet meer ongunstige wijzigingen beoogde dan goede, stemde De Block tegen.

Omstreeks dezelfde tijd was een strijd gerezen over de werkmethode van de Geneeskundige Akademie, in die mate dat zelfs de reden van haar bestaan in twijfel werd getrokken. Seutin en De Block, als twee gappers uit één zak, vergaten hun antinomieën en adviseerden gunstig voor een toelage van 4000 fr. om antwoorden op prijsvragen uit te lokken, en de uitgave van wetenschappelijke werken te betalen (41). Wanneer de Minister de opportuniteit van een krediet van 8000 fr tot honorering van de leden der farmakopee betwijfelde, bepleitte De Block een gunstige oplossing (42).

De konventie van 30 augustus 1859 tussen België en Nederland voor de wederkerige waarborg van de eigendomsrechten van wetenschappelijke en literaire werken verkreeg de algemene goedkeuring van het parlement.

(38) *Ibid.* 30 mei 1861, 314.

(39) *Parl. Hand. Sen.* 2 april 1857, 217 ;

(40) *Ibid.* 25 maart 1861, 137 ;

(41) *Ibid.* 4 maart 1858.

(42) *Ibid.* 4 juli 1860, 129.

De Block poogde er ook de kunstwerken (o.a. de muziek) bij te betrekken : de Minister willigde het verzoek in (43).

* * *

Het laatste en niet het minst belangrijke gebied waarop zich de politieke aktiviteit van dokter De Block liet gelden, was dat van het flamingantisme. Wie zijn tussenkomsten in de Senaat van vóór honderdentwaalf jaar leest, ontkomt niet aan de indruk dat zij in 1972 voor een groot part aktueel zouden zijn, omdat de rechtvaardigingsgronden van de Vlaamse beweging nog onverzwakt geldend zijn.

Geen gelegenheid liet De Block voorbijgaan zonder de gelijke behandeling van het Frans en het Nederlands in de verplichte taaleksamens te bepleiten. De vertaling van de beruchte bladzijde uit het Latijn in het Frans, voor de kandidaten in de wijsbegeerte en de letteren, was een vanzelfsprekendheid in zijn tijd ; hij vroeg dat de recipiendus voortaan zou mogen kiezen tussen het Frans en het Nederlands. Er was veel tegenstand, maar de Minister vond het ten slotte goed. De Block kon ook bekomen, dat de apotekers en notarissen die zich in 't Vlaamse land wilden vestigen, een taaleksamen moesten afleggen (44).

De flamingant De Block trad voorgoed in het strijdperk in 1860, met zijn steun te verlenen aan een verzoekschrift, uitgaand van de Vlaamse Broeders uit Limburg te St Truiden, die maatregelen vroegen ten gunste van het Nederlands. De Minister van Binnenlandse Zaken wilde het dokument naar de Kommissie laten verzenden met de bedoeling het te begraven. De Block legde er zich niet bij neer, en verlangde te weten waarom gelijkaardige verzoekschriften altijd zonder resultaat blijven. Daarop een heen en weer getwist met een geprikkelde Minister over de tema's : gelijkheid voor alle Belgen, grieven van de Vlamingen, Vlamingen veroordeeld zonder één woord te begrijpen van wat er gezegd werd, Nederlands-onkundige magistraten. Daarop ministeriële weigering : hij wil geen verdenkingen op zijn beleid laten werpen, enz... Protest vanwege de Minister tegen de bewering van De Block ; bedreiging van de Voorzitter hem nog langer te laten spreken ; verzoek alle beledigende uitslatingen achterwege te laten (45). Ten slotte verwerping van De Blocks voorstel en verwijzing naar de Kommissie zonder meer. Kortom een opvoering zoals men die nog alle dagen in het Belgische Parlement kan meemaken.

(43) *Parl. Hand. Sen.* 25 februari 1859 :

(44) *Ibid.* 23 maart 1861, 139 :

(45) *Parl. Hand. Sen.* 24 februari 1860, 109.

Een goede vier maand later een gelijksoortig onderwerp, bij de bespreking van de begroting van Justitie. De Block vraagt de vertaling van de *Moniteur* en van de *Annales parlementaires*; hij hoopt dat niemand bezwaren zal opperen (46). Er worden wel bezwaren geopperd, de ene al ernstiger dan de andere, en de Minister denkt er niet aan een vertaling van die dokumenten in overweging te nemen. Baron Dellafaille vindt het bovendien overbodig, want niemand leest die *Annales* in het Parlement, en de weinigen die ze daarbuiten lezen kennen Frans.

Maar De Block had tegelijkertijd een andere taalgrief aangesneden. In zijn arrondissement, een gebied waar alleen het Nederlands de omgangstaal is, worden de processen-verbaal door de rijkswachters en de tolbeambten uitsluitend in het Frans opgesteld, op bevel van hogherhand. Zo iets vindt hij buitensporig. Hij heeft zich zeer goed ingelicht en kan de waarheid van wat hij zegt nadrukkelijk bevestigen, «C'est là une anomalie qui ne peut subsister dans nos Flandres. J'attendrai sur ce point les explications de M. le Ministre de la Justice» (47).

Deze antwoordt dat hij niets afweet van Franse processen-verbaal in Vlaanderen, en dat nooit een bevel in die aard van het departement van justitie is uitgegaan, dat men van de kennis van het Nederlands geen voorwaarde tot aanvaarding bij de Rijkswacht kan maken, want de rekrutering zou er nog moeilijker door worden dan ze al is. De Block trekt al de tremulanten van zijn welsprekendheidsorgel en bezweert de Minister, uit naam van de Vlamingen die in 1850 zo moedig gestreden hebben voor de taalrechten van de franssprekenden, verandering in die wantoestand te brengen. Het is hoog tijd om eendrachtig te zijn, want die eendracht is noodzakelijker dan ooit, zegt hij.

De Minister besloot de interpellatie met de bedenking dat het beter is in Vlaanderen rijkswachters en douaniers te plaatsen die geen Nederlands verstaan, dan er volstrekt gene te zenden (sic).

Wanneer men het jaar van het gebeurde inachtneemt en bij de geschiedenis van de Vlaamse Beweging te rade gaat, treft men in G. de Block een van de vele Vlaamse geneesheren die zich voor ons volksnationaal reveil hebben ingespannen. Op die bijdrage van de artsen heeft H.J. Elias in zijn *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte* (48) nadrukkelijk gewezen en wijzelf hebben gepoogd er een psychologische verklaring van te geven (49). Op de plaats waar hij stond heeft De Block, gedreven door

(46) *Ibid.* 28 juni 1860, 165.

(47) *Loc. cit.* 166.

(48) Deel 1, 120.

(49) *Handel. Zuidned. Mij. T. Lett. Gesch.* 1971, 117.

een gevoel van wat in de maatschappij en in de staatsgemeenschap recht en onrecht is, de belangen van zijn volk op een uitstekende manier behartigd.

Zijn moedige houding vond weerklank in het land en veel Vlaamse verenigingen zonden hem adressen van dank en hulde (⁵⁰).

Voorts tonen een paar kleine feitjes aan dat de Eeklose senator zich aan de Vlaamse Beweging gelegen liet, een belangstelling die in den beginne meer een kultureel dan een politiek karakter droeg.

Bij de inwijding van K.L. Ledegancks grafmonument op 27 augustus 1847, was De Block voorzitter van het komitee, en sprak hij bij «het gedenkteken ter nagedachtenis van den uitmuntenden dichter Ledeganck, op zyn graf opgerigt, tot welks huldiging wy heden al de Nederlandsche Vrienden om ons aangesloten zien» (⁵¹).

In de briefwisseling van F.A. Snellaert vonden wij een stuk, i.d. 21 januari 1859, waarin Snellaert aan een Antwerpse vriend schrijft dat De Block Hendrik Conscience op zijn kasteel te Boekhoute graag zou ontvangen. De gastheer zal waarschijnlijk zo sterk onder de indruk gekomen zijn van de in 1838 verschenen *De Leeuw van Vlaanderen*, van de man die zijn volk leerde lezen, dat hij de auteur van naderbij wilde leren kennen. Of deed professor De Block een beroep op zijn oud-leerling dokter Snellaert om de Boekhoutse ontmoeting te vergemakkelijken?

Het was een boeiend-lonend onderzoek het flamingantisch aspekt van G. de Blocks persoonlijkheid op te sporen en wat uitvoeriger te belichten. Hij was geen luidruchtig en evenmin een romantisch vlaamsgezinde, maar men mag het zo stellen dat zijn bedoelingen toch verder reikten dan de inhoud van de toen vaak gebruikte spreuk «de Tael is gansch het Volk» van Prudens van Duyse (1837). Zij bestempelen De Block als een akademisch voorvechter van de Vlaamse rechtseis in het België van 1860.

* * *

G. de Block was een vroom katoliek, een volgzaam dienaar van het geestelijk gezag. Zijn geloof heeft altijd zijn daden bezield. Wanneer de Vincentiusvereniging voor armenbezoek, in 1833 te Parijs door Frédéric Ozanam gesticht, haar werking hier te lande begon, was De Block een van de stichters en de voorzitter van de eerste Gentse afdeling in 1849, te Boekhoute in 1853 en te Assenede in 1859. Hij maakte deel uit van

(50) H. de CEULENEER, *Op. cit.* 29.

(51) *Redevoeringen en Gedichten bij de inhuldiging van Ledeganck's Gedenkteeken, Gent 1849.*

de Derde Orde van St-Franciscus en ondersteunde de armen zoals geen andere. De instelling van St-Pieterspenning in België was zijn werk. Groten en geringen deden een beroep op zijn heurs, de eersten om een groot-scheepse hulpverlening met substantiële middelen te kunnen financieren, de tweeden om leniging in hun berooidheid.

G. de Block was gehuwd (11 juli 1838) met dame Virginie Sofie Verstraete uit Boekhoute, enige erfdochter van een advocaat, burgemeester, oud-lid van de Staten Generaal van het Koninkrijk der Nederlanden. Haar geslachtsboom vertoont meer dan één tak met enige dochters, religieuzen en douairieres, mitsgaders tal van notabelen uit dorp en stad (52).

Hij was vader van een groot gezin; van de veertien kinderen overleefden er negen, twee zoons en zeven dochters. Een van de zoons, Jozef de Block, was burgemeester te Boekhoute van 1875 tot 1912 (53).

Gegevens over de medische praktijk van Guillaume de Block zijn zeer schaars. Zijn biograaf zegt wel dat zij een van de drukste van de stad was (54), maar veel meer kan men daar niet over vinden. Alles wijst er op dat hij nogal vroeg een regelmatige praktijk zal neergelegd hebben. Zijn vele bezigheden en ambten, zijn wankele gezondheid, zijn verblijf op de buiten waren niet van die aard dat zij hem tot een volle artspraktijk in staat zullen gesteld hebben. Wel is aan te nemen dat men op hem een beroep deed als konsulterend arts, en meer nog als gelegenhedsdokter.

Na een maandenlange ziekte, met veel lichamelijk leed gepaard, overleed De Block in zijn Gentse woning Lange Steenstraat, in de nacht van 8 augustus 1862. De uitvaart had plaats in St-Stefanuskerk op 15 augustus 10,30 uur (55). De overlijdensakte werd te Boekhoute op 13 september 1862 overgeschreven (56). Uit geen enkel detail van zijn levensrelaas kan men de aard van zijn ziekte opmaken, doch steeds is er spraak van een zwaar en moedig gedragen lijden. De burgemeester van Boekhoute werd in zijn gemeente ter aarde besteld. Een imponerend grafmonument is er nog te zien.

* * *

Behoudens de strijd tegen de cholera, waarin Guillaume de Block dapper zijn man heeft gestaan, is de invloed van die medicus in medicis zelf, en in het bijzonder in de Gentse universiteit van geen grote betekenis geweest. In de Société de Médecine de Gand waarvan hij, op papier, een van de medestichters was, speelde hij geen rol. Een doortastende

(52) H. de CEULENEER van BOUWEL, *Op. cit.* 46-48.

(53) Mededeling van het gemeentebestuur van Boekhoute.

(54) H. de CEULENEER, *Op. cit.* 60.

(55) *Parl. Hand. Sen.* 18 augustus 1862, 378.

(56) Medegedeeld door het Gemeentebestuur.

wetenschappelijke activiteit heeft hij niet ontplooid, leerlingen heeft hij niet gevormd.

Had hij in de medicijnen en in het hoogleraarsambt alles bereikt wat hem lustte, zodat hij verzadigd was en liever zijn activiteit naar een ander voor hem verlokkelijker terrein verlegde ? Naar mijn gevoelen ligt daar de voornaamste reden van zijn terugtreden uit de medische arena. Zijn zwakke gezondheid was er wel voor iets tussen, maar het feit dat hij een zeer welgesteld man was, zal bepalend geweest zijn. Waarom zich afsloven in een hard beroep, als men het op een rustiger wijze kan doen, zonder aan de dag van morgen te moeten denken, als men een landgoed heeft te Boekhoute en een herenhuis te Gent ?

Maar Guillaume de Block was geen onnut of een vadsig koning. Was een vreedzame eerezucht hem niet vreemd, een heerszuchtig man was hij niet. Ergens een beetje op en verhoog plaats nemen, achteraan, lag hem wel, maar op de eerste rij zitten om overal gezien te worden, niet. De altruïstische motieven waarvan hij in zijn jonge jaren zo adequaat en met de volle inzet van lijf en leden had blijk gegeven, heeft hij in zijn latere, postuniversitaire levensjaren niet verloochend.

* * *

Het gaat niet op G. de Block als een introvert te bestempelen, hij sloot zijn gemoedsbewegingen niet in zich op. De drang om ze te vertutwendigen was hem te sterk om ze te onderdrukken, al gebeurde die uiting in alle bescheidenheid. Edelmoedig sprong hij in de bres voor de choleralijders, doch zijn wetenschappelijk onderwijs was alles behalve demonstratief ; hij zette het licht onder de korenmaat, maar zonder het aan de studerenden te onthouden.

Zijn rol als grootgrondbezitter was niet die van een potentaat die gevreesd wordt, maar die van een nobele landheer die zich inspant ten einde zijn onderhorigen te laten delen in eigen welstand.

Zijn *caritas* was niet krenterig, maar schonk met de volle lepel. Zijn sociaal-politiek dienstbetoon bestond erin voor zijn medeburgers de best mogelijke voorwaarden te bedingen, die toelaten moesten hun beroepsituatie efficiënter te ontplooiën. Zijn vlaamsgezindheid was de bevestiging van een nationale trots die zijn landgenoten zouden in staat stellen er cultureel bovenop te komen.

Zonder Guillaume Jozef de Block tot een groot medicus te willen uitroepen, of hem tot een groot Vlaams voorvechter te promoveren, kan

men hem best karakterizeren als een uitblinker onder de met hun volk op leven en dood verbonden geneesheren, waaraan de negentiende eeuw in Vlaanderen zo rijk was.

Dr. L. ELAUT ⁽⁵⁷⁾.

(57) Dokumenten en inlichtingen werden mij verstrekt door Dr. Jan Kluyskens, overkleinzoon van J. G. de Block, waarvoor ik hartelijk dank.

REDERIJKERS TE EEKLO

VAN DE «GHESELLEN VAN RHETORICA» TOT «EIKELS WORDEN BOMEN»

Enigszins later dan in heel wat andere Vlaamse steden en dorpen verschijnen te Eeklo de rederijkers en hun spelen. Met name «gezellen van retorica» vindt men ze voor het eerst in de teksten vermeld in 1481-82 ⁽¹⁾. Tientallen jaren vroeger opereerden echter reeds toneelspelers in de stad. Een eerste vermelding vindt men in het schepenjaar 1445-46 ⁽²⁾. Toen werd reeds het mirakelspel «Onser Vrouwe van de Snee van Cameroene» opgevoerd, ⁽³⁾ en het is niet uitgesloten dat nog jaren voor 1445 Eeklose «ghesellen» de toneelkunst op de een of andere wijze beproefden en beoefenden. Het mirakelspel van 1445 werd weldra gevolgd door andere «ghetogen» en «ghespelen» als een «Colacien aengaende de zeven sacramenten», (1448) en de «Legende van het leven van Sint-Sebastiaan» (1460). In 1460 werden er ook reeds «waghenspelen» vermeld. Het jaar nadien werd «ghetoocht en gespeelt» de «Verrissenesse van onsen Flee» (1461) en nog een «Geestelijk spel en esbatement», (1461). In 1462 werd de «Historie van Tobias» vertolkt, het jaar nadien «de Legende van Sinte Katelijne» (1463) en twee jaar later «de Legende van Sint-Vincentius» (1465). In 1466 werden «zekre gheestelicke figure ende bewijs van den houden testemente» uitgebeeld, in de paasdagen van 1475 werd «de Legende van Sint-Ioris» vertoond en in 1496 het spel van Sinte Maria

(1) Stadsarchief Eeklo (S.A.E.) A. Van Acker. Koptjen van stadsreken. 1481-83 p. 39. Zie A. De Vos. Inventaris n° 552-565.

(2) S.A.E. Rek. 1445-46 p. 14-19.

(3) ib.

Magdalena ⁽⁴⁾ en in 1471 werd «ghetooghd een gheestelic esbatement van der passie van onsen lieven heere» ⁽⁵⁾.

De meeste spelen hadden betrekking tot het stadsleven, tot de Heilige Vincentius, patroon van de stad, tot Sinte Katelijne, patrones van de rederijkers, tot de beschermheiligen van de lokale schuttersgilden met name Sint-Joris en Sint-Sebastiaan. Het vertoon of betoog had plaats in de keek of tijdens de ommegang of processie, op het marktplein of in het schepenhuis voor de tafel van de wethouders ⁽⁶⁾. Er werd meestal «betoogd en gespeeld» op vastenavond, op de paasdagen, op Sint-Vincentiusdag, ⁽⁷⁾ echter ook bij andere passende gelegenheden als in de kermistijd, op Sinte Maria Magdalenadag, op de eerste zondag van mei, ⁽⁸⁾ bij gelegenheid van een groot landelijk schietspel zoals dit van 1486, dat ingezet werd op 8 juni en eindigde op 28 juli, ⁽⁹⁾ van het bezoek van de vorst ⁽¹⁰⁾ of van een bisschop ⁽¹²⁾ of van het houden van een «souvereine waarheid» ⁽¹¹⁾.

Er waren allerlei soorten van spelen : wagen- en tafelspelen, ⁽¹³⁾ mirakel, passie en mysteriespelen, ⁽¹⁴⁾ zinnespelen of moraliteiten ⁽¹⁵⁾. Daar kwamen bij esbattementen of blijsspelen, zotternijen en refreinen feesten ⁽¹⁶⁾. Een groot refreinfest werd op touw gezet tot ere van Keizer Karel tijdens zijn bezoek aan de stad in het schepenjaar 1539-40. De

(4) S.A.E. Rek. 1448-49 p. 15 — 1460-61 p. 14-18 — 1461-62 p. 16 en 1465-64 p. 11-19 — 1465-66 p. 13-15 — 1562-63 p. 22 — 1496-97 p. 24. A. Van Acker. Uitgegeven stadsrek. 421-509.

(5) A. Van Acker. Uitg. stadsrek. p. 492. Heel wat spelen werden op diverse tijdstippen vertoond.

(6) S.A.E. Rek. 1499-1500 p. 51 — 1522-23 p. 14 — 1524-25 p. 12 — 1531-32 p. 20 — 1511-12 p. 22.

(7) S.A.E. Rek. 1485-86 p. 18 — 1496-97 p. 24 — 1499-1500 p. 31 — 1531-33 p. 20 — 1527-29 p. 16 — 1460-61 p. 10 — 1465-66 p. 11-12.

(8) S.A.E. Rek. 1486-87 p. 23-17 — 1531-32 p. 19.

(9) Aan dit schietspel waaraan rederijkers deelnamen o.m. De Kaprijkse Berkenisten met hun kenspreuk «Zes al in 't herte». Deelnemers kwamen uit Gent, Ieper, Brugge, Axel, Sluis, Aardenburg, Damme, Oudenaarde, Mechelen, Aalst, Brussel en Valenciennes. L. Lampaert. Gesch. v. Eeklo p. 42 ; S.A.E. Rek. 1485-86 p. 34-35 ; Gedenkboek Bisschoppelijk College Eeklo (1840-1940) p. 21 e.v.

(10) S.A.E. Rek. 1539-40 p. 17, in casu Keizer Karel.

(11) S.A.E. Rek. 1521-22 p. 30-31. Ook bij het sluiten van vredesverdragen of grote militaire successen of andere nationale gebeurtenissen. ib. 1524-25 p. 12. Ook op vette donderdag, Gazette van Eecloo 2 april 1893.

(12) S.A.E. 1562-63 p. 22.

(13) S.A.E. 1460-61 p. 18 — 1520-21 p. 12.

(14) S.A.E. 1445-46 p. 14 — 1471-72 p. 24.

(15) S.A.E. 1539-40 p. 17.

(16) S.A.E. 1539-40 p. 17 — 1524-25 p. 12 — 1578-79 p. 25.

hooldbrok was het speciaal gecreëerde referein «Als den oogst gheprezen» dat «skeisers comste weerdich» was (17).

De Eeklose «ghesellen» trokken de stad uit om deel te nemen aan wedstrijden (18) of hielden zelf prijskampen of contacten met gasten uit Bassevelde, Deinze, Tielt, Gent, Kaprijke, Nevele e.a. (19). Een bijzondere ontmoeting had in dit verband plaats in het schepenjaar 1544-45 toen de vier Gentse rederijderskamers nl. de Fonteine, Sinte-Barbara, Sint-Agnete en Maria l'Eere spelen van sinne kwamen opvoeren (20).

Bestond er sinds omstreeks 1481-82 met zekerheid een gezelschap van retorica dan kreeg dit genootschap vrij laat en nl. in 1538-39 officiële erkenning en de naam van «camere» (21). Verslapping van activiteit werd geconstateerd nadat in het schepenjaar 1559-60 het placcaat werd uitgevaardigd waarbij de censuur op de spelen, vooral de referenien werd ingevoerd (22).

In hoever de Eeklose rederijderskamer (23) door de ketterij werd besmet is niet precies te bepalen. Toen de calvinisten zich mengden in het beleid van de stad en in het schepenjaar 1578-79 alle ontspanningsgroepen als zwaardspelers, Sint-Valentijn e.a. verstoken bleven van stadssteun omdat in die bewogen tijd hun «sotternieën» niet werden gewaardeerd (24) bleven de Eeklose «ghesellen van der jagherie» en de Eeklose rederijderskamer en de schuttersgilden echter verder stadstoelagen genieten (25).

Dit is echter nog geen bewijs dat de kamer calvinistisch was of de sektariërs genegen. Toen de spaansgezinden en Farnese op 18 oktober

(17) S.A.E. 1539-40 p. 17.

(18) Zo gingen ze spelen op de kermis van Lembeke. S.A.E. Rek. 1511-12 p. 16. Ook naar Maldegem, Brugge en elders. Gazette van Eecloo 2 april 1893.

(19) S.A.E. 1541-42 p. 13 — 1544-45 p. 12 — 1485-86 p. 31-35 ; Gazette van Eecloo 2 april 1893.

(20) S.A.E. 1544-45 p. 12 ; Gazette van Eecloo 2 april 1893.

(21) S.A.E. 1538-39 p. 15-16 — 1545-46 p. 15. Men noemde ze nadien ook nog «ghesellen van rhetorickes» en «retortisienen». ib. 1577-78 p. 19. In zijn Geschiedenis van Eeklo noteert L. Lampart dat er reeds een Kamer van Rhetorica spelen van sinne opvoerde in de XVe eeuw. Dit is echter fout. ib. p. 40. Verkeerd was ook zijn aantekening dat er tussen 1491 en 1500 niet gespeeld werd te Eeklo. Zie : S.A.E. Rek. 1496-97 p. 24.

(22) S.A.E. 1559-60 p. 14. In het schepenjaar 1565-66 verscheen te Eeklo ook het placcaat op de «spasquillen en famuese bouexkins». ib. 1565-66 p. 14.

(23) Alle subsidiering van de rederijders werd van af de heroerten door de bevoegde commissarissen geschrapt. Hun activiteit werd als «zotternij» bestempeld. Algemeen Rijksarchief Brussel. Rekenkamer 34490 34508.

(24) «In deser troublen tijt nyet en uzeert, es alhier ghetadeert». ib. 1578-79 p. 13.

(25) Van alle ontspanningsgroepen genoot de Kamer de hoogste steun nl. 10 p. S.A.E. Rek. 1577-78 p. 19.

1585 de stad van orangisten, calvinisten, wederdopers e.a. sektariërs hadden gezuiverd werden de Eeklose rederijkers en jagersgezellen verder op vastenavond door de stad gesteund (26). In augustus 1585 werd de stad echter door anti-Spaanse troepen, uit Sluis aangerukt, totaal geplunderd en uitengeslagen zodat, zo noteert de stadsrekening, «de stede vagre en onhevoond geworden es» (27).

Voor vele jaren was van rederijkers en rederijkerskunst geen sprake meer. Ternauwernood verneemt men in de tweede helft van de XVIIe eeuw het bestaan van «confreers van de rhetorique» die, helemaal onder kerkelijke voogdij gehouden, processies opluisteren door middel van sinnebeeldige voorstellingen, gezangen of door het uitgalmen van alleen-, twee- of driespraken. In 1664 had met toestemming van de magistraat op de Markt een vertoning plaats (28). En weer verliepen tientallen jaren tot de Tieltenaar Roeland Verpiete zich te Eeklo kwam vestigen en gesteund door enkele toneelliefhebbers de wet verzocht om de toelating een Kamer of Confrerie van Retorica op te richten met name H. Vincentius en met de kenspreuk «Nosce te ipsum» of «Ken Uzelf». Graaf Della Faille, toen Heer van Eeklo, de wet en de pastoor gaven hun zegen (29). Deze Kamer van Retorica bestond blijkbaar nog in 1748 (30). Volgens August Van Acker viel ze in 1766 uiteen (31). Dit is echter onjuist. In 1798 nam «Nosce te ipsum» te Lokeren deel aan een toneelwedstrijd die gewonnen werd door de Gentse Fonteïnisten (32). Ofwel kwam er dus in 1766 een scheuring in de Kamer en bleef de oude kern actief, zodat «Ken U zelf»

(26) S.A.E. Rek. 1583-84 p. 16 — 1584-85 p. 19.

(27) S.A.E. Rek. 1585-87 p. 3-11. Dat de Eeklose calvinisten toen ze, voor Farnese bevreesd, uittrokken naar Zeeland hun stad vernielden en in brand staken bestaat geen authentiek bewijs. De vernieling geschiedde door orangistische troepen in 1585. Schending en vernieling van kerkelijke gebouwen was al geschied toen de calvinisten-orangisten het stadsbeleid in handen kregen. Zie A. De Vos, Godsdienstber. enz. in «Appeltjes v.h. Meetjesland» n° 12.

(28) A.R. Brussel. Rek Eeklo 1664-65 fol. 14 : Gazette van Eecloo. 30 april 1893 — 23 maart 1890. Op 17 aug. 1664.

(29) Gazette van Eecloo. 30 april 1893. Onder de leden medestichters waren Frans De Mey, J.F. De Brabander, Pieter Berger, Guillaume Billiet, Simon Laros, Pieter De Rijcke, Pieter Van Damme. ib. De Kamer kreeg op 3 dec. 1752 haar reglement getekend. Gazette van Eecloo. 30 april 1893.

(30) A. Van Acker. Merkwaardige Extracten uit de resolutieboeken... van Eecloo. Eecloo 1864 p. 45.

(31) Gazette v. Eecloo. 14 mei 1893.

(32) C. Serrure. Vaderlandsch Museum. Gent 1863. V, 182. Het gedenkboek van het Bissch. College noteert dat «Nosce te ipsum» verdween «in het orkaan van de Franse revolutie». o.c. p. 24.

mededong te Lokeren, ⁽³³⁾ ofwel was er van een ontbinding of scheuring in 1766 eenvoudig geen sprake. Inmiddels was in 1749 een toneelkern van studenten ontstaan in de Latijnse school van de Paters Recolletten die in september «een baefmisspel» opvoerde waarop de heer van Eeklo, de wethouders en het schepencollege van Maldegem werden uitgenodigd. Op 1 september zou het spel vertoond worden aan de «mans en des anderendaags aan de vrouwen» ⁽³⁴⁾. Op 25 en 28 augustus 1764 werd door de studenten «Suzanna» opgevoerd ⁽³⁵⁾. Het geestelijke leven te Eeklo was toen nog altijd onderworpen aan de wet en aan de kerk. Volgens een placcaat van 31 augustus 1608 mocht te Eeklo niemand «een school houden tenzij met toelating van de pastoor en van de wethouders» ⁽³⁶⁾. Op het toneel drukte nog steeds een edict van 5 april 1597 waarbij de pastoor, de wet of zijn officier werd aanbevolen te onderzoeken of de op te voeren toneelstukken strijdig waren met de godsdienst en zo ja deze te verbieden ⁽³⁷⁾. Van studententoneel is er nog immer sprake in 1790 toen in de stad het treurspel «Basethes en Ernesta» werd opgevoerd ⁽³⁸⁾. Volgens August van Acker ontstond in 1766 een «corps redencunstenaers», die genaamd «de heerzuchtige en kunstminnende jonkhejd», geleid werd door zijn hoofdman Pieter-Antoon De Croucq en zijn leermeester-school-

(33) Het succes dat de «Fontaine» met «Trazimus en Timagenus» te Lokeren behaalde werd gevolgd door een fantastisch onthaal van de Fonteïnisten te Gent. Het stuk werd op verzoek van bisschop Lobkowitz in zijn kasteel te Lokristi opnieuw gespeeld op een speciaal opgetimmerd theater. Ook het blijspel «Gemaakte Rouw» werd opgevoerd. De bisschop was persoonlijk aanwezig. Ook op het bal dat 's avonds plaats greep en waarbij een orkest van 17 muzikanten — priester Guyot speelde de timbales — het feest opluisterde. In tegenstelling met het verzet van of het remmen door de geestelijkheid in vele steden en dorpen inzake toneelvoorstellingen werkte, zoals men merken kan, de Gentse bisschop te Gent met alle macht het toneelleven in de hand. De Vlag, Liberaal-Democratisch blad voor Vlaamsch België, 19 jan. 1910.

(34) A. Van Acker o.c. p. 45. Sommige geschiedschrijvers delen mede dat tweemaal 's jaars de studenten van het College op het toneel verschenen en bij het einde van het schooljaar een Latijnse tragedie en een Vlaams blijspel opvoerden. Voor dit gegeven bestaat geen authentiek bewijs. Alles berust op een vermoeden. Gedenkboek o.c. 41; L. Lampert, Gesch. v. Eeklo, p. 163.

(35) Opgedragen aan Jos. E.J. Della Faille, Aankondigingsaffiche getiteld: «Suzanna opgedragen aan J. Della Faille zal vertoond worden door de studenten van het college der stede van Eekloo, Gendt 1764.

(36) Gedenkboek Bissch. Coll. o.c. 35.

(37) Gazette van Eekloo, 30 april 1893.

(38) De Stad Eekloo, 27 Dec. 1908 — 28 febr. en 8 augustus 1809.

meester Joannes Baptista Symynck (39). De groep vergaderde vijftien jaar lang in een gelegenheidslokaal nl. de herberg «De Fortune». Gesteund door de Heer van Eeklo werd in 1781 het toneelspel «l'Edelmoedige en getrouwe liefde van Don Pedro, infant van Portugael en de Agnete van Castro» opgevoerd in het auditorium van de stadsschouwburg «geseyd 't collegie der studenten» (40). Ook werd vertoond «Het leven ende dood van den heyligen Wenceslaus, eerste koning der Bohemen» (41).

Hetzelfde genootschap hield in 1784 een tweede vertoning (42). Op het einde van de XVIIIe eeuw ontstond te Eeklo een derde toneelgezelschap met name «Eekels worden Bomen» (43), dat met «Edward III», treurspel in vijf bedrijven meedong in een wedstrijd te Middelburg in Vlaanderen in 1796. Deze maatschappij werd in 1793 gesticht door een tiental toneel-liefhebbers w.o. de Gentenaar Pieter Frans De Cock wiens ouders zich in 1789 te Eeklo waren komen vestigen, (44) en die de ziel was van de vereniging. In zijn «Geschiedenis van Eecloo», deelt de Eeklose historicus E. Neelemans en delen ook andere schrijvers mede dat «Eikels worden Bomen» reeds dateerde van de XVe eeuw en nl. van 1450-51 maar in

(39) Volgens de Gazette van Eecloo versmolten in 1766 de oude «Nosce te ipsum» met de «Leersugtige en de redenkonstminnende Jonkheyd». Gazette van Eecloo. 14 mei 1893.

(40) Toneel en zaal waren eigendom van de stad. Ze werden uitgeleend.

(41) Gazette van Eecloo. 29 maart 1891 — 14 mei 1893. Spelers waren o.m. : Jan F. D'Hulsters, A. Kloekaert, Antonius, Carolus en Jan Beyn, Filip en André De Vos, Jan A. en Jan F.A. Van Risseghem, Frans Gallant, Jan en Pieter van Hoorebeke, Joannes en Don. De Haeck Jacob Lievens, Ben. Van Crombrugge, Bernard Ranschaert en N. Wante. ib. De «Kunstminnende Jonkheyd» speelde ook in «De Vier Emmers» in een barak op het achterhof ervan. Men speelde «Den beweën en beklagelijcken Dwang», «Suzanna en den verliefden arlekijn» en «De Boer met zijn eyers» of «Jaak en Griete». Gazette van Eecloo. 4 oct. 1894.

(42) Het genootschap moest deze maal 15 p. 12 sch. betalen voor het gebruik van de «stadsschouwburg» wat zwaar drukte op de vereniging. Gazette van Eecloo. 21 mei 1893.

(43) De oudste term was «Eekels worden Bomen» en niet «Eikels worden Bomen».

(44) De Eecloonaar. 18 maart 1855 ; C. Serrure, Vaderlandsch Museum o.c. V. 182-183 ; De Werkman 1893. P.F. De Cock werd bestuurslid. De Eecloonaar. 18 maart 1855. Hij woonde mettertijd in «De Zwaan» in de Boelare. Zijn weduwe verhuisde naar «De Drie Koningen» op de Markt. Haar kinderen waren kuipers en kleermakers. ib. 25 april 1858. Later werd waarschijnlijk dezelfde «Zwaan» uitgebaat door Hendrik Ledeganck, die later ook «Keizer Karel» openhield. De Eecloonaar 11 dec. 1863 ; Gazette van Eecloo 1 dec. 1867.

geen enkele tekst vóór het einde van de XVIIIe eeuw is er sprake van «Eikels worden Bomen». In 1450-51 werd er zelfs nog met geer. woord gerept over een «Kamer van Retorika» (45).

De gegevens omtrent de verdere ontwikkeling van de toneelgroepen na 1796 (46) zijn bijzonder verwarrend en vaak tegenstrijdig. De vestiging van de Franse Republiek in den lande ontnam aan de Eeklose toneelliefhebbers het gebruik van de schouwburgzaal in het klooster van de Paters Recolletten (47) maar schakelde het toneellevens zelf niet uit. In het jaar 1797-98 (48) «verzochten de liefhebbers van rhetorica om ten stadstonele, den 9 en 10 pluviöse, te mogen vertonen de twee treurspelen «Trusimene en Limagene» en «Den onmenselijke schuldeiser» wat hun vanwege het stadsbeleid werd toegestaan mits 10 procent van de opbrengst aan de armen werd geschonken (49). Volgens August Van Acker trokken sommige Eeklose «konstenaers» naar Waarschoot waar er gespeeld werd «ten hove van Adriaan Goddyn» of naar Sint-Laureins «ten hove van Pieter De Bast» (50). Te Eeklo werd in het begin van de XIXe eeuw aan barak-toneel gedaan. Zo liet Filip Verlé, de waard van de afspanning «Sint-Arnout», op het achterhof van zijn huis te Balgerhoeke toneel spelen in een saamgetimmerde barak. Dat was in de zomer 1802. Drie jaar later haalde de Eeklose «retorica» de derde prijs met een opvoering van «De Corsikanen» van Kotsebue op een wedstrijd te Evergem-Rabot (51).

(45) E. Neelemans o.c. I, 114 ; R. Van de Moortel in «De autotoerist» 16 Jg. n° 9 p. 477 ; De Eecloonaar, 5 febr. 1865.

(46) Volgens de «Gazette van Eecloo» speelde de Maatschappij van Retorica op 2 sept. 1798 in haar lokaal «Ismagien en Thimothee». Dit was waarschijnlijk «Eikels worden Bomen». Zekerheid is er echter niet. Gazette van Eecloo, 16 febr. 1896.

(47) De Paters werden uit hun klooster gezet en hun schouwburgzaal werd voor andere doeleinden gebruikt. Gedenkhoeck o.c. p. 57 ; A. Van Acker, Merkwéerdige Extracten, o.c. 64 ; Gazette van Eecloo, 21 mei 1893. De Stad Eecloo deelt mede dat het studententheater werd afgebroken en verkocht in april 1798. De zaal werd l'audience du tribunal correctionnel.» De Stad Eecloo, 8 aug. 1909.

(48) Op 28 nivöse van het jaar VI van de Republiek. A. Van Acker, Merkwéerdige Extracten, o.c. p. 65.

(49) A. Van Acker, Merkw. Extr. o.c. p. 65. Wat werd hier bedoeld met «ten stadstoneles» ? De toneelzaal van het gewezen klooster ?

(50) Gazette van Eecloo, 26 mei 1893. Daar bestonden eveneens verenigingen met eigen theater.

(51) De spelers werden gevormd door onderwijzer Jacob Van Dämme. Deze was tevens een kronijkschrijver van verdienste. Gazette van Eecloo 21 mei 1893.

Voor de paasdagen van 1810 werd de vertoning «De Dood van Ludovicus XVI met schoone vertooghen en constige decoratiën verciert» aangekondigd ⁽⁵²⁾. Men speelde toen in de barak van Jan Filip Van Suyt, waard van de «Lichtbal» in de Molenstraat. Nog voor 1814 ging de Kamer van Retorica in ontbinding. De «Societeit van Leeskunde» verkocht haar boeken onder haar leden. Maar de vereniging werd opnieuw ingericht en voorzien van een nieuw reglement. De Kamer vergaderde toen in de herberg «De Drie Koningen» van F. Van Acker op de Markt. In 1816 kwam er ruzie in het toneelstraatje ⁽⁵³⁾. De herrie ontstond omtrent de te spelen stukken, Franse of Duitse in vertaling. Onder de voorstanders van de Duitse waren o.m. Jan Rodrigos, Pieter F. De Cock, Louis Van Ghysegheem en Pieter Commergo ⁽⁵⁴⁾. De andere groep bestaande uit Leo Braet, Ferdinand en Frans Bourgeois, Pieter De Vreese, Bernard Bert, Jan Spitael en Pieter Ledeganck en geleid door Jan Dhavé stichtte een nieuw gezelschap met name «Jong en Leerzuchtig» en nam haar intrek bij Pieter-Jacob Braet, uitbater van «De Groene Boomgaard». De nieuwe stichting had plaats op 18 september 1816 en werd bekrachtigd door de meier Timothee-Louis Van Damme. Het nieuw genootschap was echter doodgeboren. Met de uitwijking van zijn directeur Jan Dhavé naar Gent ging het gezelschap geheel te loor ⁽⁵⁵⁾. De groep van Jan Rodrigos, die haar speellokaal hield op het hof van Pieter F. De Cock in een grote barak langsheen de Teirlinckstraat, op de hoek van de Boelare, begon nieuwerwetse stukken te vertonen die echter reactie uitlokten bij het publiek. Daar kwam bij een incident met pastoor Godderis en meteen raakten de toneelspelers buiten spel ⁽⁵⁶⁾.

Enkele jaren later, in 1823 ontstond een nieuwe groepering van retoristen echter meer literair dan toneelkundig ingesteld en waarvan Jan Rodrigos klaarblijkelijk de leider was. Ze was samengesteld ⁽⁵⁷⁾ deels uit

(52) ib.

(53) De Stad Eecloo, 16 aug. 1908. Gazette van Eecloo, 21 mei 1893: Het Liberale Noorden, 8 april 1934.

(54) Gazette van Eecloo, 21 mei 1893.

(55) ib.

(56) ib. Naar oud gebruik werd het spelprogramma van de groep — een stuk van Von Kotsenbue — toegelaten door de stedelijke overheid, en op de kerkdeur uitgeplakt. Maar pastoor Godderis, die nochtans een toneelliefhebber was, weigerde op de kansel zijn toelating te verlenen. Prosp. Van Acker, Het leven van A. Commergo, p. 10: Gazette van Eecloo, 21 mei 1893.

(57) Gazette van Eecloo, 28 mei 1893. Volgens «De Eecloonaar» ontstond de maatschappij in 1822. De Eecloonaar, 5 febr. 1865. Volgens De Stad Eecloo in 1824 ib. 23 aug. 1908.

leden van de vervallen toneelgroepen deels uit nieuwe elementen w.o. Karel L. Ledeganck en C.A. Vervier moeten gerekend worden. Met haar kenspreuk «Eikels worden Bomen» pleegde de maatschappij plagiaat daar dit devies reeds gebruikt werd door de retoristen van 1793-96. A. Van Acker noteert dat Ledeganck de eigenlijke stichter was van de vereniging (^{57bis}). Dit is niet uitgesloten. Alles wijst er echter op dat Jan Rodrigues die reeds de leider was geworden van de «Leersugtige ende redenkonstminnende jonkheyd» (⁵⁸) nu aan de basis lag van de nieuwe sociëteit. Hij was het die in 1825 bij rekwes tot de koning het verzoek deed «tot het wettig tot stand brengen» van de maatschappij waarvan het bestaan officieel van stadswege werd erkend op 18 april 1825 (⁵⁹). Hij was ook, voor zover bekend is, de eerste voorzitter (⁶⁰) en werd het jaar daarop toneelleider onder het voorzitterschap van C.A. Vervier (⁶¹). In authentieke stukken wordt K. Ledeganck eerst vermeld in 1827 als lid, (⁶²) in 1828 als «geheimschrijver» van «Eikels worden Bomen» (⁶³). De nieuwe maatschappij had «als enig doel de beoefening van de declamatie en die van de vaderlandsche taal- en dichtkunst» (⁶⁴). Ze moet beschouwd worden als een soort leesclub die na korte tijd uitgroeide tot een literair genootschap (⁶⁵). In 1828 bestond er niettemin een toneelafdeling (⁶⁶) maar er grepen geen publieke vertoningen plaats.

Volgens «De Gazette van Eecloo» schreef «Eikels worden Bomen» haar eerste wedstrijd, een van welsprekendheid, uit in 1824 (⁶⁷). Toen de maatschappij officieel was erkend geworden loofde ze in 1828 prijzen uit voor de «Nederlandse dichtkunst», de «Franse dichtkunst», voor het

(57bis) Gazette van Eecloo, 28 mei 1893.

(58) ib. 21 mei 1893.

(59) ib. 28 mei 1893.

(60) Bibl. Univ. Gent. Hs. 2142² — 1827. Brief van K. Ledeganck aan Fr. Rens.

(61) Bibl. Univ. Gent. n^o g 5146.

(62) Bibl. Univ. Gent. Hs. 2142² — 1827. Brief van K. Ledeganck aan Fr. Rens. Of hij toen reeds geheimschrijver was is niet uit te maken.

(63) Bibl. Univ. Gent. n^o g 5146.

(64) Gazette van Eecloo, 28 mei 1893. In haar publicatie-uitschrijving «Bundel dichtstukken» wordt nergens haar kenspreuk vermeld. Bibl. Univ. Gent. Bundel van Dichtstukken o.c.

(65) ib. 3 juni 1893.

(66) Bibl. Univ. Gent. Bundel van Dichtstukken o.c. p. 9. In dit werk werd ook het reglement van de wedstrijd van 1828 bekend gemaakt.

(67) Gazette van Eecloo, 31 jan. 1892. L. Lampaert noteert dat «Eikels worden Bomen» deze wedstrijd won. De maatschappij had deze echter uitgeschreven. L. Lampaert. Gesch. v. Eeklo. p. 178.

overschrijven van «een oud geschrift» en voor «een fraaie schrijfkunst». Francies Rens, die toen te Beveren verbleef, werd «de gouden erepenning toegekend. Hij werd bekroond voor zijn romance «De strengheid van Lyderick De Buck», wat een opgegeven thema was. P. Van Duyse van Dendermonde werd «als eerste accessit een lauwertak toegewezen». Prudens Van Duyse won echter de prijs van de Franse dichtkunst met een vertaling in verzen van «De Dood van Bijling» een episode uit het werk van Helmers ⁽⁶⁸⁾. Een onderwijzer van Kaprijke behaalde «een accessit voor de fraaie schrijfkunde» ⁽⁶⁹⁾. Er werd ook een prijs uitgelooft voor het «uitspreken» of declameren van een ernstige of hoertige alleenspraak of een verhaal genomen uit «een treur-, toneel- of blijspel» ⁽⁷⁰⁾. Of deze prijs werd toegekend weten we niet. Wat bij deze wedstrijd valt op te merken is het onbenullig opgegeven onderwerp betreffende de Vlaamse dichtkunst en die prijs voor Franse dichtkunst, ⁽⁷¹⁾ en dat vanwege een maatschappij die voor enig doel had de beoefening van de vaderlandse taal- en dichtkunst!

Betekenisvol is ook de apartheidspolitiek van de maatschappij die alleen Zuidnederlandse dichters toeliet mee te dingen naar de prijs voor «Nederlandse Dichtkunst» ⁽⁷²⁾. Wat verdeelde toen Zuid- en Noordnederlandse dichters en literatoren?

Toen J.F. Willems en Fr. Rens zich metterwoon in de stad kwamen vestigen en in innig contact geraakten met C.A. Vervier, K.L. Ledeganck en Hendrik De Smet ⁽⁷³⁾ fleurde de Maatschappij van Rhetorica vlug op en werd Eeklo een klein maar zeer bedrijvig geestelijk en litterair centrum dat graag door letterkundigen en flaminganten werd bezocht ⁽⁷⁴⁾.

(68) Bibl. Univ. Gent. Bundel dichtstukken bekroond door de maatschappij van retorica van Eecloo. 1828. De prijzen waren uitgeschreven op 20 april 1828. p. 1-11-25-39.

(69) Bibl. Univ. Gent. Hs. 2142². — 1828.

(70) ib. Bundel dichtstukken o.c. p. 8.

(71) Een uniek geval onder de redrijkerswedstrijden tijdens de vereniging met Noord-Nederland. Ledeganck schreef hierover dat de prijs was ingesteld «dit om de beoefening der Nederlandse Taal bij onze Waalsche broeders te bevorderen. Bibl. Univ. Gent. Hs 2142² — 1828.

(72) ib. p. 7. Werde de superioriteit van de Noordnederlandse dichters gevreesd?

(73) Was geboren te Deinze, werd bekroond te Brugge en overleed te Assenede. Gazette van Eecloo. 3 sept. 1871; A. Van Acker, Merkweerdige Extracten. o.c. 90.

(74) Kwamen o.m. Willems bezoeken: De literatoren Dautzenberg, Blicck, Nolet de Brauwere, P. van Duyse, Van Rijswijck en Hoffman Von Fallersleben. Het Lib Noorden. 19 oogst 1933 en Gazette van Eecloo. 10 april 1892. Serrure en Blommaert bezochten Ledeganck. Bibl. univ. Gent. Hs. 2112³. 1833

De bloei van de literaire afdeling was echter van korte duur. In augustus 1832 verliet Fr. Rens, kantoorclerk van J.F. Willems, de stad, in 1833 was het C.A. Vervier en op 30 april 1835 J.F. Willems die naar Gent verhuisden ⁽⁷⁵⁾. Tenslotte was Karel Ledeganck, die reeds in 1832 enkele maanden als kantoorclerk was tewerkgesteld te Oudenaarde, ⁽⁷⁶⁾ te Kaprijke tot vrederechter aangesteld en kort nadien was hij vrederechter van Zomergem geworden ⁽⁷⁷⁾.

Met het verdwijnen van J.F. Willems «de koning» en K.L. Ledeganck «de veldmaarschalk van de Vlaamse Beweging» zoals De Gazette van Eecloo beide voorkampers noemde ⁽⁷⁸⁾ was het Eeklose literair kaarsken sterk aan het doven gegaan. Maar alle aandacht werd nu gevestigd op de toneelafdeling van «Eikels worden Bomen» ⁽⁷⁹⁾. Dank zij de steun van burgemeester Jozef Dhuyvetter werd reeds in 1834 de maatschappij binnen de grote zaal van het stadhuis geloodst waar haar toneelspelers de vuurdoop ondergingen ⁽⁸⁰⁾. De politiek bemoeide zich echter met dat spelen op het stadhuis. In 1837 kregen de Eeklose patriotten de Retorica weer uit de zaal, de orangisten de toneelspelers er weer in, maar de patriotten kregen het laatste woord ⁽⁸¹⁾. De Retorica speelde in 1838 dan maar in de Brugsestraat waar ze over een eigen schouwburg beschikte ⁽⁸²⁾. De maatschappij stond toen te Eeklo in geen geur van heiligheid. Men versleet ze voor orangistische club, iets waaraan het verblijf van J.F. Willems te Eeklo en het feit dat heel wat orangisten lid waren van «Eikels worden Bomen» zeker niet vreemd waren ⁽⁸³⁾. Op 5 juni 1842 schreef de maatschappij een letter- en toneelprijskamp uit. Mevrouw Courtmans won de prijs voor de poëzie met haar gedicht «Pieter

(75) Gazette van Eecloo, 10 april 1892 — 12 maart 1893; Ada Deprez, Brieven van, aan en over Jan Frans Willems, (1793-1846) Algem. Inleiding II, 281.

(76) Bibl. Univ. Gent. Hs. g 15770¹⁹. Brief v. Ledeganck aan Willems 1832. Hij was er in juni - sept. 1832.

(77) In 1836

(78) Gazette van Eecloo, 18 okt. 1896.

(79) «Eikels worden Bomen» nam in 1835 deel aan een toneelwedstrijd uitgeschreven door de Maatschappij van Retorica van Deinze. Nederduitsch. Lett. boekje, 1836, p. 119.

(80) ib. 12 juni 1892; 4 juni 1893. Op 5 juni 1836 boekte de maatschappij succes te Deinze.

(81) S.A.G. Beraudsl. der schepenen, 23 30 dec. 1837; Gazette van Eecloo 12 juni 1892.

(82) Gazette van Eecloo, 11 juni 1893.

(83) Gazette van Eecloo, 4 juni 1893. Volgens A. Van Acker voerde de maatschappij op zichzelf geen orangistische activiteiten. Men kan dit echter betwifelen. Zie Aug. Van Acker, Merkwedige, o.c. 86, c.v.; Het Liberale Noorden, 1 dec. 1933.

de Coninck te Brugge» (84) en J. Steyaert van Gent won de prijs van het proza (85). In eerste klasse won J.B. Van Peene, zoon, van Assenede de eerste prijs, Marten De Mey van Gent de tweede. Vermeld werden nog J. Cools van Brugge en R. Ceuterick van Zottegem. In tweede klas haalde Sebastiaan Van Loo van Assenede de eerste, Aug. Van Hoorebeke van Zomergem de tweede prijs. De elfjarige knaap Edward Dobbeleere van Zomergem schonk men een erepenning. In het boertige genre verwierven Cools en De Ruytere beiden van Brugge een prijs (86). Als juryleden fungeerden J.F. Willems, Karel Ledeganck, Rens en P. Van Duyse die voor de gelegenheid te Eeklo kwamen overnachten (87).

Het jaar nadien verliet de maatschappij haar prachtig gestoffeerd theater aan de Brugsestraat en nam opnieuw haar intrek in haar oud lokaal «De Zwaan» in de Boelare. De vereniging worstelde toen met een financiële crisis die haar tot deze verhuis had gedwongen (88). Vijf jaar later, in 1848 veroverden de orangisten opnieuw het stadsbeleid en dit betekende meteen de triomf voor de Maatschappij van Retorica. Van de twaalf nieuw gekozen Eeklose raadsleden waren er tien lid van «Eikels worden Bomen». Daaronder waren burgemeester J. Dhuyvetter, schepenen notaris Dauwe en Bruno Martens, de raadsleden vrederechter Pieter Ecrevisse, dokter Maroy, candidaat-notaris Honoré J. Willems (89). Er werd natuurlijk weer gespeeld in de grote zaal van het stadhuis waar van acht tot tien vertoningen 's jaars werden gehouden (90). Op 5 september 1852 schreef de maatschappij, die zowel de toneelkunst als de taal en letterkunde beoefende, alweer een letter- en toneelprijskamp uit. De Antwerpenaar August Snieders jun. won de prijs voor het proza, (91) de Brusselaar Eugeen Stroobant deze voor de dichtkunst en Felix Van de Sande uit Brussel en A. Lesturgeon uit Leuven de prijs voor het opstel betreffende

(84) De tweede prijs won E. Stroobant van Brussel. *ib.* 165.

(85) *Gazette van Eecloo*. 11 juni 1893. De verhandeling betreffende het proza liep «over de voordelen die een bekvaam redenaar kon halen uit het gepast aanwenden van de kracht en de welluidendheid van de moedertaal.» De tweede prijs werd gewonnen door Vandenbroeck van Brugge. *Nederduitsch lett. jaarb.* 1845. p. 165.

(86) *Nederduitsch lett. jaarb.* *ib.* 166.

(87) *Gazette van Eecloo*. 11 juni 1893.

(88) *ib.* De steunleden waren verminderd. Er was geen geld voor een nieuw toneel en de huursom van de zaal werd te zwaar.

(89) *Gazette van Eecloo*. 11 juni 1893.

(90) *ib.*

(91) Onderwerp : de voordelen van de Zuid-Noordverbroedering. *Gazette van Eecloo*. 18 juni 1893.

alleenspraken (boertig genre) ⁽⁹²⁾. Als juryleden opereerden P. Ecrevisse, Edm. De Busscher, Aug. Van Acker en Jos. De Jonghe ⁽⁹³⁾.

Het ontstaan van «De Kunstmin», een kring of maatschappij die de beoefening van de kunst, de letteren en de wetenschappen op het oog had en waarbij heel wat retoristen aansloten berokkende enigszins schade aan de werking van de Rhetorica ⁽⁹⁴⁾. In 1858 speelde «Eikels worden Bomen» in de schouwburg van Lokeren ⁽⁹⁵⁾. In 1859 ⁽⁹⁶⁾ twee jaar nadat «De Kunstmin» was ontbonden, worstelde de maatschappij met een scheuring ⁽⁹⁷⁾. Een aantal rederijkers stichtten de toneelvereniging «De Ledeganckszonen» die echter in 1861 weer versmolt met «Eikels worden Bomen» ⁽⁹⁸⁾. In 1862 nam de maatschappij deel aan een toneelfestival in de schouwburgzaal van het cirkus te Brussel ⁽⁹⁹⁾. In 1864 nam ze deel aan een toneelfestival te Kortrijk waar voor het eerst werd opgetreden met actrices ⁽¹⁰⁰⁾. De nieuwigheid werd echter niet door alle leden sympathiek onthaald ⁽¹⁰¹⁾. Hetzelfde jaar voerde «Eikels worden Bomen» «De Bastaard» van B. De Vriendt en «Dichter en Soldaat» van E. Rosseels op te Gent ⁽¹⁰²⁾. Op 10 februari 1867 speelde de maatschappij te Oostende, ⁽¹⁰³⁾ op 27 november 1870 te Lokeren

(92) ib. 18 juni 1893. De prijs voor het uitgalmen ging naar J.B. De Keyser uit Ronse en J.B. De Ruyter uit Brugge. Gazette van Eecloo, 18 juni 1893 ; De Eendragt. 1852-53 p. 32. Voor uiterlijke welsprekendheid, deftig vak, 1e klas, haalde J.B. De Keyser van Ronse de 1e prijs, B. De Ruyter uit Brugge de 2e prijs. In tweede klas, 1e prijs aan Serafien Beelaert van Gent, 2e prijs aan Lod. Versnaeyen en eervolle vermelding voor Alf. Knops uit Gent. In het boertig vak won B. De Ruyter de eerste prijs, Karel Van Braembussche uit Waarschoot de tweede en Ant. Van Gijsegheem van Lokeren de derde prijs. ib. zie ook Gazette van Eecloo, 18 juni 1893.

(93) ib. 18 juni 1893.

(94) Gazette van Eecloo, 18 juni 1893.

(95) ib. 18 juni 1893 : De Eendragt. 1859-59 p. 84.

(96) Dit jaar werd op het stadhuis «Quinten Metsys» van J.F. Willems door de Rhetorica opgevoerd. De Eecloonaar, 28 aug. 1859.

(97) In nov. 1859. ib. 6 nov. 1859.

(98) De Eecloonaar, 16 okt. - 6 nov. 1859. — 10 maart - 20 jan. 1861. De meerderheid van de maatschappij vestigde zich in de herberg uitgehaat door weduwe De Meulemeester op de Markt. De minderheid bleef in «De Zwaan». ib. Beide groepen gaven toneelvoorstellingen. Ook de Ledeganckszonen kwamen op het stadhuis. De Eecloonaar, 18 nov. 1860 — 20 jan. 1861. Zie ook : De Eendragt. 1860-61. p. 61.

(99) Gazette van Eecloo, 18 juni 1893.

(100) Gazette van Eecloo, 18 juni 1893. Zo in het drama «De Bastaard» als in het blijspel «Dichter en Soldaat».

(101) Gazette van Eecloo, 18 juni 1893.

(102) De Eendragt, 1863-64. p. 60.

(103) ib. 1866-67 p. 28. Bij de maatschappij «De Toekomst».

waar «Hlotsebotse» en «Katarina» van Van Peene werden vertoond (104). Van 1864 tot 1872 verliep alles min of meer normaal in de maatschappij met een paar buitengewone vertoningen 's jaars op het stadhuis.

In 1871 schreef de vereniging weer een wedstrijd uit. De prijs voor dichtkunst werd gewonnen door F.J. Ooms van de literaire vereniging «Vondel» te Rotterdam. V.A. Bultynck van Knesselare behaalde een tweede prijs (105). E. Meganck van Assenede kreeg de 1^e prijs voor een zedenverhaal (proza) en L. De Vriese uit Gent de 2^e prijs voor zijn zedenschets «Twee werklieden» (106).

De prijs voor alleenspraak, deftig vak, werd gewonnen door Jozef Van Ghijseghe van Lokeren, met de «Echtscheiding» van Tollens, de tweede prijs door Aug. De Vuyst van Weteren met «De zieke jongeling» van Van Beers. «Caïn» van Meeus van Gent werd eervol vermeld. In tweede klas won H.C. Kellerman van Kinderdijk bij Rotterdam met «Schepping» van ten Kate de eerste prijs en E. Smit Kleine van 's Gravenhage de tweede prijs met «Edilha» van ten Kate. Inzake alleenspraken, boertig genre, won H.C. Helleman de eerste prijs en L. Van de Velde van Borgerhout de tweede prijs. Lod. Vijncke van Maldegem en P.J. Verhougstraete van Kortrijk werden eervol vermeld. Inzake tweespraken, deftig vak, haalden met «Alva en Egmont» Jozef en A. Van Ghijseghe van Lokeren de slag thuis. Smit Kleine en D. Mereus uit Haarlem kregen een eervolle vermelding (107). De jury (108) was samengesteld uit Karel Bogaerd, Bernard Steyaert, E.F. Van Waesberghe en Theo Van Hoorebeke (109).

(104) ib. 1869-70 p. 36-40.

(105) De Gazette van Eecloo deelt op 16 april 1871 mede dat Karel Ledeganck de tweede prijs betreffende een lierzang op Karel Ledeganck won, op 9 febr. 1895 noteert het blad : V.A. Bultynck, wat wel juist zal zijn. Zie . De Eendragt 1869-70 p. 88.

(106) De schets betrof Eeklo. Gazette van Eecloo, 8 juni 1873.

(107) De Eendragt, 1869-70 p. 88-92 : Gazette van Eecloo, 16 en 23 april 1871.

(108) De deelnemende retoristen trokken in stoet door de stad en werden op het stadhuis ontvangen. De deelnemers kwamen uit Den Haag, Rotterdam, Haarlem, Kortrijk, Weteren, Knesselare, Maldegem, Roeselare, Lokeren, Evergem, Assenede, Gent, Lier en Kerkhove. L. Lampaert in «De Eecloonaar, 26 3-1971.

(109) Sinds 1838 namen talrijke leden van E.w.B. meestal als «uitgalmers» deel aan wedstrijden buiten de stad. Zo won Edw. Rodrigos met «Jacob van Langendorp» een tweede prijs in boertige uitgalming uitgelooft door «Voor Vlaamse Taal en Letterkunde» te Assenede, (1839). F. De Vliegheer in 2e klas een 2e prijs met zijn verhaal «Châtillon» uit het treurspel Zaïre uitgelooft door de Verenigde Maatschappijen «Heilig Kruis scherp duer» en «Nu, morgen niets» te Diksmulde (1842). P. De Poortere een 2e prijs boertige uitgalming uitgeschreven door

Kort nadien brak de grote veer in de vereniging. Een ruzie ⁽¹¹⁰⁾ van je welste scheurde de maatschappij uiteen ⁽¹¹¹⁾. De scheurmakers stichtten een nieuw gezelschap met name «Vlaams Vooral» ⁽¹¹²⁾. Dit werd gesteund door de beste elementen van «Eikels worden Bomen». Het waren o.m. Frans en Honoré De Vliegheer, Hippoliet Rodrigos, Charles, Henri en Hippoliet Ledeganck, Henri en Edward De Frenne, Karel D'Hulsters.

«Kunstijveraars» te Zele (1842). J. Uytterschout een 3e prijs met «Lafleur», boertige uitgalming, te Brussel (1844) en een 2e prijs deftige uitgalming, 1ste klas te Waarschoot. Op dezelfde wedstrijd te Waarschoot uitgeschreven door de «Vereen. Taal- en Toneelminnaars» won P. De Poortere een 1ste prijs met «Gibelin», deftig vak, 2e klas, en S. Van Ghijseghem de 2e prijs en kreeg E. De Cock een vermelding. Er was ook een wedstrijd voor kinderen en de 12-jarige D. De Cock won een 2e prijs met «Hut in het Woud». E. Ledeganck kreeg een lauwerkran voor zijn alleenspraak «Graaf Egmont» (1844). In 1847 verwierf Edw. De Cock met «De onechte zoon» een vermelding te Zomergem van de maatschappij «Oefening Leert». In 1849 werd Aug. Gillis vermeld voor zijn boertige uitgalming door «Taal en Kunst» te Izegem. In 1850 veroverden Edw. Rodrigos en A. De Vliegheer met hun boertige tweespraak «Robert en Willem De pachter» de 1e prijs te Zomergem uitgeschreven door «Oefening Leert». Verder onderscheidden zich als declamatoren, boertig of ernstig genre, te Aalter (1851) bij «Voor Taal en Vaderland» H. Defrenne, ook te Brugge, (1855) te Gent (1857 en 1865) en te Waarschoot (1860) P. De Vliegheer en Edw. Van Acker, te Gent (1860) Edw. De Frenne, te Elsene (1867) L. Van Ghijseghem en E. De Frenne, te Waregem (1868) E. De Frenne en F. De Vliegheer te Harelbeke (1869) E. De Frenne, te Kortrijk (1869) E. De Frenne en Herman Frohnaus, te Oudenaarde (1871) en te Leuven (1871) E. De Frenne en te Lokeren (1871) L. Van Ghijseghem en Hon. De Vliegheer. *Nederduitsch. lett. jaarb.* 1839 p. 141 — 1843 p. 167-170 — 1845 p. 168-172-173 — 1850 p. 188 — 1851 p. 175 — 1848 p. 171 — 1852 p. 172. *Gazette van Eecloo*, 11 juni 1893 — 6 aug. 1876 : *De Eendragt* 1863 p. 60 — 1865 p. 75. Te Kortrijk wonnen drie leden vijf medaljes op acht met toneelwerk van Onderdeet bij de maatschappij «De vloeiende herte tot Maria» en met o.m. werk van Van Peene onderscheidden zich Edw. De Frenne en Herman Frohnaus bij «Rust en Vrede». (1869) Te Oudenaarde (1871) won Edm. De Frenne een derde prijs bij «Leren vereert», te Lokeren (1871) wonnen L. Van Ghijseghem en Honoré De Vliegheer, te Diksmuide (1876) alweer Van Ghijseghem en E. De Poortere met hun tweespraak «vader en zoon». Zie : *Gazette van Eecloo*, 11 juni 1893 : *De Eendragt*, 1869-70 p. 28 — 1870-71 p. 40-44-72.

(110) Het meespelen van actrices lag aan de basis van de herrie. *Gazette van Eecloo*, 1 febr. 1871.

(111) *Gazette van Eecloo*, 1 febr. 1871.

(112) Met het doel : de beschaving te bevorderen via het toneel, de welsprekendheid, de Nederlandse Taal en de zegepraal te bewerken v.d. Vlaamse Beweging, ib. Het lokaal was gevestigd bij Hendrik Ledeganck aan de Sterrestr. Elf effectieve leden scheurden af, ib. Erevoorzitter werd K. D'Hulsters, voorzitter E. Van Tenten, schrijver A. Van Damme, ontvanger H. Ledeganck. Leermeesters werden Ed. De Frenne en F. De Vliegheer, ib. 22 dec. 1872.

(¹¹³). De eerste vertoning van de scheurmakers greep plaats in hun toneelzaal aan de Sterrestraat op 4 en 5 februari 1872 (¹¹⁴). De nieuwe maatschappij kende een snelle en succesvolle opgang, behaalde op 19 jan. 1873 de vierde prijs voor blijspelen op een internationale wedstrijd te Oostende. Te Gent in 1874 (16 augustus) behaalde «Vlaams Voooral» vijf eerste prijzen van welsprekendheid uitgelooft door de «Vrijheidsliefde» en dit met Honoré De Vliegheer, Edward De Frenne en Pieter Gillis. In september 1875 behaalden Hippoliet Rodrigos en Edward De Frenne alweer te Gent een dubbele prijs en twee jaar later, op 7 januari 1877, versloeg de maatschappij te Oostende de sterkste toneelverenigingen van Zuid en Noord (¹¹⁵).

Inmiddels acteerde «Eikels worden Bomen» zo goed het kon en van 1878 af speelde de Rhetorica in hetzelfde toneellokaal van «Vlaams Voooral» aan de Sterrestraat (^{115bis}). Ze bleef rivaliseren met de scheurmakers (¹¹⁶).

Tot 1882 had de maatschappij «Eikels worden Bomen» nog het beste van zichzelf gegeven. In dit laatste jaar speelden leden van «Eikels worden Bomen» samen met leden van «Vlaams Voooral» in de maatschappij «De Verenigde Toneelliefhebbers» (¹¹⁷). De maatschappij deed haar eerste stap op het toneel in haar lokaal aan de Sterrestraat bij weduwe Henri Ledeganck (¹¹⁸). Veel fut was uit de nieuwe vereniging niet te halen. Ze ademde ternauwernood. In 1890, 1891, 1892 en 1896 wordt in de kranten nogmaals de naam vermeld van «Vlaams Voooral» maar er kan bezwaarlijk sprake zijn van nieuw leven (¹¹⁹).

In 1892 probeerde een nieuwe maatschappij «In Vlaanderen Vlaamsch» van wal te steken. Ze bestond uit leden van de oude toneelgarde en enkele

(113) Daar kwamen bij : Aug. Van Damme, Serafien D'Hulsters, Bernaert Steyaert en Ferdinand D'Hulsters. *ib.* 25 juni 1893.

(114) *ib.* De stichting had plaats op 25 jan. 1872. *Gazette van Eecloo*, 25 juni 1893.

(115) *ib.* In 1877 waren de verdienstelijkste acteurs : Edw. De Frenne, Fr. De Vliegheer, Hippoliet Rodrigos, Edmond De Frenne en Honoré De Vliegheer *ib.*

(115bis) *ib.* en 19 maart - 20 april - 6 juli - 31 aug. 1873 — 3 jan. - 19 sept. 1875 — 2 jan. 1876 — 11 nov. 1877 — 27 juli 1879 — 3 okt. 1880 — 9 jan. - 6 febr. 1881 — 24 april 1882.

(116) Zie voorgaande nota. In dec. 1880 gaf ze een vertoning te Assenede. In 1873 genoot ze een premie van de gouverneur van O.Vl. voor de opvoering van het drama «Haat en Liefde». *Gazette van Eecloo*, 3 okt. - 5 dec. 1880.

(117) *Gazette van Eecloo*, 25 febr. en 16 april 1882.

(118) *ib.* 16 april 1882.

(119) *Gazette van Eecloo*, 21 dec. 1890 — 17 mei 1891 — 10 mei 1896 — 17 jan. 1892. Wat kluchtliederen en uitgalmingen van gewezen leden.

nieuwelingen : Edmond de Frenne, Karel Houtappel, Serafien De Hulsters, Mevrouw Clara De Frenne, Roman de Frenne, Cesar de Vliegheer (126).

Een poging om «Eikels worden Bomen» weer op te richten in 1897 mislukte (121). Inmiddels waren «Lust naar Kunst» de toneelafdeling van de katholieke kring (1896) en «Jeugd en Vreugd» toneelafdeling van de patronage of Piusbond (1877) actief op de voorgrond getreden, (122) en vulden, zo goed het kon de leemten nagelaten door de oude vertrouwde toneelmaatschappijen, in. Later ontstond ook een liberale toneelgroep «Pieter Ecrevisse» (123).

In de loop van zijn schier een eeuw lange geschiedenis hebben heel wat markante figuren als politici, fabrikanten, handelaars, intellectuelen, literatoren en toneelkunstenaars van de maatschappij «Eikels worden Bomen» deel uitgemaakt. Aan haar was vooral de naam van de familie Ledeganck rechtstreeks en onrechtstreeks verbonden. En heel wat bekende Eeklose families als Rodrigos, De Vliegheer, De Frenne, Van Acker, De Cock, Van Gijsegheem, Jaspers hebben aan de Eeklose Retorica meer dan een lid geschonken (124). Onder haar erevoorzitters of voorzitters moeten geciteerd worden : de stadsklerk Jan Rodrigos, senator C.A. Vervier, de rijke pottenbakker Ed. Fr. Van Waesberghe, de stadsontvanger L. De Clercq, schepen Bruno Martens, A. Matthijs en Serafien De Hulsters en tenslotte burgemeester J. D'Huyvetter (125). Aan deze laatste dankt de literaire kring van de Retorica haar officiële erkenning en het was dezelfde actieve burgemeester die de maatschappij liet spelen in de schouwburgzaal

(120) ib. 21 okt. 1894 — 18 juli 1897. L. Lampaert. *Gesch. v. Eeklo. De Eecloonaar*. 9-4-1971. Uitgestorven in 1897

(121) *De Stad Eecloo*. 13 febr. 1898.

(122) *Gazette van Eecloo*. 2 april 1893 - 25 febr. - 30 dec. 1894 — 26 april - 1 nov. - 20 dec. 1896 — 31 jan. 1897. De patronageafdeling acteerde in de Raamstraat, de kringafdeling in de nieuwe zaal van «De Gouden Leeuw». Ghislain Van Maele was voorzitter van de kringafdeling en Jozef Roegiers secretaris. Zie ook L. Lampaert in «*De Eecloonaar*. 9-4-1971.

(123) *De Stad Eecloo*. 6 dec. 1903.

(124) Jan, Edward en Hippoliet Rodrigos, Henri, Edmond en Edward De Frenne, Edward, Desiré en P.F. De Cock, August en P. Gillis, J. en N. en L. Jaspers, Ferdinand, Julius, Serafien en J.F. D'Hulsters, Felix, Honoré, August en Fr. De Vliegheer, Pieter, Edward, August en Prosper Van Acker, Jozef, Eugene en P. De Poortere, Serafien Louis en E. Van Gijsegheem.

(125) *Nederduitsch Lett. Jaarb.* 1873 p. 152 ; *Gazette van Eecloo*, 11 en 25 juni 1893 ; A. Deprez. *Brieven van, aan en over J.F. Willems*. Brugge, 1965 II, 281 ; A. Van Acker. *Merkwaardige Extr. Resol. boeken* p. 77-86-103-110 ; W. Steeghers in «*Appeltj. v.h. Meetjesland*», n° 20 p. 239 ; *Het Liberale Noorden*. 23 sept. 1933.

van het stadhuis (¹²⁶). Als geheimschrijvers of secretarissen fungeerden o.m. Karel L. Ledeganck, Bernard Steyaert, August Van Acker, Emiel De Visscher, L. Van Ghijsegheem, R. De Schrijver, Michiel A. Goethals, A. Matthijs, Hippoliet Ledeganck en Honoré J. Willems. Als ontvangers opereerden K. De Praet, L. Jaspers, Karel Houtappel, A. Cornand en A.J. Commergo (¹²⁷). Ook de literatoren Jan F. Willems, Fr. Rens, Pieter Ecrevisse, H. De Smet, Julius De Hulsters, August en Prosper Van Acker, Karel Bogaerd, Domien Van Hecke, (¹²⁸) Emile De Clercq, Edward Neelemans e.a. maakten er deel van uit.

KAREL LODEWIJK LEDEGANCK

Over Karel L. Ledeganck werd reeds overvloedig geschreven. Men heeft hem belicht als mens, als dichter, als provinciaal inspecteur voor het Lager Onderwijs, als beambte bij de districtcommissaris te Eeklo, als jurist en vrederechter te Kaprijke en te Zomergem en als geaggregeerde van het Hoger Onderwijs (¹²⁹). Men heeft hem meestal bewierookt en heilig verklaard. Men gaf hem gebenedijde bijnamen als «De Vlaamse Nachtegaal», «de Gentse Zwaan», «De Lieve Eeklose Zwaan», «De vorst van België's dichterscharen», «de veldmaarschalk van de Vlaamse Beweging», «De luister van den lande» (¹³⁰).

Volgens Ida Von Düringfeld werd Ledeganck niettemin aangevochten. Men verweet hem enerzijds dat hij in het algemeen «den Umschwung der Dinge» bezong en anderzijds verweet men hem niet hartstochtelijk genoeg te zijn (¹³¹). Ledeganck zelf beklagde er zich over dat zijn bundel

(126) Gazette v. Eecloo, 28 mei - 4 juni 1893. Jozef D'Huyvetter was de zoon van Jan en Aura Everard en verwoed orangist. Hij werd geboren op 17 nov. 1779 en overleed op 28 sept. 1861. A. Van Acker, o.c. en De Eecloonaar, 29 sept. 1861.

(127) De Meetjeslander, 14 dec. 1879; De Eecloonaar, 29 april 1849 — 3 nov. 1861 — 1 april 1866; Gazette van Eecloo, 31 dec. 1875 — 28 mei - 4 en 11 juni 1893 — 3 jan. 1875 — 21 nov. 1880 — 28 dec. 1873 — 18 okt. 1868 — 26 dec. 1869 — 22 dec. 1872. A. Matthijs werd onderwijzer te Borgerhout en componeerde «Vlaanderen» of Willems cantate die te Boekhout bij Antwerpen werd uitgevoerd. Gazette van Eecloo, 18 juni en 9 juli 1893.

(128) Bestuurslid. Het morgenrood, 1930-31 p. 47.

(129) Cultureel Jaarboek van de Provincie Oost-Vlaanderen, 1947.

(130) Nederduitsch letterk. jaarb. o.c. 1873 p. 83 — 1860 p. 116; Gazette van Eecloo, 20 dec. en 8 okt. 1896; De Eendragt, 1846 p. 91.

(131) Ida Von Düringfeld, Brussel 1861, II, 84.

«Bloemen mijner lente» na drie maanden nog geen Belgisch recensent had gevonden en dat de verkoop van zijn «Burgslot van Zomergem» veel te wenschen overliet. Zelfs zijn «Drie Zustersteden» dat onder het beste van zijn gedichten mag gerekend worden, lokte critiek uit te Brugge en Brussel (¹³²). Men heeft Ledeganck niet alleen literair aangevallen maar hem ook om zijn handelingen beknibbeld. In 1854 verwierf hij met zijn gedicht «Zegepraal des lands onafhankelijkheid en de lotsbestemming des vaderlands» te Brussel een buitengewone onderscheiding vanwege de regering. Hij heeft voor die prijs moeten boeten. De Belgische patriotten verweten hem van dit gedicht geen «smaaddicht» tegen de voormalige regering te hebben gemaakt, de orangisten beschuldigden hem aan de wedstrijd te hebben deelgenomen, een wedstrijd die voor doel had de Belgische omwenteling te verheerlijken (¹³³). Ledeganck ofschoon orangist, die reeds op dertienjarige leeftijd zijn eerste kinderlied had gekweeld voor de orangistische burgemeester d'Huyvetter en in 1829 een ode had geschreven ter ere van de Prins van Oranje bij gelegenheid van zijn bezoek aan Eeklo, (¹³⁴) was echter van oordeel dat «de poezie niet tot de staatkunde mocht verlaagd worden» (¹³⁵). Ledeganck had over de letterkunde, de dichtkunst eigen denkbeelden. De literatuur, zo noteerde hij, «is voor mij niets anders dan een verpozing van ernstiger bezigheden en niet anders moet of mag ze zijn voor al die jegens maatschappij en gezin dadelijke plichten te vervullen heeft» (¹³⁶). Aan zijn vriend Blicck schreef hij : De Vlaming klaagt erover dat hij ons niet verstaat en wat zou het zijn als wij door hoge vlucht geheel en al boven zijn begrip gingen zweven ? (¹³⁷) Hetgeen ik schrijf schrijf ik voor mijn tijdstip en het is mijn schuld niet dat dit tijdstip zoveel te wenschen laat (¹³⁸). Ledeganck stoorde zich weinig

(132) K.L. Ledeganck's volledige dichtwerken. Roeselare. Descyn-Verhougstraete. p. XXVII-XXXi — XXXVII.

(133) ib. XXVI : De Stad Eecloo. 29 juni 1897.

(134) A. Van Acker. Merkwaardige Extr. Resol. boeken. o.c. 86 Stadsarchief Eecloo. Oud n° 1722.

(135) K.L. Ledeganck's Volledige Dichtwerken. Roeselare. Descyn-Verhougstraete. p. XXVI. Over de orangistische gezindheid van Ledeganck verneemt men ook het een en het ander in de brieven die Ledeganck met zijn vriend Rens wisselde. Zie : Bibl. Univ. Gent. Hs. n° 2142². Zie ook : Het Liberale Noorden. 1 dec. 1933.

(136) K.L. Ledeganck's Volledige Dichtwerken o.c. XXV.

(137) In een brief aan Fr. Rens deelde Ledeganck mede dat hij moeite had om Hooft's gedichten te begrijpen en voegde eraan toe : onze hedendangse taal (VI. taal) gelijkt dezelfde niet met die van Hooft. Bibl. Univ. Gent. Hs. n° 2142². 1928.

(138) K.L. Ledeganck's Volledige Dichtwerken. o.c. XXIX.

aan stelsels. Het enige waarop hij de nadruk legde was : spreek en schrijf dat men 't versta (¹³⁹). Hij verklaarde zich tenslotte tegen bombast, retorikaal of romantisch gedoe en tegen stijve en droge taalgeleerdheid in de poëzie, (¹⁴⁰) fouten waarvan hij zichzelf nochtans niet geheel kon losmaken.

Over de mens Ledeganck kan nog heel wat verteld worden. Karel was een curieuse flamingant die zijn gedichten stelselmatig ondertekende met C. of Chs, kortom Charles, (¹⁴¹) wat zeker niet Vlaams klonk, en die zijn vriend en Vlaamse taalf flamingant Fr. Rens in een Franse brief uitnodigde op de Eeklose kermis! (¹⁴²) Waarschijnlijk beïnvloed door zijn leermeester C.A. Vervier was het Karel die ook een Prijs voor «Franse dichtkunst» liet uitloven door de Eeklose Kamer van Retorica (¹⁴³).

Karel leed moeilijk literaire nederlagen. Toen hij in een wedstrijd werd verslagen door een dichter die barbier was van beroep wreekte hij zich, geprikkeld, door volgend epigram :

Een man, wiens handwerk 't was, het haar ons van de kin
Te scheren, kwam op 't laatst dat ambacht te vervelen ;
Hij kreeg iets beters in den zin,
En wou nu eens poëtje spelen.
Met een gansch overheerlijk dicht,
Gekocht, gebedeld, of welligt
Gestolen, kwam hij voor 't publiek dan debuteren ;
Doch spoedig kende men de vogel aan de veëren.
Reeds had hij zes of zeven blaân
Gelezen en geweld gedaan ;
Maar niemand kon een woord in zijn gekwak verstaan.
En mompelend ongeduld liet hier en daar zich hooren.
En menig uit de kring sloop weg of stopte de ooren ;
Een eenige werd gram- en 't was niet vreemd voorwaar,
(Wanneer men zijn geduld zoo jammerlijk voelt tergen,
Kan men 't misnoegen slechts verbergen)

(139) Nederduitsch Letterk. Jaarb. o.c. 1842 p. 29.

(140) K.L. Ledeganck's Volle. Dichtw. o.c. XXVI.

(141) Nederduitsch Lett. Jaarb. o.c. 1838. p. 75-78 — 1843 p. 1-15 — 1847 p. 1 — 1842 p. 9-29 — 1840 p. 38-94.

(142) Bibl. Univ. Gent n° 2142². Brief van L. aan Rens. 1833.

(143) Zie : Bundel van dichtstukken o.c. Bij andere Kamers van Retorica kwam zolets niet voor.

Hij sprak : die vent is een Barbaar!
 Neen, riep een ander met getier,
 Die 't beter wist, «'t is een Barbier»! (144)

In dit satiriek gedicht veropenbaart Ledeganck een rancuneus karakter en zijn minachting voor een barbier die «nu eens poëetje wou spelen». In 1850 was Karel vergeten dat hij een spoeler was geweest in een fabriek en ook literair plagiaat had gepleegd (145). Later toen hij, zo noteerde zijn vriend Blicck, «op den troon zijner dichterlijke glorie» was gestegen ver-raadde hij bij zijn vrienden ook enige hoogmoed en onthielden de vrienden zich van alle tegenspraak (146).

Sommige biografen van Ledeganck noteren over Karel dat hij in zijn jonge jaren afgetrokken leefde en dweepte met de muze. Een tijdgenoot van Karel verklaarde dat hij «veel alleen was en altijd liep al peinzend en al studeeren» (147). Ledeganck zelf dichtte dat hij «langs de acker liep met Vondel in de hand» (148). Men moet echter deze gegevens cum grano salis aanvaarden. Ledeganck was in zijn jeugd zeer sociabel en leefde zeker niet in zichzelf gekeerd en in afzondering. Karel telde een grote schaar vrienden als zijn jeugdvriend Edward Van Damme-Bernier, (149) C.A. Vervier, die zijn talent ontdekt had, de dichter Frans Rens (150) e.a. Hij ontving aan huis de literatoren Blommaert en Serrure (151). Hij kwam onder de mensen om inschrijvingen te werven op een gedichtenbundel van zijn vriend De Vos, (152) hield publiek een redevoering bij gelegenheid van de wederaanstelling van Jozef D'Huyvetter tot burge-meester van Eeklo, (153) jubelde in een gedicht zijn vriend en bekroonde kunstschilder Serafien De Vliegheer toe (154). Dit alles wijst erop dat Karel met mensen gemeenzaam kon omgaan en het Eeklose leven van zijn

(144) Almanak voor blijgeestigen. Brussel 1851. Getiteld : Het verschilde slechts twee letters.

(145) Gazette van Eecloo, 20 dec. 1896.

(146) K.L. Ledeganck's Voll. Dichtw. o.c. XX; Gazette van Eecloo, 20 dec. 1896.

(147) Prosper Van Acker. Het leven van A. Commergo, p. 8.

(148) K.L. Ledeganck's Voll. Dichtw. o.c. p. 121. Maar hij liep in het veld met zijn vriend Edw. Van Damme.

(149) ib. en Nederduitsch Lett. Jaarb. o.c. 1842 p. 9.

(150) De Stad Eecloo, 16 mei 1897 — 12 maart 1893 en Bibl. Univ. Gent. Hs. 2142². Brieven van L. aan F. Rens.

(151) Bibl. Univ. Gent. Hs. 2142², Brief van Led. aan F. Rens, 21 juli 1833.

(152) ib. 1827.

(153) A. Van Acker. Merkw. Extr. o.c. 88.

(154) Gepubliceerd in Ledeganck's volledige werken en in 1933 in het «Liberales Noorden» en gedrukt bij Van Han te Eeklo in 1828. De Heer W. Steeghers publiceerde hetzelfde gedicht nogmaals in «Appeltjes v.h. Meettjesland» in 1966.

tijd intens mee beleefde. Er is echter meer. In zijn gedichten nam de vrouw een niet geringe plaats in. Hij handelde niet alleen over zijn moeder, aan wie hij een grenzeloze verering toedroeg en over zijn echtgenote maar ook over andere vrouwen ⁽¹⁵⁵⁾ die hem zelfs konden tormenteren. Een van zijn beste liefdesgedichten niet opgenomen in zijn volledige werken getuigt hiervan :

Aan Rozemond

Gij scheidt dan zulk een groot behagen
In eenen hond ! Want hele dagen
Wordt de uwe in uwen arm gedragen
Of zacht gestreeld op uwen schoot ;
Wat is zijn heil benijdbaar groot !
Zo ik U ook eens kan bekoren,
Zo gij mijn bede wilt verhoren
In godsnaam, lieve Rozemond
Al ben ik christen mens geboren
Behandel mij als eenen hond ! ⁽¹⁵⁶⁾

Ledeganck ging er trouwens prat op dat hij succes had bij de vrouwen :

O ! menig meisje in mijn leven
was mij van harten aangekleefd ⁽¹⁵⁷⁾.

En dat hij bij de vrouw zeker meer dan vriendschap zocht

Celine is mij niet ongenegen
Zij heeft me een woordje doen verstaan
Dat heel de rest wel op kan wegen
Opregte liefde is ligt voldaan.
O ! menig meisje in mijn leven
was mij van harten aangekleefd

(155) Aan Gertruide, Constance, Mathilde, Pauline, Meijuffer H.M., aan ... : zie Nederduitsch Letterk. Jaarb.

(156) Nederduitsch Lett. Jaarb. 1936. Dateert van 1835.

(157) Almanak voor blijgeestigen. 1831. Het dateert van 1830.

Nog een liefdesgedicht nl. aan Lize :

Naar dat gij zegt zou ik u minnen

O Lize ! stel dat uit uw zinnen.

't Is waar, ik schonk u eens een zoen

maar 't is sinds lang mij leed en 'k zal het niet meer doen.

Almanak voor blijgeestigen. 1830.

Maar 'k zou ze al graag voor deze geven
 Die nooit mij iets gegeven heeft.
 Céline, ja, kan mij bekoren
 maar 'k ben toch niet met haar tevreên ;
 Zij wil alleen van vriendschap horen
 Maar van geen tedre liefde, neen.
 Vergeefs zal ze den gloed weerstreven,
 die in haar minnend harte leeft ;
 Want 'k zou mijn aanzijn voor haar geven,
 Die nooit mij iets gegeven heeft.

Ledeganck hield van aardse dingen. Dichte hij niet :

Ik heb alles gesmaakt van het leven des mans ⁽¹⁵⁸⁾.

Liet hij zich nogal gemakkelijk door vrouwen sensibiliseren, om feesten en plezieren was hij niet minder aan te spreken.

Dichterlijk aangelegd had Karel ook een zwak voor muziek. Hij werd secretaris van de populaire muziekmaatschappij Sint-Cecilia, waarvan hij trouwens in een gedicht de lof maakte, en hij speelde reeds als negentienjarige de fluit in de orkestafdeling van dezelfde vereniging. Hij componeerde zelfs een «thema met variatiën» voor twee fluiten en een «fantasie pour flûte» ⁽¹⁵⁹⁾. Op het dokzaal van de hoofdkerk vormde hij samen met zijn vrienden J.F. Willems, Fr. Rens en E.J. Temmerman een muziekensemble, dat van zich liet horen. Nu eens bij Ed. Temmerman dan weer bij Willems of Rens of bij hemzelf aan huis werd geoefend en geëxperimenteerd ⁽¹⁶⁰⁾.

Ledeganck hield van het Eeklose verenigingsleven, van de levendige Eeklose banketten. Hij zat graag aan de dis, dronk, toostte en zong en haalde olijke toneelfratsen uit. Een van zijn manieën was zich verkleden ⁽¹⁶¹⁾ waarmede hij trouwens succes oogstte ⁽¹⁶²⁾. Voor nachtridderen

(158) K.L. Ledeganck's voll. werken o.c. 118.

(159) De Stad Eekloo, 23 aug. - 4 okt. 1908 — 30 mei 1897 ; Kunst te Eekloo. Tentoonstelling o.c. p. 19 ; Familiearchief Marc Goethals te Eekloo.

(160) Het Liberale Noorden, 21 juli 1934 ; Gazette van Eekloo, 20 dec. 1896. J.F. Willems had een stevige tenorstem. Hij speelde klavier en alt-viool. Ook Rens speelde viool. Ledeganck was fluitist en E. Temmerman pianist en orgelist. Deze laatste werd muzikleraar in het Instituut v. O.-L.-Vrouw ten Doorn. De Eekloonaar, 18 aug. 1864.

(161) In vrouwenkleren. De Stad Eekloo, 30 mei 1897.

(162) Gazette v. Eekloo, 31 jan. 1892 ; De Stad Eekloo, 30 mei - 20 sept. - 13 juni 1897 ; Bibl. Univ. Gent, Hs. 2142². Brief van Led. aan Fr. Rens 1827. De banketten van Sint-Cecilia werden in de «Appels» gehouden. Onder Ledeganck's

schrok hij niet terug. Te middernacht stond hij met enkele andere lustige Eeklose gezellen, begeleid door muziek, een oudejaarsavonds-erenade van eigen makelij te zingen voor het huis van de burgemeester :

Het oude jaar is daar zo even,
Gelijk men aan de klokslag telt,
Van hier naar d'eeuwigheid gesneld,
Om nimmer weder te herleven ;
Maar ook de klokslag heeft gemeld
Dat ons een nieuw jaar is gegeven.
Dat U dit jaar vol zegen zij
En al uw heil volmaakt !
Dit smeken, wensen wij !

't Is duister nacht : de rust heerst binnen
De huizen waar de slaap gebied ;
Maar wij, wij zingen liefst een lied,
En hebben tot de slaap geen zinnen.
O gij, versmaad ons liedje niet :
't Is U ter eer die wij beminnen !
O ja, die stem die wij doen horen,
Is slechts de stem van gans uw stad,
Die U bemind, die om U bad,
Eer ge ons ten vader waart verkozen.
Bescherm uw volk, uw waardste schat.
In dit nieuw jaar, gelijk tevoren (¹⁶³).

In meer dan een gedicht van Ledeganck huldigt de dichter de vrienden, de dis, de wijn.

«En die bij de dooden is
Kan geen wijn meer drinken
Noch bij de vrienden aan den disch
Met de glazen klinken (¹⁶⁴).

Maar naast deze Ledeganck van het epigram, het banket, de fratsen, de guitige vrienden leefde echter ook een andere Ledeganck die labo-

vrienden in Sint-Cecilia waren Vervier, die er voorzitter van werd, Jan Rodrigos en Ed. Temmerman, De Stad Eecloo, 23 aug. 1908. Ledeganck gaf enige jaren voor 1828 ook les in de muziek en in de taalkunde, Bibl. Univ. Gent 21:12², 1827, 1828, zie ook : De Stad Eecloo, 16 mei 1897.

(163) Het Liberale Noorden, 6 jan. 1934. Dit gedicht-lied is nergens verschenen voor 1934. Het werd bewaard dank zij Prosper Van Acker.

(164) K.L. Ledeganck's voll. Dichtw. o.c. XIV.

rieus (¹⁶⁵) en ernstig zich wist op te werken. Begaafd met talent en taaie wilskracht bracht Karel het van gewoon fabrieksarbeider tot gewaardeerd geleerde en geprezen kunstenaar die met tekenstift (¹⁶⁶) kon werken, musiceren kon, (¹⁶⁷) de muze verleidde en zich habelse talen eigen wist te maken. Hij was er zich van bewust dat hij in de maatschappij een taak had te vervullen. Het staat vast dat hij in alle opzichten een nauwgezet ambtenaar was, die zijn zaken ter harte nam zoals hij zich met volle overtuiging in de Vlaamse Beweging wierp. Naar C.A. Vervier en Max Rooses van hem getuigden was Ledeganck een verdraagzaam man, die vergeven en vergeten kon (¹⁶⁸). Als dichter was hij beslist geen baanbreker en allerminst een revolutionair (¹⁶⁹). Sociaal geëngageerd is hij wel nooit geweest. Men kan het best de inhoud van zijn gedichten samentrekken in een paar regels van een van zijn gedichten

Zing ik, 't speeltuig in de hand
God en Liefde en Vaderland (¹⁷⁰).

-
- (165) Ledeganck werkte 12 tot 13 u. daags op kantoor. Bibl. Univ. Gent. Hs. 2142². 1932.
- (166) Ledeganck volgde met andere latere kunstenaars als Godineau, A. De Poortere, P. Lippens, Th. Van Heuvel de lessen aan de in 1828 opgerichte Eeklose Tekenschool. Gazette van Eecloo. 31 jan. 1892.
- (167) Waar hij muziek leerde konden we niet uitmaken. Volgde hij lessen te Gent zoals zijn vriend E. Temmerman? Enige bedrevenheid in het vak moet hij zeker gehad hebben vermits hij zelf muzieklessen gaf. Bibl. Univ. Gent. 2142² — 1828. Te Lovendegem hielp Ledeganck in 1838 de oude muziekmaatschappij heroprichten en bleef ervan ijverige voorzitter tot 1842. Cult. Jaarboek Oost. VI. 1947 p. 78.
- (168) De Eendragt 1872-73 p. 9. Slechts een Eekloonaar tekende in voor een gedenk-teken op het graf van Ledeganck te Gent. De Eecloonaar - 2 sept. 1849.
- (169) Hij klaagde erover dat de literatuur te Eeklo niet naar waarde werd geschat en bekende «met smart en schande» dat hij in de hele stad maar geen Eekloonaar had gevonden die wilde intekenen op een «romance» van een van zijn vrienden. Van enig protest tegen de hongerlonen der Eeklose arbeiders, hun ellendige huisvesting, het analfabetisme nergens een aanklacht. Bibl. Univ. Gent. Hs. 2142². — 1827.
- (170) K.L. Ledeganck's voll. dichtw. o.c. 30. Ledeganck had scrupules, bezwaren tegen «de dartelheid», tegen wat voor onzedelijkheid mocht geacht worden in zijn gedichten en dit in tegenstelling met J.F. Willems die «de dartelheid» niet uit de weg ging zoals uit volgende versregels mag blijken.
- Hoeveel Evas zijn er nog
Die roepen langs de straten
Och, vrienden, pluk mijn vruchtje toch.
Ik blijf zo lang verlaten.

Ledeganck werd in de XIXe eeuw graag gelezen. Zijn werk kreeg trouwens meerdere herdrukken, (171) en sommige van zijn gedichten als «De Drie Zustersteden» werden in het Frans vertaald (172). Van Karel Ledeganck bestaan portretten nl. van Serafien De Vlieghez, J. Geirnaert en Ant. De Poortere (173).

Karel L. Ledeganck werd o.m. met Franse redevoeringen te Sint-Amandsberg op het Campo Sancto begraven (174).

J.F. WILLEMS

Ook over J.F. Willems die reeds van de Maatschappij lid werd op het einde van 1831 (175) is reeds overvloedig geschreven. Het zou ons te ver leiden dit leven van «de koning (176) of de vader van de Vlaamse Beweging», (177) nogmaals te belichten. We beperken ons tot een paar gegevens betreffende zijn verblijf te Eeklo.

-
- (171) Uitgave te Roeselare door de Seyn-Verhougstraete (1888), door Janssens te Antwerpen (1889) en door Prof. J. Heremans. Gazette van Eecloo. 18 maart 1888 — 14 april 1889. Zie ook E. De Bock. o.c. 212.
- (172) *Les trois sœurs flamandes. Trilogie nationale, imitation libre par Auguste Louwage.* Gand. De Eendragt. 1863-64 p. 100. Ander werk door Legros te Antwerpen. ib. 1869-70 p. 44. zie ook : *Algem. Gesch. Nederlanden. Deel IX p. 424.* Ledeganck's «Drie Zustersteden» verschenen in 1846. Voordien in 1842 verschenen in de «*Essais poétiques par quelques élèves de l'université de Gand. 1842.*» drie anonieme Franse gedichten, lof en treurzangen op Gent, Brugge en Antwerpen. Het zijn maar bagatellen maar heeft onze Ledeganck zich op deze trilogie niet geïnspireerd tot het schrijven van zijn uitgebreide «Drie Zustersteden»? Zie ook : *Almanach de la société générale des Etudiants 1891.*
- (173) *Bibl. Univ. Gent. Hs. 2142² - 1833* ; *Kunst te Eeklo. Katalogus 51* oogst - 14 sept. 1950 ; *De Stad Eecloo. 18 sept. 1904* ; K.L. Ledeganck's voll. Dichtwerken. Roeselare p. V. Het was «De Eecloonaar» die voor het eerst in 1849 het plan lanceerde van een standbeeld voor K. Ledeganck. *De Eecloonaar. 26 aug. 1849.*
- (174) *De Stad Eecloo. 15 aug. 1897.*
- (175) Willems maakte voor het eerst kennis met de rederijkers te Lier waar hij als knaap refrainen reciteerde en zelfs rollen ten tonele te spelen kreeg. De Lierse rederijkers waren het ook die de 14-jarige Willems tot het maken van een gedicht aanzetten. Ida Von Düringsfeld. o.c. III 358. Willems werd later tot aan zijn dood hoofdman van de «Fonteyne» te Gent. Max Rooses. *Schetsenboek. Gent 1877 p. 6-7* ; *Het Morgenrood. jg. 1922-23 p. 215.*
- (176) *Gazette van Eecloo. 18 okt. 1896.*
- (177) De eretitel van «Vader der Vlaamse Beweging» komt J.F. Willems niet rechtmatig toe maar wel J.B. Verlooy (1746-97) met zijn «Verhandeling op d'onacht der moederlijke Taal in de Nederlandens». (1788).

Willems heeft Eeklo steeds verafschuwd en bestempeld als een dorp, een «eenzaam hoekje van ons land», een «allerellendigste plaats» waar zijn leven en nog meer dit van zijn vrouw Isabella Borrekens ondraaglijk werd geacht (178). Dat was allemaal niet zo abnormaal als men weet dat Willems wegens zijn orangistische gezindheid die hij met de wapens in de vuist had verdedigd te Antwerpen uit deze grote stad naar het kleine Eeklo werd gebannen. Te Antwerpen had Willems zich ongemeen brutaal en zelfs moorddadig aangesteld. Zoals Willems het openlijk bekende aan zijn vriend De Vries had hij in de stad bijgedragen «om te doen ordonneeren op het opgestane volk te schieten» indien de «fatsoenlijke» gewapende Antwerpse orangisten mochten aangerand worden». En er werd geschoten op de Belgische omwentelaars die met stenen hadden geworpen. En er waren doden gevallen. En Willems noteerde er cynisch bij «God lof de gedooden waren allen voorname en gesignaleerde boosdoeners» (179). Het was deze in de geschiedenis onbekende hondse Willems met het rekbaar geweten die als gebannen te Eeklo was terecht gekomen. In deze kleine stad miste Willems zijn Antwerpse vrienden en de bedrijvige werkring die hij had moeten achterlaten en op de koop toe verdiende hij slechts nog 1/3 van zijn oud salaris. Mettertijd is Willems zich toch gaan acclimatiseren te Eeklo al bleef hij vurig hopen toch uit de stad te geraken. De Eeklonars hebben het Willems niet moeilijk gemaakt in de stad. Willems vriend, de Gentenaar en retorist A.C. Vervier had hem in de Boelare «een fraai en gerieflijk huis met grote bloem- en moestuin bezorgd en men mag aannemen dat de sterke kern van orangisten geleid door Jozef D'Huyvetter hem met open armen zullen hebben ontvangen. Willems zelf verklaarde dat de Eeklose mensen brave mensen waren en dat hij in de stad graag gezien en geacht werd. Hij leefde trouwens met het volk mede, verblufte met zijn sterke tenorstem op het dokzaal de gelovigen in de kerk en knoopte contact aan met enkele kunstenaars als de jonge Karel L. Ledeganck, Jan Rodrigos, een toneelrat, E. Temmerman, een knap orgelist en componist. Op zijn kantoor werkte zijn lettervriend Frans Rens en aan huis ontving hij vele vrienden als Dautzenberg, Hoffman Von Fallersleben, Blicck, P. Van Duyse, Van Rijswijck, Nolet De Brauwere e.a. (180). Neen het was allemaal zo slecht niet in

(178) Max Roose, *Brieven van J.F. Willems*, Gent, 1874 p. 117-116.

(179) *ib.* 87-88.

(180) Max Roose, *Brieven van J.F. Willems*, Gent 1874 p. 108 - 109 - 112 - 113 - 117 - 120 - 121 - 122 ; *Het Liberale Noorden* n° 30 en 19 aug. 1935 ; *Gazette v. Eeklo*, 20 dec. 1896 — 10 april 1892.

het dorpse «ellendige» nest Eeklo ⁽¹⁸¹⁾ en in 1833 schreef hij zijn vriend «Potgieter» zo begint mij het leven enigszins minder zwaar te wegen ⁽¹⁸²⁾.

In 1833 was Willems verwoed gaan schrijven. Hij leverde benevens een artikel in de «Nederduitsche letteroefeningen» ⁽¹⁸³⁾ een berijmde vertaling naar de oude tekst van de «Reinaert De Vos» ⁽¹⁸⁴⁾. Hij werkte ijverig aan zijn verzameling van oude Vlaamse liederen ⁽¹⁸⁵⁾ en ging voort met het bereiden van de eerste uitgave van «Den Slag van Woeringen» waarvan de eerste vellen vóór 1830 reeds waren afgedrukt ⁽¹⁸⁶⁾. Hij schreef ook een te weinig bekend gelegenheidsgedicht uitstekend van structuur en vooral geestig en «dartel» ⁽¹⁸⁷⁾. In januari 1835, kort voor hij Eeklo zou verlaten in april van het zelfde jaar, was de Vlaamse strijd lust weer in hem ontwaakt en schreef hij aan zijn vriend P. Van Duyse : de tijd nadert waarop onze Vlaamse nationaliteit met veel levendigheid het hoofd gaat opbeuren. Weldra zal ik de gronden leggen tot een verbond van weldenkende vaderlanders om de vaderlandse letteren meer werkdadigheid en aanmoediging te verstrekken» ⁽¹⁸⁸⁾.

Welke opdracht Willems vervulde in de Maatschappij van «Eikels worden Bomen» is niet uit te maken.

-
- (181) Edward, Willems' zoon, die zin voor tekenen had, hielp zijn vader op het kantoor. Zijn dochttertje Malvina leerde piano en maakte goede vorderingen. Een ander dochter Pauline liep school in het klooster der Zusters van Liefde. Nog een dochter, Lotje, hielp moeder thuis. Er was nog een zoon August en de jongstgeborene Mimietje. Max Rooses vergist zich als hij mededeelt dat Willems na 1832 nog slechts een zoon nl. Felix had en twee dochters. Max Rooses. Levensschetsen o.c. p. 60 - 120 - 121.
- (182) ib. p. 120. Het is best mogelijk dat Willems deel heeft uitgemaakt van de muziekvereniging Sint-Cecilia. In zijn jeugd leerde Jan Frans zingen en orgelspelen en was zelfs door zijn ouders voorbestemd om koster te worden. Wellicht trok Ledeganck Willems mee in de muziekmaatschappij. Max Rooses. Levensschetsen o.c. 5.
- (183) nl. «over enige oude Nederlandse vloeken, eden en uitroepingen. Nederduitsche letteroefeningen p. 218. Een vervolg daarvan is : «scheldwoorden» ib. p. 301.
- (184) Uitgegeven te Eeklo in 1834 bij A.B. van Han. Het was de eerste uitgave van de omwerking van de «Reinaert» naar de oudste berijming.
- (185) Bibliotheca Willemsiana. Sd. 1847. p. 163. In 1832, dat voor Willems een bedrijvig geestrijk jaar was. ib.
- (186) Max Rooses. Levensschetsen o.c. 61-62 ; Max Rooses. Brieven van J.F. Willems o.c. 130.
- (187) Nederduitsch. lett. jaarb. 1834 p. 10. Het heet «Bij het huwelijk mijner nicht» en begint zoals R. Minne zou beginnen met «Toen Adam in den appel beet».
- (188) P. Van Duyse. Nalatenschap van Willems. Gent. 1856. p. XXVI.

JAN BAPTIST RODRIGOS

Jan Baptist Rodrigos was geboren in 1782 te Assenede. Hij huwde op 29 oktober 1806 met Theresia, dochter van dokter D'Aubioul. Hij was toen hoofdclerk op het stadhuis en deed soms dienst als stadssecretaris in vervanging van P. De Meyer. Jan B. Rodrigos hertrouwde na de vroegtijdige dood van Theresia met Sophia, zuster van Karel L. Ledeganck ⁽¹⁸⁹⁾. Rodrigos maakte eerst deel uit van de oude Kamer van Retorica waarvan zich de groep Dhavé afscheurde en was de promotor van de herstelling in 1822 of 1825 van de oude «Eikels worden Bomen» ⁽¹⁹⁰⁾. Rodrigos werd hiervan de eerst gekende voorzitter in 1827 ⁽¹⁹¹⁾. Het jaar nadien werd hij leider van de toneelgroep ⁽¹⁹²⁾. Rodrigos woonde een tijd in «De Ooievaar» en was verwant met Edward Rodrigos die na hem toneelleider zou worden en van Philippe Rodrigos, zijn broer, die in 1821 tot stadssecretaris werd verkozen. Tot dezelfde familie behoorde blijkbaar ook Hippoliet Rodrigos die in 1872 medestichter werd van «Vlaams vooral» en die individuele successen boekte, ⁽¹⁹³⁾ evenals Edward Rodrigos ⁽¹⁹⁴⁾. Wanneer J.B. Rodrigos is overleden is ons niet bekend.

FRANS RENS

Over het verblijf van Frans Rens van juli 1831 tot augustus 1832 is bijster weinig bekend. Hij was klerk op het kantoor van J.F. Willems. De man moet van Eeklo gehouden hebben in tegenstelling met J.F. Willems die niet ophiield erover te klagen. In een kwakkend krampachtig gedicht «aan Willems ten zwakke blijke mijner hoogachting» ! opgedragen deelde hij mede dat hij reeds na drie maanden verblijf in de stad Eeklonaar was geworden en er absoluut niet meer aan dacht een vreemdeling te zijn. Hij noemde Eeklo een «gezegend oord» waar hij vriendschap had gevonden

(189) *Gazette van Eecloo*, 8 nov. 1891 ; Paul Belnaert in : *De Eecloonarr*, 13 aug. 1971.

(190) *Gazette van Eecloo*, 21 en 28 mei 1893.

(191) *Bibl. Un. Gent*, II, 2142², 1827. In zijn brief aan Fr. Rens noteert Ledeganck : mijn zwager Rodrigues voorzitter onser maatschappij van retorica, ib.

(192) ib.

(193) A. Van Acker, *Merkw. Extr. o.c.* 77 ; *Gazette van Eecloo* 11 en 25 juni 1893 en 30 dec. 1877.

(194) *Gazette van Eecloo*, 11 juni 1893.

en kunstgevoel en waar de burgers, zoals zijn kantoorbaas reeds had verkondigd, «braaf waren». Over zijn optreden in de Maatschappij van «Eikels worden Bomen» zwijgen alle bronnen. Te noteren is wel het feit dat hem in 1828 te Eeklo de «gouden eerepenning» werd toegekend voor een gedicht betreffende «Liederik De Buck» door de Maatschappij van Rhetorica «Eikels worden Bomen» (195) nadat hij reeds in 1827 te Deinze was bekrond geworden. In 1834 werd hij ook te Brugge gelauwerd.

KAREL AUGUST VERVIER

Met Karel L. Ledeganck, J.F. Willems en Fr. Rens moet Karel August Vervier vernoemd worden. Hij werd te Gent geboren op 12 augustus 1789 en behoorde tot een familie van ingeweken Hugonoten (196). Zijn vader J.B. Vervier vestigde, nog vóór J.F. Willems, met zijn gedichten nl. zijn «zangen» de aandacht op het herstel van de moedertaal in de zuidelijke Nederlanden en was een uitgesproken aanhanger van een grond saamhorigheidsgevoel met het Noorden (197).

Na zijn humaniora in de zogenaamde centrale school voltrokken te hebben werd K.A. Vervier naar Parijs gezonden om daar, onder leiding van priester Guyot, een vriend van zijn vader, de leergangen van de Faculteit der Wetenschappen te volgen. In Gent terug gekomen legde hij zich

(195) Bundel van dichtstukken bekrond door de Maatschappij van Rhetorica te Eeklo (2 sept. 1828) Gend. 1829. p. 11 ; De Meetjeslander 14 dec. 1879 ; Bibl. Univ. Gent n° 144 A7. Rens werd geboren op 2 febr. 1805 en overleed te Gent in 1874. Hij verbleef ook te Beveren bij Sint-Niklaas, te Lokeren en te Gent. Hij was medestichter van «De Taal is gans het Volk» (1836) te Gent en van het tijdschrift «Nederduitsch letterkundig jaarboekje» (1834). Hij werd hoofdsteller van het tijdschrift «De Eendracht». (1846) en werd voorzitter van het Willemsfonds. Hij publiceerde o.m. «Gedichten» (1839) en «Bladeren uit den vreemde» (1855). Hij staat bekend als een Vlaamsgezinde liberale voorvechter. Nederduitsch lett. jaarboekje o.c. 1875 p. 148-150-152 ; Ida Von Düringsfeld o.c. 147 e.v. ; Kunst te Eeklo, Tentoonstelling, Catalogus, 31 oogst - 14 sept. 1930. Men raadplege over Rens : G. Schmook, Onze Rensen in «K.V.Ae voor Taal en Letterkunde», Reeks X, n° 3. In dit werk wordt ook over Ledeganck, Willems, Van Duyse, Conscience e.a. gehandeld. Zie ook Nederduitsch lett. jaarboekje, o.c. 1834. p. 58.

(196) K. Bogaerd, Gedichten van K.A. Vervier, Dendermonde, 1873.

(197) E. De Bock, Ondergang en herstel of het ontstaan der Vlaamse Beweging, Antwerpen, 1970, p. 35. De gedichten werden uitgegeven in 1815. I. Weiler, Letterkundige mengelingen, Gent, v.d. p. 42. Zie ook E. De Bock, oc. p. 35.

van 1809 tot 1814 op de geldhandel toe. In februari van dit laatste jaar werd hij door baron Von Crumpipen en vrijheer Van Ertborn naar Brussel geroepen om mee te helpen een nieuw financiesysteem in elkaar te timmeren. Voor zijn medewerking werd Vervier beloond en graaf de Beaufort, gouverneur van België, benoemde hem tot agent van de algemene rijkskassier of ontvanger particulier van het district Eeklo ⁽¹⁹⁸⁾.

Hij verbleef nu eens te Gent ⁽¹⁹⁹⁾ dan weer te Waarschoot waar hij mettertijd eigenaar werd van het «Damzicht» een kasteel gelegen op de Dam te Waarschoot ⁽²⁰⁰⁾. K. Vervier deed zich gelden als politicus, flamingant, literator, vrijmetselaar en maecenas. Als politicus was hij een van de twaalf leden van de Provinciale Staten die zich op 11 oktober 1850 terugtrokken toen graaf De Merode «l'adhésion des états au gouvernement provisoire de la Belgique» voorstelde maar trad daarna toch in de Belgische senaat ⁽²⁰¹⁾. In de Provinciale Staten vertegenwoordigde hij jarenlang eerst het arrondissement Eeklo later dat van Gent ⁽²⁰²⁾. Als liberale flamingant werd hij ondervoorzitter van «De Taal is Gans het Volk», erevoorzitter van het Willemsgenootschap, bestuurslid van het Willemsfonds, lid van de liberale afdeling van het Vlaams Verbond ⁽²⁰³⁾. In 1820 sprak hij een gevatte feestrede uit in de rederijkerskamer «De Fonteine» van wiens Eed hij jaren lang deel uitmaakte, en waarin hij naging welke de oorzaken waren «van het sinds dertig jaar in Vlaanderen steeds toenemend verval der nederduitsche taal» ⁽²⁰⁴⁾ en duidde tevens de middelen aan tot verbetering ⁽²⁰⁵⁾. In de provincieraad en op openbare manifestaties klaagde hij de sociale ellende aan in Vlaanderen, handelde over de economische crises, de belangen van de Vlaamse toneelkunde, de verbroedering tussen Zuid en Noord, over volksverlichting.

(198) *De Eendracht*, 3 nov. 1872, n° 9 p. 1; *Nederduitsch Jaarboekje voor 1873* p. 150 e.v. Hij bleef het tot 1833.

(199) Hij verbleef te Gent een tijd op het Van Arteveldeplein en op de Hoogpoort.

(200) *De Eendracht*, 3 nov. 1872 o.c. p. 1. Hij overleed op 20 okt. 1872.

(201) E. De Bock o.c. p. 56. Wij danken hier Drs. H. Gaus voor heel wat belangrijke gegevens betreffende Vervier.

(202) *De Eendracht*, 3 nov. 1872 p. 1.

(203) Was ook bestuurslid van de Gentse afdeling van de «Maatschappij tot Nut van 't Algemeen».

(204) E. De Bock, o.c. p. 55.

(205) nl. overreding, aanmoediging, vergelding, het voorbeeld der overheden, een verbeterd lager onderwijs en rederijkerskamers, ib. 36.

Zoals J.F. Willems te Antwerpen de spil werd van het Nederlandse cultuurleven zo was K. Vervier de animator van ditzelfde leven in de Arteveldestad ⁽²⁰⁶⁾.

Als vrijmetselaar was hij lid van de loge «La Liberté» te Gent, was in innig contact met de Gentse zusterloge «Les vrais amis», met Franse loges, met l'«Astre de l'Orient» te Vlissingen e.a. maçonnieke werkplaatsen waarvoor hij gedichten schreef in het Frans en in het Nederlands. Als vrijmetselaar bracht hij het tot venerabel meester en publiceerde een «openbare verdediging der vrijmetselarij». Via de vrijmetselarij ijverde hij gestadig voor een toenadering tussen Noord en Zuid.

Als literator werkte Vervier mee aan tal van tijdschriften en weekbladen als de «Annales de Belgique», «de Messenger des sciences historiques», «De Eendracht», «De Nederlandsche Letteroefeningen», «Het Nederduitsch letterkundig jaarboekje», «De vriend des Vaderlands», «De Belgische Muzealmanak», «De Vaderlandsche Letteroefeningen», «De Eecloonaar» e.a. Vervier schreef in het Nederlands en in het Frans en deed aan vertaalwerk. In 1820 verscheen zijn «Dichtstukjes, Eerste Deel» met een vrije vertaling in het Frans die hij onontbeerlijk achtte «om door vergelijking van de twee versies te bewijzen dat onze taal geschikt was om alles uit te drukken... In 1840 verscheen nog «Letteroefeningen», in mei 1861 «De Nederlandse Taal», in 1865 «Man en Vrouw» en nog later «De Tijd». Zijn gedichten werden verzameld en uitgegeven door K. Bogaerd in 1875 ⁽²⁰⁷⁾. De meeste van zijn gedichten, doorgaans gelegen-

(206) Vervier werd van 1827 tot 1856 directeur en eredirecteur van de Kon. Gentse Tekenenacademie en van de literaire afdeling van het Koninklijk Genootschap voor Schone Kunsten en van de Commissie belast met het bewaren der oude Gedenkstukken. Hij werd lid van de redijkerskamer «De Fontaine» zoals we reeds mededeelden en werd lid van het letterkundig genootschap «Concordia» te Brussel, en van de letterkundige vereniging «Regat prudentia vires». Hij maakte ook deel uit van het Zeeuws genootschap voor Kunsten en Wetenschappen en van de Letterkundige maatschappij van Leiden. Hij werd ook curator van het Gents Atheneum e.a. verenigingen en commissies als de maatschappij «Tot nut van 't Algemeen» waarvan hij van 1824 tot 1830 ondervoorzitter werd. De Eendracht, 3 nov. 1872, p. 1 en passim.

(207) De Eendragt, 1862-63 p. 61-66-86 — 1863-64 p. 72-75 — 1864-65 p. 2 — 1865-66 p. 98 — 1859-60 p. 20-67 — 1860-61 p. 99 — 1861-62 p. 91 — 1862-63 p. 52-54 — 1872-73 p. 33-3-128 — 1868-69 p. 59 — 1870-71 p. 48 — 1848-49 p. 27 — 1850-51 p. 56 : De Eecloonaar 12 en 27 juni 1859 — 20 sept. 1857 — 7 okt. 1860 — 1 febr. 1863 — 29 mei — 26 juni 1864 : Eug. De Bock o.c. p. 13-20-21-35-36-210 : Ferd. Vanderhaeghen. Bibliographie Gandtoise. Gand V (1865) en VII (1869) p. 45-57-78-136-161-121-211 : A. Deprez. Brieven van, aan en over J.F. Willems. Algem. Inleiding II. Brugge 1965 :

heidsgedichten, hadden een moraliserende, wijsgerige inslag, waren soms epicuristisch van gedachten en inhoud.

Te Eeklo kwam Vervier in contact met K.L. Ledeganck waarschijnlijk omstreeks 1822. Alle gegevens duiden erop dat Vervier met Karel kennis maakte in een linnenweverij waar Ledeganck als spoeler werkte en waar Vervier constateerde dat Karel een sierlijk geschrift had, rijmpjes schreef tot op de getouwen toe ⁽²⁰⁸⁾. Waarheid of verdichting? Met de steun van burgemeester D'Huyvetter loodste Vervier de talentvolle jonge dichter als hulpklerk op het stadhuis ⁽²⁰⁹⁾. Karel zond zijn dichtproeven naar zijn beschermer die ze geduldig verbeterde, hem wees op sterke invloeden en zelfs op gepleegd plagiaat ⁽²¹⁰⁾. Vervier bezorgde Ledeganck literair leer- en leesgenot en hield hem op de hoogte van de toenmalige letterkundige beweging ⁽²¹¹⁾. Het is niet uitgesloten dat Vervier Ledeganck heeft aangespoord naar Gent te gaan studeren, Vervier en Ledeganck hebben samen met Jan Rodrigues, later bijgestaan door J.F. Willems en Fr. Rens, te Eeklo zeker de literaire afdeling van «Eikels worden Bomen» ontworpen en gesticht.

Na 1828 verneemt men in de bronnen niets meer over contacten tussen Vervier en Ledeganck ofschoon deze elkaar meermaals moeten ontmoet hebben te Gent ⁽²¹²⁾. Lang na de dood van Ledeganck maakte Vervier in 1872 ⁽²¹²⁾ nog de lof van de talentvolle Eeklose dichter die hij uit de duisternis in het licht had gehaald.

K.A. Vervier heeft krachtig meegeholpen aan de opbloei van het culturele leven te Eeklo waar hij niet alleen voorzitter werd van «Eikels worden Bomen» maar ook van de muziekmaatschappij Sint-Cecilia ⁽²¹³⁾. Hij heeft ook verdiende hulde gebracht aan Eeklose kunstenaars en geleerden als K.L. Ledeganck, Aug. Van Acker, Karel Bogaerd, Van Damme-Bernier, Fmiel De Clercq e.a. ⁽²¹⁴⁾. Vervier was een dynamisch figuur,

Dictionnaire des hommes de lettres, des savants et des artistes de Belgique. Bruxelles. 1837 :A. De Seyn. Dictionnaire biographique des lettres et des arts en Belgique. Bruxelles. 1936 II, 1138 ; Ida Von Dürringsfeld. oc. III Band. p. 352 ; Maçonniek Weekblad 6e jg. n° 27. Utrecht.

(208) Cultureel Jaarboek. Provincie O.Vl. o.c. p. 69 ; De Stad Eecloo. 16 mei 1897 ; E. De Bock o.c. 210.

(209) Cultureel Jaarboek. O.Vl. o.c. p. 69. Hij werkte ook als boekhouder in een handels-huis en werd ook beambte bij de districtcommissaris te Eeklo. ib.

(210) Gazette van Eecloo. 20 dec. 1896 ; De Stad Eecloo. 2 aug. 1891.

(211) Bibl. Univ. Gent. II, 2142².

(212) De Eendragt. 1872-73 p. 59.

(213) De Stad Eecloo. 6 sept. 1908.

(214) De Eecloonaar. 7 okt. 1860.

die ontelbare redevoeringen, voordrachten en lezingen hield, over allerlei actuele onderwerpen handelde zo van sociaal-economische als van taalkundige en literaire aard ⁽²¹⁵⁾. Met Jan F. Willems moet hij beschouwd worden als de pionier van de Vlaamse Beweging en van de toenadering van Zuid en Noord.

Rijk gehuwd met een vrouw die heel wat eigendom bezat in het Eeklose ⁽²¹⁶⁾ en zelf van gegoede huize ⁽²¹⁷⁾ ging hij niettemin op gemeenzame wijze, innemend met iedereen, ook met zijn minderen, om en werd geacht en gevierd ⁽²¹⁸⁾.

Karel August Vervier overleed op 20 oktober 1872 op zijn kasteel Damzicht te Waarschoot en werd begraven op het thans verdwenen kerkhof aan de Wasstraat te Gent ⁽²¹⁹⁾ waar ook begraven werd de gevierde Eeklose schilder Geirnaert onder een arm houten kruis en met het Franse opschrift «à la mémoire de Joseph Louis Geirnaert, né à Eecloo le 27 août 1790, décédé à Gand le 20 mars 1859 ⁽²²⁰⁾.

KAREL BOGAERD

C.A. Vervier heeft nog te Eeklo het dichterstalent van de te Eeklo ingeweken Kalkenaar en retoricus Karel Bogaerd (1834-1906) ontdekt en gesteund en hem aan het lezend publiek voorgesteld. Karel Bogaerd was eerst smidsknecht, kachelmaker en koperslager, werd later stationschef te Balgerhoeke, Evergem en Wondelgem en belandde tenslotte te Brussel waar hij ambtenaar werd bij het Ministerie van Openbare Werken en

(215) Hij was meermalen jurylid van toneel- en literaire wedstrijden. De Eendragt. 1847-48 p. 82 (Taal is gans het Volk) 1859-60 p. 8 (De Fonteyne) 1860-61 p. 52-87.

(216) A. Holyoet. Esquisses biographiques des principaux fonctionnaires de la Belgique. Bruxelles, 1839, p. 31. Holyoet, die Vervier niet luchten kon noteert : Vervier désirait avoir une petite route pavée traversant les propriétés de sa femme dans le district d'Eecloo. Hij noteert verder dat Vervier vele wandelritten te paard deed, over groots in livree, pronkkaros met paarden beschilderde, splendide festijnen organiseerde, wat Holyoet niet belette anekdoten te verkopen waarop op Verviers' gierigheid werd gezinspeeld. ib.

(217) K. Vervier bezat een enige moete collectie kunstwerken van oude meesters. Ze werden verkocht in het hotel Druot te Parijs. De Eendragt. 1865-66 p. 80.

(218) Zie · De Eendragt. Vervier werd ridder in de Leopoldsorde. ib. 1862-63 p. 52.

(219) De Eendragt. 3 nov. 1872.

(220) ib. 1862-63 p. 86. Van Vervier is een geschilderd portret van J. Geirnaert bewaard gebleven. Het werd geëxposeerd te Eeklo. Gazette van Eecloo. 1 sept. 1889.

gemeenteraadslid te Laken ⁽²²¹⁾. Tijdens een tweede verblijf te Eeklo hield hij een boekhandel open rechtover het station ⁽²²²⁾. Te Brussel werd hij secretaris van het Willemsfonds en van het genootschap «De Distel» ⁽²²³⁾. Te Zottegem werd hij erelid van de maatschappij «Vlaams van hart, Vlaams van taal» ⁽²²⁴⁾ en van de vereniging «De Ster» te Temse was hij briefwisselend lid ⁽²²⁵⁾.

Karel stroomde over van poëtische inspiratie en schreef een hoop «vaderlandse gedichten» waarmede de Vlaamse Beweging moest wakker gehouden worden ten koste van veel rijmelarij en sentimentaliteit ⁽²²⁶⁾. Hij publiceerde heel wat gedichten in boekvorm ⁽²²⁷⁾ en in weekbladen en tijdschriften liefst met opdrachten aan God en iedereen. Hij schreef ook een cantate «De Watersnood» en kreeg zijn gedicht «Vlaanderens Toekomst» getoonzet door Js. De Vos ⁽²²⁸⁾.

De Vlaamse bart, die in roerende bewoordingen Eeklo niet kon vergeten maar zijn geest van onverdraagzaamheid niettemin schandvlekte ⁽²²⁹⁾ werd meermaals bekroond te Gent voor zijn «Verbroedering van Zuid en Noord» door de maatschappij «De Taal is Gans het Volk», ⁽²³⁰⁾ te Roeselare, voor zijn gedicht «De Slag van Beverhout» door de vereniging

(221) Het Morgenrood jg. 1927-28 p. 134 ; De Eeclonaar. 12 juni - 11 sept. 1859 - 1 sept. 1861 ; De Eendragt. 1859-60 p. 27 en 1860-61 p. 58-99 ; Kunst te Eeklo. Tentoonstelling oc p. 21. Karel verbleef van 1859 tot 1865 te Balgerhoeke. De Eendragt 1859-60 p. 10-11 en 1855-56 p. 24.

(222) De Meetjeslander. 26 mei 1878 ; Gazette van Eecloo. 1-3 okt. 1878.

(223) Het Morgenrood oc p. 134.

(224) De Eendragt. 1860-61 p. 8.

(225) De Eendragt. 1862-63 p. 56.

(226) Hij was een pessimist die dachtte dat «het leven slechts een donkere nacht was». De Meetjeslander. 28 dec. 1879.

(227) nl. : De Drie zangers : Willems, Ledeganck, Van Duyse, (1861) Bloemen in het wilde gegroeid, (1861) Adolf en Ludwina, (1862) Bede voor Leopold I, (1863) Stemme des Gevoels, (1864) Voor de Noodlijdenden, (1866) Verstrooide Bladeren, (1867) Vooruitgang, (1879) Zomerkrans, (1876) Wilde Rozen. Hij publiceerde nog een toneelwerk : Filip van Artevelde, Conscience herdacht (1868) en een gelegenheidsgedicht bij de onthulling van het standbeeld van Ledeganck te Eeklo, (1897) Zie zijn gedichten in : Nederduitsch lett. Jaarb. 1868 p. 93-1873 p. 70 - 1869 p. 69-98-101, 1870 p. 75-107 - 1871 p. 20 - 1864 p. 105 - 1859 p. 95 - 1860 p. 114 - 1867 p. 105 - 1872 p. 64 - 1875 p. 152. Zie ook : De Eendragt. 1860-61 p. 62 ; De Meetjeslander. 27 juni 1880 en passim. Zie ook : Gazette van Eecloo, Meilloover, Nederduitsch Lett. Jaarboekje en De Eendragt. 1869-70 p. 89.

(228) Nederduitsch Lett. Jaarb. 1874 p. 52 - 1875 p. 132.

(229) De Meetjeslander. 27 juni 1880 ; De Eeclonaar. 12 juni 1859.

(230) Nederduitsch Lett. Jaarb. 1862 p. 5.

«De Vriendschap», (231) te Deinze, te Poperinge, (232) te Eke en in Frans-Vlaanderen (233) en te Waarschoot op 11 augustus 1861 (234). Hij verwierf met zijn gedicht «Scheppingslied» een staatsprijs (235). Karel Bogaerd was een gezegende dichterlijke veelschrijver, en een geprimeerde declamator (236). Hij was de beste vriend van C.A. Vervier en de jeugd-vriend van Hendrik Ledeganck (237).

PIETER ECREVISSE

Pieter Ecrevisse, geboren op 3 juni 1804 te Obbicht-bij-Sittard, kreeg onderwijs eerst te Born nadien te Grevenbicht (238). In 1826 werd hij leraar aan de kostschool van Val Dieu te Charneux nabij Verviers, wat later te Amsterdam, nog later aan het College van Charleroi. Hij besloot toen de rechten te studeren, trok naar Göttingen en Leuven waar hij in 1832 tot doctor promoveerde (239). Volgens Ida Von Düringsfeld prakticeerde hij zeven jaar lang (240) als advocaat, volgens Lambert Swerts vestigde hij zich te Sittard waar hij op 3 juni 1833 trouwde met Hubertine Burgens. Hij werd gemeenteraadslid en doceerde in het College van Sittard handel en geschiedenis, vak dat hem bijzonder aan het hart lag. Toen Limburg werd gescheiden opteerde Ecrevisse voor België en vestigde zich op 3 juli 1839 als vrederechter te Eeklo. Het jaar nadien werd hij tot provincieraadslid voor Oost-Vlaanderen gekozen maar moest wegens onverenigbaarheid zijn politiek mandaat verlaten in 1848. Dit laatste jaar

(231) Nederduitsch Lett. Jaarb. 1871 p. 20.

(232) De Eendragt. 1860-61 p. 64 — 1862-63 p. 8-66 ; Kunst te Eeklo o.c. p. 21.

(233) De Eendragt. 1861-62 p. 23-24.

(234) Met «Een Bede tot God voor het behoud van Leopold I en zijn nakomelingen». De Eendragt. 1861-62 p. 12.

(235) Gazette van Eccloo. 18 sept. 1881.

(236) De Eendragt. 1865-66 p. 24. nl. te Deinze.

(237) Nederduitsch Lett. Jaarb. 1875 p. 70 — 1859 p. 95. Karel Bogaerd huwde in 1861 Mathilde Ledeganck. De Eendragt. 1860-61 p. 100. Hij had twee zonen. Herman geboren te Evergem (1867) en Alfred te Wondelgem (1870). Het Morgenrood jg. 1927-28 p. 135.

(238) Toen hij drie jaar oud was werd hij aan de rechterhand verminkt en verloor de middenvinger, ringvinger en pink. L. Swerts. Dat oude Land. Tongeren. 1941. p. 74. Bij zijn overlijden wijdde Karel Bogaerd een passend gedicht aan de dode. De Meetjeslander. 28 dec. 1879.

(239) L. Swerts. o.c. p. 74 ; Ida Von Düringsfeld o.c. I. 346.

(240) I. Von Düringsfeld o.c. I. 346.

werd hij gemeenteraadslid van Eeklo en bleef het tot 28 april 1859. Op 5 juni 1874 gaf hij ook zijn ambt van vrederechter op.

Ecrevisse was een kordate persoonlijkheid én als provincieraadslid én als vrederechter. In 1848 bestreed hij «om principiële redenen» in de provincieraad het verzoek om een toelage om de kosten mee te helpen dekken van een grafsteen voor K.L. Ledeganck! ⁽²⁴¹⁾ In 1856 greep Ecrevisse gevat in tegen stakende delvers te Balgerhoeke en kreeg de staking door onderhandelen prompt gebroken ⁽²⁴²⁾. In oktober 1848 verijdelde hij een armenopstand te Eeklo ⁽²⁴³⁾. Te vermelden waard is nog het feit dat Ecrevisse de enige was in heel Eeklo die de nationale oproep beantwoordde en zijn duit stortte ten voordele van de in armoe gedompelde weduwe en wezen van de overleden Vlaamse schrijver Zetterman, ⁽²⁴⁴⁾ en die intekende voor het borstbeeld van J.F. Willems te Gent ⁽²⁴⁵⁾. Op 25 oktober 1846 stichtte hij te Eeklo een literair gezelschap met name «Moed en Vlijt», in 1856 de «Kunstmin» een maatschappij die «door middel van de taal het beoefenen van de kunst, de letteren en de wetenschappen» op het oog had ⁽²⁴⁶⁾. Ecrevisse publiceerde een hele reeks, wat men noemen kan volksverhalen of volksromans meestal van historische aard en waarvan de handeling schier uitsluitend in Limburg werd gesitueerd ⁽²⁴⁷⁾.

In zijn letterkundig werk bestond Eeklo niet. Met zijn prozastuk «Egmonts einde» behaalde hij in 1850 te Tiel een tweede prijs. Zijn lof-

(241) L. Swerts. o.c. 75-76.

(242) De Eecloonaar. 4 mei 1856.

(243) Het Liberale Noorden. 5 oogst. 1934.

(244) Het Morgenrood jg. 1925-26 p. 54.

(245) De Eendragt. 1846-47 p. 21. Met C. A. Vervier, K. Ledeganck en notaris P. J. De Deyn uit Ninove verdedigde Ecrevisse het Vlaams recht en de Vlaamse belangen in de Oostvlaamse provincieraad. De Eendragt. 1862-63 p. 61.

(246) Ida Von Düringsfeld o.c. I. 346; Gazette van Eecloo. 18 juni 1893. De Eendragt. 1856-57 p. 36.

(247) De Teuten. (1844) de Bokkenrijders. (1845) Het meilief van Geleen (1858) Egmonts Einde (1858) De Bleekrode Mosroos (1858) De Kanker der steden. (1858) De gebroeders De Witt. (1859) De vadermoorder. Venetië en de Marchesa. De Tyroler gemsenjager, allen in 1859, de Verwoesting van Maastricht. (1860) Drossard Clercx. (1861). De Nicht uit de Kempen (1864) Patrick. Norbertina. De laatste der de la Marques (1844). Nora de strandloopster (1874) De Stiefzoon (1861). Verder nog : Twee originelen. Koning Zwerftibold. Jacob van Artevelde (1846) en Een tafereel uit de geschiedenis van 1813 en een toneelstuk, een bewerking van de Stiefzoon (onuitgegeven). Een fragment van «De Teuten» inspireerde Georges Echoud. L. Swerts o.c. 77; Gazette van Eecloo. 21 dec. 1879. Zijn werk werd vertaald.

rede op «Van Artevelde» werd door de maatschappij voor Schone Kunsten te Gent bekroond, (248) en voor zijn «Verwoesting van Maastricht» verwierf hij van koning Leopold de gouden medalje van verdienste (249). Ecrevisse was in zijn tijd een graag gelezen auteur vooral bekend door zijn «Stiefzoon» en door velen op gelijke voet gesteld met Conscience (250) wat zijn historische schetsen betrof, een opinie die beslist niemand nu nog zal delen. Sommige van zijn werken als «Het meilief van Geleen» werden in het Frans vertaald of heruitgegeven (251). Hij schreef uit «de zucht om nuttig te zijn, om de gedrochtelijke uitheemse letterkunde door een zedige, echtvaderlandse te verdringen, en langs die weg, volkszedes en aard onverbasterd te bewaren» (252). Zo was Ecrevisse, zo waren de rederijkers, de meeste flaminganten van zijn tijd of zoals Ledeganck het dichtte «eigen kroon is eigen schoon» en laat de rest maar draaien. Pieter Ecrevisse was de stichter van het Eeklose weekblad «De Eecloonaar» (253) waarvan hij zeer korte tijd bij de stichting in 1848 ook hoofdredacteur werd. Met anderen was hij ook opsteller van «De Vlaamse Stem», tijdschrift ter bevordering van de Vlaamse zaak (254). Met Conscience, Sleeckx, Van de Velde, De Laet e.a. werd hij (255) ook medestichter van het dagblad «Vlaamsch België» en legde met J.F. Willems, Snellaert, Conscience, David e.a. de grondslagen van de Taal- en Letterkundige congressen die «de brug zijn geweest waarover Noord en Zuid elkaar genaderd zijn» (256). Zijn aandeel in deze congressen was merkwaardig.

-
- (248) Deze lofrede was een totale mislukking, op vergissingen gesteund en critiekloos voorgedragen. Ecrevisse was te Gent lid van «Taal is gans het volk» en van het «Willemsfonds». Hij was ook lid van het «Zeeuws Genootschap voor Wetenschappen» te Middelburg. De Eendragt. 1862-63 p. 60. 1863-64 p. 44. Hij werkte mee aan de Volksalmanak van het Willemsfonds ib. 1859-60 p. 48. Hij was meermaals jurylid van literaire en toneelwedstrijden. ib. 48 en 1866-67 p. 76. Hij was ook een bekend redenaar en lector. De Eendragt. 1852-53 p. 8 — 1850-51 p. 50 — 1846-47 p. 100 — 1860-61 p. 27.
- (249) Nederduitsch Lett. Jaarb. o.c. 1851; Ida Von Düringsfeld o.c. I. 346-347; L. Swerts o.c. 62; De Eendragt. 1846-47 p. 1-2 — 1849-50 p. 79 — 1850-51 p. 28.
- (250) L. Swerts o.c. 72.
- (251) De Eendragt. 1867-68 p. 76. Uitgegeven te Parijs bij Laroche aan de rue Bonaparte.
- (252) L. Swerts o.c. 65.
- (253) Het Liberale Noorden. 6 okt. 1935.
- (254) De Eendragt. 1846-47 p. 80; Gazette van Eecloo. 21 dec. 1874.
- (255) Werkte ook mee aan de volksalmanak van het Willemsfonds te Gent met een bijdrage betreffende «De nuttigheid der spreekwoorden». De Eendragt. 1859-60 p. 48.
- (256) De Eendragt. 1862-63 p. 60-61; L. Swerts o.c. 76.

Hij ontwikkelde erop allerlei onderwerpen zo van politieke als van taal- en literaire aard. Zo bracht hij in 1850 te Amsterdam rapport uit over het Algemeen Nederlands woordenboek, in 1867 te Gent handelde hij «over de middelen eener meer feitelijke toenadering van Zuid en Noord, in 1868 in 's Gravenhage sprak hij «over de richting die behoort te worden gegeven aan het L.O. in Vlaams-België», in 1869 te Leuven onderhield hij de congresleden over «wat de roman is en wat hij behoort te wezen» en op het XI^{de} congres had hij het over «De noodzakelijkheid van een gezamenlijk schoolboek van Nederlandsche geschiedenis ten gebruike der scholen in Noord en Zuid» (257).

Relevant was zijn tussenkomst op het VI^{de} Nederlands Taal- en Letterkundig congres in 's Hertogenbosch waar hij zich ontpopte als de bezielde voorloper van de Beneluxgedachte. In zijn verhandeling «wat bedoelen wij, wat willen wij» stond hij kordaat op de afschaffing der doeanelinie tussen Z. en N., op de vorming van een offensief en defensief verbond, op het vergemakkelijken der post- en spoorweggemeenschappen, op de afschaffing van het dagbladzegel in Noord-Nederland, op de afschaffing van de paspoorten en op een eenvormig munt- en gewichtstelsel in beide landen. Tenslotte verklaarde hij zich mede voorstander van de instelling van een commissie ter bevordering van de taaleenheid in Noord en Zuid (258). Wat een programma dat door de historici der Vlaamse Beweging nooit precies is belicht geworden (259).

HIPPOLIET LEDEGANCK

Hippoliet Ledeganck was de neef van K.L. Ledeganck. Hij werd geboren op 26 maart 1846 te Eeklo en overleed te Schaarbeek in 1905. Hij werd eerst kantoorklerk en werd later vertaler bij het Ministerie van Openbare Werken te Brussel. Hippoliet was een veeldichter die ook belang stelde in de toneelliteratuur. Hij publiceerde gedichtenbundels w.o. vermeld kunnen worden : *Wildzangen* (1867), *Wel en Wee*, *Stemmen des gevoels*, *de Vlaamse Gemeenten*. Hij schreef ook enkele prozastukken w.o. «*Goud en Schoonheid*» (1872) en «*Herinneringen mijner Jeugd*».

(257) *De Eendragt*. 1850-51 p. 17 — 1862-63 p. 15-25 — 1866-67 p. 15 — 1867-68 p. 10-18 — 1868-69 p. 19 — 1869-70 p. 18 — 1872-73 p. 21.

(258) *De Eendragt*. 1860-61 p. 15-26-27.

(259) Pieters dochter Adolfinne huwde met Alfons Edw. Van Welden, Loutse Ecrivisse met Edw. Daneels. *De Eendragt*. 1868-69 p. 68 en *De Eedloonaar*. 28 juli 1861.

Van hem verscheen ook toneelwerk als «Het mislukte erfdeel», (1868) het blijspel «Getoetst», «Betsy de wees» (1868) en «De onschuld verrechtvaardigd» (1870). Hij schreef ook een kinderkantate getoonzet door J. Van Hoof.

Hippoliet werd meermaals bekroond o.m. te Roeselare (1888), te Brussel en tot vijfmaal toe te Brugge. Met een gedicht «Het einde van een Internationaal» waarin hij het proces maakte van de socialistische internationalen maakte hij furore in de pers. H. Ledeganck was briefwisselend lid van de Gentse kunst- en Letterkring met name «Nederlands Toekomst» (260).

Heel wat familieleden van K.L. Ledeganck waren lid van «Eikels worden Bomen». We noemen Hendrik of Henri Ledeganck, die schilder was en dichter (261) en die woonde in de Sterrestraat, waar lange tijd «Eikels worden Bomen» haar vergaderingen hield. Hendrik werd ook medestichter van «Vlaams Vooral» waarvan hij tevens ontvanger werd. Hij overleed in 1882 (262). Hendrik was de broer van Hippoliet Ledeganck, eveneens dichter, en van Sofie Ledeganck gehuwd met A.F. De Vos (263). Te Eeklo waren ook Edward en August Ledeganck lid van «Eikels worden Bomen» evenals Karel Ledeganck die ervan boetmeester werd in 1869 (264).

(260) De Meetjeslander. 20 juni 1880 ; C. Buddingh. Encyclop. v. d. wereldliter. p. 423 ; Gazette van Eecloo. 20 nov. 1870 — 25 jan. 1881 — 11 mei 1884 — 27 okt. - 6 jan. 1889-90 en 27 okt. 1867 — 21 febr. 1892 — 4 nov. 1888 — 16 sept. 1885 — 3 okt. 1880 ; De Eecloonaar 2 met 1875 ; Kunst te Eeklo. 31 august - 14 sept. 1930 p. 21. H. Ledeganck publiceerde heel wat gedichten in kranten en tijdschriften als «De Gazette van Eecloo», «De Eecloonaar», «De Vlaamse Kunstbode», «Het Handelsblad», «De Zweep» e.a. Te Eeklo woonde hij in de Paterstraat. Gazette van Eecloo. 3 okt. 1880. Te Roeselare werd hij bekroond door «De Vriendschap» ib. 4 nov. 1888. Zijn toneelstuk «Het mislukte Erfdeel» dat te Eeklo werd vertoond werd er slecht onthaald. Gazette van Eecloo. 27 okt. 1867.

(261) Zijn gedichten verschenen o.m. in «Meilover» Nederlandsch Letterkundig Jaarboekje voor 1869. Antwerpen. 2de jg. p. 90-94.

(262) Gazette van Eecloo. 25 juni 1893 — 3 okt. 1880 — 16 april 1882 — 4 febr. en 22 dec. 1872 — 7 aug. 1870 ; De Eendragt. 1872-73 p. 9.

(263) Gazette van Eecloo. 7 jan. 1872 — 26 dec. 1869. Hendrik werd lokaalhouder van «Eikels worden Bomen» aan de Sterrestraat en baatte de herberg «De Zwaan» uit en later nog «Ketzer Karel». De Eecloonaar 15 jan. 1860. Gazette van Eecloo. 4 febr. 1872. E. Tielemans maakt van Sofie de zuster van K. L. Ledeganck. Ons Heem. jg. VII. 1-1948.

(264) Gazette van Eecloo. 10 febr. 1878 — 2 jan. 1870. Karel werd ook voorzitter van de Ledeganckbroeders. De Eendragt. 1872-73 p. 9 ; Gazette van Eecloo. 2 jan. 1870.

Nog te Eeklo huwde Sofie Ledeganck, zuster van K.L. Ledeganck, met Jan Rodrigues, ⁽²⁶⁵⁾ Mathilde Ledeganck met dichter Karel Bogaerd ⁽²⁶⁶⁾ en Eugenie Ledeganck met Edward De Frenne ⁽²⁶⁷⁾. J. Rodrigues, Karel Bogaerd en Edw. De Frenne werden allen lid van de Rhetorica. Te vermelden valt nog Pieter Ledeganck onder de Eeklose Ledegancks de oudst vermelde toneelspeler ⁽²⁶⁸⁾. Te Gent woonde een tijd Edward, broer ⁽²⁶⁹⁾ en Karel, ⁽²⁷⁰⁾ Herman en Casimir, zonen van K.L. Ledeganck alsook een dochter Clara, gehuwd met Dr. Eugeen Cogen. Deze laatste was een liberale flamingant, lid van de Vlaamse Associatie, van het Willemsfonds en van «De Taal is gans het Volk» ⁽²⁷¹⁾. Herman Thomas Ledeganck, letterkundige was eveneens een militante liberaal. Hij werd actief lid van «De Taal is Gans het Volk» ⁽²⁷²⁾ en van het Willemsfonds waarvan hij bestuurslid werd tot 1865 ⁽²⁷³⁾.

Te Brussel werd hij lid van de Zuidnederlandse Maatschappij voor Taalkunde in april 1871 ⁽²⁷⁴⁾. Later werd hij Belgisch Consul o.m. te Batavia, te Keulen, Algemeen-consul in Siam alsook zaakgelastigde in Zuidamerikaanse staten o.m. te Buenos-Aires waar hij minister-resident

(265) De Eecloonaar. 13-8-1871.

(266) ib. 26 mei 1861.

(267) Gazette van Eecloo. 29 juni 1889. De Frenne verongelukte te Eeklo in 1890. Hij was schilder en toneelspeler. ib. 1 sept. 1889. Hij werd ook bureelbediende bij de firma Borré-De Muynck. ib. 24 aug. 1884.

(268) Gazette van Eecloo. 21 mei 1893. Was waarschijnlijk Karel Lodewijks broer. Ons Heem o.c. p. 16.

(269) Hij was geboren op 17 juni 1813 en overleed op 17 maart 1861. De Eecloonaar. 24 maart 1861. Hij werd griffier bij de rechtbank van eerste aanleg te Brussel en vertaler van het Bulletin der Belgische wetten. Hij was oud-leerling van de Lierse Kweekschool voor onderwijzers. De Eendragt. 1860-61. p. 80.

(270) Geboren in 1843. Hij overleed te Brussel in 1878. Het Morgenrood. 1928-29 p. 82.

(271) Hij overleed evenals de echtgenote van K. L. Ledegancks zoon Casimir aan de gevolgen van een tyfusziekte. De Eendragt. 1868-69 p. 96.

(272) De Eendragt. 1859-60 p. 46 — 1862-63 p. 79.

(273) De Eendragt. 1863-64 p. 42 — 1863-64 p. 75 — 1865-66 p. 79. Hij werd ook secretaris van het Bureau tot regeling van het 9de Nederlands Letterkundig Congres en was ook secretaris van de boekenkeuzecommissie van de kring «Zonder Naam» aan de Kortlanderstraat te Gent. De Eendragt. 1865 p. 103 — 1864 p. 46.

(274) De Eendragt. 1871-72 p. 103. Hij nam deel aan tal van literaire en Vlaamse manifestaties. Zie : De Eendragt. 1861-62 p. 71 — 1863-64 p. 19-20. Te Gent woonde hij in de Katelynestr. ib. 1864-65 p. 14. Herman, gehuwd met een vrouw Salzenberg had een dochter Helena die trouwde te Bangkok met Emilio Florio op 24 jan. 1898. De Eecloonaar. 21 jan. 1972.

werd, ⁽²⁷⁵⁾ en te Caracas in Venezuela. Dr. J. Casimir Ledeganck werd archivist van «De Taal is gans het Volk», briefwisselend lid van dezelfde vereniging en recensent van het maandschrift «De Toekomst». Met Max Rooses e.a. maakte hij tevens deel uit van de Gentse maatschappij «Het Vlaamse Volk» ⁽²⁷⁶⁾.

AUGUST VAN ACKER

Een uitzonderlijke schrijfrat en actief personage was de geboren Eekloenaar August Van Acker. (1827-1902), zoon van J.B. Van Acker die klompenmaker was en herbergier in de Zuidmoerstraat ⁽²⁷⁷⁾. August, een eenvoudige werkmán werd eerst klerk op het kantoor van notaris Dauwe, later van 14 juli 1859 tot 22 april 1897 stadssecretaris van Eeklo. Hij deed zich echter ook gelden als journalist, literator, archivaris en cumulard van allerlei betrekkingen.

August werd verzekeringsagent, ⁽²⁷⁸⁾ secretaris-ontvanger van de maatschappij «De Verenigde en Vrije Landbouwers» ⁽²⁷⁹⁾ en secretaris van het bestuur van de Tekenschool ⁽²⁸⁰⁾. Hij werd in 1849 hoofdredacteur van het weekblad «De Eecloonaar» en stichtte in 1867 het weekblad «De Gazette van Eecloo» waarvan hij ook hoofdopsteller werd. Hij werd niet alleen geheimschrijver van «Eikels worden Bomen» ⁽²⁸¹⁾ maar ook secretaris van de cultuurvereniging «Kunstmin», van de muziekmaatschappij Sint-Cecilia ⁽²⁸²⁾ en medestichter van de Eeklose afdeling van het Davidsfonds waarvan hij secretaris werd ⁽²⁸³⁾. Te Assenede was hij erevoorzitter van de Diederiksvrienden ⁽²⁸⁴⁾. Te Gent maakte hij deel

(275) Gazette van Eecloo, 2 maart 1890 - 22 juli 1894 ; De Stad Eecloo, 22 nov. 1908 ; De Eecloonaar, 21 jan. 1972 ; De Eendragt, 1872-73 p. 58. Herman werd ook vice-gouverneur-generaal van de Onafhankelijke Congostaat. Hij was geboren te Zomergem in 1841. Hij had 7 kinderen. De Eecloonaar, 28 jan. 1972.

(276) De Eendragt, 1871-72 p. 40-52 — 1867-68 p. 36 — 1865-66 p. 40 — 1872-73 p. 68.

(277) L. Lampaert in «De Eecloonaar», 30-7-1971.

(278) De Eecloonaar, 25 april 1858. Van de Brusselse maatschappij «De Phoenix».

(279) Gazette van Eecloo, 10 okt. 1869.

(280) ib. 24 sept. 1882.

(281) Nederduitsch Lett. Jaarb. 1850 p. 187. Hij was het reeds in 1849. ib.

(282) De Stad Eecloo, 31 okt. 1909 — 8 jan. 1910 ; De Eecloonaar, 31 aug. 1856.

(283) De Meetjeslander, 21 maart 1875. Hij werd ook luitenant-kwartiermeester bij de burgerwacht. De Eecloonaar, 9 nov. 1862.

(284) De Meetjeslander, 10 okt. 1875.

uit van de literaire Zetternamkring ⁽²⁸⁵⁾ en een tijd ook van het Willemsfonds ⁽²⁸⁶⁾ en waarschijnlijk van nog andere cultuurverenigingen ⁽²⁸⁷⁾. August Van Acker legde een ongelooflijke werkkraft aan de dag. Als prozaïst schreef hij novellen en schetsen, in volkse trant maar mager van geraamte en inhoud. Drie ervan nl. Jan en Lotte, Martje Martens en Tonia, een novelle over Eeklo, werden respectievelijk bekroond in 1871, 1875 en 1874 ⁽²⁸⁸⁾. Als dichter werd hij gelauwerd te Sint-Niklaas voor zijn gedicht «Bridel», (1849) te Leuven door «Het Kerssouwken» voor «Zannekin» (1852), te Poperinge voor zijn dichtstuk «België onder Leopold I», te Izegem in 1849 door de vereniging «Taal en Kunst» ⁽²⁸⁹⁾ en te Deinze in 1850 ⁽²⁹⁰⁾.

Hij publiceerde ook onder deknaam o.m. het blijspel «Het Bedorven Kind» en talrijke feuilletons ⁽²⁹¹⁾ meestal met historische inslag als «De Engel van Reesinghe» ⁽²⁹²⁾. Zwaarder dan zijn literaire bagage woog zijn historisch oeuvre waarmede hij op gelijke voet kan gesteld worden met zijn stadsgenoot Edward Neelemans. In «De Eecloonaar» maar vooral in «De Gazette van Eecloo» verschenen historische bijdragen als «Oud

(285) Het Morgenrood, jg. 1928-29 p. 106. Hij was ook briefwisselend lid van «De Ster» te Temse en van de Brugse maatschappij «Kunstliefde». De Eecloonaar, 10 juli 1859 ; De Eendragt, 1862-63 p. 56.

(286) De Meetjeslander, 21 maart 1875.

(287) Hij was medewerker aan de Almanak der «Diederiksvrienden» te Assenede waarin hij een belangrijke bijdrage leverde over de Eeklose volksdichter Jan Frodure, Gazette van Eecloo, 10 jan. 1869. Hij werkte ook mee aan de Volksalmanak van het Willemsfonds, ib. 8 dec. 1871.

(288) De Stad Eecloo, 21 sept. 1902 ; Gazette van Eecloo, 4 okt. 1874. — 3 okt. 1875 — 9 juli 1871. Van hem is ook : De kruisvaarder of de onechte tweeling, een middeleeuws verhaal, De Eendragt, 1849-50 p. 88. Ook «Geld», een zedenschets, Gazette van Eecloo, 5 juli 1874. Ook «Het Geweten», De Eecloonaar, 25 febr. 1866.

(289) De Eecloonaar, 25 febr. - 26 aug. 1849 — 19 dec. 1852 — 18 juli 1858 ; Nederduitsch Lett. Jaarb. o.c. 1850 p. 187. Bekroonde gedichten waren «Zannekin» en «De marteldood van Mgr. Affre». Te Poperinge werd hij bekroond door de «Barbartaten», De Eendragt, 1852-53 p. 64 — 1858-59 p. 20. Zie over A. Van Acker ook : August Van Acker (1827-1902) van W. Steeghers in «Ons Meetjesland» 3 jg. nr. 2 - 1972.

(290) Door «Voor moedertal en vaderland» voor zijn gedicht «Het Vlaams», De Eendragt, 1849-50 p. 79. A. Van Acker fungeerde ook meermaals als jurylid inzake toneel, ib. 1869-70 p. 88. Hij schreef ook een gedicht over «Het leen», Gazette van Eecloo, 31 mei 1877.

(291) w. o. Het geld, zedenschets, Gazette van Eecloo, 5 juli 1874.

(292) Gazette van Eecloo, 20 april 1800 — 16 mei 1807. Een van zijn pseudoniemen was «Jan van Eecloo».

Eecloo» (1882) «Nieuw Eecloo», (1890) «Over de kloktoren van Eeklo» (1878) «Onze Polderstreek» en dies meer waarin hij overzichtelijk, soms in detail, de ontwikkelingsgeschiedenis van zijn geboortestad ⁽²⁹³⁾ schetste op grond van door hem geraadpleegde archiefstukken en documenten. Dit werk van August Van Acker is buitengewoon verdienstelijk al moet het beslist zeer critisch worden gelezen. Van Acker gaf ook enkele extracten uit van de stedelijke resolutieboeken ⁽²⁹⁴⁾ en kopieerde als een ware benediktijnermonnik 176 originele stadsrekeningen ⁽²⁹⁵⁾ van kapitaal belang voor de lokale geschiedschrijving. August Van Acker werd meermaals gefeest en gevierd door zijn stadsgenoten, plechtigheden die gepaard gingen met muziek en ontvangsten op het stadhuis ⁽²⁹⁶⁾. Dit belette echter niet dat hij ook goed getelde vijanden had. Veelzijdig van kennis en ervaring heeft Van Acker, evenals Pieter Ecrevisse, overvloedig bijgedragen tot het sensibiliseren van de massa inzake cultuur. Op het einde van zijn leven werd hij ernstig bedreigd door een verlamming der nerven en totale blindheid ⁽²⁹⁷⁾.

PROSPER VAN ACKER

Evenals zijn oom August Van Acker beïnvloedde Prosper Van Acker (1868-1937) ⁽²⁹⁸⁾ de Eeklose bevolking door het publiceren van een weekblad met name «De Stad Eecloo», (1890) liberaler van strekking dan de conservatieve «Gazette van Eecloo». Prosper was medestichter van de Eeklose afdeling van het Willemsfonds waarvan hij bibliothecaris en later

(293) ook over oud-Maldegem. De Eecloonaar. 27 sept. 1857.

(294) A. Van Acker. Merkwerdige Extracten uit de resolutieboeken der stede, keure ende vrijhede van Eecloo. Eecloo z. d. Van hem zijn nog : Uit de registers van Resolutiën der Municipaliteit van het Canton van Eecloo (1796-1817). Uit de registers van Resolutiën v. d. regeeringsraad der stad Eecloo (1850). — Uit de registers v. d. beraadslaging des Gemeenteraeds 1830-1839 (Eeklo 1864). Monografie der stad Eekloo.

(295) Gazette van Eecloo. 19 sept. 1880. Waarschijnlijk was hij het die de stadsrekeningen van 1402 tot ongeveer 1481 liet publiceren.

(296) De Eecloonaar. 25 febr. - 26 aug. 1849. Hij genoot ook steun van het Ministerie voor zijn literair werk. De Eecloonaar. 24 febr. 1850.

(297) De Stad Eecloo. 21 sept. 1902. A. Van Acker was eerst gehuwd met Sofie De Maere, later met Adèle Goethals. ib.

(298) Reeds lid in 1877. Gazette van Eecloo. 10 febr. 1878. Hij was de zoon van Pieter Bernard (1830-1907) eveneens lid van Eikels worden Bomen. De Eecloonaar. 11 aug. 1861.

voorzitter werd tot 1954 ⁽³⁰⁰⁾. Hij was tevens ondervoorzitter van de Eeklose sectie van het «Nationaal Vlaams Verbond» ⁽³⁰¹⁾. Jaren lang was hij ook directeur van de populaire muziekmaatschappij Sint-Cecilia ⁽³⁰²⁾. Verder was hij nog stichter of medestichter van de liberale ontspanningsgenootschappen «Vroom en Vrij», een «turnkring», «Peter Benoit», een symfonische groepering en «Pieter Ecrevisse» een toneelkransje ⁽³⁰³⁾. Prosper Van Acker was een innemende persoonlijkheid die een zwak had voor de poëzie, de heemkunde en de folklore van zijn streek. Hij publiceerde een drietal gedichtenbundels : Eikenloof, (1909) Loverval, (1929) en Vorstentrits (1951) waarin hij meestal gelegenheidsgedichten deed opnemen, de lof maakte van zijn stad en omgeving en lucht gaf aan zijn patriottische gevoelens. Prat ging hij vooral op zijn «Treurspel der Nevelingen» en op een onuitgegeven tweedelig oratorium of koorlied «Eekloo's Wisselval» ⁽³⁰⁴⁾. Meer dan goedkope stemmingspoëzie was dat allemaal niet. Geloofd mag hij echter worden door het bekendmaken van enkele belovende literaire figuren en wetenschapsmensen als Virginie en Rosalie Loveling. Prosper Van Langendonck, Helène Swarth, Mac Leod e.a. Streuvels en Buysse had hij echter nog niet ontdekt. In 1930 werd Prosper te Brussel bekroond voor een reeds kinderliederen ⁽³⁰⁵⁾. Verdienstelijk werk ⁽³⁰⁶⁾ leverde hij ook als heemkundige door het publiceren in zijn weekblad van de «Memoriën» van Pieter Arents f. Iudocus en «Het journal» van Jacques Van Damme die kostbare gegevens bevatten voor

(299) Waarvan hij de hoofdredacteur werd. *Ons Blad*. 26 dec. 1936.

(300) *De Stad Eecloo*, 9 febr. 1902 ; *Ons Blad*, 13 maart 1937. Onder zijn impuls ontstonden echter kortstondig afdelingen te Balgerhoeke, Waterland-Oudeman, Aalter en Boekhoute. *ib.*

(301) *De Stad Eecloo*, 27 juni 1909.

(302) *Gazette van Eecloo*, 4 juni 1893.

(303) *Ons Blad*, 13 maart 1937 — 18 nov. 1946.

(304) «Eekloo's Wisselval» werd voltooid op 18 nov. 1934. Het werd getoonzet door J. Verhasselt. *Het Lib. Noorden*, 3 febr. 1935. Hij gaf ook een eigen bewerking van het middeleeuwse ridderepos «Karel ende Elegast» *ib.* 3 maart 1835. Verder verschenen van hem gedichten in het *Liberale Noorden* 8 en 29 juli - 26 oogst - 29 okt. - 18 nov. - 30 nov. 1933 — 28 jan. - 17 febr. - 3 maart - 27 mei - 17 juni - 5 oogst - 9 en 30 sept. - 21 okt. - 4 nov. 1934 — 5 febr. - 11 maart - 22 april - 17 juni 1935.

(305) W. Steeghers in «Appeltjes van het Meetjesland», nr. 21 - 1970, p. 210. P. V. A. werkte ook mee aan «Het Morgenrood», «Het Liberale Noorden», «Ons Blad» e. a. weekbladen en tijdschriften.

(306) *Genoteerd* mogen worden de spreekbeurten die hij hield over Nederlandse auteurs en de moderne letterkunde. *De Stad Eecloo*, 5 april - 18 dec. 1908.

de lokale geschiedenis (³⁰⁷). Als cultuurdrager en cultuurverspreider heeft P. Van Acker baanbrekend werk verricht te Eeklo en in het Meetjesland. Met takt en soms met klem bestreed hij de bekrompenheid en de onverdraagzaamheid (³⁰⁸) en poogde aan Caesar te geven wat hem toekwam (³⁰⁹).

EDWARD NEELEMANS

Edward Neelemans (1820-1899) behoorde tot een bekende Eeklose familie die zich op politiek en sociaal-economisch vlak heeft doen gelden. Edward werd geboren op 19 november 1820. Hij trad in het politieke leven, werd van 1873 tot 1884 gemeenteraadslid en van 1882 tot 1884 burgemeester van zijn stad (³¹⁰). Als lokaal historicus leverde hij zeer verdienstelijk werk en publiceerde heel wat over de geschiedenis van Eeklo en Lembeke. Als literator (³¹¹) is hij minder bekend ofschoon hij strepen verdiende. Van hem verscheen te Gent «van de plichten der mensen» een vertaling uit het Italiaans van een lange redevoering «aan een jongeling» van Silvio Pellico (³¹²). Hij schreef ook enkele gedichten w.o. «Dichtkrans» die wij vermeld maar nergens gepubliceerd vonden (³¹³). Neelemans nam deel aan heel wat Vlaamse manifestaties en huldeplechtig-

(307) De Stad Eecloo. 1 en 22 nov. 1908 en volgende weken. Zie ook : 24 jan. - 14 febr. 1897 — 26 juli - 2 aug. 1908. In 1910 werd Prosper betrokken bij een zwaar auto-ongeval. Recht voor Allen. 12 dec. 1909.

(308) De Stad Eecloo. 21 juni 1908.

(309) Prosp. Van Acker was een tijd herbergier, uitbater van «Het Boerenhol» en vestigde zich nadien in «De Gouden Appel». Hij werd bediende in dienst van de Firma Borré-De Muynck en later drukker en boekhandelaar. Hij huwde de «modewerkster» Seraphina Verstracte en verhuisde toen naar de statiestraat. Gazette van Eecloo. 24 aug. 1884 : L. Lampaert in «De Eecloonaar» 30-7-1971 : W. Steeghers in «Appeltjes v. h. Meetjesland» o.c. Hij gaf interviews uit betreffende Eeklose honderdjarigen o. m. van A. Commergo, levensschetsen van K. L. Ledeganck. Kunst te Eeklo. Tentoonstelling. 13 oogst - 14 sept. 1930. Eeklo. 1930 p. 22.

(310) De Eecloonaar. 16 juli 1970.

(311) De Eendragt. 1859-60 p. 100.

(312) De Eendragt. 1850-51 p. 28. Met Jozef De Scheppere, Van Damme-Bernier, Aug. Van Acker, Jan De Schrijver, Benoni en Pieter De Raedt werd hij aangeduid tot lid van de commissie belast met het klasseren der Eeklose archieven. De Eendragt. 1859-60 p. 100 : De Eecloonaar. 20 mei 1860.

(313) Het Noorderlicht. 1851.

heden als deze van J. De Saint-Genois en C. Vervier te Gent in 1863 ⁽³¹⁴⁾. Hij overleed op 6 november 1899.

EMIEL DE CLERCQ

Een ander lid van «Eikels worden Bomen» was Emiel De Clercq (1859-1906) wiens vader lange jaren voorzitter was van de Maatschappij van Rhetorica ⁽³¹⁵⁾. Hij voltooide zijn studies in de rechten aan de hogeschool te Gent ⁽³¹⁶⁾ en vestigde zich als advocaat eerst in zijn geboortestad later te Gent ⁽³¹⁷⁾. In 1862 nam hij deel aan de universitaire wedstrijd te Gent met een memorie betreffende «welke invloed oefende Jacob van Maerlant uit op de Vlaamse Letteren van de XIVe en de XVe eeuw». Hij was de eerste die in het Vlaams een verhandeling overlegde sinds in 1841 de hogeschoolwedstrijden waren ingericht. E. De Clercq verdedigde met succes in het Vlaams en in het openbaar te Brussel dezelfde memorie met daarbij zes stelregels nl.

- 1) Tot de scheiding van de XVII provinciën werd de letterkunde ijveriger in het Zuiden dan in het Noorden beoefend.
- 2) De werken van Cats waren geschikter dan deze van Vondel om door het volk gelezen te worden vooral in Zuid-Nederland.
- 3) De «Lucifer» van Vondel is een «politiek-allegorisch treurspel».
- 4) Het werk van Van den Houte is niet van Jacob van Maerlant.
- 5) «Der Minne Loep» is het werk van Dirk Potter en niet van Claus Willems.
- 6) Men mag Jacob van Maerlant niet als de eerste Nederlandse dichter beschouwen ⁽³¹⁸⁾.

In aanwezigheid van zijn professoren Serrure en Heremans werd E. De Clercq te Eeklo bijzonder gevierd ⁽³¹⁹⁾. E. De Clercq was lid van de liberale afdeling van het Vlaams Verbond en werkend lid van «De Taal is gans het volk» te Gent ⁽³²⁰⁾. Hij werd in 1865 schatmeester-secretaris

(314) De Eendragt. 1859-60 p. 100.

(315) De Eendragt. 1854-55 p. 61.

(316) De Eecloonaar. 7 okt. 1860.

(317) ib. Zie ook : De Eendragt.

(318) De Eendragt. 1861-62 p. 96-103-104 — 1862-63 p. 4.

(319) ib. 1862-63 p. 28.

(320) ib. 1862-63 p. 11 — 1863-64 p. 72.

van het Gentse Willemsfonds ⁽³²¹⁾ en was ook lid van «Het Vlaams Verbond» te Gent ⁽³²²⁾.

BERNART STEYAERT

Bernart Steyaert, geboren te Eeklo op 1 jan. 1847 was onderwijzer, muzikant, dirigent en dichter. Hij maakte de cantate «Eeklo» getoonzet door F. Van den Heuvel van Gent en dirigeerde in 1888 de Artevelde-cantate, in 1897 de Ledeganckcantate, gemaakt door Jan Bouchery van Gent en getoonzet door P. Benoit. Te Eeklo werd hij de eerste voorzitter van het Willemsfonds, medestichter van de toneelgroep «De Ledeganckbroeders» waarvan hij voorzitter werd. Hij overleed in 1902 ⁽³²³⁾.

JULIUS DE HULSTERS

Vermelden wij tenslotte nog Julius De Hulsters, (1857-1958) ⁽³²⁴⁾ zoon van Serafien, eveneens lid van de Maatschappij. Julius speelde reeds op 12-jarige leeftijd in «Eikels worden Bomen». Hij week uit eerst naar Gent later naar Brussel waar hij het bracht van bakkersknecht tot erepolitieofficier. Hij overleed te Ophasselt. J. De Hulsters schreef een aantal kleine bijdragen over geschiedenis, folklore, literatuur in enkele weekbladen en is vooral bekend door zijn verhaal over «De Eeklose Herbakkers» en zijn gedicht van hulde aan de oude Kamers van Retorica ⁽³²⁵⁾.

Mogen eveneens als lid van Eikels worden Bomen worden beschouwd: J. Van de Vijver, onderwijzer te Eeklo die te Brugge in 1855 door «De Kunstliefde» in een letterwedstrijd werd bekroond voor zijn gedicht

(321) *ib.* 1865-66 p. 79. Emile had een broer René die procureur des Konings werd te Oudenaarde en overleed op 20 febr. 1906. *De Eecloonaar*. 9 juli 1971.

(322) *De Eecloonaar*. 31 jan. 1864.

(323) *De Stad Eecloo*. 9 febr. 1902; *Gazette van Eecloo*. 5 dec. 1869; *De Eecloonaar*. 16-7-1971. Hij werd ook lid van «Vlaams Vooral», schreef de muziek voor het blijspel «Het Liedje van de Moeder» van J. Roelandt en van «Trio» van J. D'Hulsters. Hij componeerde ook kinderliederen. *Het Morgenrood*. jg. 1928-29 p. 134 — 1929-30 p. 77. Gedichten van hem verschenen in de *Meetjeslander*.

(324) *Het Morgenrood*. jg. 21 p. 34.

(325) *Het Morgenrood*. 1925-26 p. 70. Zie over de man de interessante bijdrage van W. Steeghers in «Appeltjes v. h. Meetjesland» 1969 p. 239.

«Maximiliaan van Oostenrijk in de gevangenis te Brugge». (326) en J.B. Verplanque, broer van C.P. Verplanque directeur van een beroepstoneelgroep die opereerde op jaarmarkten en kermissen, een toneelspeler van beroep tevens muzikant en componist (327) en Jef Casteleyn, «de zanger van Eeklo» en ook «de nationale profeet» genoemd die enkele werken schreef als «Het onrechtvaardig erfdeel», een dorpsverhaal en «De zeeldraaier van Hamme of het ontfutseld erfdeel» een zangspel in acht bedrijven (329). Hij schreef ook gedichten o.m. een bij gelegenheid van het huwelijk van prinses Josephine en waardoor hij nogal besproken werd (330). Jef stelde zich als onafhankelijk katholiek kandidaat voor de provincieraad in 1875 (331). Waarschijnlijk was E. Meganck een tijd lid van de maatschappij. Hij was eerst onderwijzer te Assenede, kwam in 1879 te Eeklo wonen waar hij schoolbestuurder werd. Tenslotte werd hij kantonaal opziener te Oudenaarde. Hij werd bestuurder van de maatschappij «De Diederiks» te Assenede, verwierf in een literaire prijskamp te Eeklo met zijn zedenverhaal «Een Gelukkig Huwelijk» de eerste prijs en met zijn «Herman Coutereel» een derde prijs bij het Kersouwken» te Leuven. Van zijn hand waren «Adolf en Irma», «Een vondelinge», «De jonge grootvader», «De veldslag van Assenede» e.a. (332). Ook Leopold Van Acker († 1906) broer van August en Pieter Van Acker, dichter en feuilletonschrijver was vermoedelijk lid van de Maatschappij van Rhetorica (333). Hij kwam op voor de vrijheid van geest en voor verdraagzaamheid (334).

Ere-leden waren senator De Block en J.F. De Hoon, schoonvader van Karel Ledeganck (335). Deze laatste, een zeer verdienstelijk man werd te

(326) De Eendragt. 1855-56 p. 32. Hij werd ook bibliothecaris van de «Kunstmin» te Eeklo. ib. p. 36. Wellicht maakte ook Serafien Van de Bossche als sur-numerair ten kantore van J. F. Willems deel uit van de kamer. De Eendragt. 1866-67 p. 4.

(327) De Eendragt. 1869-70 p. 28.

(328) De Eendragt. 1859-60 p. 88.

(329) De Meetjeslander. 15 juni 1879 ; De Eendragt. 1872-73 p. 80.

(330) Hij leude met dit gedicht rond. Daar twee Brusselse kranten het gedicht in hun blad hadden overgenomen achtte hij zich hierdoor in zijn verkoop benadeeld en spande een proces in. De Eecloonaar. 21 febr. 1858. Hij verwierf een geldpremie van 20 fr. vanwege de graaf van Vlaanderen. Het Volk. 7 juni 1894.

(331) De Meetjeslander. 23 mei 1875 ; De Eecloonaar. 30 april 1939. Casteleyn maakte ook een gedicht bij gelegenheid van de inhuldigingsplechtigheid van Ledeganck's standbeeld te Eeklo in 1897. Het Liberale Noorden. 1 dec. 1933.

(332) Gazette van Eecloo. 11 dec. 1870. 5 febr. en 30 april - 12 nov. 1871 — 14 sept. 1879 — 15 mei 1887.

(333) De Meetjeslander. 1 juli 1879. Zie ook Gazette van Eecloo en De Stad Eecloo.

(334) Zie zijn gedichten in «Meilooover» o.c. p. 11.

(335) De Eendragt. 1859-60 p. 88 ; De Werkman. 24 dec. 1889.

Gent geboren in 1787. Hij volgde de kolleges van de Ecole de Médecine te Gent en kaapte de eerste prijzen weg in de geneeskunde, de scheikunde, de chirurgie. Hij werd de eerste intern in het internaat van het burgerlijk hospitaal «De Bijloke». In 1810 werd hij hulp-chirurgijn bij de «Garde Nationale» op het eiland Cadzand en legde in 1811 te Mons examen af van gezondheidsofficier. Hij vestigde zich te Bassevelde kort nadien te Kaprijke en huwde er in 1813 met Maria Praet. In 1816 haalde hij te Gent aan de hogeschool de doctorsgraad en bedankte voor een professoraat dat hem te Gent werd aangeboden. De Hoon werd te Kaprijke schepen, burgemeester, had mede de leiding van het leerwerkhuis. In 1842 werd hij hoofdopziener van het schoolgebied Eeklo. In 1846 werd hij vrederechter — hij was sinds 1857 reeds plaatsvervangend vrederechter van het kanton — en overleed op 22 april 1867 te Evergem.

Als literator verwierf hij in 1812 in een wedstrijd voor Franse poëzie uitgeschreven door de Gentse Fonteinisten de derde prijs. De Hoon schreef eerst in het Frans later schreef hij gedichten en proza in het Nederlands. Hij vertaalde Engelse en Duitse dichters in het Vlaams en in het Frans. Zijn gedichten zijn romantisch. Zijn proza is te weinig gewaardeerd geworden. Zijn novellen «Het Heerken van Maldegem» en «Woelige nacht», «Voor twee centen meer», «Guatemala» enz. kunnen nog gelezen worden. Zijn schrijfwijze herinnert aan Ecrevisse en Zetternam. Zijn stijl was sober, voornameer dan die van vele andere tijdgenoten. De Hoon was ook essayist. Hij werkte mee aan het Belgisch Museum en schreef een monografie over het «straatlied» dat te Antwerpen verscheen. Dokter Elaut getuigt van De Hoon dat hij een van de heerlijkste persoonlijkheden was die in het begin van de XIXe eeuw tot de herleving van onze gewesten het meest heeft bijgedragen, een intellectueel die op elk front van de menselijke activiteit zijn sporen heeft verdiend ⁽³³⁶⁾. De Hoon had te Eeklo contacten met Ledeganck, J.F. Willems en was een intieme vriend van C.A. Vervier ⁽³³⁷⁾.

Waarschijnlijk werd Van Damme-Bernier die o.m. te Eeklo, te Veurne en te Gent verbleef ook erelid van de retorica. Hij was de jeugdvriend van Karel Ledeganck, werd ere-voorzitter van de Eeklose Stedelijke Tekenschool die hij meermaals begiftigde, en zelfs mede hielp herinrichten, werd medearchivaris van Eeklo en deed op het Eeklose kerkhof een

(336) De Eendragt. 1866-67 p. 8 - 87-88 ; L. Elaut, Historische Galerij. J. F. De Hoon ; De Eekloonaar. 28 april 1867 ; De Werkman 1857 ; N. Cornelissen. De l'origine du progrès et de la décadence des chambres de rhétorique. Gand s. d.

(337) De Hoon was lid te Gent van «De Taal is gans het Volk». De Eendragt. 1866-67 p. 87-88.

gedenkzuil van Eeklose kunstenaars bouwen. Te Veurne werd hij een tijd schepen en burgemeester en te Gent werd hij o.m. schatmeester van de maatschappij voor Schone Kunsten en Letteren en secretaris van de uitgaafcommissie der graf- en andere gedenkschriften van Oost-Vlaanderen. Hij was ook een tijd lid van de Oostvlaamse provincieraad. Van Damme-Bernier was tekenaar en schilder (^{337bis}).

Hadden deze Eeklose retoristen, literatoren en toneelspelers, een betekenis? Het staat vast dat heel wat letterkundigen, sommige zelfs meermaals, gelauwerd werden, graag werden gelezen (³³⁸) en in de toenmalige pers niet onbesproken bleven, zelfs gunstig werden beoordeeld. Men mag echter aan deze lauwerkransen geen al te grote waarde hechten. Vlaanderen was toen het uitgelezen land waar jaarlijks tientallen literaire prijzen werden uitgelooft voor een gedicht zodat elkeen die over wat talent beschikte in zijn stad of dorp met een fanfare kon worden ingehaald. Daar kwam bij dat de meeste te behandelende onderwerpen, vaak onbentellig, betrekking hadden op de vaderlandse geschiedenis en de vaderlandsliefde (³³⁹) zodat niet altijd kon bepaald worden of de prijs was toegekend uit waardering voor de literaire kwaliteiten van de dichtstukken of wegens hun patriotische inhoud.

De moderne historiografen hebben van de Eeklose schrijvers en dichters slechts de namen overgehouden van J.F. Willems en K.L. Ledeganck en hun werk enige positieve waarde toegekend. Willems was ongetwijfeld een uitzonderlijk figuur en Karel Ledeganck kon beslist met de best genoteerde dichters van zijn generatie wedijveren. Men had gerust ook nog de naam mogen vermelden van Pieter Ecrevisse die zonder moeite met Sleenckx, Snieders en zelfs Zetternam kon vergeleken worden en even graag als Conscience werd gelezen.

(337bis) De Eecloonaar. 7 febr. 1858; Gazette van Eecloo. 4 juni 1882; De Een-
dragt. 1860 p. 4 — 1856 p. 32-56 — 1860 p. 12 — 1862 p. 92 — 1872 p. 48;
Nederduitsch Lett. Jaarb. 1842 p. 10.

(338) In haar «Herinneringen» noteert V. Loveling: een volume van Ledeganck's
Bloemen mijner lente is letterlijk versleten door het omslaan der blaadjes —
Ik heb het nog in mijn bezit. A. Van Elslander. Virginie Loveling. Herinne-
ringen. Hasselt. 1909. p. 10.

(339) nl. «over de veldslag van Friedland en de daarop gevolgde vrede van Tilsit
(J. F. Willems 1812) — «Zegepraal van 's lands onafhankelijkheid en lots-
bestemming des vaderlands» (K. Ledeganck. 1831) — «Jacob van Artevelde»
(P. Ecrevisse 1846). «Egmont's Einde» (P. Ecrevisse 1849) — «Zannekin»
(Aug. Van Acker 1852) — «Jan Breidel» (Aug. Van Acker 1849) — «De
Vlaamse gemeenten» (Karel Boguet).

Met hedendaagse letterkundige maatstaven gemeten prikkelden de meeste Eeklose schrijvers door hun taalverbastering, hun retoriek, hun vaak dweperig romantisme, hun traanklierige stijl, door gebrek aan alzijdigheid en diepte, humor en voornaamheid. Ze zochten nog krampachtig naar een persoonlijk ritme, een persoonlijke stijl, naar een taaleigen dat door het veelvuldig gebruik van het Frans schromelijk was verwaarloosd. J.F. Willems bekende graag dat het Frans hem gemakkelijker uit de pen vloeide dan het Vlaams ⁽³⁴⁰⁾ en men moet de Eeklose literatoren herlezen om te constateren hoe amechtig hun zeggingskracht was en hoe pover hun taalvermogen. Daar kwam bij dat het werk van een groot deel van deze retoristen in het teken stond van de kleinburgerlijkheid, de huisbakkenheid, het banale van alle dagen en van overal. Met Pieter Ecrevisse ⁽³⁴¹⁾ droomden de Eeklose rederijkers van «een zedige, echtvaderlandse literatuur». Uitdrukkelijk verklaarde «Eikels worden Bomen» nagesproken door «Vlaams vooral» waarvan de naam op zichzelf genoeg verklaart, te staan op «alles wat Vlaams en Nederlands was» en gekant te zijn «tegen het uitheems toneel» ⁽³⁴²⁾. Zo emotioneel en erethistisch schier al deze retoristen geladen waren om het romantisch vaderlands verleden op te diepen en het eigene strikt en onvoorwaardelijk te verheerlijken zo apatisch, gelaten of grof afwijzend stonden ze, op een paar na, tegenover de nieuwe filosofische en sociale infiltraties en stromingen van hun tijd.

Samen met de «Gazette van Eecloo», de spreekbuis van August Van Acker, verguisde met alle vermaledijdingen de Eeklose dichter Hippoliet Ledeganck de geest en de werking van de socialistische Internationale. Hetzelfde blad veroordeelde niet alleen de Franse roman, dagblad- en toneelliteratuur als de kanker van de samenleving maar ook het hele uitheems toneel als zedenbedervend. Men ging zelfs zover te schrijven dat de Vlaamse realist Nestor de Tière walgelijke toneelstukken schreef ⁽³⁴³⁾. Vandaar dan ook onder sommige Eeklose retoristen een geest van bekrompenheid en van onverdraagzaamheid die Karel Bogaerd in zijn nochtans roerende «afscheidsgroet van Eecloo» ⁽³⁴⁴⁾ aanklaagde, een geest die grotendeels de weg grendelde voor elke progressie en universalisme, voor een beter begrepen humaniteit.

(340) E. De Bock. *Ondergang en herstel of ontstaan der Vl. Beweging*. Antwerpen, 1970 p. 84.

(341) L. Swerts. o.c. p. 65.

(342) *Gazette van Eecloo*, 23 april 1871.

(343) *De Eecloonaar*, 2 mei 1875; *Gazette van Eecloo*, 23 april en 12 nov. 1871; *De Stad Eecloo*, 28 febr. 1897.

(344) *De Meetjeslander*, 27 juni 1880.

Men mag uit al deze gegevens niet besluiten zoals Leo Weiler noteert in zijn «Letterkundige Mengelingen», dat de Eeklose literatoren-leden van «Eikels worden Bomen» onbeduidend waren en van geen belang. Het kan inderdaad niet geloofwaardig worden dat heel wat Eeklose letterkundigen zich met de volle inzet van hun persoonlijkheid in de Vlaamse Beweging, in de Vlaamse taalstrijd en wat ermee gepaard ging hadden geëngageerd. De Vlaamse strijd was toen zo broodnodig als de harde worsteling om sociale ontvoogding (345). «Men moest flamingant zijn, zo oordeelde later Herman Teirlinck, om beter mens te worden»! (346)

In de provincieraad van Oost-Vlaanderen was Ledeganck de eerste die er Vlaams sprak (347) en die in 1832 aan zijn vriend J.F. Willems in een brief mededeelde : ik vergat U te zeggen dat ik heb kunnen teweegbrengen dat onze briefwisseling met de gemeenten thans geheel in 't Vlaemsch geschied (348). In dezelfde provinciale raadsvergaderingen waren het ook K. Vervier en P. Ecrevisse die waar het gelegen kwam, de Vlaamse belangen streng op het oog hielden (349). Vervier was trouwens voorzitter van de Taalcommissie voor de opheffing der taalgrievan, een flamingant die met Karel Bogaerd met woord en daad de toenadering tussen Zuid en Noord in de hand werkte en daarbij zelfs dichtte :

De Eenheid ...
 Zij zal het mensdom samenvoeren
 Tot eenen liefde- en eendragtsband ;
 Zij zal de steden samensnoeren
 En vormen tot één vaderland ! (350)

K. Vervier (351) werd in zijn tijd aangezien en geacht als een der meest imponerende figuren in de toenmalige socio-culturele milieus. In de Nederlandse letterkundige congressen waaraan hij telkens actief mede-

(345) De opgang van de Belgische arbeidersbeweging begint werkelijk maar in 1857. Zie J. Dhondt. *Algem. Gesch. d. Ned.*, X, 335.

(346) *Recht voor Allen*. 5 dec. 1909.

(347) Eug. De Bock. o.c. 210. En dit na nagenoeg vijftig jaar. Het was een ander Eekloonaar, volksvertegenwoordiger Lejeune die in de Kamer de Vlaamse grievan aanklaagde. *Vlaamsch België sedert 1830*. Gent 1906 I p. 21-23. Zie ook p. 24.

(348) *Bibl. Univ. Gent*. Hs. G 13770¹⁹. Zie over Ledegancks werk en leven : *Cultureel Jaarboek*. o.c. 1947

(349) *De Eendragt*. 1862-63 p. 60.

(350) *ib.* 1860-61 p. 85 — 1861-62 p. 69.

(351) Vervier klaagde de economische crisis aan, het pauperisme in Vlaanderen nam eveneens deel aan de Nederl. Lett. congressen. *De Eendragt*. 1850 p. 72. — 1862 p. 61 — 1865 p. 98. *De Eekloonaar*. 29 mei en 26 juni 1864.

werkte gaf Pieter Ecrevisse het bewijs van een vooruitstrevende staatsmanskunde die toen en ook later vele bekende en befaamde staatslieden hem mochten benijden ⁽³⁵²⁾.

In hun weekblad ⁽³⁵³⁾ hebben August en Prosper Van Acker elk op zijn wijze Eeklo en het Meetjesland informatorisch over het gebeuren van hun tijd ingelicht. August deed het als conservatief, Prosper als progressist. Maar beide belichtten schier onder alle facetten de actualiteit en zelfs, met kennis van zaken, het verleden.

Was hun literatuur niet van de beste dan stond het peil van hun journalistiek doorgaans toch hoger dan dat van vele andere Vlaamse dag- en weekbladen. Op hun wijze waren August en Prosper echte baanbrekers van de geestelijke opgang van het nog grotendeels verachterde volk van hun streek.

Ook J. De Hoon, het erelid van «Eikels worden Bomen» mag niet verzwegen worden. Hij streed als buitengewoon intelligent dorpsgeneesheer niet alleen voor de lichamelijke maar ook voor de economische en geestelijke bevrijding van de Vlaamse plattelandsmens. Hij deed volksscholen bouwen en een leerwerkhuis voor arme wevers. Hij maakte als schoolinspecteur ernstig propaganda voor het A.B.N. In de akelige armoeperiode omstreeks 1846-48 ontpopte hij zich als een gewiekste boereneconomist die de economische crisis poogde te bestrijden door het oprichten van boerenleenbanken en beroepsscholen, het uitvoeren van openbare werken, billijker verdeling van landeigendommen, vermindering van belasting, subsidiëring van het ambachtswezen en nog meer, wat hij allemaal beter achtte dan aalmoezen te geven ⁽³⁵⁴⁾.

Heel wat Eeklose leden-letterkundigen van de Maatschappij van retorica hebben, zoals men merken kan, een voorname rol gespeeld in het maatschappelijk en politiek als in het cultureel leven van Vlaanderen van hun tijd.

Ook de Eeklose toneelspelers van de Maatschappij zijn ontelbare malen met eremetalen en lauwerkransen uit wedstrijden naar Eeklo weergekeerd ⁽³⁵⁵⁾. Deze toneelmensen, reeds in hun tijd vaak en blijkbaar terecht wegens hun onzuivere uitspraak, hun magere technische kennis op

(352) De Eendragt. 1860-61 p. 25 —

(353) Gazette van Eecloo door A. Van Acker, De Stad Eecloo en later het Liberale Noorden door P. Van Acker.

(354) L. Elaut in «Annalen van het Noorden», Dec. 1959 p. 4-5.

(355) Zie noot 109.

de korrel genomen ⁽³⁵⁶⁾ waren meestal meer uitgalmers of declamatoren dan werkelijke toneelspelers ofschoon sommige als Honoré De Vliegheer te Antwerpen en Hippoliet Rodrigos te Brussel in de schouwburg komische rollen te spelen kregen ⁽³⁵⁷⁾. De Eeklose uitgalmers haalden meestal hun onderscheidingen ⁽³⁵⁸⁾ in alleen en tweespraken bijzonder in trek in de XIXe eeuw en met voorliefde beoefenden zij het komische of boertige genre dat hun nog het best lag. Schier alle spelers, op enkele bedienden na ⁽³⁵⁹⁾ waren ambachtslieden, schoenmakers als Hippoliet Rodrigos, huisschilders als Edmond De Frenne, F.A. De Vliegheer en Honoré De Vliegheer, lakenwevers als Florein Dhondt, kleermakers als Serafien De Hulsters, schrijnwerker als Edw. Van Acker ⁽³⁶⁰⁾. Het ontbrak de meeste spelers aan opleiding en scholing. Daar kwam bij dat ze ook geroepen waren in andere Eeklose verenigingen nl. in zangmaatschappijen en schuttersgilden waar hun hoedanigheden eveneens op prijs werden gesteld. Wat kon men in die voorwaarden van deze amateurs-toneelspelers dan ook meer verwachten dan veel goede wil, oppervlakkigheid, improvisaties als het geen gebrek aan ernst was ⁽³⁶¹⁾.

Uit het repertorium ⁽³⁶²⁾ der opgevoerde toneelwerken is niet zo veel te vernemen. Voor 1830 was de toneelauteur nl. Von Kotsehue het meest in trek. Na 1830 was Van Peene ⁽³⁶³⁾ de gekroonde toneel-

-
- (356) De Meetjeslander. 17 okt. 1875 — 14 dec. 1879 ; De Eecloonaar. 7 okt. 1849 — 4 sept. 1853 ; Gazette van Eecloo. 1 en 8 dec. 1867 — 10 nov. 1872 — 19 sept. 1876 — 19 sept. 1875. Men verweet ze soms hun overdreven of gebrekkige typering van personages, hun te zwak gevoel voor smaak en kunst enz. ib.
- (357) Het Morgenrood. 1927-28 — 9e jg. p. 177.
- (358) Zie noot 109. Kinderen maakten deel uit van de Maatschappij zoals Julius De Hulsters, D. De Cock en E. Ledeganck. Het Morgenrood. 1924-25 p. 34 ; Nederduitsch Lett. Jaarboekje. 1845 p. 172. Ze onderscheidten zich in bepaalde wedstrijden.
- (359) Edw. De Frenne, een tijd huisschilder, werd bediende. Henri De Frenne was in dienst bij de firma Everard. Gazette van Eecloo. 23 juli 1893 — 24 aug. 1884 — 1 sept. 1889.
- (360) Het Morgenrood. 1927-28 ; Appeltjes v.h. Meetjesl. n° 17 p. 221-222-223 en n° 20 p. 239 ; Gazette van Eecloo. 24 aug. 1884 — 1 sept. 1889 ; De Eecloonaar. 2 febr. 1864.
- (361) Gazette van Eecloo. 14 nov. 1869. Ook bestuursleden maakten deel uit van verschillende gezelschappen. Gazette van Eecloo. 5 en 26 dec. 1869 — 25 mei 1879. Vervier was voorzitter van Sint-Cecilia en Eikels worden Bomen.
- (362) «Eikels worden Bomen» of Kamer van Retorica beschikte reeds zeer vroeg over een volksbockerij met 106 lezers en 216 werken. Gazette van Eecloo. 26 juli 1868.
- (363) Van Peene's Hotie-Botse werd in het Nederlands te Paterson in N-Amerika opgevoerd door een uitgeweken Eeklose kolonie met name «Eikels worden Bomen». De Stad Eecloo. 17 juli 1892.

koning (³⁶⁴). Daar kwam bij, en wel in de eerste plaats, Block, Verder Karel Onderreet, A. Schepens, F. De Vos, R. Neri, A. Henderickx, J. F. Willems, E. Stroobant, F. Petyt, Jan Ducaju, Nestor De Tière, P. Geiregat, Vermandere, J. Wytinck, F. Van de Sande, P.E. Lauwers, Van den Driessche, Sylvester, L. Van Voordenhove, K. Verberckt, B. De Vriendt, E. Rosseels, Kervijn De Volkaersbeke die ook door andere Eeklose toneelgroepen werden gespeeld. Eeklose toneelauteurs van enige betekenis waren er niet (³⁶⁵). Er werden drama's gespeeld en blijspelen soms met zang. Ook operetten (³⁶⁶) werden opgevoerd en er hadden ook mimevoorstellingen plaats (³⁶⁷). Tussen de toneelstukken in werden ook soms kluchtliederen gezongen of alleenspraken gehouden, (³⁶⁸) of muziek gespeeld, want de maatschappij beschikte ook op bepaalde tijdstippen over een muziekafdeling (³⁶⁹).

Hoe soms geacteerd werd verhaalt A. Commergo die in «Helena» een draak van een toneelstuk, medespeelde, in 1816. De opvoering had plaats in een barak verlicht door kaarsen. De vrouwenrollen werden door

-
- (364) De meest gespeelde stukken waren : De paraplu van P. Kramers, De Belgische vrijeschutters, Tijn Uilenspiegel, Hotsebotse, Wit en zwart, Katarina, 99 beesten en een boer, Tamboer Janssens, De duiven op het dorp, Jacob van Artevelde.
- (365) Van J.-F. Willems kennen we «Quinten Metsijs». Ook een paar werken van Hippoliet Ledeganck en J. Casteleyn. Een lid schreef nog een blijspel «De rijke weduwe» dat opgevoerd werd in 1861. De Eecloonaar. 10 maart 1861.
- (366) De toneelstukken waren o.m. : De zoon die zijn vader onthoofdt, De Koning komt, De gefopte deurwaarders, Een aardigheid, Vuur onder as, De Pekkers, De Bloedvlek, De hand Gods, Quinten Metsijs, De kapitein van Waterloo, Genoveva van Brabant, De broek van de meester, De gekroonde leers, De twee echtscheidingen, De loteling, De misdadige, H. Barbarossa, De Vooroordelen, De Broeders op de toets, De slaapwandelaar, Het mislukte erfdeel, De familie Dijkmans, Helena, De Bastard, Dichter en soldaat, Zielenadel, De flamingant, Drie honden en een been, En leid ons niet in bekoring, Als de kat van huis is, Willem en Laura, Dries, de hoerenknecht, Kunstschilder en kleermaker, De twee broeders, Gevraagd voor de bruiloft, De oude lijkoetsier, Het strijkijzer, De duivenanelker, De deserteur, Roosje lief, Alfred en Karl, De drie minnaars in angst, Prima Donna De koning komt, Gerardus de zwarte, De mislukte erfenis, Het blauw oog, Maria Van den Berghe, De Orschaart, Zeger van Eetvelde, De stomme wees, De neef uit Amerika, Reginald van Valkenburg, Patricia of besloten tijd, Robrecht van Eine, Hij komt van Kalle, Twee huwelijken in de war e.a.
- (367) nl. Jaaksken de schuifelaar. Pantomines werden reeds in 1819 vertoond. Stadsarch. Eeklo, Registre des délibérations. 1818-1820.
- (368) Als «De Eecloose herbakkers» van Symoens of «Een reisje naar Brussel».
- (369) De Eecloonaar. 15 dec. 1861. In 1852 deed ook de muziekvereniging Sint-Cecilia aan toneel. Haar groep speelde op het stadhuis hoertge stukken. In 1892 voerde ze nog blijspelen op. Haar laatste opvoering gaf ze in 1896. De Stad Eeclo. 25 april 1909.

mannen vertolkt ⁽³⁷⁰⁾. Een fluitspeler en een violist brachten afwisseling tussen de bedrijven in. Er werd de kijkers boterschelen verkocht en in een hoek stond de waard van de barak bier te tappen. Men zat op een stoel voor twaalf stuivers, op banken voor zeven en men mocht rechtstaan voor een plakket. De spelers verkleedden zich op de zolder van de herberg. De kostumes werden te Gent gehuurd ⁽³⁷¹⁾.

Nog in 1879 zaten de toeschouwers met hoed of muts op in de zaal. Tijdens de poos werd een polka gespeeld en liet men toe dat een dronkaard danste in het midden van de zaal. Als afwisseling zong de voorzitter van «Eikels worden Bomen» ⁽³⁷²⁾ een besproken lied en deed daarna een omhaling voor de armen ⁽³⁷³⁾.

De «volksveredeling» en de volksverheffing, ⁽³⁷⁴⁾ die in de XIXe eeuw door de Maatschappij van Retorica die «de moeder was van de kunst-smaak onder Eeklo's kinderen», ⁽³⁷⁵⁾ werd nagestreefd bereikte in vele opzichten niets meer dan een kermisachtig divertissement. Ware tendens of politieke toneelstukken à la Jacob Kats ⁽³⁷⁶⁾ werden te Eeklo, waar de achterlijkheid welig tierde, nooit gespeeld. Slechts met de klauwen van de briesende Vlaamse Leeuw was het volk te verheffen. In dit verband verschilde «Eikels worden Bomen» ⁽³⁷⁷⁾ of «Vlaams Vooral» in zo goed als niets van vele andere Vlaamse rederijkersgenootschappen die allen hun poer gingen halen uit een of ander Vlaams verbond zoals «Eikels worden Bomen» lid was van het «Nederlands Taalverbond» ⁽³⁷⁸⁾.

(370) Nog in 1908 werden in de toneelgroep van het Eeklose Davidsfonds geen vrouwenrollen gespeeld. De Stad Eecloo. 27 sept. 1909.

(371) Pr. Van Acker. Het leven van A. Commergo.

(372) De voorzitter was toen Matthijs. Leden van E.w.B. waren nog : Jozef Verheuge, N., J. en L. Jaspers, E. De Bergh, ondervoorzitter, L. Van Gijseghe, De Cock-Lippens, E. Van Gijseghe, J. De Poortere. Gazette van Eecloo. 3 sept. 1873 — 3 jan. 1875.

(373) De Meetjeslander. 14 en 21 dec. 1879.

(374) Gazette van Eecloo. 23 april 1871. Men wilde het Nederlands dienen als hefboom voor volksveredeling. «Vlaams Vooral» wilde de beschaving bevorderen door het toneel, de welsprekendheid en de Nederlandse taal. De maatschappij streefde meteen de zegepraal na van de Vlaamse Beweging. ib. 4 febr. 1872.

(375) De Eecloonaar. 2 juli 1854.

(376) J. Kats had een toneelgenootschap «De verbroedering» dat sociaal-politieke oogmerken had. Jacob Kats schreef zelf zijn toneelstukken.

(377) In 1899 ontstond te Eeklo in het College de katholieke studentengilde genaamd «Eikels worden Bomen». De gilde deed aan toneel. Recht voor Allen. 20 juni - 25 juli 1909. Zie voor studententoneel op het stadhuis : De Stad Eecloo. 27 dec. 1908.

(378) «Eikels worden Bomen» nam ook deel aan toneelcongressen als dit ingericht op 24 dec. 1854 door de «Taal is gans het volk». De Eendragt. 1854-55 p. 61.

De Maatschappij van Retorica leefde het gewone leven mede van vele andere Eeklose ontspanningsmaatschappijen. De retoristen liepen met vlag of trom mee in inhaalstoeten, ⁽³⁷⁹⁾ in calvacades ⁽³⁸⁰⁾ en richtten getrouw liefdadigheidsfeesten ⁽³⁸¹⁾ in.

Naar het einde van de XIXe eeuw toe, op het ogenblik dat E. De Frenne met zijn toneelschool nieuw spellevens poogde op gang te krijgen ⁽³⁸²⁾ — eerst in 1914 gaf Oscar De Gruyter lessen in dictie in de stad ⁽³⁸³⁾ — werd Eeklo het theater van vreemde maatschappijen die er opvoeringen kwamen geven ⁽³⁸⁴⁾.

De Gentse rederijkerskamer «De Fonteine» voerde «Occasie maakt de dief», «Hageroos, de geitenhoedster» en «Een man die de broek draagt» op ⁽³⁸⁵⁾. Het Nationaal Toneel van Antwerpen pakte uit met «De bedelares» ⁽³⁸⁶⁾. Ook de Vlaamse schouwburg van Brussel kwam op het podium acteren ⁽³⁸⁷⁾. Tenslotte, wellicht om de Eeklose flaminganten te pesten kwam «La Troupe Fontenelle», van Gent de komedie «Rival pour rire» en «La mission délicate» in de stad spelen ⁽³⁸⁸⁾ weldra gevolgd door het «Théâtre des variétés amusantes».

Dr. Paul ROGGHE.

(379) Gazette van Eecloo, 17 jan. 1892.

(380) De Stad Eecloo, 3 juni 1909; Gazette van Eecloo, 9 maart 1873.

(381) De Eecloonaar, 30 sept. 1855; De Meejetslander, 21 dec. 1879.

(382) Ze was gevestigd in de Sterrestraat bij weduwe H. Ledeganck. De Stad Eecloo, 28 sept. 1890.

(383) De Stad Eecloo, 10 jan. 1914. O. De Gruyter was toen leraar in de fonetiek in het Gentse Atheneum. ib. De lessen werden te Eeklo gegeven in de benedenzaal van de Burgerwacht. (Vrederegerecht).

(384) Te vermelden is het feit dat de Gentse toneelregisseur Herman Van Overbeke in het begin van onze eeuw door de leerlingen van O.-L.-Vrouw ten Doorn «Jozef in Dotham» van Vondel deed opvoeren. De meisjes vertolkten hier allen de mannenrollen. De Eecloonaar, 29 mei 1932; Familiearchief Marc Goethals te Eeklo.

(385) De Stad Eecloo, 23 dec. 1894.

(386) ib. 5 april 1891.

(387) ib. 24 jan. 1897.

(388) ib. 23 dec. 1894.

PRIESTER-DICHTER
BASIEL JOZEF HYACINTHE DE CRAENE
(1880 - 1956)

STICHTER VAN DE VLAAMSE POEZIEDAGEN

INLEIDING :

Stamvader Jacobus DE CRAENE huwde op 24 oktober 1702 te Zaffelare met Joanna Van Daele ⁽¹⁾. Wij weten niet juist wanneer hij overleden is. We hebben wel een overlijdensakte gevonden op naam van Jacobus De Craene die op 5 september 1719 in de ouderdom van 64 jaar overlijdt, doch door de al te schrale gegevens die deze akte bevat, mogen we dit niet als vaststaand beschouwen ⁽²⁾. Zijn vrouw Joanna Van Daele (Van den Daele) overleed op 31 januari 1738 te Zaffelare in de ouderdom van 65 jaar ⁽³⁾.

Betovergrootvader Livinus DE CRAENE werd geboren op 11 augustus en gedoopt op 12 augustus 1717 te Zaffelare. Peter en meter waren Joannes Vermeersch en Maria bedauwe ⁽⁴⁾. Huwde op 28 oktober 1744 te Zaffelare met Comelia Van de vijvere, met als huwelijksgetuigen Jacobo de craenne en Joanna de craenne ⁽⁵⁾. Zijn eerste vrouw Comelia Van de vijvere (Vijvers) overleed op 4 september 1760 te Zaffelare in de jeugdige leeftijd van 37 jaar ⁽⁶⁾. Livinus De Craene hertrouwde dan op 1 september 1761 te Zaffelare met Maria Jacoba Soethaerdt (Soetein). Hij overleed op 8 februari 1776 te Zaffelare in de ouderdom van 60 jaar ⁽⁷⁾.

(1) Oude Parochieregisters Zaffelare reg. nr. 8 fo 258 — R.A. Gent.

(2) *idem.* f° 473 — R.A. Gent.

(3) *ibidem.* f° 495 — R.A. Gent.

(4) *ibidem.* reg. nr. 7 f° 161 — R.A. Gent.

(5) *ibidem.* reg. nr. 8 f° 361 — R.A. Gent.

(6) *ibidem.* f° 516 — R.A. Gent.

(7) *ibidem.* reg. nr. 10 f° 69 — R.A. Gent.

Priester-dichter
Basiel DE CRAENE
(1880-1956)

Overgrootvader Jacobus DE CRAENE werd geboren op 6 december en gedoopt op 7 december 1756 te Zaffelare. Peter en meter waren Livinus van Cassel en Joanna onghena ⁽⁸⁾. Huwde met Judoca Theresia Cornelis, dochter van Emmanuel en Joanna Catharina Van Meulebroeck. Zij werd op 22 augustus geboren en op 23 augustus 1763 gedoopt te Oostakker. Peter en meter waren Josephus Emmanuel Cornelis en Theresia van meulebroeck ⁽⁹⁾.

Jacobus De Craene overleed op 15 januari 1832 te Waarschoot in de ouderdom van 75 jaar «om een ure 's nachts in zijne woonst staende bin-

(8) *ibidem*, reg. nr. 8 f° 141 — R.A. Gent.

(9) Oude Parochieregisters Oostakker reg. nr. 9 f° 36 — R.A. Gent.

nen deze gemeente op het dorp» (10). Hij was winkelier van beroep. Zijn echtgenote Judoca Theresia Cornelis overleed op 16 februari 1831 te Waarschoot in de ouderdom van 67 jaar «om zeven uren des morgens in de woning van haeren man, staende binnen deze gemeente op het dorp» (11).

De grootvader Petrus DE CRAENE werd op 27 april 1808 te Waarschoot geboren, huwde aldaar op 28 april 1836 met de naaister Maria Catherina De Pauw, dochter van de winkelier Jan Baptist en de winkelierster Isabella Theresia Van der Slycke (12). Hij was «temmerman» van beroep en overleed op 8 december 1886 te Waarschoot «om vijf uren 's morgens in zijne woning staende binnen deze gemeente in de Statiestraat», in de ouderdom van 78 jaar en 7 maanden (13).

Maria Catherina De Pauw (grootmoeder) werd op 29 september 1807 te Waarschoot geboren en overleed aldaar op 6 november 1867 «in hare woning staende binnen deze gemeente, in de Kerkstraat» in de ouderdom van 60 jaar 1 maand en 8 dagen (14).

De vader van de priester-dichter, Petrus Josephus DE CRAENE werd op 26 mei 1839 te Waarschoot geboren «ten dorpe om tien uren des avonds» (15). Hij huwde aldaar op 25 september 1871 met Maria Daugimont, huishoudster-winkelierster van beroep, dochter van Eduardus en Julia De Loof (° 24 mei 1847 Waarschoot — † 24 december 1917 Waarschoot) (16). Hij overleed op 10 september 1882 te Waarschoot, amper 43 jaar oud «om vijf en een kwart uren 's namiddags in zijne woning, staende binnen deze gemeente ter dorpplaats» (17).

Hij was timmerman en winkelier van beroep en woonde volgens het bevolkingsregister van 1880-1890 op de «Dorpplaats 13» te Waarschoot (18).

Hun vierde kind en enige zoon was, Priester-dichter Basiel Jozef Hyacinthe DE CRAENE, op 15 april 1880 te Waarschoot geboren «in de Kerkstraat om een en half uren 's namiddags» (19).

(10) Overlijdensregister 1831-1835 akte nr. 6 — B.S. Waarschoot.

(11) idem, akte nr. 12 — B.S. Waarschoot.

(12) Huwelijksregister 1836-1845 akte nr. 9 — B.S. Waarschoot.

(13) Overlijdensregister 1886-1890 akte nr. 138 — B.S. Waarschoot.

(14) idem, 1867 akte nr. 109 — B.S. Waarschoot.

(15) Geboorteregister 1836-1840 akte nr. 79 — B.S. Waarschoot.

(16) Huwelijksregister 1871-1875 akte nr. 16 — B.S. Waarschoot.

(17) Overlijdensregister 1881-1883 akte nr. 86 — B.S. Waarschoot.

(18) Bevolkingsregister 1880-1890 boek nr. 218 — Gemeentearchief Waarschoot.

(19) Geboorteregister 1876-1880 akte nr. 43 — B.S. Waarschoot.

Zijn oog zag elke traan,
Zijn oor ving elke zucht,
Zijn hart kon medelijden.

(B. De Craene)

†

**BID VOOR DE ZIELERUST VAN
ZEER EERWAARDE HEER
BASIEL, JOZEF, HYACINTHE
DE CRAENE**

Geboren te Waarschoot 15 april 1880 en in de Heer ontslapen te Merendree 10 mei 1956, gesterkt door de Sacramenten der Stervenden. Priester gewijd in 1905; onderpastoor te Aalst - Mijlbeke, 1906-1910; onderpastoor te St. Niklaas - Tereken, 1910-1915; onderpastoor te Kaprijke, 1915-1931; pastoor te Bachte-Maria-Leerne, 1931-1938; pastoor te Merendree, 1938-1956.

Ridder in de Leopoldsorde.

Ridder in de Kroonorde.

Ridder in de Orde van Leopold II.

Stichter en animator van de Vlaamse Poëziedagen; lid van de vereniging van Vlaamse letterkundigen, de katholieke Oost-Vlaamse schrijvers, Oost-Vlaamse schrijvers, Scriptoros Catholici, de Pen-club, enz...

« Hij was priester geworden om getuigenis af te leggen voor de Heer »

(Hand, Apost. I, 8)

Langs « De Snelweg van God » (titel van zijn laatste evangelisch drama) is Z. E. H. Pastoor de eeuwigheid ingegaan. In volle overgave aan Gods H. Wil is op het feest van O. L. Heer Hemelvaart de priester in de Heer ontslapen, wiens streven het was aan zijn beminde Vlaamse volk Christus levendig te vertellen, het evangeliegebeuren mede te delen.

« Het is God die mijn schild draagt.

Die redt de oprechten van hart. »

(Ps. 7, 11)

Voor allen was hij een man zonder verdoken bedoelingen. Wie hem waarlijk kende ondervond zijn welgemeende gulheid.

Zijn hart en zijn liefde lagen in de uitgestoken handen, waarmede hij elkeen ontving. Hoevelen verliezen in hem een goede vriend ?

« Ziet, ik zwoeg niet voor mijzelf alleen, maar ook voor allen die de wijsheid

[zoeken ! » (Eccli. 24, 47)

Voor zijn parochianen, en vele anderen was hij een troost. Velen heeft hij geholpen, voor velen gezorgd. Met scherp inzicht kende hij iedereen van zijn parochianen, en werd door hen bemind. Hij was spontaan hartelijk en zijn woord en leven had de tint der blijheid.

Vergeeten wij Zeer Eerwaarde Heer Pastoor niet, die gedurende 18 jaar op onze parochie was, en elkeen van ons met naam kon noemen, en veel van ons wist en begreep.

Vrienden kunstenaars, blijft vurig en trouw in uw werk, God ter ere en ons volk ten bate.

Het is schoon wanneer een herder zeggen kan : « Ik ken mijn schapen, en zij kennen mij. »

Allen die mij dierbaar waren, familie en vrienden, allen die goed waren voor mij, allen die mij in mijn uiterste nood bijstonden, ik dank u voor alles. Mijn vaarwel is een tot weerziens.

Laten wij voor de dierbare overledene bidden.

De familie DE CRAENE.

De familie DAUGIMONT.

bedanken voor de deelneming in de rouw alsook voor de gebeden gestort tot lakenis der ziel van de dierbare afgestorvene.

Drukk. T'Hoofst Raph., Landegem

Bidprentje van Priester-dichter Basiel DE CRAENE

(1880-1956)

Basiel De Craene studeerde aan het Groot Seminarie te Gent en aan de universiteit te Leuven. Hij was achtereenvolgens onderpastoor te Aalst (1906-1910), St-Niklaas (1910-1915) en Kaprijke (1915-1930); pastoor te St.-Maria-Leerne (1930-1938) en te Merendree.

Hij was drager van volgende eretekens :

- Ridder in de Leopoldsorde
- Ridder in de Kroonorde
- Ridder in de Orde van Leopold II.

Tevens was hij lid van tal van letterkundige verenigingen, zoals : «Vereniging van Vlaamse letterkundigen», «Katholieke Oost-Vlaamse schrijvers», «Oost-Vlaamse schrijvers», «Scriptores Catholici» en de «Pen-club».

Onder onze Vlaamse schrijvers is hij zonder twijfel een apart figuur. Hij was de promotor en organisator van de zo alombekende Vlaamse Poëziedagen, waar hij steeds liefde en begrip heeft betoond tegenover de jonge opkomende dichtersgeneratie en hun werk.

Deze Vlaamse Poëziedagen grepen sedert 1937 elk jaar plaats (buiten de oorlogsjaren van Wereldoorlog II), eerst te Bachte-Maria-Leeine en daarna te Merendree (20).

Deze ontmoetingsdagen te Merendree vormden een aanmoediging voor de jonge dichters en ook een contact met de levende kunst der oudere generatie.

Als dichter heeft Pastoor Basiel De Craene ons zeer indrukwekkend poëtisch werk nagelaten, al is hij soms op dit gebied eerder een omstreden geval geweest. Want zijn grootste kracht en literaire verdiensten lagen op het gebied van het toneel. En hier denken we dan aan zijn «Christus».

Verder schreef hij «Evangeliebeelden», «Zijn Getuigen» (uitgegeven in 1926 bij de N.V. Standaard - Boekhandel, Brussel), «Simon Petrus», die zuivere godsdienstige vulgarisatiewerken zijn in verhalend proza en de verzen «Het Leye-rimpelen», «Uit het Leye lisch» en «De wording der dagen» (1941).

Over de Vlaamse Poëziedagen zelf werd vroeger heel veel geschreven, soms wel eens in nogal vijandige zin door het letterkundig maandblad «Nieuwe Stemmen», waarvan toen E. P. Dr. A. Van den Daele S.J. (Drogen) de stichter en lange tijd de hoofdredakteur is geweest.

Basiel De Craene overleed te Merendree op 10 mei 1956.

Besluiten we deze bijdrage met een vers van zijn hand :

«Zijn oog zag elke traan,
Zijn oor ving elke zucht,
Zijn hart kon medelijden».

Wilfried STEEGHERS.

(20) De eerste Vlaamse Poëziedag werd niet gehouden te Bachte-Maria-Leeine, maar in een lokaal van «Het Volk» op de Poel te Gent. De organisatie dezer samenkomst was toen aan Dr. Jan Verammen opgedragen, de huidige voorzitter van de Vereniging van Vlaamse Letterkundigen. Niemand kende toen nog Basiel De Craene. Zie daarover : «Het allereerste begin van de Vlaamse Poëziedagen» artikel in Kunst- en Geestesleven van «De Landwacht» van maandag, 2-8-1931.

BIBLIOGRAFIE

1. — SOURIE Louis. — Basiel De Craene Kortrijk, 1941.
2. — Pastoor Basiel De Craene tienmaal zeven. Een hulde-album, uitgegeven door de Vlaamse Poëziedagen Merendree, 1950.
3. — VAN DE MOORTELE E.H.R. — Onze Letterkunde in het Meetjesland. Proeve van een overzicht. In «Het Koninklijk Atheneum te Eeklo viert zijn tweede lustrum. Blz. 97-98.
4. — STEEGHERS WILFRIED. — Familiekundige Vraagbaak. Basiel DE CRAENE. Ons Heem, jg. XXIV, 1, louwmaand 1970. blz. 42.

16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	
DE CRAENE Lavina ° 11 augustus 1717 Zafflare † 8 februari 1776 Zafflare × 28 oktober 1744 Zafflare VAN DE WUYKRE Catharina † 4 september 1760 Zafflare (CORNELIS Fimmaniel ° 7 december 1756 † 15 januari 1832 Waaerschoot × 2 oktober 1800 Waaerschoot	VAN MEUIJEROPK Joanna Catharina ° 11 augustus 1717 Zafflare † 8 februari 1776 Zafflare × 28 oktober 1744 Zafflare VAN DE WUYKRE Catharina † 4 september 1760 Zafflare (CORNELIS Fimmaniel ° 7 december 1756 † 15 januari 1832 Waaerschoot × 2 oktober 1800 Waaerschoot	VAN MEUIJEROPK Joanna Catharina ° 11 augustus 1717 Zafflare † 8 februari 1776 Zafflare × 28 oktober 1744 Zafflare VAN DE WUYKRE Catharina † 4 september 1760 Zafflare (CORNELIS Fimmaniel ° 7 december 1756 † 15 januari 1832 Waaerschoot × 2 oktober 1800 Waaerschoot	VAN DER SLICKE Benediktus ° 25 juni 1747 Oostaker × 11 augustus 1771 Gent H. Kerst VAN OOST Maria Jacoba ° 17 februari 1752 Zele † 17 februari 1792 Zele	DE PAUW Gillis ° 9 november 1771 Zomergem × 9 november 1771 Zomergem DHOUS (DOES) Martha Catharina ° 12 september 1746 Zomergem † 15 februari 1793 Zomergem	VAN DER SLICKE Benediktus ° 25 juni 1747 Oostaker × 11 augustus 1771 Gent H. Kerst VAN OOST Maria Jacoba ° 17 februari 1752 Zele † 17 februari 1792 Zele	VAN DER SLICKE Isabella Theresia wink. - spinster ° 31 mei 1774 Gent (H. Kerst) † 14 augustus 1829 Waaerschoot	VAN DER SLICKE Isabella Theresia wink. - spinster ° 31 mei 1774 Gent (H. Kerst) † 14 augustus 1829 Waaerschoot	DAUGIMONT Louis Jan Baptiste bakker ° †	DAUGIMONT Louis Jan Baptiste bakker ° †	LESAGE Coleta ° †	LESAGE Coleta ° †	DE LOOF Judocus ° 23 december 1755 Landegem † × 28 januari 1777 Vosselare SCHAUWROECK Maria Magdalena ° 12 april 1748 Astele † 20 mei 1783 Vosselare	DE LOOF Jan Francies burg. v. Vosselare ° 9 maart 1778 Vosselare † 7 februari 1853 Vosselare × 6 juni 1801 Vosselare	COCQUYT Augustinus ° 27 augustus 1728 Dronghem Vosselare † × DE MEYER Lavina Fransisca Vosselare	COCQUYT Dorothea landbouwwster ° 14 april 1775 Vosselare † 10 mei 1857 Vosselare × 6 juni 1801 Vosselare	
4	DE CRAENE Petrus timmerman ° 27 april 1808 Waaerschoot † 8 december 1886 Waaerschoot × 28 april 1856 Waaerschoot	DE PAUW Maria Catharina naaister ° 29 september 1807 Waaerschoot † 6 november 1867 Waaerschoot	DE PAUW Maria Catharina naaister ° 29 september 1807 Waaerschoot † 6 november 1867 Waaerschoot	DE PAUW Maria Catharina naaister ° 29 september 1807 Waaerschoot † 6 november 1867 Waaerschoot	DE PAUW Maria Catharina naaister ° 29 september 1807 Waaerschoot † 6 november 1867 Waaerschoot	DE PAUW Maria Catharina naaister ° 29 september 1807 Waaerschoot † 6 november 1867 Waaerschoot	DE PAUW Maria Catharina naaister ° 29 september 1807 Waaerschoot † 6 november 1867 Waaerschoot	DE PAUW Maria Catharina naaister ° 29 september 1807 Waaerschoot † 6 november 1867 Waaerschoot	DE PAUW Maria Catharina naaister ° 29 september 1807 Waaerschoot † 6 november 1867 Waaerschoot	DE PAUW Maria Catharina naaister ° 29 september 1807 Waaerschoot † 6 november 1867 Waaerschoot	DE PAUW Maria Catharina naaister ° 29 september 1807 Waaerschoot † 6 november 1867 Waaerschoot	DE PAUW Maria Catharina naaister ° 29 september 1807 Waaerschoot † 6 november 1867 Waaerschoot	DE LOOF Julia winkelierster - bakkerin ° 26 februari 1810 Vosselare † 1 oktober 1875 Waaerschoot × 12 juli 1837 Waaerschoot	DE LOOF Julia winkelierster - bakkerin ° 26 februari 1810 Vosselare † 1 oktober 1875 Waaerschoot × 12 juli 1837 Waaerschoot	DE LOOF Julia winkelierster - bakkerin ° 26 februari 1810 Vosselare † 1 oktober 1875 Waaerschoot × 12 juli 1837 Waaerschoot	DE LOOF Julia winkelierster - bakkerin ° 26 februari 1810 Vosselare † 1 oktober 1875 Waaerschoot × 12 juli 1837 Waaerschoot
2	DE CRAENE Petrus Josephus ° 26 mei 1839 Waaerschoot † 10 september 1882 Waaerschoot	timmerman - winkelier ° 26 mei 1839 Waaerschoot † 10 september 1882 Waaerschoot	timmerman - winkelier ° 26 mei 1839 Waaerschoot † 10 september 1882 Waaerschoot	timmerman - winkelier ° 26 mei 1839 Waaerschoot † 10 september 1882 Waaerschoot	timmerman - winkelier ° 26 mei 1839 Waaerschoot † 10 september 1882 Waaerschoot	timmerman - winkelier ° 26 mei 1839 Waaerschoot † 10 september 1882 Waaerschoot	timmerman - winkelier ° 26 mei 1839 Waaerschoot † 10 september 1882 Waaerschoot	timmerman - winkelier ° 26 mei 1839 Waaerschoot † 10 september 1882 Waaerschoot	timmerman - winkelier ° 26 mei 1839 Waaerschoot † 10 september 1882 Waaerschoot	timmerman - winkelier ° 26 mei 1839 Waaerschoot † 10 september 1882 Waaerschoot	timmerman - winkelier ° 26 mei 1839 Waaerschoot † 10 september 1882 Waaerschoot	timmerman - winkelier ° 26 mei 1839 Waaerschoot † 10 september 1882 Waaerschoot	huishoudster - winkelierster ° 24 mei 1847 Waaerschoot † 24 december 1917 Waaerschoot × 25 september 1871 Waaerschoot	huishoudster - winkelierster ° 24 mei 1847 Waaerschoot † 24 december 1917 Waaerschoot × 25 september 1871 Waaerschoot	huishoudster - winkelierster ° 24 mei 1847 Waaerschoot † 24 december 1917 Waaerschoot × 25 september 1871 Waaerschoot	huishoudster - winkelierster ° 24 mei 1847 Waaerschoot † 24 december 1917 Waaerschoot × 25 september 1871 Waaerschoot
1	DE CRAENE Basiel Jozef Hyacinthe Priester - Dichter - Pastoor van Merendree Stichter van de Vlaamse Poëziedagen. ° 15 april 1880 Waaerschoot † 10 mei 1956 Merendree	DE CRAENE Basiel Jozef Hyacinthe Priester - Dichter - Pastoor van Merendree Stichter van de Vlaamse Poëziedagen. ° 15 april 1880 Waaerschoot † 10 mei 1956 Merendree	DE CRAENE Basiel Jozef Hyacinthe Priester - Dichter - Pastoor van Merendree Stichter van de Vlaamse Poëziedagen. ° 15 april 1880 Waaerschoot † 10 mei 1956 Merendree	DE CRAENE Basiel Jozef Hyacinthe Priester - Dichter - Pastoor van Merendree Stichter van de Vlaamse Poëziedagen. ° 15 april 1880 Waaerschoot † 10 mei 1956 Merendree	DE CRAENE Basiel Jozef Hyacinthe Priester - Dichter - Pastoor van Merendree Stichter van de Vlaamse Poëziedagen. ° 15 april 1880 Waaerschoot † 10 mei 1956 Merendree	DE CRAENE Basiel Jozef Hyacinthe Priester - Dichter - Pastoor van Merendree Stichter van de Vlaamse Poëziedagen. ° 15 april 1880 Waaerschoot † 10 mei 1956 Merendree	DE CRAENE Basiel Jozef Hyacinthe Priester - Dichter - Pastoor van Merendree Stichter van de Vlaamse Poëziedagen. ° 15 april 1880 Waaerschoot † 10 mei 1956 Merendree	DE CRAENE Basiel Jozef Hyacinthe Priester - Dichter - Pastoor van Merendree Stichter van de Vlaamse Poëziedagen. ° 15 april 1880 Waaerschoot † 10 mei 1956 Merendree	DE CRAENE Basiel Jozef Hyacinthe Priester - Dichter - Pastoor van Merendree Stichter van de Vlaamse Poëziedagen. ° 15 april 1880 Waaerschoot † 10 mei 1956 Merendree	DE CRAENE Basiel Jozef Hyacinthe Priester - Dichter - Pastoor van Merendree Stichter van de Vlaamse Poëziedagen. ° 15 april 1880 Waaerschoot † 10 mei 1956 Merendree	DE CRAENE Basiel Jozef Hyacinthe Priester - Dichter - Pastoor van Merendree Stichter van de Vlaamse Poëziedagen. ° 15 april 1880 Waaerschoot † 10 mei 1956 Merendree	DE CRAENE Basiel Jozef Hyacinthe Priester - Dichter - Pastoor van Merendree Stichter van de Vlaamse Poëziedagen. ° 15 april 1880 Waaerschoot † 10 mei 1956 Merendree	DE CRAENE Basiel Jozef Hyacinthe Priester - Dichter - Pastoor van Merendree Stichter van de Vlaamse Poëziedagen. ° 15 april 1880 Waaerschoot † 10 mei 1956 Merendree	DE CRAENE Basiel Jozef Hyacinthe Priester - Dichter - Pastoor van Merendree Stichter van de Vlaamse Poëziedagen. ° 15 april 1880 Waaerschoot † 10 mei 1956 Merendree	DE CRAENE Basiel Jozef Hyacinthe Priester - Dichter - Pastoor van Merendree Stichter van de Vlaamse Poëziedagen. ° 15 april 1880 Waaerschoot † 10 mei 1956 Merendree	DE CRAENE Basiel Jozef Hyacinthe Priester - Dichter - Pastoor van Merendree Stichter van de Vlaamse Poëziedagen. ° 15 april 1880 Waaerschoot † 10 mei 1956 Merendree

OUDE TAAI,PROBLEMEN TE EEKLO

FRANS, LATIJN, DUTS

In de loop van zijn geschiedenis heeft Vlaanderen heel wat taalproblemen moeten oplossen. Dat was reeds het geval te Gent op het einde van de XIIIe eeuw (1). Maar ook kleine of smalle steden hadden hun taalperikelen. Zo Eeklo ten tijde van hertog Filips de Goede, die zo graag op zijn onderdanen zijn autoritair gezag deed gelden met de kenspreuk «car ainsi nous plaît-il et le voulons être fait» (2). En dat de Eeklose wethouders geen Frans verstonden daar vaagde Filips zijn hertoglijke broek aan en zond ze maar Franse mandementen waaruit soms de geschoolde Eeklose klerken zelf op het schepenhuis niet wijs geraakten (3). Nog onder het beleid van Filips geraakte Eeklo in een geschil met de heer Van Maldegem. Twee processen sproten hieruit voort. De zaak werd gebracht tot voor het Parlement van Parijs waar Eeklo was vertegenwoordigd door zijn procureur Andries Bouchier en Claes Dreelinc, solliciteur. De zaak werd voor het Parlement in het Frans behandeld en voor de gelegenheid kwam monsieur le président van het Parlement naar Eeklo (4). In 1448-49 kregen burgemeester Vincent Munster en zijn schepenen contact met mr. Andries Pelle betrokken in de gedingen tegen

(1) P. Rogghé. *Gent in de XIVe en XVe eeuw. De Gentse politiek en politict.* p. 62 e.v.

(2) Stadsarchief Eeklo. Rek. 1444-45. Bijvoegsel achteraan de rekening. fol. 6 ; E. Neelemans. *Geschiedenis der stad Eeklo.* II, 29.

(3) Stadsarch. Eeklo. Rek. 1448-49 fol. 18 ; A. Van Acker. *De rekeningen van de stad Eeklo* (uitgegeven) p. 410.

(4) Stadsarch. Eeklo. Rek. 1446-47 fol. 15 — 1448-49 fol. 16 — 1445-46 fol. 17 — 1449-50 fol. 19.

Maldegem. Pelle kende geen woord Vlaams, de Eeklose wethouders geen woord Frans (5).

Nog met betrekking tot dit taalprobleem (6) is het onthutsend te vernemen dat in die tijd in de Eeklose hostelrij «Ten Drien conynghen» Hannekin De Macy uit Corbie was afgestapt om in de stad gedurende zes jaar «Vlaams te leren» (7).

Ten tijde van Keizer Karel werd de verfransingspolitiek der Bourgondiërs voortgezet. Te Eeklo moesten de wethouders de hun toegezonden en in het Frans gestelde ordonnanties op de munt en ook andere mandementen en verordeningen doen vertalen (8).

De Eeklonars hadden echter niet alleen af te rekenen met het Frans maar ook met het Latijn en zelfs met het Duits. Taalperikelen had Eeklo te over!

In 1445 deed de stad zijn keure, in het Latijn gesteld, met een Vlaamse vertaling in een boek registreren en dit tegelijk met de stedelijk voorgedragen en al de brieven betreffende alle Eeklose neringen (9).

Ook de hogere geestelijkheid berokkende met zijn Latijn last aan de Eeklonars. In het schepenjaar 1509-10 diende de abt van Sint-Andries

(5) ib. Rek. 1448-49 fol. 16-20; E. Neelemans, oc. II, 60. Omstreeks 1780 was het met het Frans te Eeklo nog zwakjes gesteld. In de stad bestond toen de eerste «Latijnse schole» waarvan het merendeel der priesters en ook van de humanioraleren. — de intellectuelen van de tijd — nog geen Frans kenden. P.A. Verschueren. De minderbroeders te Eeklo. Mechelen. 1949. p. 71.

(6) Zoals we eerder mededeelden moesten niet alleen de Fransc mandementen van de hertog vertaald worden in het Vlaams maar ook Vlaamse teksten moesten in het Frans gesteld worden zoals bv. de gewijzigde privileges van de Eeklose draperieneringen en dit terwille van hun homologatie van hogerhand. A. Van Acker. De Rekeningen der stad Eeklo. oc. 381-388.

(7) R.A. Gent. Reeks B. Register van vonnissen. 1421-22 en 1425-27. fol. 16. Dit uniek feit is scherp in tegenstelling met de Vlamingen die reeds in de XIIIe eeuw in Frankrijk Frans gingen studeren. De hostelrij «Ten drien conynghen» bestond nog in 1697 en werd toen uitgebaat door Guillaume Van Vaernewijc. A. Van Acker. Merkwaardige extracten uit de Resolutieboeken der stede... van Eeklo. p. 20.

(8) Stadsarch. Eeklo. Rek. 1517-18 p. 16 — 1527-29 p. 19. De invloed van het Frans op onze taal was in de jaren 1570-1577 gewoonweg fantastisch te noemen. Schier in elke regel van de stadsrekeningen 1576-77 is een Frans woord gebruikt: *missive*, *messagier*, *voyage*, *quittance*, *vacatiën*, *reparatiën*, *querelen*, *ghelogiert*, *gheheexecuteert*, *ghebesongneert*, *billetten*, *gecasseeerde soldaten*, *excessive somme*, *debovoit*, *ordonneren*, *double ten comptoire*, *expedieren*, *de nombre van*, *delibereren*, *tobedieren*, *megale taux*, *ten causen*, *furnissement*, *onghedecideert*, *apprehenderen*, *nouriture*, *grosseren*, *gheintendeert*, *gheoccupeert*, *voratgen*, *contribueren* enz.

(9) A. Van Acker. oc. p. 355.

bij Brugge bij het geestelijk Hof te Doornijk tegen een Eekloonaar een schriftelijke eis in het Latijn in. Te Eeklo was men verplicht om het verweer te dienen de Latijnse eis te doen vertalen ⁽¹⁰⁾. De abt was wellicht toen maar zeker het volgend schepenaar suffragaan-bisschop van Doornijk ⁽¹¹⁾.

Was de stad verplicht Latijnse stukken van het geestelijk Hof te doen vertalen dan waren in 1567 de protestanten gekant tegen het feit dat de Eeklose kinderen door de roomsen in het Latijn werden gedoopt en niet in het Vlaams ⁽¹²⁾.

Eeklo worstelde nog met een derde taalvraagstuk : het Duits. In 1551 opereerde een bende straatrovers in de casselrij van de Oudburg nl. te Lembeke. In dit verband werd door de Eeklose baljuw een Duitser met name Hans von Raderbach gearresteerd. Men kreeg echter geen vat op de man eenvoudig omdat men hem niet verstond en ook met hem geen gesprek kon voeren. De Eeklose wet ging raad halen te Gent. De Eeklose baljuw zocht toen in die stad twee aldaar verblijvende Duitsers op, mr. Mathijs von Bruynswijck en Lenaert Kelaert van Fribourg en kreeg ze naar Eeklo «omme texamineren den duytschman straatrovere». Beide mannen werden zes dagen lang geherbergd ten huize van de Eeklose tavernier Dierik Voet. De rover werd gepijnigd en met zijn trawanten veroordeeld. Op zijn beurt ging de Eeklose stadsklerk en griffier Vincent Yman te Brugge een Duitse biechtvader zoeken voor de veroordeelde. Het was de Duitse predikheer Gheert van Zuutphen, te Brugge residerende, die bereid werd gevonden en voor vier dagen naar Eeklo kwam om rover Hans «te consoleren ende biechtene». Tenslotte werd de vreemde straatrover door de Gentse scherprechter Mathijs du Mont «gheexecuteert met den zweerde». Het taalprobleem ⁽¹³⁾ werd opgelost maar het kostte veel geld ⁽¹⁴⁾.

Dr. P. ROGGHÉ.

(10) Stadsarch. Eeklo. Rek. 1509-10 fol. 18.

(11) ib. Rek. 1511 fol. 15 — Zie over nog perikelen met het Latijn : A. Van Acker. oc. 322.

(12) A. De Vos. Godsdienstberoerten in «Appeltjes van het Mechtjesland», n° 12, p. 71.

(13) Zie over de taaltoestand te Eeklo op het einde van de XIXe eeuw (1890), P. Rogghé. Een eeuw Eeklo. (1830-1930) p. 37.

(14) A.R. Brussel. Rekenkamer n° 35.229 fol. 15-15v. — 16-16v. — 20-21 en 23.

KRONIEK

De geschiedenis van de Kruiput. — In het kader van het vierdaagse eeuwfeest (12-15 feb. 1972), ingericht ter ere van de eeuweling Henri De Kesel, op de wijk Kruiput te Adegem, gaf Daniël Verstraete een voordracht over de oudste geschiedenis van deze landelijke wijk. De middeleeuwse naam van deze wijk is de Murkel, want de naam Kruiput, een herbergnaam, duikt slechts in de 16de eeuw op. Langsheen de Jabbeke ontstonden in de 13de eeuw twee nederzettingen : aan de ene kant Oostwinkel, dat tot een parochie zou uitgroeien en aan de andere kant het gehucht Murkel. De wijk Murkel is betrekkelijk groot want dit gehucht strekt zich uit tot aan het Blakke Veld in de zuidelijke richting en in de noorderlijke richting tot aan Veldekens. Dit gebied was ingedeeld in de Hoge Murkel naar de Adegemse bergen toe en in de Lage Murkel die gelegen was langsheen de Jabbeke. De heren van Praet bezaten hier talrijke tienden die ze gedeeltelijk aan het kapittel van Harelbeke afstonden. Daniël Verstraete besloot zijn voordracht met een overzicht van de voornaamste toponymen van akkers, weiden en bossen.

Het eeuwfeestcomité had ook een heemkundige tentoonstelling ingericht, waar oude gebruiksvoorwerpen, ambachtsalaam, oude foto's, krantenknipsels e.d.m. waren bijeengebracht. Alhoewel de tentoonstelling wat rommelig aandeed, was ze toch sympatiek, omdat ze gegroeid was uit de spontane medewerking van de gehele gemeente. Het vierdaags-eeuwfeest was een echt volksfeest waar iedereen actief bij betrokken was. Het was een geslaagde poging om de heemkunde dichterbij het volk te brengen.

L. S.

Kastelen in België — Voor Spiegel Historiaal (nummer 6 van jaargang 7) schreef onze ere-voorzitster Dr. Elisabeth Dhanens een bijdrage over de Kastelen in België. Dit artikel is een verkenning van de diverse kasteeltypen en een inleiding tot hun vormontwikkeling. Ook aan de tuinaanleg en de restauratie van deze historische woonsteden schenkt zij veel

aandacht. Een reeks prachtige foto's illustreert deze uitstekende bijdrage, die beslist door alle bezoekers van oude kastelen moet gelezen worden.

L. S.

Herdenking van de berenning van Aardenburg — 1672-1972. — Ter gelegenheid van de herdenking van de berenning van Aardenburg organiseerde onze zustervereniging van West Zeeuws-Vlaanderen een excursie naar Aardenburg. Het bezoek aan de Sint Baafskerk stond onder de leiding van ons medelid J.J. Rosseel die op een pittige wijze de geschiedenis van de mooie kerk aan de bezoekers verhaalde. In het museum vonden we een uitstekend overzicht van de vondsten gedaan tijdens de opgravingen te Aardenburg : tijdens de Romeinse periode was Aardenburg belangrijk als garnisoenstad en tijdens de vroege Middeleeuwen was Aardenburg een handelshaven en een bekend bedevaartsoord.

Op het stadhuis verschaftte ons medelid Georges van Vooren, archivaris van Aardenburg, deskundige uitleg bij de tentoonstelling, waarop enkele belangrijke archiefstukken te zien waren. Door middel van oude affiches en programma's werd de herinnering opgeroepen aan vroegere herdenkingen van de berenning van Aardenburg. In het bejaardencentrum «Coensdike» was een mooie verzameling van prentkaarten betreffende Oud-Aardenburg bijeengebracht.

De talrijk opgekomen leden van ons genootschap hebben een aangename en leerrijke namiddag doorgebracht in het oude vestingsstadje.

L. S.

Eervolle uitverkiezing. — Onze voorzitter Achiel De Vos werd in oktober 1972 uitgenodigd om lid te worden van de Koninklijke Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis te Brussel. Deze uitverkiezing is vooral te danken aan de publicatie van zijn monumentale «Geschiedenis van Ertvelde». We wensen onze voorzitter hartelijk geluk met die eervolle en welverdiende onderscheiding.

L. S.

Folder Bulskampveld-Lippensgoed. — Op verzoek van het Provinciaal Bestuur van West-Vlaanderen schreef ons medelid Insp. Rysenhove een zeer interessante bijdrage over het Bulskampveld en het Lippensgoed te Beernem. In 1972 werd dit nieuw aangekocht provinciaal domein

immers voor het publiek toegankelijk gesteld. De folder, gedrukt op 30.000 exemplaren, geeft een zeer goed historisch overzicht van de ontginning en de ontwikkelingsgeschiedenis van de zuidelijke helft van Beernem.

M. M.

VOORDRACHTEN TIJDENS HET SEIZOEN 1971-1972

17 oktober 1971. — De spreker lic. Omer Pauwels schrijft regelmatig korte bijdragen over de geschiedenis van Assenede en Assenede-ambacht voor het schoolblad van Sint Laurentiusinstituut van Zelzate, waar hij leraar is. In 1958 was zijn licentiaatsthesis aan de sociaal-economische geschiedenis van het ambacht Assenede tijdens de 80-jarige oorlog gewijd. Hij was dus de geschikte man om een overzicht te geven van hetgeen verschenen is in de laatste jaren over de historie van Assenede. Aan de hand van al die publicaties maakte hij op een vlotte en aangename wijze een synthese van de bewogen geschiedenis van de stad Assenede, de voormalige hoofdstad van de Vier Ambachten.

26 december 1971. — Michiel Mispelon, stichter en animator van de vlaamse vereniging voor Familiekunde begon zijn voordracht met een beknopte samenvatting van de verschillende opvattingen over Familiekunde. Vroeger was de genealoog uit de betere kringen erop uit om te bewijzen dat hij van een belangrijke voorvader afstamde. Nu is de genealogie meer gedemocratiseerd en de hedendaagse familiekundigen bekijken hun voorouders meer objectief. De spreker legde er ook de nadruk op dat de familiekunde zich niet mag beperken tot het opstellen van stambomen, maar zij moet ook uitgroeien tot een hulpmiddel bij de studie van het eigen heem en de geschiedenis van onze gemeenten. Het is zeer belangrijk de invloed van bepaalde families in het dorpsleven op te sporen.

Na de voordracht volgde een geanimeerde discussie over het belang van de familiekunde in de lokale geschiedenis, waarbij de locaalhistorici en de familiekundigen uitvoerig hun standpunt toelichtten.

20 februari 1972. — Als inleiding tot zijn uiteenzetting over de archieven van Zeeuwsch Vlaanderen verhaalde Georges van Vooren in het kort de geschiedenis van de fusies van de gemeenten van Zeeuwsch Vlaanderen.

In Nederland bestaan drie soorten officiële archieven : het rijksarchief, het gemeente-archief en het waterschapsarchief. Het rijksarchief dat Zeeuwsch Vlaanderen bestrijkt, bevindt zich te Middelburg in de oude abdij. Aardenburg, Sint Anna ter Muiden, Sluis, Oostburg, Sas van Gent, Axel, Hulst en Hontenesse beschikken alle over een gemeente-archief. Tenslotte zijn er vier waterschapsarchieven : Het Vrije van Sluis, de Verenigde Braakmanpolders, Hulsterer ambacht en Axeler ambacht.

De voorgaande archieven vallen onder de archiefwet van 1962. De kerkarchieven daarentegen zijn nog in handen van de kerkbesturen zodat ze nog volledig privé-bezit zijn gebleven en dus moeilijker toegankelijk. Ondanks al die uitgebreide archiefdepots blijft de Zeeuws-vlaming voor de middeleeuwse geschiedenis aangewezen op de belgische archieven van Gent, Brugge en Brussel.

2 juli 1972. — De voordrachtenreeks van 1971-1972 werd besloten met een spreekbeurt over de brieven van Assenede en de Vier Ambachten, door Luk Stockman. Door de vercijsing van woeste gronden op grote schaal tijdens de regering van gravin Johanna van Constantinopel werd het noodzakelijk om een nieuw ontvangtbureau voor de cijnsen op te richten, naast het oude bestaande brievensysteem. Aanvankelijk noemde men dit bureau de brieven van de cijnsen van de woeste gronden in de kasselrijen Brugge, Gent en de Vier Ambachten. Later kwamen daar nog de brieven van de cijnsen van de moergronden en woeste gronden bij, die verkocht waren onder gravin Margareta van Constantinopel. De beide brieven werden verenigd tot een ontvangtbureau ; de brieven van Assenede en de Vier Ambachten. Na het ontstaan en de werking van het ontvangtbureau geschetst te hebben, werd in het kort de geografische verspreiding van de cijnsen gegeven. De streek van Eeklo-Kaprijke blijkt het kerngebied te zijn. Dit is een gevolg van de vercijsing van het grafelijk domein Aalschoot.

Luk Stockman.

VIERING VAN HET 25-JARIG BESTAAN
VAN HET HEEMKUNDIG GENOOTSCHAP VAN HET MEETJESLAND
OP 30 APRIL 1972

De feestelijkheden werden ingezet met een receptie, aangeboden door het stadsbestuur van Eeklo in de raadszaal van het stadhuis. Mevrouw De Baets, schepen van cultuur, belichtte in het kort de rol en de betekenis van een heemkundige kring in onze samenleving. Na een kort dank-

woord van onze voorzitter werd een presentwijn geschonken. Daarna vertrok het hele gezelschap naar het nieuwe cultuurcentrum van Eeklo waar een academische zitting doorging.

Voorzitter Achiel De Vos schetste in zijn inleiding een korte geschiedenis van onze vereniging, waarbij hij vooral de nadruk legde op de grote verdienste van de eerste voorzitter en stichter van het genootschap : Dr. Edmond Tieleman (1946-1951) uit Watervliet. Ook Prudent Ryckaert, jarenlang penningmeester (1946-1963) en ondervoorzitter (1964-1968) werd in de hulding van de werkers van het eerste uur betrokken. Mej. Dr. Elisabeth Dhanens, tweede voorzitter (1962-1968) kreeg bloemen voor haar inzet en werk ten bate van onze kring, vanaf de stichting.

De feestredenaar Prof. Verhulst begon zijn toespraak met een warme hulde aan de huidige voorzitter Achiel De Vos voor zijn enorme verdiensten op gebied van de lokale geschiedschrijving. Hij beloofde ook de steun van de academici aan de lokale vorsers bij hun opzoekingswerk. Ieder op zijn eigen gebied kan een belangrijke en waardevolle bijdrage leveren bij het speuren naar het verleden van ons volk.

In zijn eigenlijke academische rede onderzocht Prof. Verhulst enkele aspecten van de ontginning van Zuid-Meetjesland in de twaalfde en dertiende eeuw. In het centrum van Ruiselede zijn er reeds sporen van ontginning rond 1150, terwijl er in 1200 hospites te Schalklede vermeld worden. De aanwezigheid van kouters te Aalter wijst ook op een vroege ontginning ; ook op de wijk Woestijne waren er reeds vóór 1200 bewoners aanwezig. Op de rand van het Bulskampveld was er dus vóór 1200 reeds ontginningsactiviteit waar te nemen.

Namens het verbond voor heemkunde feliciteerde Dr. Jozef Weyns het jubilerende genootschap. Hij onderstreepte ook dat de monografie over Ertvelde tot de beste mag gerekend worden. «De Geschiedenis van Kontich», van R. Van Passen, «De Geschiedenis van Lede», van J. De Brouwer en «De Geschiedenis van Ertvelde» van A. De Vos, zijn volgens Dr. Weyns de drie beste monografiën uit het laatste decennium.

Ook Frans De Vliegheer namens de cultuurraad, en J.A. Loenhouts namens de Heemkundige kring van West-Zeeuws-Vlaanderen, sloten zich aan bij de jubileumviering.

Na de academische zitting werd dan een feestmaal aan de genodigden aangeboden in het restaurant «Mimosa».

Luk Stockman.

TOESPRAAK VAN VOORZITTER ACHIEL DE VOS
TIJDENS DE ACADEMISCHE ZITTING

Mijnheer de Burgemeester,
Heer Professor,
Mijnheer de Rechter,
Heren Schepenen en Gemeenteraadsleden,
Waarde Medebestuurders en vrienden,

Het Heemkundig Genootschap bestaat 25 jaar! Voor een kulturele organisatie is dat een hele tijdspanne. Wij hebben dus alle reden om vandaag op een feestelijke manier onze leefbaarheid te onderstrepen.

Wij doen dit hier onder vrienden, gelijkgerichten uiteraard, en dat stemt ons bijzonder vreugdevol.

In een wereld, waarin de voortschrijdende technologische vooruitgang voortdurend meer een noodzakelijke aandacht opeist voor Europese en dus ruimere structuren, willen wij bewust aan exploratie doen van ons eigen onmiddellijke en dus beperkte omgeving.

Al naar gelang onze persoonlijke aanleg en belangstelling doen wij dit op het gebied van de lokale geschiedenis, de folklore, de heemkunde in de strikte zin van het woord, de genealogie.

Wij doen dit al naargelang het publiek waarnaar wij ons richten op een meer vulgariserende of wetenschappelijke wijze.

Op dit moment groeperen wij aldus een 500-tal belangstellenden, verspreid over een 35-tal gemeenten van het Meetjesland, geschraagd door een 50-tal werkende leden.

Hoe is dit alles nu gegroeid? Het kwam eerder moeizaam op gang. De ouderen onder ons herinneren zich nog de perikelen van de naoorlogse periode: de verdachtmaking die er toen heerste tegen alles wat ietwat te Vlaams en te streekgebonden georiënteerd was.

In tegenstelling met andere Oostvlaamse gewesten, zoals het land van Waas en Dendermonde, bestond er in het Meetjesland op dat stuk geen traditie. Toch durfde een jong Atheneumleraar, Dr. Edmond Tieleman, pas overgeplaatst van het Antwerpse naar zijn geboortestreek, het aan in 1946 de eerste stappen te zetten tot het oprichten van een heemkundige vereniging in het Meetjesland.

Edmond Tieleman, zoon van de weidse poldervlakten, afkomstig van Waterland-Oudeman, woonde toen in de Destelbergenstraat te Sint-Amandsberg.

Van daaruit nam hij contact met twee andere jonge mensen uit het Meetjesland, hier vandaag aanwezig, nl. Mej. E. Dhanens en Ap. Ryckaert.

In het huis van laatstgenoemde te Zomergem, werd einde november 1946 het kind boven de doopvont gehouden en door filoloog Tieleman betiteld met de naam «Heemkundig Genootschap van het Meetjesland».

Aan zijn pittig taatgevoel hebben wij trouwens ook de originele benaming van ons Jaarboek te danken : «Appeltjes van het Meetjesland», helemaal niet lukraak gekozen als men bedenkt dat de Kaprijkse magistraat in de 15^e eeuw appeltjes van het Meetjesland «van de alderbesten ende alderschoonsten» reeds schonk als steekpenningen aan de hertogen van Boergondië.

Hoe belangrijk een stichtingsvergadering ook moge zijn, het moeilijkste komt pas later op de proppen : de uitbouw van deze vereniging met een toch wel zeer eigen geaard karakter.

Op zijn fiets doorkruiste Mon Tieleman, zoals hij gemeenlijk door zijn vrienden genoemd werd, alle gemeenten van het Meetjesland. Zo kwam hij o.a. te Evergem bij zijn jeugdvriend M. Plaetinck terecht, hier vandaag eveneens aanwezig. Die gaf mijn naam door en van dan af dagtekent het contact, dat in zekere zin beslissend was voor mijn verdere leven

Een jong collega-filoloog, M. Etienne Van Acker uit Bassevelde, werd toen als secretaris aangezocht. Hij kon moeilijk aanvaard worden en M. Tieleman vroeg mij toen, aanvang 1947, voorlopig het secretariaat te willen waarnemen. Voorlopige zaken duren soms het langst. Ik ben het steeds gebleven.

Zo was het Genootschap van de grond gekomen. In «De Groene Boomgaard» werden jarenlang onze tweemaandelijks werkvergaderingen gehouden. Zaak was nu de opzoekingen te bundelen, ze een blijvend karakter te verlenen door ze te publiceren. Zo verscheen in 1949 ons eerste Jaarboek «Appeltjes van het Meetjesland» met een merkwaardig artikel van de filoloog Dr. Tieleman over de naam Meetjesland. Het kende een merkwaardig succes. Prof. Dhondt, voorzitter van de Federatie der Kringen voor Geschiedenis noemde het onomwonden een voorbeeld in zijn genre. We startten toen met een 80-tal abonnés-leden.

Jammer genoeg werd deze eenvoudige, talentvolle man, reeds zeer vroeg uit ons midden weggerukt. Een ongenadige ziekte velde hem in 1951 neer, nauwelijks 49 jaar oud : een onherstelbaar verlies voor het Genootschap. Maar ergens bleef zijn herinnering toch hangen. Op een bijzonder troostzame manier ben ik hierin gesterkt, vrijdagavond laatst, bij het lezen in «De Bond» van het meesterlijk artikel van Jaak Dreesen over pater Burvenich, dat iemand, die iemand geweest is in relatie tot de anderen, iemand die vanuit zijn persoonlijkheid liefde, vriendschap en solidariteit beleeft heeft, onvergankelijk is.

Zo iemand was Dr. Tieleman en allen hier aanwezig, die het voorrecht hadden hem te kennen, zullen dit met mij volmondig beamen. Diezelfde vrijdag nog had ik een ontroerend gesprek met Mevrouw Tieleman, die om begrijpelijke redenen hier vandaag niet wenste aanwezig te zijn, maar die na 21 jaar nog steeds de geestelijke aanwezigheid van haar man ervaart. Kan er iets subliemer over onze eerste voorzitter gezegd worden ?

Op deze zonnige herfstdag 1951 bij het verlaten van het kerkhof te Mariakerke, waar Mon Tieleman zijn laatste rustplaats kreeg, hebben wij besloten dat zijn werk met zoveel kennis en toewijding opgebouwd, niet mocht noch kon verloren gaan.

Wie kon toen beter aangezocht worden om dit levenswerk verder te zetten, dan Mej. Elisabeth Dhanens, dr. in de kunstgeschiedenis. Inspectrice van het Kunstpatrimonium in Oostvlaanderen. Met vrouwelijke, bijna schroomvallige tact, heeft zij gedurende meer dan 16 jaar het Genootschap geleid. Wat meer is, zij heeft, mede door haar persoon, krediet weten te verwerven voor ons Jaarboek, dat van nu af als een vaste waarde geldt in alle wetenschappelijke en meer volkse kringen en als dusdanig aanvaard en geapprecieerd wordt.

Mej. Dhanens, wij zijn bijzonder gelukkig U hier vandaag persoonlijk te mogen begroeten. Als bewijs van onze dank en erkentelijkheid bieden wij U dit bloemstuk aan.

Zo groeide het Genootschap stilaan tot volwassenheid. Sinds het begin der zestiger jaren, werd naast de tweemaandelijks werkvergaderingen — overigens met veel succes — een jaarlijkse uitstap met receptie georganiseerd naar een der gemeenten van het Meetjesland.

In 1967 werd het bestuur op een gelukkige manier uitgebreid tot een 6-tal mensen. Begin 1968 na een voorzittersperiode van meer dan 16 jaar, nam Mej. Dhanens ontslag en werd haar het erevoorzitterschap toegekend, evenzo Ap. Ryckaert, nog iemand van het eerste uur.

Aldus is het Genootschap uitgegroeid tot wat het nu geworden is : een vereniging met 500 leden, die reeds 22 Jaarboeken in het licht gegeven heeft.

Wij zijn bijzonder verheugd ons Jubileumnummer te kunnen wijden aan de stad Eeklo, waarvan de stadsmagistraat hier aanwezig, blijk gegeven heeft van haar bijzondere waardering voor ons Genootschap.

Mevrouw en heren van het Stadsbestuur, wil onze bijzondere gevoelens van dankbaarheid aanvaarden voor Uw morele en financiële steun.

Alvorens onze feestredenaar in te leiden weze het mij toegelaten een bijzondere welkomstgroet te richten tot onze vrienden uit Zeeuws-Vlaan-

deren, vandaag hier vertegenwoordigd door hun voorzitter de heer Leenhouts, ons aller Georges van Vooren met zijn lieve echtgenote, die wij eigenlijk tot de onzen rekenen, de trouwe M. Rosseel, kerkvoogd van de St-Bavokerk te Aardenburg, drs de Sutter, eigenlijk een Gentse zeeuws-vlaming, heer en mevrouw Aalbrechtse uit Oostburg, mijnheer Keymel uit Breskens, heer en mevr. Risseeuw, heren van Belleghem en van Hinte.

Twee goede vrienden lieten zich verontschuldigen : de heer Cornelis uit IJzendijke, die zo graag zoveel goede vrienden de hand had gedrukt, en de heer Hoolhorst, een Noordniederlander uit Groningen, als leraar in Oostburg benoemd, 78 jaar oud, die op 17-jarige leeftijd, nu meer dan 60 jaar geleden, Vlaanderen leerde ontdekken door het lezen van Streuvels. Hij eindigt zijn brief in volgende ontroerende passus : «Toen, dus zo'n zestig jaar geleden wist ik nog niet, dat ik eens zo'n deel van de Vlaanderen zou worden. Ik ben er dankbaar voor».

Het Verbond van Heemkunde is hier vertegenwoordigd in de persoon van dr. J. Weyns, zijn voorzitter, en lic. R. Van den Abeele, penningmeester.

Onze eigen mensen mogen het zeker niet kwalijk nemen, zo zij hier op de laatste plaats en niet nominatief verwelkomd worden. Zij zijn het daarom niet minder hartelijk.

Blijft mij nu nog de aangename taak over onze feestredenaar van vandaag voor te stellen.

Prof. Verhulst is een oude vriend van het Genootschap. Sinds wij hem als jong student in het Rijksarchief te Gent leerden kennen en later ter voorbereiding van zijn magistraal doctoraatswerk : «De St-Baafsabdij te Gent en haar Grondbezit» zijn wij getroffen geweest door zijn grote belangstelling voor de plattelandsgeschiedenis. De historische geografie, die in onze streken, t.o.v. de buurlanden achterop was geraakt, heeft onder zijn bezielend impuls en mede door een schare enthousiaste medewerkers, nieuwe gestalte verworven.

Ondertussen is de naam van Prof. Verhulst onder meer dan één opzicht, in Vlaanderen een begrip geworden.

Konden wij dan iemand beter uitnodigen om hier op dit Jubileumfeest van het Heemkundig Genootschap te spreken over de historische geografie van ons aller geliefd Meetjesland ?

Prof. Verhulst, wij verlenen U graag het woord !

De deelnemers aan deze tocht — een zestigtal, dus ruim honderd minder dan vorig jaar te Knesselare! — werden door voorzitter Achiël De Vos verwelkomd op het stadhuis, waar hij een korte historiek gaf van de vlek Eeklo. Onder leiding van rechter Lucien Lampaert werd dan een bezoek gebracht aan de neo-gotische kerk van Eeklo, waar de voornaamste kunstschaten waren tentoongesteld.

Daarna vertrok de autokaravaan naar Balgerhoeke, waar Wilfried Steeghers de bewogen geschiedenis van de nog jonge parochie belichtte. De kerk werd reeds beschadigd in 1918, terwijl in 1940 de toren en de sacristie werden gedynamiteerd en in 1944 het dak van het kerkship afbrandde.

Tijdens de uitleg van Achiël De Vos op de hoeve het Groot Goed te Eeklo.

Foto W. Hamerlynck.

Bij de Eeklose watergang werd het ontstaan van deze waterloop door ondergetekende verklaard en werd er een korte ontginningsschets gegeven van het gebied rond het Sint Jansgoed, dat deel uitmaakte van het uitgestrekte domein Aalschoot, dat in de jaren 1220-1250 werd vercijnsd door de Vlaamse gravinnen. Alleen de verbasterde vorm Aalstgoed herinnert nog aan het vroegere jachtdomein van de graven van Vlaanderen. In de

Bus konden we nog enkele oude hoevegebouwen bewonderen die met hun strooien daken ons deden terugdenken aan de primitieve levensomstandigheden waarin onze voorouders leefden. Het poortgebouw van het Groot Goed daarentegen riep meer het beeld op van de rijke abdijen en hospitalen die de woeste gronden in kultuurland hebben herschapen.

Na een korte verpozing in het café «De Lustige Boer», reed de auto-karavaan naar het Leiken, waar Alfons Ryserhove een overzicht van het Eeklose stratennet gaf en Achiel De Vos een korte beschrijving van het waterwegennet van Eeklo. Na een korte halte te Nieuwendorpe en te Raverschoot brachten de resterende «speurders» een bezoek aan de kapel van O.L.Vrouw-ten-Doom, waar inspecteur Ryserhove de lotgevallen van het mirakuleus beeldje verhaalde.

Dank zij de Eeklose politie, o.l.v. Willy Hamerlynck, kon de auto-karavaan zonder moeite alle hindernissen (rode lichten, drukke verkeerswegen) nemen.

Enige deelnemers aan de speurtocht door Eeklo, op de brug van Raverschoot.

Foto W. Hamerlynck.

Het was echt jammer dat zo weinig Eeklonaren aan deze historische speurtocht door hun eigen stad deelnamen : het stadsbestuur en de «elite» hadden volledig verstek laten gaan. Als oud-Eeklonaar vind ik het beschamend dat er zo weinig interesse bestaat voor het verleden van hun

eigen stad. Nochtans bestaat er een stevige traditie van Eeklose geschiedschrijving met Neelemans, Van Acker e.a. Het is een gemiste kans geworden!

Luk Stockman.

Eeklo in vroeger jaren. — Ons onvermoeibaar medelid, Romano Tondat, is naar het voorbeeld van de rubriek «Archief» van het «Vrij Maldegem» in «De Eeclonaer» gestart met een rubriek «Eeklo in vroeger jaren». Het doel van de nieuwe rubriek is het identificeren van personen op oude groepsfoto's. Dit is een gezellig spelletje die vooral oudere mensen aantrekt, terwijl de jongere een beeld krijgen van de maatschappij zoals die bestond in de periode vóór de eerste wereldoorlog. Vooral de verschillende groeperingen, zowel kulturele als beroepsverenigingen, worden op die manier aan de vergetelheid ontrukkt. Vooral de gewone man komt in een dergelijke rubriek aan zijn trekken, omdat dergelijke foto's zeer goed het volksleven weergeven.

L. S.

Inwijding van Polenmonument te Aalter op 3 september 1972. — Onder de dynamische leiding van ons medelid Maurits Thys werd er een Polenherdenkingscomité gevormd, voor het oprichten van een bescheiden monument ter nagedachtenis van de gesneuvelde Polen, tijdens de septembertagen van 1944. De terugtrekkende Duitsers hadden zich verschanst achter het kanaal Gent-Brugge op Aalter-brug. Tijdens scheimutselingen op 8 en 9 september 1944 vielen er 16 Polen op het Patersveld, het Jezuïtengoed en ook in de dreef naar Nobelstede, waar het nieuwe monument werd geplaatst.

Talrijke Polen, oud-gedienden van de 1ste Poolse Pantserdivisie, woonde de plechtige onthulling bij. Maurits Thys verdient alle lof met de perfecte organisatie van deze herdenking. We durven hopen dat hij zijn kennis over de krijgsverrichtingen van de Polen in het Meetjesland eens zal samenvatten in een artikel.

L. S.

Kerkschatten van Sleidinge — 8 juli tot 16 juli 1972. — Door de gemeentelijke cultuurraad werd ter gelegenheid van de Goddelijkefeesten in de kerk van Sleidinge een tentoonstelling gehouden van de kerkschatten van Sleidinge. In vergelijking met veel andere kerken bezit de kerk van Slei-

dinge nog heel wat kunstschaten zodat een mooi geheel kon samengesteld worden. Een bescheiden catalogus vergemakkelijkte de rondgang. Graag hadden we nochtans uitgebreider notities van sommige stukken edelsmeedwerk gezien.

Van de tentoonstelling werd gebruik gemaakt om aandacht te vragen voor het kerkmeubilair, de schilderijen en de glasramen. Over het kerkgebouw zelf werd in de catalogus niets gezegd. We hebben de indruk dat de tentoonstelling veel te haastig werd ineengestoken, zodat niet alle mogelijkheden konden worden benut.

Het is echter beslist een zeer goed initiatief om de mensen hun eigen parochiekerk met haar kostbaarheden te laten kennen. Het voorbeeld van Sleidinge verdient navolging door andere cultuurraden uit het Meetjesland.

L. S.

Flitsen uit de geschiedenis van het Koninklijk Atheneum van Maldegem. — In het weekblad «Vrij Maldegem» is Rik Van de Rostyne begonnen met het publiceren van de geschiedenis van het koninklijk atheneum van Maldegem. In de eerste bijdragen handelt hij over de eerste rijksscholen in onze gewesten : de keizerlijke athenea en athenea uit de Hollandse tijd. Verder beschrijft hij de rijksscholen onder de Franse overheersing, tijdens het bewind van Napoleon en de rijksscholen van na 1830. De schrijver besteedt ook veel aandacht aan de scholen van Mevrouw Courtmans, die hij als voorlopers van het huidige atheneum beschouwt. In dit verband publiceerde hij een interview met Leontine Roets, de laatste nog levende leerlinge van de Courtmansschool. We hopen dat de schrijver deze artikelenreeks zal bundelen, want ze vormen een interessante bijdrage tot de geschiedenis van het onderwijs in het Meetjesland.

L. S.

Vernieuwde grafstede van Mevrouw Courtmans. — Op de zaterdag van de Maldegemse kermis 1972 werd de vernieuwde grafstede van mevrouw Courtmans plechtig onthuld. Meester Piet Blomme, voorzitter van het Courtmanscomité, schetste het moeilijke leven van de schrijfster, die als weduwe acht kinderen groot bracht en daarnaast toch nog 60 literaire werken schreef. De voorzitter van de culturele raad van Maldegem Etienne Dhont belichtte de actie van Mevrouw Courtmans tegen de sociale wantoestanden en de verfransing. Tenslotte bracht Rik Van de Rostyne een groet van dankbaarheid vanwege het volk waarvoor zij schreef.

L. S.

Tempelridders. — Ons medelid Dr. P. Rogghé schreef in SPIEGEL, HISTORIAEL (nummer 18 van jaargang 6) een bijdrage over de tempelridders. De Orde van de Tempeliers heeft geen tweehonderd jaar bestaan (1119-1512). Alhoewel de orde te Jerusalem werd gesticht kende ze toch een grote verbreiding in Vlaanderen. Vlamingen zoals Oste van Sint-Omaars, Balduinus de Gandavo en Eustachius de Hond speelden een belangrijke rol in de Tempeliersorde. De vlaamse Tempel stond onder het gezag van de preceptor Flandriae. In Vlaanderen beschikte de Tempel over grote hoven te Gent, Ruiselede, Cassel en Slijpe. Het is een merkwaardig artikel dat veel licht werpt op de geheimzinnige orde van de Tempeliers.

L. S.

Krekengebied in het Meetjesland. — De heer Etienne De Reu uit Brugge heeft een licentiaatsverhandeling geschreven over «Het westelijk krekengebied van de Meetjeslandse polders : kenmerken, toeristische mogelijkheden en recreatieve uitbouw», onder leiding van Prof. Anselin.

Deze scriptie bestaat uit volgende delen :

Deel I :

«Fysische, historisch-geografische, demografische, economische en socio-culturele kenmerken van dit gebied, nl. van de gemeenten Sint-Jan-in-Eremo, Sint-Laureins, Sint-Margriete, Waterland-Oudeman en Watervliet».

Deel II :

«Een onderzoek naar de toeristische mogelijkheden van dit krekengebied en de verantwoording tot recreatieve uitbouw».

Deel III :

«Een concreet en realiseerbaar recreatieplan voor dit westelijk krekengebied».

We zijn gelukkig dat de auteur het krekengebied vooral als natuurgebied wil valorizeren, op de eerste plaats ten gerieve van de natuurliefhebber, de wandelaar en de fietser. Weekendhuisjes, café's en dergelijke inrichtingen dragen gewoonlijk niet veel bij tot het behoud van het landschap.

We hopen dat de opstellers van het gewestplan Eeklo-Aalter terdege rekening zullen houden met de suggesties die in de studie van de heer Etienne De Reu zijn verval.

L. S.

INHOUD

I. STOCKMAN. — De Brieven van Assenede en de Vier Ambachten	5
Dr. L. ELAUT. — Een dapper strijder tegen de cholera : van het Akademisch Ziekenhuis naar de Senaat	127
Dr. P. ROGGHÉ. — Rederijkers te Eeklo	143
W. STEEGHERS. — Priester-dichter Basiel Jozef Hyacinthe De Craene	201
Dr. P. ROGGHÉ. — Oude Taalproblemen te Eeklo	208
Kroniek	211

HEEMKUNDIG GENOOTSCHAP VAN HET MEETJESLAND

Ere-Voorzitter : Mej. Dr. E. DHANENS, Boelare, 97, Eeklo.

Ere-Ondervoorzitter : Ap. P. RYCKAERT, Dekenijstraat, 2, Zomergem.

BESTUUR :

Voorzitter : A. DE VOS, Landhuis «Malpertuus», Achterstoge, 22, Evergem
Tel. (09) 51.88.25

Sekretaris : Idem.

Penningmeester : O. LIPPENS, Gentsstraat, 13, Lembeke. — Tel. (09) 77.28.54

Bibliothekaris : Insp. A. RYSERHOVE, Kloosterstraat, 46, Knesselare.
Tel. (09) 74.23.17

Leden : W. STEEGHERS, Begijnegracht, 54, Gent.

Ir. L. STOCKMAN, Brugstraat, 103, Aalter. — Tel. (09) 74.16.10
G. VAN VOOREN, Herendreef, 43, Aardenburg (Ned.).

Stort zo vlug mogelijk uw lidmaatschapsgeld ten bedrage van 250 fr.
op postrekening 60.40.56 van het Heemkundig Genootschap
van het Meetjesland, p/a Gentsstraat, 13, Lembeke.

DIT JAARBOEK WERD UITGEGEVEN
DOOR HET HEEMKUNDIG GENOOTS-
CHAP VAN HET MEETJESLAND EN
GEDRUKT OP DE PERSEN VAN DE
DRUKKERIJ STANDAERT-VERBEKE
NIEUWSTRAAT, 26. TE MALDEGEM